MSS No. 726 Subject Vyakarna

Name of MSS Linganushashan

Author Amara Singh

Period Folios 476

Script Devnagiri Source Prof. M. Rakesh D.A.V. College, Jalandhar

Missing Folios

नामलिंगानुशासन कृत अमरसिंह,
१६०५ वि० लिपित
असं० पत्रक॥ ल० अ० ४ पं०प्र०पृ०

ह०ल०

PUNJAB UNIVERSITY
LIBRARY

त्रिवर्गो धर्मकामार्थैश्चतुर्वर्गः समोक्षकैः ल
क्ष्मीसरस्वती धी त्रिवर्गसंपद्विभूतिशोभासु
उपकरणवेषरचनाविधासु च श्रीरिति शश्वतेतिमोदिः=२

देशान्तरानिव्यापा भवद्भिः सधीराः धियं राति ददाति ज्ञान प्रयोग रूः सेव्यतां फलमाह श्रिये मो
क्षाय च कथं शश्रिरित्याशंक्याह भगवतः १ अस्य गणोः ईलक्ष्मीरक्षितगणात्मस्तनिकीदृशास्य ज्ञानदयासिंधोः

ज्ञानं समस्तविषयाववोधः=१ अनवच्छिन्नमहिम्नः=१

पुनः स्वगाधस्य कीदृशाः गुः
श्रवणादेव ज्ञानयोजनानां
निवासो वा यस्य १ लक्ष्मी
कारउक्तं १ ज्ञानं ज्ञानश
क्तिः दया परदुःखप्रहाणे
च्छा ताभ्यां सिन्धुरिव सिन्धुस्त
स्य=१

अ० १

ॐ स्वस्ति श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ यस्य ज्ञानदयासिंधोरगाधस्यानघा गु-

गुणा मैत्री मर्यादा दयः=२ सर्वदा अविनाशी=२ श्रीत्रिवर्गसंपत्तिलक्ष्मी=२ भवद्भिः= विभुः= मोक्षाय२ एकीकृत्य=२

आराध्यताम्=२

णाः सेव्यतामक्षयो धीराः स श्रिये चामृताय च ॥१॥ समाहृत्यान्य-

अन्येषां व्याडि वररुचिकात्यायनादीनां प्रमेकं परिपाटी स्थापना कथ्यते= सजातीयशब्दैः=३ नामलिंगप्रतिपादकं शास्त्रम्=२
मनुशासनानि लिंगानुशासनानि च=१ दिना कृतो लक्षैः=३

न्यायते भ्यस्तेनाम स्वर्गादिशब्दः नम्यते भि

श्लोकेन भूयो भिधानं संक्षेपः३
स्वल्पशब्दैर्लघुकृतैर्वा ३ सू
क्ति रचनाप्रतिसंस्कारः=३

तंत्राणि संक्षिप्तैः प्रतिसंस्कृतैः संपूर्णमुच्यते वर्गैर्नामलिंगानुशास-

धीयते र्थो ने ने ति वा लिंग
ते ज्ञायते पुंस्त्वादि भिर्शब्द्यते इति
लिंगं स्त्रीपुंनपुंसकम् तेनु
शिष्यते अनुशिष्यते नेनाद्वे
ति नाम लिंगानुशास
नमि दशास्त्रम्=२ ना
मलिंगेति=

बाहुल्येन=१ साहचर्यम् यथाश्वियुगाश्विनी=१

नम् ॥२॥ प्रायशो रूपभेदेन साहचर्याच्च कुत्रचित् स्त्रीपुंनपुंसकं

रूपभेदः स्त्रीपुंनपुंसकानां ह्रस्वविसर्गविन्दुकृतः यथा
लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा कमला श्रीर्हरिप्रिया खड्गो नंदकः
कौस्तुभो मणिः सलिलं कमलं जलम्=१

षड्विंशतिर्देवतासामान्यस्य=१ जन्मसत्ताविनाशात्मिकास्तिस्रो दशाः=१

2

अ॰ २

दिवौ द्वे स्त्रियां क्लीबे त्रिविष्टपं ॥ ६ ॥ अमरा निर्जरा देवास्त्रिदशा विबु

नांतः सांतः वोहि= सांताः=

धाः सुराः सुपर्वाणः सुमनसस्त्रिदिवेशा दिवौकसः ॥ ७ ॥ आदितेया

सांतः= अजादयः=

दिविषदो लेखा अदितिनंदनाः आदित्या ऋभवोऽस्वप्ना अमर्त्या अ

सांताः= जांताः=

मृतांधसः ॥ ८ ॥ बर्हिर्मुखाः क्रतुभुजो गीर्वाणा दानवारयः वृंदारका

नत्वकथं तर्हि पुंस्येवांघ्रश्टीह्रूपउदपानं तत्पुंवेति उच्यते अत्र तत्शब्देन नियमितं पुंस्त्व मेव अवच्छिद्यते न तु नाम यतः ह्रूपः पुल्लिंग एव उपादानेन तु उभयलिंगमेवास्यत्रदर्शना दित्यदोषः भार्याजायाप्युंभूम्निदाराः स्यात्तु कुटुंबिनीत्यत्र टंडपूपन्यायेन तु शब्दः क्रियापदमाकर्षन् तत्सर्वं यं नामपदमेवाकर्षति १ तद्विशेषविधेरिति = तस्य स्त्रीपुंत्वादेस्तकस्य विशेषोपादानेतस्मात् १ यो दिवौ द्वे स्त्रियां क्लीबे त्रिविष्टपमिति तद्विशेषविधिः = १ 3

देवता अमरा इति नोक्तं एकलिंगानां तु द्वंद्वोपि कृत एव स्वर्गनाकत्रिदिवत्रिदशालयाः उक्तानां स्थानांतरे निर्दिष्टानां तु भिन्नलिंगानामपि कृत एव यथा अप्सरोयक्षरक्षोगंधर्वकिंनराः स्त्रियां बहुष्वप्सरसः नेकशेषोपात्त रत्नसीतिवक्ष्यमाणत्वात् एवमेकशेषोपि न कृतः खं नभः श्रावणो नभाः इत्यत्र च श्रावणो तु नभसीति नोक्ते एकलिंगानां तु सोपि कृत एव यथा अजाविस्तु हस्त्यागारः इति स्थानांतरे निर्दिष्टानां भिन्नलिंगानामपि कृत एव यथा माता पितरौ पितरौ जनयित्री प्रसूर्माता तातस्तु जनकः पितेति स्थानांतरनिर्देशात् क्रमं विना संकरोपि न कृतः क्रमेण तु कृत एवेति तात्पर्यम्

तेषां तद्विशेषविधेः क्वचित् ॥ ३ ॥ भेदाख्यानाय न द्वंद्वो नैकशेषो न सं

भेदाख्यानम् = १

स्वर्गः क्रमे द्यो दिवौ भिन्नलिंगे एवं शब्दाः अत्र कथिते यद्वा क्रमं विना संकरो मिश्रीभावो न कृतः क्रमेण तु कृत एव । विना सुरलोक इत्यत्र

करः कृतोऽत्र भिन्नलिंगानामनुक्तानां क्रमादृते ॥ ४ ॥ त्रिलिंग्यां त्रि

त्रयाणां लिङ्गानां समाहारः त्रिलिंगी तस्यां = २

त्रिषु स्त्रीलिंगीत्रिकाणः = २ स्त्रीपुंसौ मिथुनं तत्र = २ निषिद्धं लिंगं यस्य तत् नामशेषलिंगार्थम् = २

वक्ष्ये द्वयोर्ज्वालकीलौ इत्यादि नीवृज्जनपदः स्यात् इ उपलक्षणमेतत् तेन द्वयहीने कक्रम् = २

ष्विति पदं मिथुने तु द्वयोरिति निषिद्धलिंगं शेषार्थं त्वंताथादि न पू

नगरी त्वमरावती जवोथ शीघ्रं त्वरितम् = २

र्वभाक् ॥ ५ ॥ स्वरव्ययं स्वर्गनाकत्रिदिवत्रिदशालयाः सुरलोको द्यो

नवनामानि स्वर्गस्य = १

संकरस्तु भिन्नलिंगानां मिश्ररूपः क्रमः प्रक्रमः प्रस्ताव इति यावत् यथा पुल्लिंगशब्दान् उक्त्वा पुनः दिवा विति स्त्रीलिंगशब्दान् उक्त्वा क्लीबे त्रिविष्टपमुक्तं एवं जनतु जनं जनता इति क्लीबलिंगात् त्रिरूपं जनितह स्यादिति स्त्रीलिंगान् उक्त्वा न तत उद्भवशब्दः पुलिंग उक्तः स्तवः स्तोत्रं स्तुतिर्नुतिरित्यत्र स्तुतिः स्तोत्रं स्तवो इति नोक्तम् = १

त्वंतमथादि च नाम पदं लिंगपदं च पूर्वं न भजते येन सह तत्संबंध इत्यर्थः लिंगपदं षु स्त्रियां तु हि इत्येवमादि शास्त्रं चाथ त्रिषु इ त्यादि अथ शब्द उपलक्षणं तेनाथो शब्दोपि ग्राह्यः यथा अत्र शोकमथो हसः = २

अत्र त्रिभुवने वाच्ये अप्रशस्तानन्यथमं स्वर्गमभिदधाति अपवर्गे पतितस्यापि स्वः शब्दस्य मंगलार्थं प्रथम मिहोपादानं स्वरिति दंमादौ रेफांतोऽव्ययम् = १

अत्र नामलिंगाभिधेये एतदभिधायकं शास्त्रं तेन सह वाच्यवाचकभावः प्रयोजनं तेनामलिंगानुशासनं प्रयोजनं तु सदसद्विवेकेन पुण्यं तज्जिज्ञासुरधिकारी = १

आदित्या द्वादश प्रोक्ता विश्वेदेवास्त्रयोदश वसवश्चाष्टसंख्याताः षट्त्रिंशत्तुषिताः स्मृताः १ आभास्वराश्चतुःषष्टिर्वाताः पंचाशदूनकाः महाराजिकनामानो द्वेशते विंशतिस्तथा २ साध्या द्वादश विख्याता रुद्राश्चैकादश स्मृताः नवधैव के गणदेवताः सहचारिणो देवाः = १

4

देवतानि वा पुंसीति संबंधः = १

तलंतत्वात्स्त्रीत्वे प्राप्ते नः स्त्रियामिति कथनं नहि ऊर्ध्ववचनात् पुलिंग शंका निवारणार्थं = १

दैवतानि पुंसि वा देवताः स्त्रियाम् ॥ ९ ॥ आदित्यविश्ववसवस्तुषिता

पुष्पदंतादयो विद्याधराः स्थानात् तेनाधिकस्थित इति लिंगभेदः ख्यानाय पुंहृद्वृद्धिः कृतः पर्यायाश्चात्र भक्ते विद्याधरः कामरूपी खेचरः समयो वन इति अप्सरसः उर्वश्यादयः यक्षाः कुबेरादयः स्त्रियां यक्षी यक्षिणी च कश्चित् त्वथ काले स्त्रयक्षी पुं रक्षाः नितो राक्षसाः

एते देवसमूहाः = २

भास्वरानिलाः महाराजिकसाध्याश्च रुद्राश्च गणदेवताः ॥ १० ॥ विद्या

यत अप्रथकालस्य महतो यदिगीका मरूपिणीति प्रयोगात् रक्षांसि रावणादयः गंधर्वा हाहाहूहूप्रभृतयः किन्नराश्च अश्वमुखादयः पिशाचाः लामसादयः गुह्यकाः मणिभद्रादयः

धरोऽप्सरो यक्षरक्षोगंधर्वकिन्नराः पिशाचो गुह्यकः सिद्धो भूतोऽमी

सिद्धाः अणिमाद्युपेताः भूता अपि मुखोर्ध्वमुखादयः देवतानामिवाविर्भावयोनिरुत्पत्तिकारणं येषां ते = २३ दंपर्यायः =

देवयोनयः ॥ ११ ॥ असुरा दैत्यदैतेयदनुजेन्द्रारिदानवाः शुक्रशिष्या

दशानामसुराणाम् = १

अं
को
३

5

सांतः अष्टादश बुद्धस्य २

दितिसुताः पूर्वदेवाः सुरद्विषः ॥ १२ सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो धर्मराजस्तथाग-

दानशीलक्षमावीर्यध्यानप्रज्ञाबलानि च उपायः प्रणिधिर्ज्ञानं दश बुद्धबलानि वै २

नांतः नांतः तु नांतः तु

ता समंतभद्रो भगवान्मारजिल्लोकजिज्जिनः ॥ १३ षडभिज्ञो दशबलो-

नांतः रजंतः शाक्यमुनेः सप्त नामानि १

ऽद्वयवादी विनायकः मुनींद्रः श्रीघनः शास्ता मुनिः शाक्यमुनिस्तु यः

१४ स शाक्यसिंहः सर्वार्थसिद्धः शौद्धोदनिश्च सः गौतमश्चार्कबंधुश्च

२

विंशतिर्नामानि ब्रह्मणः = १

ज्येष्ठः = नांतः

=नांतः ॥ ६

श्चमायादेवीसुतश्च सः ॥५ ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः परमेष्ठी पितामहः

इकारमध्यः द्रुहिणः द्रुहणद्रुघणावृप्यत्र ब्रह्मात्मभूः स्याद्रुहिणो द्रुहणश्च पितामह इति भागुरिः विश्वरेताः शतधृतिर्द्रुहिणो नाभिसम्भवः द्रुघणा वरजः शम्भुश्चिरजीवी गुणाकर इति हारावली = २

हिरण्यगर्भो लोकेशः स्वयंभूश्चतुराननः ॥६ धाताब्जयोनिर्द्रुहिणो

विरिंचिरिकारत्रयमध्यरूः विरिंचोपि विरंचो विश्वसृट् स्रष्टा विरिञ्चिः कमलासन इति रभसः १ विरिंचो द्रुहिणः शिंजो विरिञ्चिर्द्रुघणो मत इति शब्दार्णवः = ३

त्जंतः सांतः त्जंतः = जांतः

विरिंचिः कमलासनः स्रष्टा प्रजापतिर्वेधा विधाता विश्वसृड्विधिः ॥

शतानंदः शतधृतिः स्थविरो हंसवाहन इति त्रिकः = १

एकोनचत्वारिंशद्विष्णोः = १

सांतः = १

॥७ विष्णुर्नारायणः कृष्णो वैकुण्ठो विष्टरश्रवाः दामोदरो हृषीकेशो

6

अ॰
को॰
४

7

केशवः माधवः स्वभूः १८ दैत्यारिः पुंडरीकाक्षो गोविंदो गरुडध्वजः

विश्वक्सेन ईत्यवान्तालयः वांश्च दंत्यवानपीति सर्वानन्दः = २

तान्तः =

पीताम्बरोऽच्युतः शार्ङ्गी विष्वक्सेनो जनार्दनः १९ उपेंद्र इंद्रावरजश्चक्र

अयोगविभागपक्षे पद्मनाभिरिति तथा च मा
घः प्रजा इवाङ्गाद् अरविन्दनाभेरिति = १

पाणिश्चतुर्भुजः पद्मनाभो मधुरिपुर्वासुदेवस्त्रिविक्रमः २० देवकी

देवकी दैवकी चेति द्विरूपकोषः = १

दंत्यादिरपि = १

रन्तः रन्तः

नंदनः शौरिः श्रीपतिः पुरुषोत्तमः वनमाली बलिध्वंसी कंसारातिः

पुराणपुरुषो यज्ञपुरुषो नरकान्तकः जलशायी
विश्वरूपो मुकुंदो मुरमर्दनः २ इति क्षेपकः =

५

विश्वप्रस्तावेः स्यजनकश्लक्ष्णंकस्य सर्वावतारकत्वा
न् १ वसुदेवो भूकश्यपो दुंदुरानकदुंदुभिरित्यभिधान
चिंतामणिः = १

तांतः = न

योत्सवः २१ विश्वंभरः कैटभजिद्विधुः श्रीवत्सलांछनः वसुदेवो

समदशाबलभद्रस्य = २

स्यजनकः स एवानकदुंदुभिः २२ बलभद्रः प्रलंबघ्नो बलदेवोऽच्युता

संवर्तकं हली हले संवर्तकाख्यमित्यभि
वे = १ धानचिंतामणिः = २

ग्रजः रेवतीरमणो रामः कामपालो हलायुधः २३ नीलांबरो रौहि

तालतलद्वैककुंडलसितासितरेवतीशा
इत्यभिधानचिंतामणिः = १

हौनांतो = १

णेयस्तालांको मुशली हली संकर्षणः सीरपाणिः कालिंदीभेदनो ब

मुशालं तस्यास्तीनंदमित्यभिधानचिंतामणिः = १

उन्मादस्तापनश्चैव शोषणस्तंभनस्तथा संमोहनश्च कामस्य पंचबाणाः प्रकीर्तिताः २ पुष्पा एव इषुश्चापाश्चास्य पुष्पेषुः शीघ्रवत्पूर्वकोहे कामशत्रोः हावपितालयादी ३ मदनोनराभी रूपंनगमन्मथो कमनः कलाकेलिरनन्यजोंगजः मधुदीपमारो मधुसारथिः स्मरो विषमा युधो दर्पक कामहृच्छयाः प्रकम्नः श्रीनन्दनश्च कंदर्पः पुष्पकेतन इत्यभिधानचिंता

एकविंशतिकामस्य = १

मणिः = १

मनः संगाःसंकल्पात्मानो योनिः चत्वारीम भिधानचिंतामणिः २ मनोजोपि = २

९

आ॰ को॰ १

तैः॥ मदनो मन्मथो मारः प्रद्युम्नो मीनकेतनः कंदर्पो दर्पकोऽनंगः का

अरविंदमशोकं च चूतं च नवमल्लिका नी लोत्पलं च पंचैते पंचबाणस्य सायकाः = २

शंबरासिलाल्यादिर्दैत्यादिश्च क्लीवन्तु संवरं नीरवौद्धव्रतविशेषयोः विशेषेपुंसि दैत्यस्य मत्स्यस्य हरिणस्य चेति दंष्ट्रादौ रभसः शंबरो हरिणो दैत्यभेदे च मत्स्येस्त इति तालव्यादावजयः वर्णदेशनायान्तद्वयमेव दर्शितम् = २

मः पंचशरः स्मरः २५ शंबरारिर्मनसिजः कुसुमेषुरनन्यजः पुष्प

पुष्पधन्वस्यांतस्य = १

कुचिद्ब्रह्मसूरित्यादिचतुष्टयमनिरुद्धस्य नामेत्याहुः तथा च हलामरकोषे अनिरुद्धो विश्वकेतुर्ब्रह्मसूरुषापतिः ब्रह्मसत्त्वनिरुद्धः स्यादिति शारदा णिवाच्च रुद्ररोसेन प्रश्नोत्तरे कामदेवपर्यायोक्तः तथाहि कुर्वदंतितपो भगकारणपतिनां जनाः तलीकुर्वन्ति किं संतः सर्वधर्मविशारदाः ब्रह्मसूः स्व

= नांतः =

धन्वा रतिपतिर्मकरध्वज आत्मभूः ब्रह्मसूर्विश्वकेतुः स्यादनिरुद्ध उषा

नोहयमेवदृश्यते केलतीवल भोपत्रकेलतीलखलभाइति (रभसः = १

ततो निरुद्धो रूपांकउषे शोब्रह्मसत्त्व स इत्यभिधानचिंतामणिः = १

लक्ष्मीसंबोधने थिके चित कस्त्वं नमम संते ते नेहे लक्ष्मीः स्याद्दरिद्राणां भोपीः संस्पर्शमेवं वः तन्नीक (हे निरुद्धस्य = २ लम्नतस्क जनतरीः सग्रवचत्त्वबीतिप्रयोगः मातलेक्ष्मि भजस्व कंचिदपरं मत्कांक्षिणी माच भूरितिफस्वंतं एवं श्रीशब्देपि ५ तांहस्त्वाश्रीमिवायां

उषापस्याचेति हिरूपकोषः = १

पतिः॥ २६ लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा कमला श्रीर्हरिप्रिया शंखोलक्ष्मी

नौ ब्रह्माणमनुगामिनीतिस मायले = १

षट्लक्ष्म्याः = १

अन्यपर्यायनिरासार्थं हयोर्ग्रहणं = १

लक्ष्मी पद्मा रमा या मा ता सा श्रीः कमलेंदिरा हरि प्रियापद्मवासाः क्षीरोदतनया पिचेतिलिप्तः = १ इंदिरा लोकमाता मा क्षीराब्धितनया रमा भार्गवी लोकजननी क्षीरसागरकन्यकेति देपकः = १

आत्मभूर्ब्रह्मसूः कामइत्यमरमाला अनिरुद्धे विश्वकेतुर्ब्रह्मसू रुषापतिरितिकोषः ब्रह्मसूर्विश्वकेतुश्च विश्वसेनात्मजात्मजइति भागुरिः रवरूपपोनिरुद्धः स्यात्तथा चैवषकेतन इति सोवघराणाहृष केवापि तथोक्तमभिधानः = २

विष्णुः कुमोदकः शौरिरितिभुग्मः तस्येयं कौमोदकी कौमोदकीतिस्वामी = १

एकं चक्रस्य = १

एकं शंखस्य = १ सुदर्शनोऽस्त्रियामितिहारावली = १ एकं गदायाः = १ एकं खड्गस्य = १ एकं मणेः = १

कौस्तुभस्य कल्पतरुणाव रजइतिचिंतामणिः = १

पतेः पांचजन्यश्चक्रं सुदर्शनः ॥ २५ ॥ कौमोदकी गदा खड्गो नंदकः कौस्तु

काश्यपिः स्वर्णकायः कामायुर्गरुत्मान् सुधाहृत इतिचिंतामणिः = २ तार्क्ष्ये रेफकषयोगपयंतसोयाद्यः समभिधान चिंतामणिः = २

नव गरुडस्य = २ नगांतः

भो मणिः ॥ २६ ॥ गरुत्मान् गरुडस्तार्क्ष्यो वैनतेयः खगेश्वरः नागांतको

अष्टचत्वारिंशच्छंभोः २ शंभुः शंभूः शिवः शूलीतिहीर्चीतोपि = २ नांतः

विष्णुरथः सुपर्णः पन्नगाशनः ॥ ३१ ॥ शंभुरीशः पशुपतिः शिवः शूली

सर्वः दंड्योपि वासवदत्तायाम् = १

महेश्वरः ईश्वरः शर्व ईशानः शंकरश्चंद्रशेखरः ॥ ३२ ॥ भूतेशः खंडपर

10

अ॰
को॰
६

शुर्गिरीशोगिरिशोमृडः मृत्युंजयः कृत्तिवासाः पिनाकीप्रमथाधिपः ३३

उग्रः कपर्दीश्रीकंठः शितिकंठः कपालभृत् वामदेवोमहादेवोविरूपा

हीरोपि हीरः कपर्दीगिरिशोदक्षयज्ञहरो हरइतिकोषान्तरम् = ३

क्षस्त्रिलोचनः ३४ कृशानुरेताः सर्वज्ञोधूर्जटिर्नीललोहितः हरः स्मर

हरोभर्गस्त्र्यंबकस्त्रिपुरांतकः ३५ गंगाधरोंधकरिपुः क्रतुध्वंसीवृषध्व

(marginal annotations: सांतः २, नांतः, नांतः, नांतः, सांतः, ना)

॥

६

एकं शिवजटाबंधस्य = १ कपर्दः खण्डपरशोर्जटाजूटे वर्तते इति कोशः = १

टः व्योमकेशो भवो भीमः स्थाणू रुद्र उमापतिः ३९ कपर्दोऽस्य जटाजू

आजगवमपि अजगावं अजकावमपीति कश्चित् = २ हे शिवधनुषः = २ हे शिवानुचराणाम् = २ चंडेश्वर महाकाल नंदि प्रमृतयः = २ ब्रह्मादिशक्तिदेवतानामेकैकम् = २ ब्राह्मण्याद्यास्तु मातर इति पाठान्तरम् = २

टः पिनाकोऽजगवं धनुः प्रमथाः स्युः पारिषदाः ब्राह्मीत्याद्यास्तु मातरः

ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्त मातरः १ ब्राह्मी माहेश्वरी चैव वाराही वैष्णवी तथा कौमारी त्वपि चामुण्डा चर्चिकेत्यष्ट मातरः इति क्षेपकः = २

अणिमाद्यष्टप्रभावस्य नाम = ३ त्रयं विभूत्यादि = ३ अणिमा महिमा चैव गरिमा लघिमा तथा प्राप्तिः प्राकाम्यमीशित्वं वशित्वं चाष्ट भूतय इति क्षेपकः = ३ सप्तदश पार्वत्याः = ३

४० विभूतिर्भूतिरैश्वर्यमणिमादिकमष्टधा उमा कात्यायनी गौरी

पुंयोगे शिवी स्यात् पत्नी ईश्वरस्वामी = ४ शर्वाणी = दंसादेस्तु सर्वा = ४ काली काला कालंजरी चेति सर्वानन्दः = ४

काली हैमवतीश्वरी ४१ शिवा भवानी रुद्राणी शर्वाणी सर्वमंगला

12

आर्य्या दाक्षायणी चैव गिरिजा मेनकात्मजा चामुं
डा कर्णमोटी च चर्चा स्याद्भैरवी स्वतेति दीपकः ॥ १
चंडिश्चंडा चंडी चेति सर्वानंदः ॥ १

अष्टौ गणेशस्य ॥ १

अ॰ को॰ ८

अपर्णा पार्वती दुर्गा मृडानी चंडिकांबिका ॥ ३९ ॥ विनायको विघ्नराजद्वै 13

सप्तदश कार्तिकेयस्य ॥ २

मातुरगणाधिपाः ॥ अप्येकदंतहेरंबलंबोदरगजाननाः ॥ ४० ॥ कार्तिके

नांतः ॥

योमहासेनः शरजन्मा षडाननः पार्वतीनंदनः स्कंदः सेनानीरग्निभूर्गु

नांतः ॥

हः ॥ ४१ ॥ बाहुलेयस्तारकजिद्विशाखः शिखिवाहनः षाण्मातुरः शक्ति

विडौजाउकारमध्यइतिवर्णदेशना
सोमचवामव वानपि=१ पंचत्रिंशदिंद्रस्य=१ उकारमध्योप्ययमितिद्रूदचंद्र:=२
सांत:=१

धरः कुमारः क्रौंचदारणः ॥ ४२ इंद्रो मरुत्वान्मघवा बिडौजाः पाकशा- 14

सुनासीरोहिदंत्य: तालव्यादिर
पि हितालव्योपीत्यस्य: =२
सांत:=

सनः वृद्धश्रवाः सुनासीरः पुरुहूतः पुरंदरः ॥ ४३ जिष्णुर्लेखर्षभः

सुत्रामाफलादिरितिरुद्र: दीर्घादिरितिवर्णदेशना=३
नांत:= दांत:= वृत्रांत:= नांत:= नांत:२

शक्रः शतमन्युर्दिवस्पतिः सुत्रामा गोत्रभिद्वज्री वासवो वृत्रहा वृषा

दंतमूर्द्धन्यमध्य:=१ नांत:=

४४ वास्तोष्पतिः सुरपतिः बलारातिः शचीपतिः जंभभेदी हरिह-

अ॰
को॰
८

15

जांतः।　　　　　　　　　　　　　　ह्रांतः=

यः स्वराणानमुचिसूदनः ४५ संक्रंदनो दुश्च्यवनस्तुराषाण्मेघवाहनः

ज्रीणींद्रपत्न्याः=२　सचीदन्त्यादिर्वा इत्युक्ता तेन सची चेति वीरसेनः शा॰ वि॰ शची चेति धानुपारायणे शक्रा[illegible] णी च लेखर्षभोप्यथ शचीस्यादिन्द्राणी शतावरी चा हृथाराम इंद्राणी शक्राणी जयवादिनी तिरभसः=२

नांतः=३५

आखंडलः सहस्राक्षः ऋभुक्षास्तस्य तु प्रिया ४६ पुलोमजा शचीन्द्राणी

एकमिन्द्रनगर्य्याः=१　　एकमिंद्राश्वस्य=१　　एकमिन्द्रसारथेः=१　　एकमिन्द्रवनस्य=१

नगरी त्वमरावती हय उच्चैःश्रवाः सूतो मातलिर्नंदनं वनं ४७ स्यात्प्रा

एकमिंद्रवैश्मस्य=४　हे इन्द्रात्मजस्य=　सुताजयंतीत विषीता विषीत्यभिधान चिंतामणिनाममालायाम्=४　चत्वारींद्रगजस्य=४

८

सादो वैजयंतो जयंतः पाकशासनिः ऐरावतोऽभ्रमातंगैरावणाभ्रमुव

अस्तीति वज्रेण संबध्यते काकाक्षिन्यायेन कुशलेपि कुशलो मम वत्सीति भट्टिः बोपालितस्तु वज्रं नपुंसके वायविरशनिर्वा स्त्रियां स्वरुः प्रोक्तः दंभोलिः शतकोटिर्नपुंसके कुलिशशतधारेरिति = १

दश वज्रस्य = १

भिदेः कुरच् भिदुरम् इदमसाधिति केचित् कर्मकर्त्तर्यभिधानात् न च वज्रं स्वयं भिनत्ति तथा च शिपतमायवपुर्यहमत्सरच्छिदुरया चितमं गनाइति माघप्रयोगोऽसाधुरिति श्रीकंठसोमेनोक्तं तेन किरचि प्रत्यये भिदुरमित्येव पाठः वामनस्तु कर्मकर्त्तरि वा यमिष्यते इति समाध ते = १

16

स्त्रभौः ॥ ४८ ह्रादिनी वज्रमस्त्री स्यात्कुलिशं भिदुरं पविः ॥ शतकोटिः स्व

शंवलालव्यादिर्दंत्यादिरपि = २

अशनिर्वा अस्त्री १ वज्र शनिः सशब्दितं च = २

द्वे देवरथस्य =

एकं नाष्टादीनाम् = २

आदिशब्देन तुंबरुभरतपर्वदेवर्ग्रहणम् = २

रुः शंबो दंभोलिरशनिर्द्वयोः ॥ ४९ व्योमयानं विमानोऽस्त्री नारदाद्याः सु

सुधर्मा नांता यत्तु वासवदत्तायां सुधर्मामिव सच्छंदकौशिकामि त्यत्र समानान्तविधेरनित्यत्वात् समाधानम् डाप्प्रत्ययो वा = ३

त्रीण्यमृतस्य = ३

चत्वार्याकाशगंगायाः = ३

द्वे देवसभायाः = ३

रर्षयः ॥ ५० स्यात्सुधर्मा देवसभा पीयूषममृतं सुधा ॥ मंदाकिनी विय

स्वर्णदीति णत्वं वा = ४

पंच मेरोः =

सुशब्दोऽन्योपसर्गनिहत्यर्थः = ४

द्गंगा स्वर्णदी दीर्घिका ॥ ५१ मेरुः सुमेरुर्हेमाद्री रत्नसानुः सुरालयः ॥ पं

सुरदी॰

पंचानांदेवतरूणामेकैकम् = १

अ॰
को॰
५

चैतेदेवतरवोमंदारः पारिजातकः ५२ संतानः कल्पवृक्षश्च पुंसिवाह

द्वे चंदनस्य = २ द्वे अश्विनीकुमारयोः = २ नासत्यदस्रौ द्वौ दस्रौ अश्विनौ इत्यादी सर्वे एव नित्यद्विवचनांतः ए केकविवक्षायामेकवचनांतएव तथाच मोक्षधर्मे नासत्यश्चैव दस्रश्च स्मृतौ द्वावश्विनावुभौ नामि त्योचयाडिवेयोचाश्व = २

रिचंदनं सनत्कुमारो वैधात्रः स्वर्वैद्यावश्विनीसुतौ ५३ नासत्यावश्वि

स्त्रियांबहुष्वप्सरसः स्यादेकत्वेप्यप्सरापीतिशब्दार्णवः मालिनः कु लवधूरिवरागादप्सरा अथितपार्श्वमपूर्वमिति प्रयोगश्च = ३ द्वे उर्वश्यादेः = ३ उर्वशीतालव्यश्या तथाचमाघे दर्पमृगेन्द्रयमुर्वशीतलंभुवोगतेव स्वयमुर्वशीतुलमितिवर्णदेशनायां ऊर्वसीदीर्घादिर्दन्त्यसा सुरवशब्द स्यादिवाची तेनतिलोत्तमारंभा मेनकादयः = ३

नौदस्रावाश्विनेयौचतावुभौ स्त्रियांबहुष्वप्सरसः स्वर्वेश्याः उर्वशीमु

घृताचीमेनकारंभाउर्वशीचतिलोत्तमाः सुकेशीमं जुघोषाद्याकथ्यंतेप्सरसोबुधैः इतिहिमः = ४ द्वे देवगायनविशेषस्य = ४ आदिशब्देनतुंबरुविश्वाव सुचित्ररथादिग्रहणम् = ४ अपिगंधर्वगांधर्वदिव्यगाय नगानवइतिशब्दार्णवः = ४ चतुर्विंशदग्नेः = १ ६

खाः ५४ हाहाहूहूश्चैवमाद्यागंधर्वास्त्रिदिवौकसां अग्निर्वैश्वानरो

गंधर्वपतिहाहाहूसोपीतिसंसाराववर्तेसांतश्च इत्यादीद्वावपीतिकेचित् गीतमाधुर्यसंपन्नौविख्यातौ चहाहाहूहू इतियासवचनम् अत्रहूहि हूर्वा हाहाहूहूरित्येकवचनागारशकारो द्वावप्यव्ययशब्दावितिमुकुटः = १

नांतः तनूनपातिपीनूसर्पिर्विषिपतंगमिव्यातयास्मा
त्मानमिति श्रीदर्षचरितेप्रयोगात् शब्दंतः इतिपु
रुषोत्तमः तनूनपात्दांतइतिरामदासः = १

कृपीटमुदरेजलेइतिकोषः = १

सांतः = १

वह्निर्वीतिहोत्रो धनंजयः ५५ कृपीटयोनिर्ज्वलनो जातवेदास्तनूनपा

18

सांतः पुलिंगः कौमुदी भट्टस्वामीतुवर्हिः शुष्मा इत्येकं चाह शुष्मा कृष्णवर्त्मा लघ्वादिनांतः शुष्मिणी शरणा यनाभिसंस्कृतेइतिमाघः शुष्मोदंतश्च शु
कारस्तु इदंतो पीत्याहः २ कृष्णवर्त्मीनांतः = २ हितालङ्खः = २ शोचिष्केशः मतरो वह्निर्बर्हिःशुष्मा तनूनपादितिशब्दार्णवः = २

त् बर्हिःशुष्मा कृष्णवर्त्मा शोचिष्केश उषर्बुधः ५६ आश्रयाशो बृ

अत्र केचिदाहुः प्रक्रमाद्वह्नेर्ज्वालाभिवह्निरितिनियमार्थं ज्वालादिपंचकमग्रेर्ज्वालायां नान्यस्येति तदयुक्तं ज्वालाभासो नपुंस्यर्चिरिति
नानार्थे धृतिमात्रेपाठात् हेतिः स्त्रीदापुथज्वालासूर्यतेजः स्वयोषितेतिहेतेः सूर्यतेजसि च दर्शनात् अन्येतु ज्वालाकीलयोर्नियमा

हद्भानुः कृशानुः पावकोऽनलः रोहिताश्वो वायुसखः शिखावानाशु

=मतंतां ॥ र्थमिदमित्याहुस्तदप्यसत् शि
खायामपिवह्न्यर्चिमाहहेतेः
शिखावायुसखावकृशीदिः
तत्सरूपेवायुसखश्च = ३

सांतः = जांतः = सांतः = सांतः =

शुक्षणिः ५७ हिरण्यरेता हुतभुग्दहनो हव्यवाहनः सप्तार्चिर्दमुनाः

अपांपित्तमितिषष्ठीसमासः अपांपित्तमिंधा
नः शर्वरीनपेदितिप्रयोगाद्धाकोनापिनाम=१ वाडवाग्नेः=१

पंचाग्निशिखायाः=१

उर्वस्यापत्यंविद्यादित्यादन्नवक्त्वेउर्वाः=१

ज्वालावर्द्धिंच काष्ठमात्रक दर्शनात्व क्रेशितितते तोवर्त्ततेयथा गैरिकरसेत

अ. इत्यांगलि इतिकोश

को. ध्वं. ५०

शुक्रश्चित्रभानुर्विभावसुः शुचिरप्पित्तमौर्वस्तु वाडवो वडवानलः ॥ वह्नेः 19

पंचस्वप्नः पंचैववाचकानिअर्चिषः व ज्ञोमात्रवाचिकाप्यर्चिर्विशेषेणाग्निफ तुरिव तत्त्वनार्यं

अर्चिः संतः इदंतोवा प्रीतिकश्चित्=२

स्त्रियामित्यर्चिरादिभिः संवध्यते स्त्रीत्वंत्वर्चिषः शापिकंज्वालाभासोर्नपुंस्यर्चिरितिनानार्थेक्लीवत्वकथनात्

स्त्रियांस्फुलिंगः=२ द्वेअग्निकणिकायाः=२

अकमादेवद्विसंवधेसि हेवक्रे रिस्कुर्वाउवाग्नि निहत्यर्थास्त्रियांज्वाला (कीला=२

द्वयोर्ज्वालकीलावर्चिर्हेतिः शिखा स्त्रियां ॥ ५२ त्रिषु स्फुलिंगोऽग्निकणः

द्वेसंतापस्य=३ चतुर्दशयमस्य=२ धर्मोप्राणिनस्यवलभाज्ञिनाममालायां=३

संयमनीपुरीतस्याः=३ नांतः= जांतः=

संतापः संज्वरः समौ ॥ धर्मराजः पितृपतिः समवर्ती परेतराट् ॥ ५३ कृतां

रजंतः= जांतः= दंडधारोपि=४ ५०

तो यमुनाभ्राता शमनो यमराड् यमः कालो दंडधरः श्राद्धदेवो वैवस्वतोंऽत

प्रेताधिपः पापहन्तः कीनाशो मत्स्यैकजन्मतिद्विमः = १

अप्सु पोदंतसः तालव्योनिगोवर्द्धनोणादिहृतिः = १
आशारस्तालव्यवान् क्वचिदाशिरःकारमध्यपाठः = १

पंचदशरात्रसमः = १

20

कः ६१ राक्षसः कौणपः क्रव्यात्क्रव्यादोऽस्रप आशरः रात्रिंचरो रात्रिंच

कर्बुरउकारमध्यो ऽकारमध्यश्च तथाचहारावली नैर्ऋतस्तस्त्रसपञ्चः क र्बुरोनिकषात्मजः आशरः क्रव्यात्कौणपोयातरत्सी = २

अंतस्थादिप्रवर्गादि २ पीतिपुरुषोत्तमः = २

नैर्ऋतोऋमध्यः निर्ऋतिरपि = २

अंतस्थादि यातुयातप्रवीराणां यक्षाश्चरणान सावित्र्यभितद्रूपमकात् = २

रः कर्बुरो निकषात्मजः ६२ यातुधानः पुण्यजनो नैर्ऋतो यातुरक्षसी

यादसां जलजंतूनां पतिरिति वाक्येनैव नाम समासे तत्पादः पतिः अतएव समुद्रपर्यायेणादः पतिः

पांपतिरिति वद्यति वंध्यचटी ऐनतदिवसपतिवदलुक् = ३

पंचवरुणस्य = ३

अपांपतिरपि = १

विंशतिर्वातस्य = तालव्यान्तं तरंतसः = १

दस्यान्तरतालव्यशः = ३

सांतः = नांतः =

मी प्रचेता वरुणः पाशी यादसांपतिरप्पतिः ६३ श्वसनः स्पर्शनो

पृषत्पृषतश्च मृगभेदः मूर्द्धन्यस्तालव्यश्च सपवाश्यो वाहतोयस्मतया = ४

तालव्योनांतो निपातितः = ४

वायुः मातरिश्वा सदागतिः पृषदश्वो गंधवहो गंधवाहानिलाशुगाः

जगत्प्राणइतिसंघातविग्रहेऽयं यस्माज्जगत्पिण्डे जीवं वायौ नाजंगमेविधितिकोवः मारुतः
स्पर्शनः प्राणोमातरिश्वासदागतिः पवमानोजगत्प्राणः समीरोमरुतोमरुदितिव्याडिः = १

वतंतः =

६४ समीरमारुतमरुज्जगत्प्राणसमीरणाः नभस्वद्वातपवनःपवमा

अं
को
॥

प्रकम्पनेस्तुसमिरोकंकाहस्याकल्लोमरु। हृदिप्राणोगुदेऽपानः समानोनाभिमंडले उ
दिनितिमः = २
दानः कंठदेशस्थोव्यानः सर्वशरीरगः = २
देहस्थपंचवायवःनांपृथ
कपृथक = २
हृत्पादनाभिकंठांतसर्वसंधि
गताःक्रमादितितिमः = २

नप्रभंजनाः ६५ प्राणोऽपानःसमानश्चोदानव्यानौचवायवः शरीरस्था

पंचवेगस्य रंहश्चोदयः सर्वेगतिवचनाः शीघ्रादयस्तुधर्मवचनाः एतावताहृथकृति
देशः अतएवशीघ्रंपचतीतिप्रयोगोभवतिनतुजवंपचतीति शीघ्रतालघ्वादिप्रत्ययमिति
स्वामी १ रंहः ऊष्मवत् हेसांते =३
जवस्त्ववर्गादिः गजवतीजवतीत्वद्याचमूरितिरत्नपमकम= ३
एकादशशीघ्रस्य= ३
द्रुतमव्ययमितिकश्चित्= ३

इमेरंहस्तरसीतुरयःस्यदः ६६ जवोऽथशीघ्रंत्वरितंलघुक्षिप्रमरंद्रुतं

नवनिरंतरक्रियाकरणस्य= ४

॥

सत्वरंचपलंतूर्णमविलंबितमाशुच ६७ सततेनारतश्रांतसंततावि

सततातिशययोरयंभेदः सततंक्रियांतराव्यवधानं अति
शयस्तुक्रियाभ्याहतिः योनःपुण्यमितियावत् = ४

21

अजस्रशब्दो मान्तोऽयमिति कश्चित् = १

चतुर्दशातिशयस्य = १

22

रतानिशं नित्यानवरताजस्रमप्यथातिशयो भरः ६८ अतिवेल

भृशात्यर्थातिमात्रोद्गाढनिर्भरं तीव्रैकान्तनितान्तानि गाढबाढदृढानि

च ६९ क्लीबे शीघ्राद्यसत्त्वे स्यात्त्रिष्वेषां सत्त्वगामि यत् कुवेरस्त्र्यम्ब

कसखो यक्षराड्गुह्यकेश्वरः ७० मनुष्यधर्मा धनदो राजराजो धनाधि

जवादीनां शीघ्रादीनां चापरं भेद माह क्लीबे शीघ्रेत्यादिना शीघ्रादिदृढपर्यन्तं क्रिया विशेषणत्वाद् द्रव्ये वर्तमानं क्लीबे नपुंसकलिङ्गे वर्त्तते यत्तु एषां मध्ये सत्त्वगामि द्रव्यगामि तत् त्रिषु वाच्यमित्यर्थः यथा शीघ्रं गच्छति सततं भुङ्क्ते द्रव्यगामि त्रिषु यथा शीघ्रा जरा शीघ्रो मत्स्यः शीघ्रं वयः क्वचिद्भेद्यगामीति वा पाठः तत्र भेद्यगामीति विशेष्यगामीत्यर्थः = १

असत्त्वे गुणक्रियाविशेषणत्वाद् द्रव्यरहितत्वे सति शीघ्राद्या नपुंसके यथा भृशं मूर्खः भृशं याति एवमन्यान्यपि सत्त्वगामि द्रव्यवृत्तिः तत् त्रिलिङ्गं (सप्तदश कुवेरस्य = ३

यथा शीघ्रा स्त्री शीघ्रोऽश्वः शीघ्रं कुलं सत्त्वगामीति किम् भेो यं गुणातिशयोयम् = क्लीबे शीघ्राजरा पुंसा शीघ्रो मत्स्य स्रुतस्त्वरः तथा गिरिनदी स्रोतः शीघ्रं वर्षासमुद्भवमिति वाच्यलिङ्गता तथा यातस्म सततादिशब्दाः सामतिमात्राक्रिया तथेति अतिशयभरयोस्तु

ज्ञान्तः =

नान्तः =

नित्यमेवासत्त्ववचनात् पुलिङ्गनिर्देशात् तु नान्ताः पुंसीति वचनाच्च पुल्लिङ्गतैव तथा च रभसः गाढैकान्तनितान्ता निघ्नमानतिशयो भरस्तु ति यदतिशयं पचतीति प्रयोगोऽस्ति तत् क्रियाविशेषणं आसु शब्दोऽपि त्रिषु वेत्येके अनिशशब्दोऽपीत्यन्ये वाढशब्दो नित्यं क्रियाविशेषणमिति कश्चित् तथा च अतिकवाढयोर्नेदस्साधकवि ति सूत्रे वाढशब्दस्य नित्यं क्रियाविशेषणत्वात्स्यत्पातोऽपि तथा साधीयो गुरुरभवद्भुजस्तरूणाम् इति माघः = २

अ॰
को॰
१२

पेरुविलापि=१

धिपः किन्नरेशो वैश्रवणः पौलस्त्यो नरवाहनः ॥७१॥ यक्षैकपिंगैलवि

कुवेरस्य=२ एकं कुवेरोद्यानस्य=२ एकं कुवेरपुत्रस्य=२

लश्रीदपुण्यजनेश्वराः ॥ अस्योद्यानं चैत्ररथं पुत्रस्तु नलकूबरः ॥७२॥ कै

एकं कुवेरस्थानस्य=१ एकं कुवेरनगर्याः=१ पुष्पकोस्तीविमानमितिहारावली=१

दंत्यसः= पुरी प्रभा अलकावस्तोकसाराः१ एकं कुवेरविमानस्य=१ चत्वारि किन्नरस्य=१

सामान्यतो निधानमानि च त्वारि=१ सप्तदशाद्यस्य=१

लासः स्थानमलका पूर्विमानं तु पुष्पकं ॥ स्यात् किन्नरः किंपुरुषस्तुरंग

विन्तेरिक्थं स्वापतेयं राः सारं विभवो वसुः यन्नं द्युम्नं सक्थ स्कथं स्वम् ऋक्थं द्रविणं धनम् हिरण्यार्थौ निधानेन तु ऊना भिर्द्वौ वधेर्निधिः=४

द्वेसामान्यनिधेः=४ दंत्यादिरयी निकश्चितः=४

पद्मशंखादयो नव निधेर्भेदाः उक्तं च पद्मोस्त्रियां महापद्मः शंखो मकरकच्छपौ मुकुंदकुन्दनीलाश्च खर्वश्च निधयो नव इति शब्दार्णवादयः पुराणांतराच्च १२ यात् मार्कंडेयपुराणेतु खर्व वर्जमिति हित्वाष्टावेवोक्ताः=४

वदनो मयुः ॥७३॥ निधिर्ना शेवधिर्भेदाः पद्मशंखादयो निधेः महापद्म

नेस्तुभय त्र काकादिगोलकन्यायेन वेदितव्यम्=१

स्वपमस्वधांतोमकरांककल्पौ ॥ १४ मकरंदकंद नीलास्वरविर्वसुनिध

द्यौः स्त्रीस्वर्गेचगगनेदिवंक्लीवेनयोः स्मृतमितिमेदिनी = २

द्योदृशाकाशस्य = २

योनव ॥ १५ ॥ इतिस्वर्गवर्गः प्रथमः ॥ १ ॥ द्यौदिवौद्वेस्त्रियामभ्रंव्योम

अंतरीक्षदीर्घमध्यम् ह्रस्वमध्यमप्येतत् छांदसमेवतद्दितिवर्णदेशना = १

मूर्द्धन्यमध्यम् = ३

नांतः = = सांतः = नांतं = नांतं = ३

मपुष्करमंबरं नभोंतरिक्षंगगनमनंतंसुरवर्त्मखम् । वियद्विष्णु

आकाशविहायसीवाडंसीतिसंबंधः = ४ तालव्यशम् = ४ सांतः = पंचसामान्येनदिशः =

पदंवातुपुंस्याकाशविहायसी ॥ इतिव्योमवर्गः द्वितीयः ॥ दिशस्तुक

विहायसाश्रयपंच विहायसारम्य
तरंविभातीतिगोवर्द्धनः = ४

दिक्पर्यांता स्त्रीपंचापिह्लंतानामितिदिशाकुकुभाच
भूमिपुत्रादयः सर्वेयस्मात्स्मितेरवौ दृश्यतेककु
भापर्यंततत्रानिर्दिष्टविनिर्दिशेदितिकश्यपः = ४

पूर्वदक्षिणपश्चिमानां क्रमेणैकैकम् = १
अवाचीत्यपि क्वापीति स्वामी = १

नाऽद्यन्तेन दिगादीनां स्त्रीत्वं स्वचिते दिशा व कुभा वाहकु वचनं = १

अपाचीअपशब्दोयं अपदिशवत् तमप्यवाची अवाचीत्ययपाठः अवशब्दो चतिरयोगुवीभावेवर्त्तते यथाअवाङ्‌प्पयो गुरवरतिविशेष्यनिन्नेवदस्ते अवाङ्गुखसो परिपृष्यहहिरितिरत्नुः = १

कुभः काष्ठाआशाश्चहरितश्चताः प्राच्यवाचीप्रतीच्यस्ताः पूर्वदक्षिण

पकमुत्तरस्या दिशः = २ नामैकं दिग्भवस्य वस्तुनः = २ इन्द्रादयो ह्योप्रत्येकं पूर्वादिदिशां स्वामिनः = २

पश्चिमाः १ उत्तरादिगुदीचीस्याद्दिश्यंतुत्रिषुदिग्भवे इंद्रोवह्निःपितृ

पतिर्नैरृतोवरुणोमरुत् २ कुबेरईशःपतयःपूर्वादीनांदिशांक्रमा

रविः शुक्रो महीसूनुः स्वर्भानुः भानुजो विधुः बुधो हदस्पतिश्चेति दिशामीशास्तथा ग्रहाः इति दिग्मः = १

१३

त् ऐरावतःपुंडरीकोवामनःकुमुदोंजनः पुष्पदंतःसार्वभौमःसुप्र

दिशानांसाधारणाज्ञादिग्गजाः इंद्रादीनां दिशांगजानामष्टानां पूर्वक्रमेणैकैकम् = २

क्रमेणैरावतादीनां हस्तिनीनामेकैकम् = १

क्लीबाव्ययमितिकर्मधारयः क्लीबेमव्ययीभावत्वमदर्शनपरं अव्ययंविभक्तीत्यत्राव्ययमितियोगविभागात्समासः अव्ययीभावेषुत्वस्मृतिभ्यश्चव क्लीबे दिगंतरालानिप्रदिशोविदिशस्त्रियेतित्रिकांडेपर्यातरं = २

26

नीकःसार्वभौमश्चदिग्गजाः॥ करिण्योऽभ्रमुःकपिलापिंगलानुपमांकमात् ॥४॥

अंगदः कपिभेदेचकेयूरेंगदमिष्यते सौम्यदिदंतिदंतिन्यामंगदासमुदाहृते तिवाचस्पतिः = २

अंजनेत्यपि केचित् = २

अव्ययीभावत्वादव्ययंतचक्लीवएवभवति = २

हेअग्न्यादिकोणस्य = २

ताम्रपर्णीशुभ्रदंतीचांजनाचांजनावती॥ क्लीबाव्ययंत्वपदिशंदिशोर्मध्येविदिक्स्त्रियाम्॥ अभ्यंतरंत्वंतरालंचक्रवालंतुमंडलम्॥ अभ्रंमेघोवारिवा

हेमध्यगात्रस्य = १

हयंमंडलाकारेवस्तुनि = १

हेमंडलाकारेणपरिणतस्यमहूमात्रस्य = १

पंचदशमेघस्य = १

स्यात्मंडलेहाददेशराजकेचदेशेचविवेचकदं

वकेचेतिविश्वः = ३

शांतः =

हयंदिङ्मंडलमध्येउपचारादन्यत्रापि = १

अभ्रंवकारवदितमपि च नमदभ्रमराणीतिमाघे प्रयुक्तितम् = ३

मत्वंतः =

तांतः =

हःस्तनयित्नुर्वलाहकः ॥६॥ धाराधरोजलधरस्तडित्वान्वारिदोंबुभृत्

अ॰ को॰ स्व

चांतः=१ हे मेघपंक्तेः=१

घनजीमूतमुदिरजलमुग्धूमयोनयः ७ कादंबिनी मेघमाला त्रिषु मे 27

पक्कं मेघभवे= चत्वारि मेघगर्जनस्य=२ आदिशब्देन ध्वनितक्रंदनारासादि ग्रहः=२ दशविधस्तस्य=२

घभवेऽभ्रियं स्तनितं गर्जितं मेघनिर्घोषे रसितादि च ८ शंपाशतह्रदाह्रा

सौदामीनी इकारयुता अपपाठ इति वंध्यघटीयः सौदामिनी च सौदाम्नी सौदामण्यपि हस्वतरतित शब्द भेद प्रकाशः=३ स्फूर्जथुर्ध्वस्तादिदीर्घादिष्ट=३

तांताः= तांताः= स्फूर्यथुरपि=३

दिन्यैरावत्यः क्षणप्रभा तडित्सौदामिनी विद्युच्चंचला चपला अपि ९ स्फू

ह्यर्थवज्रपतनजनितध्वनेः=४ हेवज्राग्नेः=४ हेइन्द्रधनुषः=४ सांतं ४ धनुः अवक्रं सत्=४ एकमजोरि १४ इन्द्रधनुषः=४

वज्रनिर्घोषो हिमहेश्यः=४

र्जथुर्वज्रनिर्घोषे मेघज्योतिरिरंमदः इंद्रायुधं शक्रधनुस्तदेव ऋजुरोहितं १०

वज्रं ऊलिपाहीरयोः वालकेरतिदैमः वज्रंरत्नमात्रे

नडिदपीति प्रोषः = ४

देहष्टेः=१

हृष्टिः स्त्रियां वर्षमस्त्री केचिदिच्छंतिव
र्षणमितिवाचस्पतिः = १

वर्षविघाते=१ हेयह्रादिदोषेण हृष्टिविघातस्य=१

हेमहाहृष्टेः=१ आसारोवेगवर्षमितिकोषः=१ वाताहृतजलकणकसेकमः=१

28

हृष्टिर्वर्षं तद्विघातेवग्राहावग्रहौ समौ धारासंपातआसारः शीकरोंबुक

वातादिप्रेरिताः=२ हेमेचभवशिलायाः २=वर्षोपलेचकरकाक २ रकोपिचदृष्पत्तरति
हृदः केनरहितः करोप्यत्र करोवर्षोपलेरश्मोर मेतिस्वभूतिः =२

अहावतर्पतस्य=२

दावंता= दावंताः

णाःस्मृताः १९ वर्षोपलस्तुकरकामेघछिन्नेह्निदुर्दिनं अंतर्द्धाव्यवधापुं

अह्नीस्यपलक्षणं यत्रोषधि
विकासेन नक्तंदर्शितृसचराः
अनभिज्ञाल्पमिहाणाडुर्दिने
प्यभिसारकाइतिजमारे चेतां
यकारेहहेचक्रवयोडुर्दिनं

पुंसित्वंतर्हिरितिसंबंधः=३

विडुरिति यत्रेत्रयोर्डुर्दिनमित्युलक्षणया अकरोत् पृथिवीरुहाणपिस्कतथाप्ता
रसवाप्यडुर्दिनमितिरचुः =२ अह्नीति अहर्निशोपलक्षणम् मेघान्यकारित
दिनरात्र्योरेकम् = २

सित्वंतर्द्धिरपवारणं २१ अपिधानंतिरोधानंपिधानाच्छादनानिच

विंशतिश्चंद्रमसः=४ ञादनमप्यत्र=३

सांतः=

हिमांशुश्चंद्रमाश्चंद्रः कुमुदबांधवः २२ विधुःसुधांशुःशुभ्रांशुरौषधीशो

इंदुः

29

अ॰ को॰

निशापतिः अब्जो जैवातृकः सोमो ग्लौर्मृगांकः कलानिधिः १४ द्विजराजः

मूर्तिः

रोहिणीशः सुधामूर्तिर्निशारत्नेयः दणदाकर इति द्विम्ः = २ — हे रविचंद्रमंडलस्य = २

शशधरो नक्षत्रेशः क्षपाकरः कला तु षोडशो भागो बिंबोऽस्त्री मंडलं त्रिषु

चत्वारिखंडस्य १५ त्रय ३ शकलखंडे वा पुंसीति संबंधः रूपभेदात् क्लीवत्वं अर्द्ध शब्दः पुल्लिंगएव खंडे वर्तते पुंस्त्वं चार्द्धशब्दस्य वाक्ले नशब्दांतरसामानाधिकरण्येऽपि तल्लिंगतापि यथार्द्धशाटी अर्द्धवस्त्रम् = ३ — चंद्रषोडशभागस्यैकं = २ — एकखंडस्य = ३ — इयं नैर्मल्यस्य = १

स्व = ॥ ५ ॥ एकं तुल्यखंडद्वयमध्ये — जीर्णज्योत्स्नायाः = ३

१५ भित्तं शकलखंडे वा पुंस्यर्द्धोऽर्द्धं समेंशके चंद्रिका कौमुदी ज्योत्स्ना प्रसा

लक्षणं निर्मलकारमिति सुभूतिः रभसस्तु मकारमध्यं पठति ज्योतिषस्त्वां च सारस्यां क्लीवं तु नामचिह्नयोः — एकमुक्त्वा सुषोभायाः = ४

सासदैलक्ष्माणः पुंसि सोमित्रश्रीमतिति विश्वमिति लक्ष्मणा तु गणकांत वपुरिति माधवः = ४ — द्रुस्या दिसृ हृत्पथः = ४ ॥

दस्तु प्रसन्नता १६ कलंकांकौ लांछनं च चिह्नं लक्ष्म च लक्षणं सुषमा परमा

षट्चिह्नस्य = १

साहश्याच्छोभजननमितिप्रयोगात्शोभशब्दोपि = १

२दंतः = १ साहचर्यात्स्त्रीच्छविः = १

तुषारमर्द्धन्यमध्यः = १

चत्वारिशोभामात्रस्य = १

सप्तहिमस्य =

30

मा शोभा शोभा कांतिर्द्युतिश्छविः अवश्यायस्तु नीहारस्तुषारस्तुहिनं

महिकारूपभेदात्स्त्री मिहिकेतिस्वामी = २

ह्रेहिमसमूहस्य = २

सप्तशीतलद्रव्यस्य = २

काश्यपेनतु स्पृक्तमपरशीतायवहूपरसस्पर्शाइतिशणामात्रेपिउंस्त्वमुक्तम् = १

गुणोस्पर्शविशेषे शीतमितिक्लीवेरूपभेदात् तथाचदेवदत्तस्य शीतंवर्ततेइतिप्रयोगः तद्वद्यांइतितद्वान्शीतगुणवानर्थो येषांतेतद्वद्यायः सषीमादयः

हिमं प्रालेयं मिहिका चाथ हिमानी हिमसंहतिः ९ शीतं गुणे तद्व

स्तुषीमोमूर्द्धन्यमध्यः स्वामीतु तालव्यमध्यमाह तदयुक्तं सुषी मन्त्रसुषेणाभ्रसुषंधिः वर्षयोपिचेतिदंत्यमूर्द्धन्यभ्रमविवेकात् = ३

शास्त्रच्छ शांकशिशिराएपिपृक्तशिंविस्तालव्येश ह्रयपृक्ताकथिताः कियंतइतिशभेदात्तहिशः = २

उपेत्यमद्धद्रावत्यमत हयोह्यांतेपि वाचकःस र्वलिंगानांइत्यादम्येगुणामतइति = २

समान्यलिंगकावाच्यलिंगाइत्यर्थः यथासुषीमोवायुः सुषीमं जलं सुषीमाभूमिरिति = २

द्यर्थाः सुषीमः शिशिरो जडः तुषारः शीतलः शीतो हिमः समान्यलिंग

ध्रुवस्तूत्तानपादजइत्यभिधान चिंतामणौ = ४ हेध्रुवस्य = ४

मूर्द्धन्यषः = २

द्वीअगस्त्यस्य = ४

मित्रोवरुणश्च मित्रावरुणौतयोरपत्यं मैत्रावरुणिरित्यभेदपक्षे भेदपक्षेतुवारुणिरपि अथापिदक्षिणमाशांवारुणिर्नेतिवर्त्तनइतिभारते = ४

काः १० ध्रुव औत्तानपादिः स्यादगस्त्यः कुंभसंभवः मैत्रावरुणिरस्यैव

अगस्त्यः कुंभयोनिः स्यादगस्तिऊलपीस्तरइतिवाचस्पतिः अगस्तिनाध्यासितविन्ध्यशृंगमितिभट्टिः = १

अगस्त्योगस्तिः पीताब्धिर्वातापिद्विट्च्चरोद्भवः मैत्रावरुणिराग्नेय और्वशेयाग्निमारुतावित्यभिधानचिंतामणिनाममालायाम् = १

अ॰ को॰ १९

31

लोपामुद्रा तु अगस्त्यभार्या कौषीतकी वरप्रदेत्यपि तत्रैव = १
मलकेशोणकेचर्द्ती नक्षत्रेषु त्रयस्य कमिति त्रिकांडः = १

एकमगस्त्यपत्न्याः = १   षट् नक्षत्रसामान्यस्य = १   अश्व्यादि = १

उडुवास्त्रियामिति संबंधः अपिशब्दात् तारिकापि वा स्त्रियामित्येके चित् उडुवा साहचर्यात् त्वदे क्लीवं नक्षत्रे नेत्रमध्ये च तारकता रिकापि चेति व्याडिः हिरवि र्मात्रिषु राणामुष्मपुरस्थापे स्थिततारके रितिप्रयोगस्त्र = १

लोंपामुद्रासधर्मिणी॥ १९ नक्षत्रमृक्षंभंताराताराकाप्युडुवास्त्रियां॥ दा

विशाखयोर्हित्वाद्वा ये विशाखे इति द्विवचनमुचितम् पत्योर्मध्यगतस्तत्र सुग्रीवः प्लवगेश्वरः विशाखयोर्मध्यगतः संपूर्ण इव चंद्रमा इति अतएव एकत्वं शमादा दित्यि कौमुदी नक्षत्रभेदविवक्षायां त्वेकवचनमिति स्वभूतिः एकतारापत्तेयेकवम मिति भोजः = २

अश्विन्याद्याः सप्तविंशतितारका दाक्षायण्य उच्यंते = २   द्वे अश्विन्याः = २   द्वे विशाखायाः = २   त्रीणि पुष्यस्य = २

क्षायण्योऽश्विनीत्यादितारा अश्वयुगश्विनी॥ २० राधाविशाखापुष्येतुसिध्य

प्रोष्ठपदाद्वयं प्रत्येकं पूर्वभद्रपदोत्तरभद्रपदास्तु भद्रपदाऽक्षत्वादि रिति वर्णविवेकः अहिर्बुध्न्यभद्रपदाद्वगत इति आश्चर्यमंजरी श्लेषः दीर्घादिरपि कश्चित् पूर्वप्रोष्ठपदे चोत्तरे च द्वे स भद्रादयस्तथा तः संख्या इति बहुवचनं तारयोर्हित्वात् द्विवचनं केचित्तु भद्रपदेनपुंसकः काल इति प्रयोगात्स्त्रीलिंगता भाद्रभद्रपादस्य = २

द्वे धनिष्ठायाः =   समा लिंगाः =   द्वे पूर्वभाद्रपदोत्तरभाद्रपदानाम् = ३   त्रीणि मृगशीर्षस्य = ३

तिष्यौश्रविष्ठया समाधनिष्ठाः स्युः प्रोष्ठपदाभाद्रपदाः स्त्रियः॥ २१ मृगशी

मृगशीर्षं तालव्यमध्यमूर्द्धन्यांतम् रूपभेदात् क्लीबम् पुमानपीति कश्चित् सोम्या मृगशीर्षा चेति कश्चित् ... गः पशुऊ रंग योरिति कोषः = २

मृगशीर्षे = १   एकं मृगशिरसः शिरोदेशस्था तोपंचस्वल्पतारकाणाम् = १   शिरास्त्रियामिति रभसे स्त्रीलिंगे मृगश्चास्य नाम मृगशीर्षं हस्तिजातौ मृ १९

र्षं मृगशिरः तस्मिन्नेवाग्रहायणी॥ इल्वलास्तच्छिरोदेशे तारका निवसंति

30

गीर्पतिः रेफाभावपक्षे विसर्जनीयोपध्मानीयौ गीःपतिः गीःपतिः गीस्पतिरसाधुरितिकश्चित् कस्कादित्वात्साधुरितिचान्ये = १

अभेदोपचाराद्गिरांच जीवो गिरः स्वरगुरुर्वचसां पतीज्याविति ज्योतिषे अतएव गीतस्त्राय मथो गिरसेतिमालत्यां बृहस्पतेःप्रयोगः = १

नवबृहस्पतेः = १

याः ॥ २२ बृहस्पतिः सुराचार्यो गीष्पतिर्धिषणो गुरुः जीव आंगिरसो वा

संबोधनेतु शनमहित्रूपंसांतं तथानांतमथाप्यदंतमितिवि पोपः = २

ऋषयः सप्तथीमद्भिः ख्याताश्चित्रशिखंडिनस्तारावली अंगिराएव चित्रशिखंडी ततोजातश्चित्रशिखंडिजः सप्तर्षिजोपि समुदायेहिप्रवृत्ताः शब्दाअवयवेष्वपि वर्त्तंतेकृत्वा = २

शुक्रोमस्थामवः षोडशार्चिर्दैत्यगुरुरिति = २

षट्शुक्रस्य = २

सांतः =

अभेदाद्गुरुश्च शुक्रोमः शर्मगुरुस्ततः सितश्च स्मृतिरित्यमरदीपिकायाम् = २

चस्पतिश्चित्रशिखंडिजः ॥ २३ शुक्रो दैत्यगुरुः काव्य उशना भार्गवः क

32

लोहितस्मात् लोहितस्मात् लोहितेमरणंविघात्सर्वंदहति श नैश्चरेइतिज्योतिशास्त्रम् ३ लोहितेनीयरेणितिगामवटत्ता = ३

पंचभौमस्य =

श्रीणिबुधस्य = ३

विः अंगारकःकुजोभौमो लोहितांगो महीसुतः ॥ २४ रौहिणेयो बुधः

शनैरपि शनैः शनैश्चरोमन्दइतिवाचस्पतिः शनिश्च छायासुतो नीलवासाः शनिः सौरिः शनैश्चरइतिरभ सः वक्रश्च वक्रः स्यात्कुटिले क्रूरेऽपुटभेदेशनैश्चरेइतिविश्वः समाचीरेवतीभवः मंदः क्रोडो नीलवासाइतिनाममाला = १

हेशनैश्चरस्य = १

सौरिरादित्यतालव्यादिः = १

तमः सांतंक्लीवम् पुमानपि = १

पंचराहोः = १

भरणीचाव = १

स्वर्भानुस्तमाराहुः सैंहिकेयो विधुंतुदस्त्वमरमालायां पुंस्कंदे १ स्वर्भानुः त्वष्ट्रादिः वर्द्धमानोमूर्द्धन्यमाहुः = १

सौम्यः समौ सौरिशनैश्चरौ तमस्तु राहुः स्वर्भानुः सैंहिकेयो विधुंतुदः

शनिर्मंदो पंगुकालोच्छायापुत्रोसितश्चसप्तइतित्रिकः = १

अत्रिर्निसंहितकारः=२

मरीचिप्रमुखाः सप्तर्षयः प्रत्येकं चित्रशिखण्डिन उच्यन्ते प्रमुखशब्दः आद्यर्थे मरीचिरंगिरा अत्रिः पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः वसिष्ठश्चेति सप्तैते ते या चित्रशिखण्डिनः=१

एकं सप्तर्षीणाम्=१

एकं राश्युदयस्य=१

33

सप्तर्षयो मरीच्यत्रिमुखाश्चित्रशिखण्डिनः राशीनामुदयो लग्नं ते तु मे

मेषो वृषोथ मिथुनं कर्कटः सिंहकन्यके तु लाथ वृश्चिको धन्वी मकरः कुंभमीनकौ=२

कमलाकररवसोमसूर्यभासः इति समर्थवाचिना सूरशब्देन वासवदत्ता श्लेषात्तालव्यादिरपि सभेदे सूरः सूर्ये तालव्योपीत्युष्मविवेकः

सप्तविंशत्सूर्यस्य=

नांतः

नांतः=

सूरशब्दश्चांद्रसः २ वारुणी वारुणीभूतसोरभासोरभास दमिनिदशाउयमकान्त्सरोदं (त्यादिः=२

मेषवृषादयः २६ सूरसूर्यार्यमादित्यद्वादशात्मदिवाकराः भास्करा

मत्वंतः= मत्वंतः=

हस्करब्रध्नप्रभाकरविभाकराः २७ भास्वद्विवस्वत्सप्ताश्वहरिदश्वोष्ण

मार्तण्डमार्त्तण्ड इति द्विरूपकोषः=१ मिहिर इति हरचंद्रः=१

णांतः=

रश्मयः विकर्त्तनार्कमार्त्तण्डमिहिरारुणपूषणः २८ द्युमणिस्तरणि

अ॰ को॰ ८

हेलिर्हंसः सहस्रांशुस्तपनः तापनो रविरिति शब्दार्णवे २ कर्मसाक्षी जगच्चक्षुः कोकबन्धुस्त्रयीतनुः प्र
द्योतनो दिनमणिः खद्योतो लोकबान्धवः इनो भगो धामनिधिश्चांशुमाल्यब्जिनीपतिः इति शेषकः = २

मित्रो विवस्वद्धितकारः = १

द्विषांपतिरलक्तमासो वाक्यं वा = १

34

मित्रश्चित्रभानुर्विरोचनः विभावसुर्ग्रहपतिस्त्विषांपतिरहर्पतिः २९

माठरादयो मे याः सूर्यपार्श्वस्थानां माठरादि त्रयाणामेकैकम् = २

तज्जंतः = ३० सूर्यस्य = ... तेच राज्ञः शेषः खगः पतीहा रिकोनाद्दकारकः पिङ्गोग्रनश्च पुरुषः श्मासः पातप्रतापकौ स्यादि तेयोतथा दंडी कुमारः पार्श्वगा रवेः = २

भानुर्हंसः सहस्रांशुस्तपनः सविता रविः माठरः पिंगलो दंडश्चंडांशोः

पंचसूर्यसारथेः = ३

पारिपार्श्वकाः ३ सूरसूतोऽरुणोऽनूरुः काश्यपिर्गरुडाग्रजः

१लिंगः परिवेषः स्यात्परिधौ परिधौ परिवेषणे इति मूर्द्धन्यमध्यः वेष्टने परिवेशः स्याद्भानोः सविधमंडले इति तालव्यमध्यः उपसूर्यकमंडले द्वे नाम्नी तथाच मंडलं परिवेषः स्यात्परिधिश्चोपसूर्यकमिति भागुरिः वातेरेवाकुलीभूताः सूर्यचंद्रमसोः कराः तन्वते व्योम्नि शालभाः परिवेषाः प्रकीर्तिता। इति साहसांकः = १

एकादश चंद्रसूर्यरश्मीनाम = १

चत्वारि चंद्रसूर्ययोरुत्पातात् जातरश्मिमंडलस्य = १

परिवेषस्तु परिधिरुपसूर्यकमंडले ३१ किरणोऽस्रमयूखांशुगभस्ति

किरणोऽस्नादिपर्यन्तं सूर्यरश्मेरिति केचित् किरणादयो द्वाविंशतिः रश्मेः प्रकाशादित्रयं पृथक् रश्मिमलल्लणे एषालोके रश्मिका र्ये इति स्वभूतिः सर्वत्वेष्येवं आधुनिकास्तु किरणोऽस्रादिपर्यन्तमेकं किरणे तेजोरूपे प्रभादिर्योविरंत्येवपर्यायै हि भिन्नरूपे प्रकाशादित्रयं दीप्तेरेव फले अतएव मयूखस्तित्विट्करज्वालास्त्विति नानार्थे त्विट्करयोर्भेदेन निर्देशः प्रयोगस्तु ली षड्देमनाद्यकिरणप्रभयोः साधारण्यं कापि १ तस्मान्नाकरमाद्रायप्रवद्वर्त्तमस्तुत्तमैः मार्गस्तु तत्र ज्यचक्षुषा नकोगच्छति दूरध्वने तिसाहसांकः = १

पृश्निर्दृ्ष्टत्वग्नः=१ मरीचिः स्त्रीपुंसयोरितिसंबंधः=१ काकादिगोलकन्यायेनदीधितिरिय अस्त्रियामितिसंबध्यते उत्तरत्रापि=१ स्युरितिप्रभादयः स्त्रियांस्युरितिसंबंधः=१

35

घृणिपृश्नयः भानुःकरोमरीचिःस्त्रीपुंसयोर्दीधितिस्त्रियां ३२ स्युःप्र

एकादशासामान्येनप्रभायाः=२ रुचिःस्त्रीपुंसयो रितिसंबंधः=२ सांतः सांता सांतः सांतः=२ सांते=२ तालव्यादि=२ त्रीण्यातपस्य=२

भा रुग्रुचिस्त्विड्भाभाश्छविद्युतिदीप्तयः रोचिःशोचिरुभेक्लीबेप्रकाशो

द्वंभायंभद्रवि लोपं तज्जाल भिर्भानोरिति प्र विष्टेर्भा तीयम को १८ कात् त्रुलिंगोष्णमितिकुत्सित् अवैवप्रविष्टेः प्रवेशनेरि तिभावेक्तः तत्वादेत्तदतीयातंवदतिइतिस्त्रीलिंगपर्यायम=२ चत्वारिईषदुष्णस्य=३ एतेषुएणक्लीबलिंगाःगुणवतिद्र व्यवर्तमानास्त्रिलिंगाः=३ त्रीण्युष्णस्य=३

द्योतआतपः ३३ कोष्णंकवोष्णंमंदोष्णंकदुष्णंत्रिषुतद्वति तिग्मंती।

तद्वदिति यथाकोष्णादयोगुणेक्लीबलिं गास्तद्वतित्रिलिंगास्तथातिग्मादयोपीत्यर्थः=१ मृगतृष्णामृगतृषाचात्र=१ हेजलाभासस्य=१ चत्वारितीक्ष्णादिकालस्य=१ १८

क्ष्णंखरंतद्वन्मृगतृष्णामरीचिका ३४ ॥इतिदिग्वर्गः॥ कालोदिष्टोप्यने

वाऽनेहा = द्वेप्रतिपत्तिथेः = १ एकंसामान्येनतिथेः = १

हापिसमयोप्यथपक्षतिः प्रतिपद्द्वे इमे स्त्रीत्वे तदाद्यास्तिथयोद्वयोः ३५

पंचदिवसस्य = २ वासरोटंत्यमुष्यः रविर्मनागदर्शितवासरः स्तरइति यमकात् केचित्तालव्यमध्यमाऊलट्टदर्शनात् = २ षट्प्रभातस्य = २ रिजातइतिस्मृ‍र्यशान्तकेऊलस्वमध्यश्च मध्ये प्रतिरन्योपसर्गनिवृत्तये

घस्रोदिनाहनीवातुक्लीवेदिवसवासरौ प्रत्यूषोहर्मुखंकल्यमुषः

स्वतिदिनंसायः सायःकांडेदिनांतेचेतिकोषान्तरे मांताव्ययपल्लवध्ययवेर्मवसते अतःसायमितीट्पाठःप्रामादिकः = ३ मयमंचतत्ट्टस्वशाल्टः अकोऽ परमपराह्णः अक्षोमथमध्या एकंदिनांतस्य = द्वेसंध्यामात्रस्य = ३ ऊन्ह्ले = ३

प्रत्युषसीअपि ३६ प्रभातेचदिनांतेतुसायंसंध्यापितृप्रसूः प्रह्णा

एकंदिनस्यायन्तमध्यानाम् = १ द्वादशरात्रिमात्रस्य = १ हलंताघि = १ वाऽनेहा १ ट्टंतश्च उषादीवादिश्च = १

पराह्णमध्याह्नास्त्रिसंध्यमथशर्वरी ३७ निशानिशीथिनीरात्रिस्त्रि

शर्वरीतालव्यशा प्शार्वरीच शार्वरीशार्वरीशय्या
तपनीतणदातपेनिशाद्यार्णवः = १

प्रत्यूषोमूर्द्धन्यषोदीर्घमध्यः प्र
त्यूषेभुस्फुटितकमलामोदमै
त्रीकषायइतिमाघः प्रत्युषःप
उषः प्रत्युषसीसांतेसक्लीबेमहर्मु
उषाप्रभातंगोसर्गइतित्रिकांडः उषः
प्रत्युषसिक्लीबमितिरुद्रःप्रभसो उ
षाशब्दोनिपातवाचीस्त्रीलिंगश्चा
पिदृश्यते सोव्ययः तणदाशेष
वाचीभवतियतदाइतिशेषः जग
द्धृंद्योदेवी मुषसमिववंदेभगवती
मिस्रुतरचरितश्योगदर्शनादुषः
प्राह्णः स्त्रियांच प्रभातंराविविग
मोविभातंभातमेवच आवोषिकः
इतिस्तरउषः प्रत्युषसीउषइतिप्राद्वार्णवेऽ

तमिर्वाङ्गता सतमीतमोभिरभिगम्यतामितिभावः तमाचात्र तथा चविटप्ये उत्तरं हारामहादेवरतातमातश्तिषपामायामादोषेतिच = १

पकमंधकाररात्रेः = १

वाङ्गता = १

दंत्यसाः अंधकारेपीयं तमिस्रासत माराविस्तमिस्राचतमस्त। तिरितिशाश्वतः = १

अ॰ को॰

यामांत्वणदांक्षपांविभावरीतमस्विन्यौरजनीयामिनीतमि ३८ तमि

पकंचंद्रिकायुक्तरात्रेः = २

आगामिवर्तमानाहर्युक्तायामितिसरेफः पाठः समासांतविधेरनित्यत्वात् रेफरहितमपिपठंति = २

स्रानामसीरात्रिर्ज्योत्स्नीचंद्रिकयान्विता आगामिवर्तमानाहर्युक्ता।

पूर्वपरयोर्हिन १८ यो: पक्षयोरि वमध्येवर्तमानत्वात् पक्षावक्षसः पक्षिणीश्रुतः निशीत्यपलक्षणं तेनागामिवर्तमाननिशायुक्तेऽ दिनेपिपक्षिणी = ३

पकमागामिवर्तमानदिनयु क्तनक्षणगतरात्रेः = ३

गणाः स्यात्सय मेसंघेसांख्येसेमप्रभेदयोरितिधरणिः = ३

पकंरात्रिसमूहस्य = ३

हेप्रदोषस्य १ आरंभोदोषायाः प्रदोषः दोषारात्र्यंतोपि ततःकथाभिः समतीत्प्रदोषामाहप्ससेनैः सदृशव्यक्तंतत्रतिभट्टिः = ३

हेरात्रिमध्यस्य २ सिंहावलोकितन्यायेन समाविस्तरेकहत्याल्ययः = ३

यांनिशिपक्षिणी ३९ गणरात्रंनिशावहूः प्रदोषोरजनीमुखं अर्द्धरा

निशीथोप्यर्द्धरात्रेस्यान्निशीथोरात्रिमात्रिकइतिविश्वः = १

तालव्यमध्यः = १

हेप्रहरस्य = १

पकंप्रतिपत्पंचदश्योरंतरस्य १ पंचदशीतिद्वयोः पूर्णिमामावास्ययो १६ ग्रहणम् = १

त्रेनिशीथौद्वौद्वौयामप्रहरौसमौ ४० सपर्वसंधिःप्रतिपत्पंचदश्योर्य

पर्वसंधिरित्येकंनामभिन्नमितिकश्चित् प्रतिपत्पंचदश्योस्तुसंधिः पर्वार्थदिक्कुऊपरनिडगिःद र्शप्रतिपदोः संधौग्रंथिप्रस्तावयोरिति पर्वशब्दोद्विविषुवत्यरूतिषपिदश्यतेरति = १

द्वे पंचदश्यौ पूर्णिमामावास्ये पक्षांतावुच्येते=१ पूर्णमासी पूर्णिमा च पौर्णमासी चेति द्वे चंद्रः=१ उदयकाले प्रतिपद्योगात्कलाहीने चंद्रे सा पूर्णमा अनुमतिः क
पक्षं पूर्णिमामावास्ययोः=१ द्वे पूर्णिमायाः=१ थ्यते अत्रापि निशाकरे इति सिंहावलोकितन्यायेन योज्यम्=१

द्वे तरे पक्षांतौ पंचदश्यौ द्वे पौर्णमासी तु पूर्णिमा ॥३॥ कलाहीने सानुम

पूर्णे निशाकरे सैव राका स्मृता पक्षकम्=२ अमावास्याश्चत्वारि २ अप्यमावस्यमावासी चामामास्यप्यमामसीति शब्दार्णवः
अमा च दर्शो मामावसी च सेति त्रिकांडः याचिस्या च तिथिः किम मीकृते ति नैषधः=२

तिः पूर्णे राका निशाकरे ॥ अमावस्या त्वमावास्या दर्शः सूर्येन्दुसंगमः ॥४॥

साऽमावस्या चतुर्दशीयोगात् सामावास्या नष्टचंद्रकला सती कुहूः कथ्यते=३
दृष्टचंद्रा सती सिनीवाली=१ दर्शस्य=३ पक्षं कुहूर्दीर्घान्ता ह्रस्वान्ते ति कश्चित्=३ द्वे सूर्यचन्द्रमसोराहुग्रासस्य=३

सा दृष्टेन्दुः सिनीवाली सा नष्टेन्दुकला कुहूः ॥ उपरागो ग्रहो राहुग्रस्ते त्वि

एकयोक्त्याः पृथग्वचनेनरोदसीवत् चंद्रार्कौ पु
द्वे प्रस्ते कं राहुग्रस्तचंद्रार्कयोः=१ द्वे आकाशादिषु नैर्वैकृतस्य=१ ष्पवंता विरुच्येते प्रत्येकं पुष्पवानपि न प्रयोक्त
व्यमिति भावः पृ केकाभि
धाने एकवचनान्तो पि पु
ष्पवानिति केचित्=ना

न्दौ च पूष्णि च ॥५॥ सोपप्लवोपरक्तौ द्वावग्न्युत्पात उपाहितः ॥ एकयोक्त्या

ममालायां तु रविशशिनौ पुष्पवंतावाख्या वितृपदंतः पुष्पवतशब्दः प्राकृ
प्रत्यग्गुणाय परशिखरस्थित पुष्पवंताभ्यामिता अर्थ मंजरी प्रयोगश्च १
पुष्पदंतौ पुष्पवंतावेकोक्त्या शशिभास्करौ इत्यभिधानचिंतामणि ना
(ममालायाम्=१

38

पुंसोयावत्कालमकृत्रिमनेत्रविकासानंतरं पक्ष्माकुंचनं जायते स नि
मेषस्तेऽष्टादशकाष्ठा १

। एकमष्टादशनिमेषावच्छिन्नकालस्य ।

अ॰
को॰
१॰

पुष्पवंतौदिवाकरनिशाकरौ ॥ ४४ अष्टादशनिमेषास्तुकाष्ठात्रिंशत्तु

39

त्रिंशत्काष्ठाः कला २ त्रिंशत्कलाः क्षणः २ द्वादशक्षणमुहूर्तः २ त्रिंशन्मुहूर्तात्मकः कालोऽ होरात्रः २

ताःकला ॥ तास्तुत्रिंशत्क्षणस्तेतुमुहूर्तोद्वादशास्त्रियां ॥ ४५ तेतुत्रिंशद

तेऽहोरात्रः पंचदशपक्षः ३ शुक्लकृष्णपक्षौ पूर्वापरपक्षावुच्येते २ उभौ तौ पक्षौ मासः कथ्यते ३

होरात्रःपक्षस्तेदशपंचच ॥ पक्षौपूर्वापरौशुक्लकृष्णौमासस्तुताउभौ ॥

द्वौ द्वौ माघादिमासौ ऋतुः स्यात् एकंनाम पूर्वमे
व माघग्रहणमयनप्रदर्शना
र्थम् = ४ नतु षड्मीन्यादिव
द्यते तत्कथं द्वौ द्वौ माघादिमा
सावित्युच्यमाने हेमंतशिशिरवसंतैस्त्रिभिरयनमुक्तं स्यात् नचतैरयनं किंतु
शिशिरवसंतग्रीष्मैः प्रावृट्शरद्धेमंतैश्च अतः प्रकृतोपयुक्तमिदमुक्तं वा
स्तवं तु वसंते मार्गादीनामृ
गैरिति श्रुतवादस्यापि न वि
पिरित्यतो वत्समाणेन तत्पौ
नरुक्त्यम् = १

त्रिभिस्तैर्ऋतुभिरयनं एकं नाम = १

अर्कस्योदगुत्तराद्दक्षिणा च गतिर्द्वे अयने स्तः माघादारभ्याषाढपर्यंतमुत्तराय
णम् श्रावणादारभ्य पौषपर्यंतं दक्षिणायनम् अयन २. द्वयस्यैकं नाम

४६ द्वौद्वौमाघादिमासौस्यादृतुस्तैरयनंत्रिभिः ॥ अयनेद्वेगतिरुदग्दक्षिणा

ते अयने एव द्वे वत्सरो भ
वति = १

समेरात्रिंदिवे यत्रकाले दिवसस्यांतः साम्ये
विषुवात्समरात्रिवासरः कालइतिपुंस्कांडेवो
यालितास्समानपि विषुवाद्वेतिरतिनः = १

द्वे विषुवस्य १ वैशाखकार्त्तिकेविषुवे १
मत्वंतम १

केस्यवत्सरः ४७ समरात्रिंदिवेकालेविषुवद्विषुवंचतत्‌" पुष्ययुक्ता

पौर्णमासीपौषीमासेतुयत्रसा ४८ नाम्नासपौषोमाघाद्याश्चैवमेका

चत्वारिमार्गशीर्षस्य ३ उभौमार्गेसहः सहाइतिपाल्यार्णवः स्मृतोऽदंतः सांतश्च न
याचरके सहस्यप्रथमेचैववाहुयेहोषसंचयमिति = ३

त्रीणिपौषस्य ३

दशापरे" मार्गशीर्षेसहामार्गशीर्षआग्रहायणिकश्चसः ४९ पौषेतैषः

तिष्यपुष्योकलियुगेनक्ष
त्रेमासिपवचेतित्याडिः तेन
पुष्यस्य = २

हेमावस्यातपामाघेतपश्चापीतिद्वहेऽदन्तः सांतः २

आग्रहायणोपीतिपुरुषोत्तमः = २

त्रीणिचैत्रस्य = १

(स्य = १ त्रीणिफाल्गुनस्य = १

सहस्यौद्वौतपामाघेऽथफाल्गुने स्यात्तपस्यःफाल्गुनिकःस्याच्चैत्रेचै

फाल्गुनोऽर्जुनादिश्च = १

ज्येष्ठोहादशास्त्रवदादिः ज्येष्ठोमासिचवृद्धेचज्येष्ठाचगृहगोधिका इतित्रिकांडशेषः तेनज्येष्ठश्च = १

त्रीणिवैशाखस्य = १ द्वेज्येष्ठस्य = १ द्वेआषाढस्य = १

स्यादाषाढेत्वषाढकइतिशब्दार्णवः तालव्योमूर्द्धन्योष्ट्र कोमासस्यवाचकशास्त्रे व्रतदंडेमलयगिरौआषाढो मध्यमूर्द्धन्यइतिगदसिंहः = १

अ॰ को॰ २१

त्रिकोमधुः ॥ ५ वैशाखेमाधवोराधोज्येष्ठेशुक्रः शुचिस्त्वयं आषाढेश्राव

चत्वारिभाद्रपदस्य २

त्रीणिश्रावणस्य = १ श्रावणोमध्यवकारवान् ही पुंसयोर्ऋक्षभेदेश्रवणाश्रुति कर्णयोरितिरभसः = १

सांतः =

णेतुस्यान्नभाःश्रावणिकश्चसः ॥ ५१ स्युर्नभस्यप्रौष्ठपदभाद्रभाद्रपदाः

धनिमिषेनिमिषेत्वणमयत्नरतिमाचयमकात्फल्गुनादिमूर्द्धन्यषः = ३

आश्विनोऽश्वयुजस्तथेसम इदत्तेफल्गुनादिरपि = ३

त्रीण्याश्विनस्य = ३ चत्वारिकार्तिकस्य = ३

समाः स्यादाश्विनइषोप्याश्वयुजोपिस्यात्तुकार्तिकः ॥ ५२ बाहुलोर्जौ

एकंमार्गशीर्षपौषयोः = १ एकंमाघफाल्गुनाख्यामस्ततोः = १ त्रीणिवसंतस्य ४

कार्तिकिकोहेमंतःशिशिरोस्त्रियां वसंतेपुष्पसमयःसुरभिर्ग्रीष्मऊ २१

सप्तग्रीष्मस्य ।

ऊष्मापवऊष्माकः ऊष्मातापनिदाघयोरितिनां तेकोषः ऊष्मोचर्म्मीः स्त्रणि न थाज्येहेऊष्मास्ति

देववर्गाकृतो: १

42

ष्मकः ५३ निदाघ उष्णोपगम उष्ण ऊष्मागमस्तपः स्त्रियां प्रावृट्

वहुत्वे २

स्त्रियां भूम्नि वर्षा अथ शरत् स्त्रियाम् ५४ षडमी ऋतवः पुंसि मार्गादी

मानुषेण मासेन पितॄणां कव्यवालादीनामहोरात्रः ३

षट्संवत्सरस्य ३

नां युगैः क्रमात् संवत्सरो वत्सरोऽब्दो हायनोऽस्त्री शरत्समाः ५५ मा

देवानां युगसहस्रद्वयेन ब्रह्मणोऽहोरात्रः ४

तत्र पितॄणां कृष्णपक्षो दिनं शु
क्लपक्षो १ = रात्रिः ४

सेन स्यादहोरात्रः पैत्रो वर्षेण दैवतः दैवे युगसहस्रे द्वे ब्राह्मः कल्पौ तु ते

मानुषेण वर्षेण देवतानामहोरात्रः १ उत्तरायणं देवानां दिनम् । दक्षिणायनं देवानां रात्रिः १

तत्र ब्रह्मणो दिनं कल्पः कल्पो ऽत्र त्रादिस्थितिकालो भूतानां ब्रह्मणो दिनम् । प्रलयकालस्तु भूतानां ब्रह्मणो रात्रिः १

पंचप्रलयस्य १ 43

तौर्यत्रिकं॥ ५४ मन्वन्तरं तु दिव्यानां युगानामेकसप्ततिः संवर्तः प्रल

द्वादश पापस्य २

यः कल्पः क्षयः कल्पान्त इत्यपि॥ ५५ अस्त्री पंकं पुमान्पाप्मा पापं कि

संततः ३ संततम २ पंचधर्मस्य ३

ल्बिषकल्मषं कलुषं वृजिनैनोघमंहो दुरितदुष्कृतं॥ ५६ स्याद्धर्म

द्वादश प्रीतेः। अथ वा सप्तप्रीतेः। पंचसुखस्य। प्रीतिसुखजो विकारः ४

मस्त्रियां पुण्यश्रेयसी सुकृतं वृषः मुत्प्रीतिः प्रमदो हर्षः प्रमोदामो

अ० को० २२

द्वादशाकल्याणमात्रस्य १

दसंमदाः ५५ स्यादानंदथुरानंदः शर्मसातसुखानि च ॥ श्वःश्रेय 44

सं शिवंभद्रंकल्याणंमंगलंशुभं ५६ भावुकंभविकंभव्यंकुशलंक्षे

पंचप्रशस्तस्य २

मंमस्त्रियां शस्तंचाथत्रिषुद्रव्येपापंपुण्यंसुखादि च ॥ ५७ मतल्लिका

श्रेष्ठवाचकानि ४ शुभकारिदैवमयोऽदृतः ४

मचर्चिकाप्रकांडमुद्धतल्लजौ प्रशस्तवाचकान्यमून्ययःशुभावहो

षट् प्राक्तनशुभाशुभकर्मणः १ उमानर १ त्रीणि कारणस्य १

विधिः ६२ दैवं दिष्टं भागधेयं भाग्यं स्त्री नियतिर्विधिः॥ हेतुर्ना कारणं

हे प्रथमकारणस्य २ त्रीण्यात्मनः २ हे सत्वरजस्तमसां तुल्यावस्थायाः २

बीजं निदानं त्वादिकारणं॥ ६३ क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषः प्रधानं प्रकृतिः स्त्रि

कालकृतावस्थायाः धर्मोऽयौवनादिविशेषोऽवस्था १ षट् जन्मनः ३

यां॥ विशेषः कालिकोऽवस्था गुणाः सत्वं रजस्तमः॥ ६४ जनुर्जननज

षट् प्राणिनः ४

न्मानि जनिरुत्पत्तिरुद्भवः॥ प्राणी तु चेतनो जन्मी जन्तुजन्युशरीरिणः॥

सत्वादयस्त्रयः प्रकृतेर्गुणाः। सत्वं लघुप्रकाशकं ज्ञानसुखहेतु॥ रजो रागात्मकं चलं लोभजनकं दुःखहेतु। तमश्चावरकं प्रमादमोहजनकं गुरु इति सांख्यशास्त्रम् २

अ॰ को॰ २३ ... २३

स्त्रीलि॰ ज्ञातेः १ द्वे पिंडस्य १ सप्त मनसः १

ज्ञातिर्जातं च सामान्यं व्यक्तिस्तु पृथगात्मता॥ चित्तं तु चेतो हृदयं स्वांतं हृ- 46

चतुर्दश बुद्धेः २

न्मानसं मनः॥ ६६ ॥इति कालवर्गः॥ बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शे-

सं॰ता ३ सं॰ता ३ सं॰ता ३

मुषी मतिः प्रेक्षोपलब्धिश्चित्संवित्प्रतिपज्ज्ञप्तिचेतनाः॥ ६७ धीर्धारा-

एकं धारणावत्या बुद्धेः ४ मनसिकारोपि दृश्यते ४

णावती मेधा संकल्पः कर्म मानसं॥ चित्ताभोगो मनस्कारश्चर्चा संख्या

इदमहं कुर्यामिति मानसो व्यापारः। संकल्पः एकं नाम १ द्वे मनसः सुखादेस्तत्परत्वस्य १ त्रयं प्रमाणैरर्थपरीक्षायाः इत्येके विमर्शमात्रस्येत्यन्ये १

अ॰ को॰ २४

त्र्यमन्हस्य १ चलादिसंदेहस्य १

विचारणा ॥ ६८ अध्याहारस्तर्क ऊहो विचिकित्सा तु संशयः संदेहद्वा 47

हेतुनिर्णयस्य २ हेतुपरलोकनास्तीत्यादिबुद्धेः २ हेतुपरद्रोहचिंतायाः २

परौ चाथ समौ निर्णयनिश्चयौ ॥ ६९ मिथ्यादृष्टिर्नास्तिकता व्यापादो द्रो

हेतुसिद्धांतस्य ३ भ्रांतिमतेः ३ मिथ्यामतस्य ३ दृष्टांगीकारस्य ३ संवित्साहचर्यप्रतिज्ञायाः ३

हचिंतनं ॥ समौ सिद्धांतराद्धांतौ भ्रांतिर्मिथ्यामतिर्भ्रमः ॥ ७० संविदागूः

२४

प्रतिज्ञानं नियमाश्रवसंश्रवाः अंगीकाराभ्युपगमप्रतिश्रवसमाधयः

अपवर्गो मुक्तेः १

४८

२१ मोक्षे धीर्ज्ञानमन्यत्र विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः मुक्तिः कैवल्यनि

शांतम्　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　श्री अविद्यायाः २　　　अहमित्यस्य २

र्वाणश्रेयोनिःश्रेयसामृतं २२ मोक्षोपवर्गोथाज्ञानमविद्याहम्मतिः

अमी पृथक् चक्षुरादिग्राह्याः पंच विषयादिशब्दत्रयवाच्याः ३

स्त्रियां रूपं शब्दो गंधरसस्पर्शाश्च विषया अमी २३ गोचरा इंद्रिया

श्री इंद्रियस्य ४

र्थाश्च हृषीकं विषयींद्रियं कर्मेंद्रियं तु पाय्वादि मनोनेत्रादि धींद्रि

पाय्वादि कर्मसाधकमिंद्रियं कर्मेन्द्रियं। पा[illegible]पस्थ पाणिपादो वाक् कर्मेन्द्रियसंग्रहः उक्तं च।
नंदनादानगमनालापा स्मृत क्रियाः। एकं गुह्यादीन्द्रियस्य १

धीर्ज्ञानं तन्निमित्तमिंद्रियं तथा च मनः कर्णौ
तथा नेत्रं रसना च त्वचा सह नासिका चेति षट्
तानिंद्रियाणि प्रचक्षते एकं बुद्धींद्रियस्य।
मनसः कर्मेन्द्रियत्वं केचिदाहुः १

अ॰
को॰
२५

हेकषायस्य १ तुवरादयः प्रत्येकं रसशब्दवाच्याः १

ये ॥ ७४ तुवरस्तु कषायोऽस्त्री मधुरो लवणः कटुः तिक्तोम्लश्च रसाः पुंसि 49

रसवत्सु २ रसाः २

तद्वत्सु षडमी त्रिषु ॥ ७५ विमर्दोत्थे परिमलो गंधे जनमनोहरे ॥ आ

परिमलः १ हेदूरगामीगंधस्य ३ गंतः ३

मोदः सोऽतिनिर्हारी वाच्यलिंगत्वमागुणात् ॥ समाकर्षी तु निर्हारी सुरभि

चत्वारि सुगंधे ४ हे मुखवासनवटिकादेः ४ हे दुर्गंधस्य ४ २५

र्घ्राणतर्पणः इष्टगंधः सुगंधिः स्यादामोदी मुखवासनः ॥ ७७ पूतिगंधि

अपक्वमांसादिगंधेः १

त्रयोदश शुक्लवर्णस्य २

स्तुदुर्गंधो विस्रं स्यादामगंधि यत् ॥ शुक्लशुभ्रशुचिश्वेतविशदश्येतपां 50

त्रीणि पांडुवर्णस्य २

डुराः २८ अवदातः सितो गौरोऽवलक्षो धवलोऽर्जुनः ॥ हरिणः पांडुरः पां

ईषत्पांडोऽव्यक्तपरः। हूस्वि तपीतलेशावतः ३

सप्त कृष्णस्य ३

डुरीषत्पांडुस्तु धूसरः ॥ २९ कृष्णे नीलासितश्यामकालश्यामलमेच

त्रीणि पीतस्य ४ त्रीणि हरितवर्णस्य ४ त्रीणि रक्तस्य ४

काः ॥ पीतो गौरो हरिद्राभः पालाशो हरितो हरित् ॥ ८ रोहितो लोहितो

अ॰ को॰ २६

एकं रक्तो मत्ता भासस्य १ ... किंचिल्लोहितः १ ... अरुणः कुंकुम लोहित ... इत्यमरमाला १ ... श्वेतरक्तमिश्रः १

रक्तः शोणः कोकनदच्छविः ॥ अव्यक्तरागस्त्वरुणः श्वेतरक्तस्तु पाटलः ॥

हे कृष्णपीतमिश्रस्य २ ... श्रीणि कृष्णलोहितमिश्रस्य २ ... षट् कपिलवर्णस्य २

८१ श्यावः स्यात्कपिशो धूम्रधूमलौ कृष्णलोहिते ॥ कडारः कपिलः पिंग

षट् नानावर्णस्य ३

पिशंगौ कद्रुपिंगलौ ॥ ८२ चित्रं किर्मीरकल्माषशबलैताश्च कर्बुरे ॥ गुणे

वाच्यलिंगाः ४ ... गुणवति ... सप्तवागधिष्ठातृदेवतायाः ४ ... २६

शुक्लादयः पुंसि गुणिलिंगास्तु तद्वति ॥ ८३ ॥ इति धीवर्गः ॥ ब्राह्मी तु भारती

गुणे वर्णमात्रे वर्तमानाः शुक्लादयः कर्बुरान्ताः पुंसि । यथा पटस्य शुक्लो गुणः । तद्वति द्रव्ये वर्तमाना अभेदोपचारात् गुणिलिंगा वाच्यलिंगाः स्युरिति । स्त्रियां शुचिः ।
शुची । श्येता श्येनी । हरिता हरिणी । लोहिता लोहिनी । एता एनी २

[illegible marginal notes]

52

रेकांता गीरपि १ चांता २ — षट् वचनस्य १ — सांतः १

भाषा गीर्वाग्वाणी सरस्वती ॥ व्याहार उक्तिर्लपितं भाषितं वचनं वचः ॥

द्वे संस्कृताद्भ्रष्टशब्दस्य २ — शास्त्रे व्याकरणादौ वाचकोयः शब्द इति स्वामी। शास्त्रे यः शब्दः स वाचक इत्यसे अयमेव साधुरपि २ — एकार्थपरपदसमूहो वाक्यं तद्द्विविधम्। तिङन्तचयः सुबन्तचयः। तिङ्सुबन्तचय इति

६४ अपभ्रंशोऽपशब्दः स्याच्छास्त्रे शब्दस्तु वाचकः ॥ तिङ्सुबन्तचयो वा

त्रीणि प्रत्येकं समुदायेन च वेदस्य ३ — विधानमृग्यजुः सामात्रयी धर्म्मा तिङवुधाः २

क्यं क्रिया वा कारकान्विता ॥ ६५ श्रुतिः स्त्री वेद आम्नायस्त्रयी धर्मस्तु

तया विधिर्विधीयमानोयज्ञादिस्त्रयीधर्मः। — समासे गुणीभूतस्यापि त्रयीशब्दस्य वक्तविवक्षावशात्तद्वेदनपरामर्शः। २

चांता ४ सांतः ४ — अंतस्यादि ४

तद्विधिः स्त्रियामृक्सामयजुषी इति वेदास्त्रयस्त्रयी ॥ ६६ शिक्षेत्यादि श्रु

वेदानां पृथगेकैकम ३ गे — इति एते वेदास्त्रयस्त्रयीशब्देनोच्यते। वेदत्रयसमुदितस्यैकम। इति शब्दः इतिक्रान्तवाची १

एकं वेदांगस्य १ शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं ज्योतिषामयतिः छंदसां विचितिश्चैव षडंगो वेद उच्यते १

वर्णानां स्थान करण प्रयत्नेर्बो धिका शिक्षा । याणिक्यागाम् उपदेशकः कल्पः । शब्दसाधुत्वज्ञापकं व्याकरणं । वर्णागमो वर्णविपर्ययश्च द्वावपरौ वर्णविकारनाशौ धातोस्तदर्थातिशयेन योगस्तदुच्यते पंचविधं निरुक्तम् । ग्रहगणितादिज्ञापकं ज्योतिः शास्त्रं छंदसां पद्यानां ज्ञापकं छंदोविचितिः १

हे ओंकारस्य १ । हे पूर्ववृत्तप्रतिपादकस्य व्यासादिप्रणीतग्रंथस्य १ । आदिना अनुदात्तस्वरितयोर्ग्रहणं । तदुक्तम् । उदात्तश्चानुदात्तश्च स्वरितश्च त्रयः स्वराः । चतुर्थः प्रचितो नाम कायतो सो हृदंसः स्मृत इति १

तेरंगमोंकारप्रणवौ समौ ॥ इतिहासः पुरावृत्तमुदात्ताद्यास्त्रयः स्वराः ॥ ८७ ॥

तर्कशास्त्रार्थशास्त्रयोरेकैकम् २ तर्कशास्त्रं न्यायवैशेषिकादि । अर्थाः स्मृतिर्हिरण्या दयस्तद्दर्थशास्त्रमर्थशास्त्रम् २ समासे द्विवचनत्वाद्दीर्घता

एकं ज्ञातसत्यार्थभूतायाः कथायाः

आन्वीक्षिकी दंडनीतिस्तर्कविद्यार्थशास्त्रयोः ॥ आख्यायिकोपलब्धार्था पुरा

हे व्यासादिप्रणीतस्य पुराणस्य आदौ १ । एकं प्रबंधकल्पनायाः श्लोकसत्यायाः कथायाः । एकं कादंबर्यादि प्रबंधकल्पना याः ३ । हे दुर्विज्ञानार्थस्य प्रश्नस्य । व्यक्तीकृत्य कमप्यर्थं यत्र बाह्यान्तरार्थयोः कथ्यते सा प्रहेलिका २ यथा तरुणपालिगितः कंठे नितंबस्थलमाश्रितः गुरूणां सन्निधानेपि कः कूजति मुहुर्मुहुः पानीयकुंभः १ इति विदग्धमुखमंडनम् २

णं पंचलक्षणम् ॥ ८८ ॥ प्रबंधकल्पना कथा प्रवह्लिका प्रहेलिका ॥ स्मृतिस्तु

संहिता उत्तम पद्या विधे ४ । हे संग्रहस्य ४ । हे श्लोकस्य पादैनैकेन न्यूनाभ्यां त्रिभिर्वा पादैः पूरणीयस्य यथा मुमुक्षौः किं न बाध्यापि चित्रकारा नागरैः स्मरनाराचणीयेन त्रैता यौ रावणोहतः । तेन दर्शिता किं तद् गधामयेति ४

धर्मसंहिता समाहृतिस्तु संग्रहः ॥ ८९ ॥ समस्या तु समासार्था किंवदंती ज

सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वंतराणि च वंशानुचरितं चेति पुराणं पंचलक्षणम् इति हेमचंद्रः २

विस्तरेणोपदिष्टानामर्थानां सूत्रभाष्ययोः निबंधो यः समासेन संग्रहं तं विदुर्बुधाः १ इति

दामोदरकराघातविह्वलीकृतचेतसा । दृष्टं चाणूरमल्लेन शतचंद्रं नभस्तलम् । मृतप्रतं तं प्रसमीक्ष्य पादवेदे ततो ध्यानमासप्रति प्रतिष्ठिता

हे मन्वादिप्रणीतशास्त्रस्य २ । हे सत्यानृतसाधारणलोकप्रसिद्धेः १

चत्वारि वार्त्तायाः १ आकारणं चात्र २ षट् नाम्नः १

54

नश्रुतिः वार्त्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्त उदन्तः स्यादथाह्वयः ॥ आख्याह्वे अभि

नांतः २ त्रयमाह्वानस्य २ एकं बहुकृताह्वानस्य २

धानं च नामधेयं च नाम च ॥ हूतिराकारणाह्वानं संहूतिर्बहुभिः कृता ॥

द्वे अगादि न्यायस्य ३ द्वे वचनोपक्रमस्य २ द्वे प्रकृतोपपादकस्य ३ चिंतां प्रकृतसिद्ध्यर्थाम् उपोद्घातं विदुर्बुधाः ३ वक्तव्यमर्थमनस्य निधाय तत्प्रतिपादकमर्थांतरवचनमुपोद्घातः २

॥ विवादो व्यवहारः स्यादुपन्यासस्तु वाङ्मुखं ॥ उपोद्घात उदाहारः

द्वे शपथस्य ४

॥ शपनं शपथः पुमान् ॥ प्रश्नोऽनुयोगः पृच्छा च प्रतिवाक्योत्तरे

त्रीणि प्रश्नस्य १ द्वे उत्तरस्य १

द्वे मिथ्यावादस्य। पूर्वं मे धारयसीत्यादेः १ द्वे सुवर्णस्तेयादिवाक्यस्य १ तालव्यानंतरं दंत्यसम १

अ॰ को॰ २८

समौ मिथ्याभियोगोऽभ्याख्यानमथ मिथ्याभिशंसनं ॥१३॥ अभिशापः प्र

एकं प्रीतिविशेषजनितमुखकंठादिशब्दस्य २ त्रीणि यशसः २ दानादिप्रभवा कीर्त्तिः शौर्यादिप्रभवं यश इति कश्चित् जीवतः ख्यातिर्यश मृतस्य ख्यातिः कीर्त्तिरित्यन्ये। समख्या कीर्त्तना चात्र। दीर्घमध्यमपीत्यन्ये २

णादस्तु शब्दः स्यादनुरागजः यशः कीर्त्तिः समज्ञा च स्तवः स्तोत्रं नुतिः स्तु चत्वारि स्तुतेः २

द्वौ वारौ त्रीन्वारानुच्चारितस्य ३ द्वे उच्चैःशब्दनस्य ३ विकृतिः

तिः ॥१४॥ आम्रेडितं द्विस्त्रिरुक्तमुच्चैर्घुष्टं तु घोषणा काकुः स्त्रियां विकारो

आदिशब्देन कामक्रोधादीनां ग्रहणम् ४ शब्दस्य ४ दशानि स्त्रियाः परिवादोपि ४ २८

यः शोकभीत्यादिभिर्ध्वनेः ॥१५॥ अवर्णाक्षेपनिर्वादपरीवादापवादवत्

यथाऽवर्णादयो निन्दायां वर्त्तते तथा उपक्रोशादयोपीति वतोऽर्थः १

द्वे ऽप्रियवचसः १

उपक्रोशो जुगुप्सा च कुत्सा निंदा च गर्हणे ॥ १५ ॥ पारुष्यमतिवादः स्याद्भ

चौरोसि त्वां घातयिष्यामीत्यपकारार्थं वचनं भर्त्सनम् २ उपालंभो द्विविधः। गुणाविष्करणपूर्वको निंदापूर्वकश्च। आद्यो यथा महाकुलस्य भवतः किमुचितमिदं। द्वितीयो यथा। वंधकीसुतस्य भवत उचितमेव २

र्त्सनं त्वपकारगीः ॥ यः सनिंद उपालंभस्तत्र स्यात्परिभाषणं ॥ १७ ॥ तत्र

एकं परस्त्रीनिमित्तं पुंसः परपुरुषनिमित्तं स्त्रिया आक्रोशस्य ३ उद्घोषणा ३ द्वे संभाषणस्य ३ प्रयोजनशून्यमुन्मत्तादिवचनं प्रलापः। एकं निरर्थकोक्तेः ३

त्वाक्षारणा यः स्यादाक्रोशो मैथुनं प्रति ॥ स्यादाभाषणमालापः प्रलापो

द्वे वारंवारभाषणस्य ४ द्वे ऽनुशोचनोक्तेः ४ द्वे ऽन्योन्यविवादवचनस्य ४

ऽनर्थकं वचः ॥ १८ ॥ अनुलापो मुहुर्भाषा विलापः परिदेवनं ॥ विप्रला

57

अन्योन्यं प्रीतिभाषणस्यैकम् १ यस्तु स्वालापः स एकेनापि क्रियते इदं तु परस्परमिति भेदः १

हे प्रोम्भतोक्तेः १

हे धार्ष्यमाणोऽपि न धारयामीत्यादिकोक्तेः १ प्रत्यक्षस्थित्वाद्यस्यापह्नवादोऽपलापः १

अ॰ को॰ २१

धो विरोधोक्तिः । संलापो भाषणं मिथः ॥ १६ ॥ सुप्रलापः सुवचनमपलाप

हे संदेशवाक्यस्य २

इत उत्तरे वक्ष्यमाण उशत्यादयः समंगतावाग्विशेषास्त्रिषु । यथा उशती वाक् उशन्धारः उशद्वच इति २

अकल्याणी निन्दार्था वाग् उशती । यथा ब्राह्मणो हंतव्य इति रुशतीति स्वामी २

स्तु निह्नवः । संदेशवाग्वाचिकं स्याद्वाग्भेदास्तु त्रिषूत्तरे ॥ १७ ॥ उशती वाग

हे शुभस्वभावाया वाचः । यथा सुखी भव ३

एकमतिप्रायेण मधुरस्य ३

हे युक्त्या मिलितवचनस्य ३

कल्याणी स्यात्कल्या तु शुभात्मिका । अत्यर्थमधुरं सांत्वं संगतं हृदयंगमं

हे कर्कशवाक्यस्य ४

हे भांडादिवचनस्य ४

यावज्जीवमहं मौनी । माता मे वंध्येत्यादि परस्परविरुद्धवाक्यस्य ४

२१

॥ १८ ॥ निष्ठुरं परुषं ग्राम्यमश्लीलं सूनृतं प्रिये । सत्येऽथ संकुलक्लिष्टे परस्पर

इ द्रोमवानिति प्रियं न सत्यं । काणो भवानिति सत्यं न प्रियं । यत्तु प्रियं च सत्यं च तत्सूनृतम् १

अवद्यमितिकस्यचित् । अवद्यमवद्याहृस्या
दनर्थकवचस्यपीति मेदिनी । द्वेसमुदायार्थ
शून्यस्य । यथा जरद्गवः कंबलपादुकाभ्यां द्वा
रि स्थितो गायति मंगलानि तंब्राह्मणी पृच्छति
पुत्रकामा राजकुमार्यां लघुनस्य कोऽर्घ इति ग्र । अशक्त्याऽसंपूर्णोच्चारितस्यैकम् १ द्वे शीघ्रोच्चारितवचसः १ श्लेष्मनिर्गमसहितस्य वचस एकम् १ सनिष्ठीवमिति कश्चित् १

58

यथाहृते ॥ १४ लप्तवर्णपदं ग्रस्तं निरस्तं त्वरितोदितं ॥ अम्बूकृतं सनिष्ठेवं

नास्ति २

द्वे दुर्वचसः । निंदावचनस्य २ अप्रत्यंतामस्तार्थं तुच्छ्यादिपदमाहतं । यथा वंध्यासुतो याति त्यादि २ एकम् २ ख

मबद्धं स्यादनर्थकं ॥ १५ अनक्षरमवाच्यं स्यादाहतं तु मृषार्थकं ॥ अथ

द्वे प्रकटवचनस्य ३ द्वे सत्यवचसः ३ चत्वारि सत्यवचसः ३ अजादि ३ अमृ नि सत्या दीनि उपचारात्तद्वति वर्त्त मानानि त्रिषु । यथा सत्यो ब्राह्मणः । सत्या नारी । सत्यं जलं । वागभेदा त्तु त्रिषु तरे इत्यनेन तु वा च्यलिंगत्वे प्राप्ते नित्र्यलिंग त्वं यथा सत्या वाणी त्यादिः । एतेन च वागभेदात्त्रिषु तरे इत्यस्यावधिर्दर्शितः २

म्लिष्टमविस्पष्टं वितथं त्वनृतं वचः ॥ १६ सत्यं तथ्यमृतं सम्यगमूनि ।

सप्त शब्दस्य ४

त्रिषु तद्वति ॥ शब्दे निनादनिनदध्वनिध्वानरवस्वनाः ॥ १७ स्वाननिर्घोष

सोल्लुंठनं तु सोत्प्रासं मणितं रतिकूजितम् ॥ श्रुतिसुखं मनोहारि विस्पष्टं प्रकटोदितमिति द्वे पदे [illegible] २

वस्त्रस्य पर्णस्य च ध्वनेरेकम् १

59

अ॰ को॰ १॰

निर्ह्रादनादनिर्घोषनिस्वाननिःस्वनाः ॥ १९ ॥ आरवारावसंरावविरावा अथ मर्मरः

एकं भूषणध्वनेः २ शिंजा च ३ पंचवीणाया अन्यस्यापि किंतु प्रादेः कणनस्य २

स्वनिते वस्त्रपर्णानां भूषणानां तु शिञ्जितम् ॥ २० ॥ निःक्वाणो निःक्वणः

प्रादेरप्युपसर्गादुत्तरस्य क्वणेर्धातोः प्रक्वाणप्रक्वण स्यः प्रयोगो भवति प्रादिनोपक्वणादयः ३

क्वाणः क्वणः क्वणनमित्यपि वीणायाः क्वणिते प्रादेः प्रक्वाणः प्रक्वा-

द्वे बहुभिः कृतस्य कलकलध्वनेः ४ पक्षिमृगादीनां रुतं वाशितं ४ द्वे प्रतिशब्दस्य ४ इत्यमपीतिकूद्गर, मर्दा ४

णादयः ॥ २१ ॥ कोलाहलः कलकलस्तिरश्चां वाशितं रुतम् स्त्री प्रतिश्रुत्

तांता १

निषीदंतिस्वराऽस्मिन् [illegible] षादस्तेन हेतुना अशेषसंधिविषयं सद्व्याप्यावतिष्ठते १ वायुः समुद्गतो नाभेः कंठशीर्षसमाहतः नदत्यृषभवद्यस्मात्तेनैव ऋषभः स्मृतः २ वायुः समुद्गतो नाभेः कंठशीर्षसमाहतः नानागंधवहः पुण्यो गांधारस्तेन हेतुना ३ कंठाद्उत्तिष्ठते यः षड्जः षड्भ्यस्तु जायते कंठोरस्तालुनासाभ्यो जिह्वाया दशनादपि ४ तद्वदेवोत्थितो वायुरूरः कंठसमाहतः नाभिं प्राप्तो महानादो मध्यस्थस्तेन मध्यमः ५ अभिसंधीयते यस्मात्स्वरस्तेनैव धैवतः [illegible] प्रधानत्वाल्ललाटेप्यवतिष्ठते ६ वायुः समुद्गतो नाभेरुरोहृत्कंठमूर्द्धसु विचरन्पंचमस्थानं प्राप्य पंचम उच्यते ७

हेगीतस्य १

तिध्वानं गीतं गानमिमे समे ॥ १९ ॥ ॥ इति शब्दादिवर्गः ॥ निषादर्षभगांधार-

षड्जं रौति मयूरस्तु गावो नर्दंति चार्षभं अजाविकौ च गांधारं क्रौंचो नदति मध्यमम् १ पुष्पसाधारणे काले कोकिलो रौति पंचमम् अश्वस्तु धैवतं रौति निषादं रौति कुंजर इति नारदः २

अमी निषादादयः सप्तस्वराः संज्ञिताः । अ

कंठात्प्रोद्भवंति २

60

षड्जमध्यमधैवताः पंचमश्चेत्यमी सप्त तंत्रीकंठोत्थिताः स्वराः ॥ १॥

एकं सूक्ष्मशब्दस्य ३

मधुरे ईषत्स्फुटेऽव्यक्ताक्षरे ध्वनौ कलः एकम् ३

गंभीरे मंद्रादिध्वनौ एकम् ३

मंद्रोप्यत्र ३

अत्युच्चैः कांस्यादिध्वनौ एकम् ३

काकली तु कले सूक्ष्मे ध्वनौ तु मधुरास्फुटे कलो मंद्रस्तु गंभीरे तारो-

कलादयस्त्रयस्त्रिषु लिंगेषु यथा कलो ध्वनिः क-लरुतम् । कला वाणी स्यादि ४

त्रीणि वीणायाः ४

स्त्वैस्त्रयस्त्रिषु ॥ ११ ॥ समन्वितलयस्त्वेकतालो वीणा तु वल्लकी विपं-

नृत्यगीतवाद्यानां साम्यं यत्र तस्यैकम् १

तौर्यत्रिक एकताल इति कश्चित् १

विपंचिरि तिकंठितु वीणा १ लक्षितेतिशेषः १ कथ्यते १ वीणादिकं वाद्यं ततं स्यात् आदिना मौरध्वीरावणहस्तकिन्नर्यादिः १ मुरजादिकं वादनीयमानद्धं आदिना पटहादिग्रहः १

अ० को० ३१

वीणा तंत्रीभिः सप्तभिः परिवादिनी ॥२ ततं वीणादिकं वाद्यमानद्धं मु

वंशादिकं तु सुषिरं वादनीयं सुषिरं आदिना घंटादिग्रहः २ कांस्यतालादिकं वादनीयं घनं आदिना घंटादिग्रहः २ इदं ततादिचतुर्विधं वाद्यादित्रिकनामकमिति स्वामी सर्वानंदो वादित्रादि द्विनामकं वाद्यमित्य

रजादिकं वंशादिकं तु सुषिरं कांस्यतालादिकं घनं ॥३ चतुर्विधमिदं

समस्तं प्रथमांतं वि शेष्यमिति कलिंगको मुरजिकोर्ध्वकप्रभृतयः २

द्वे मृदंगस्य ३ घ्यक्तोवहु वचनम् ३

वाद्यं वादित्रातोद्यनामकं मृदंगा मुरजा भेदास्त्वंक्यालिंग्योर्द्धकास्त्रयः ३१

यशः पटहो यशः पटहः द्वे ढोल कइति ख्यातस्य ४ भेर्यमानकदुंदुभिरिति किंचित्पाठः तत्र नामत्रयम् द्वयं भेर्याः ४ रवः प्रगल्भाहतभेरीसंभवइति कुमा रसंभवप्रयोगे द्वेदुंदुभिस्त्रीत्रि ४ द्वे पटहस्य ४ पटहोस्त्रीतिसंबंधः ४

॥४ स्याद्यशःपटहो ढक्का भेरी स्त्री दुंदुभिः पुमान् आनकः पटहोऽस्त्री स्यात्को

मुरजस्यांक्यादयस्त्रयो भेदाः तद्लक्षणम् सार्द्धतालत्रयायामश्चतुर्दशांगुलाननः हरीतक्याकृतिर्यः स्यात्स अंक्याकेसति वाद्यते १ चतुरंगुलहीनोंक्यान्मु खवैकांगुलेन यः यवाकृतिः स आलिंग्य आलिंग्यः सहि वाद्यते २ ऊर्द्धको ... कवत्स त्रितालो ... लोमुखे ... लोर्द्धे वाद्यते ऽस्य ... नादहुं ... कंननेतिश्रु रः ... मतो ... मंत्र ... क्तोऽयम् ... ३ अत्रोर्द्धकोऽयं निर्विकारः ऊर्द्धस्थितेन निर्विका

दि
एवं वीणा वाद्यते येन येन धनुराकृतिना तस्य १

द्वे वीणादंडस्य १

द्वे वीणादंडाधः स्थितं शब्दगंभीर्याय यद्दारुमयं भांडं तत्र मं चर्मणाऽऽछाद्यते तस्य । वीणाप्रांते वक्रकाष्ठकृते ककुभ प्रसेवकौ वर्त्तेते इत्यन्ये १

णो वीणादिवादनं ॥५ वीणादंडः प्रवालः स्यात्ककुभस्तु प्रसेवकः को

अस्या वीणायाः कायोऽलाबुदंडककुभसमुदाय तंत्रीहीनस्तस्यैकस्य २ द्वे यत्र तंत्री निबध्यते तत्स्यान्ध्रिभागस्य २ वट्टमरुप्रभृतीनां वाद्यानां पृथक् पृथक् अन्ये विशेषमुख डुडुक्कादयः २

लंबकस्तु कायोऽस्या उपनाहो निबंधनं ॥६ वाद्यप्रभेदा डमरुमड्डुडिंडि

पणवो रेफवदादिः रेफरहितश्च ३ द्वे नर्त्तक्याः ३ स्त्रीलिंगे २ विलंबितद्रुतमध्यानां नृत्यगीतवाद्यानां तत्त्वादिक्रमेणैकैकम् ३

मझर्झराः मर्दलः पणवोऽन्ये च नर्तकीलासिके समे ॥७ विलंबितं द्रुतं म

गीतवाद्यपादादिन्यासानां क्रियाकालयोः साम्यं लयः । अभिनयानामपीति कश्चित् ४

ध्यं तत्त्वमोघो घनं क्रमात् तालः कालक्रियामानं लयः साम्यमथास्त्रियां

अयं स्वरोऽयत्कालं गेयः इयत्कालं विलंबितमियत्कालं द्रुतमियत्कालं मध्यमिति वोधयितुमीदृशोऽहं स्वरग्राह्याकुंचनप्रसारणादिक्रियाभिर्निर्मितं ध्वं गातव्यं चेति कालक्रियायाः प्रमाणं तालएकस्य १

तांडवमस्त्रियामिति संबंधः १

ताण्डवस्य१ नटनमपत्र१ हे नृत्यगीतवाद्यानां समुदितानाम्१

63

अ॰ को॰ ३२

॥१८ तांडवं नटनं नाटं लास्यं नृत्यं च नर्तने॥ तौर्यत्रिकं नृत्यगीतवाद्यं नाट्य

स्त्रीवेषधारी यः पुरुषो नृत्यति तत्र भ्रकुंसादित्रयम्२
भ्रकुंसश्च२

मिदं त्रयं॥१९ भ्रकुंसश्च भ्रुकुंसश्च भ्रूकुंसश्चेति नर्तकः स्त्रीवेषधारी पुरु

नाट्योक्ताविव्यधिकारः प्रागंगहारात्३
नाट्योक्तौ गणिका वेश्या अज्जुका कथ्यते३ अज्जुकापीति क्वचित्३ नाट्योक्तौ भगिनीपतिरावुत्तः३ नाट्योक्तौ विद्वान् भावः३
नाट्योक्तौ जनक आवुकः३

षो नाट्योक्तौ गणिकाज्जुका॥२० भगिनीपतिरावुत्तो भावो विद्वानथावुकः

हे युवराजस्य४ हे राज्ञः४ तस्य राज्ञः सुता भर्तृदारिका४

जनको युवराजस्तु कुमारो भर्तृदारकः॥२१ राजा भट्टारको देवस्तत्सुता भर्तृ

मुखं प्रतिमुखं चैव गर्भो विमर्श एव च तथा निर्वहणं चेति नाटके पंच संधयः निर्वहणमित्यत्र रेफरहितहकारो वकार एव सरेफः। यातिनिर्वहणमस्त्यस्ति स्त्रीति हेमः नाटकविडंबनाविधेरिति समे समार्थो। द्वे पंचसंधिसमाप्तेः प्रस्तुतकथासमाप्तेरित्यावत् ३

एकं पट्टराज्ञ्याः १ अकृताभिषेकासु १ एकं सामान्यराज्ञः १ एकं वधनार्हेतीतिवचसः १

दारिका देवी कृताभिषेकायामितरासु च भट्टिनी ॥ २२ ॥ अब्रह्मण्यमवध्यो

64

राज्ञः श्यालो राष्ट्रियः कथ्यते २ माता अम्बा स्यात् २ कुमारी वासूः स्यात् ३ एकं मान्यस्य २ मारिषोपि २

क्तौ राजश्यालस्तु राष्ट्रियः अम्बा माताथ बाला स्याद्वासूरार्यस्तु मारिषः ॥ २३ ॥

ज्येष्ठा भगिनी अत्तिका अत्तिके त्यपिपाठः ३

नाट्योक्तौ नीचाप्रत्याह्वाने हण्डे चेटीप्रत्याह्वाने हञ्जे सखीप्रत्याह्वाने हले अधमादीनां सखीनां नामा ३ ह्वानस्य क्रमेणैकैकम् ३ त्रयमेवाव्ययम्। बाला वासूः सखी हले तिटावंतोपि ३

अत्तिका भगिनी ज्येष्ठा निष्ठा निर्वहणे समे ॥ हण्डे हञ्जे हलाह्वाने नीचां चेटीं सखीं

द्वे अंगविक्षेपस्य ४ अंगस्य स्थानांतरनयनमंगहारः। वृश्चिककुट्टमरादि द्वात्रिंशात्मकाः रेचिकाद्यादिविन्यासस्तु योगहार २ ६ द्वे कृतक्रोधादिभावाभिव्यंजकस्य। स चतुर्विधः। वाचिकांगिकाहार्यसात्त्विकभेदात् ४ तिके गुरुः ४

प्रति ॥ २४ ॥ अंगहारोंगविक्षेपो व्यंजकाभिनयौ समौ ॥ निर्वृत्ते त्वंगसत्वाभ्यां द्वे

गतो नाट्योऽधिकारः १

अंगेन निर्वृत्तमांगिकं भ्रूविक्षेपादि। सत्वेन निर्वृत्तं सात्विकं। सत्वं मनोगुणः आश्रयो वा तेन निर्वृत्तः सात्विकः यदाह सत्वोत्कटे मनसि ये प्रभवंति भावास्ते सात्विकाः। स्तंभः स्वेदोथ रोमांचः स्वरभंगोथ वेपथुः वैवर्ण्यमश्रु प्रलय इत्यष्टौ सात्विका गुणाः। प्रलयो मूर्छा। अंगनिष्पादितम् भ्रूविक्षेपादि भावनिष्पादितरोमांचादि कयोः एकैकं १

शृंगारादीनां प्रत्येकं रस इति नामैकम् १

मोज्ज्वलोद्धतिहेतुर्भावः शृंगारः दानधर्मयुद्धेषु जीवानपेक्षोत्साहकारी रसो वीरः असंभावितमर्त्यातिरि
क्तगमनादिजो विस्मयः कुध्यद्व्याघ्रसादिभयजन्यो भयानकाः घृणाकरपूयवसादिजो बीभत्सः सर्वा
भिभावितो रौद्रः करुणहास्यौ प्रसिद्धौ १ शृंगारवीरकरुणाद्भुतेत्यनेन रूपभेदात्पुंस्त्वं बीभत्सरौद्रौ चे
त्यनेन रूपभेदात् क्लीवत्वमित्यन्ये १

65

अ॰ को॰ ३३

त्रिषां गोकसात्विके ११ शृंगारवीरकरुणाद्भुतहास्यभयानकाः बीभत्स

वकाराच्छ्रृंगारोपि नव मेरारसाः २ ... त्रीणि शृंगारस्य २ ... द्वे वीररसस्य २ ... सप्त करुणस्य २

रौद्रौ च रसाः शृंगारः शुचिरुज्ज्वलः १९ उत्साहवर्द्धनो वीरः कारुण्यं करुणा

त्रीणि हासस्य ३

घृणा कृपा दयानुकंपा स्यादनुक्रोशोप्यथो हसः २० हासो हास्यं च बी

द्वे बीभत्सस्य ४ इदं द्वयं रसे क्लीवं तद्वाले वनेतु मांस शोणितादौ त्रिषु ४ ... नव भयंकरस्य ४

भत्सं विकृतं त्रिष्विदं द्वयं विस्मयोद्भुतमाश्चर्यं चित्रमप्यथ भैरवं २१ दारुणं

चत्वार्यद्भुतस्य विस्मयादिचतुष्टयं अद्भुतरसस्य स्थायिनि यथो
क्तलिंगम् अद्भुतादित्रयं तु त्रिषु रसे तु अद्भुतः १

३३

हर्षादिमानसो विकारो भावः। एकं मनोविकारस्य २ मनोविकारो रत्यादिर्भावः। भावयति करोति रसान् भावः। तथा च भरतः। नानाभिनयसंबंधान् भावयंति रसा
न् यस्मात् तस्मादमी भावा विज्ञेया भावयोक्तृभिः। भावाश्चद्विविधाः स्थायिनो व्यभिचारिणः। तत्र स्थायिनः। रतिर्हासश्च शोकश्च क्रोधोत्साहौ भयं तथा। जुगुप्सा
विस्मयश्चेति स्थायिभावाः प्रकीर्तिताः। व्यभिचारिणस्तु। निर्वेदग्लानिशंकाख्यास्तथासूयामदश्रमाः। आलस्यं चैव दैन्यं च चिंता मोहो धृतिः स्मृतिः। व्रीडा चपलता हर्ष आ
वेगो जडता तथा। गर्वो विषाद औत्सुक्यं निद्रापस्मार एव च। सुप्तं विबोधोऽमर्षश्चाप्यवहित्थमथोग्रता
मतिर्व्याधिस्तथोन्मादस्तथा मरणमेव च। त्रासश्चैव वितर्कश्च विज्ञेया व्यभिचारिणः। त्रयस्त्रिंशदमी ॥ हेमहतः क्रोधस्य १ अमी अद्भुतादय उग्रान्ता यद्वा विशे
भावाः प्रयांति रस
त्वं स्थायिनः २
अमी अद्भुतादय उग्रांताः अद्भुतादिरसेषु
ष्यलिंगाः। तद्वति त्रिषु। स्त्रियां रौद्री भै
रवीत्यपि २

भीषणं भीष्मं घोरं भीमं भयानकं भयंकरं प्रतिभयं रौद्रं तूग्रममी त्रिषु

ष्यलिंगतया वस्तुनि वर्तमा
नास्तदा त्रिषु १ अद्भुतादयः

षट् भयस्य २ दरोऽस्त्रियामिति केचित् २
भीतिसाहचर्याद्भीरपि स्त्री २
भयं त्रासो भीतं भयमित्यमरमाला २

२१ चतुर्दश दरस्त्रासो भीतिर्भीः साध्वसं भयं विकारो मानसो भावोऽनुभा

त्रीणि गर्वस्य ३
हेमप्रणतियोग्यमपि प्रतिचित्तोत्क
र्षप्रत्ययस्य ३
नव परिभवस्य ३

वो भावबोधकः २२ गर्वोऽभिमानोऽहंकारो मानश्चित्तसमुन्नतिः अनादरः

नञ्सहलोपवा ४

परिभवः परीभावस्तिरस्क्रिया २३ रीढावमाननावज्ञावहेलनमसूर्क्षणं

हे भावप्रतिपादकस्य रोमांचादेः २। भावस्य सूचको गुणक्रियादिरनुभा
वः। भावाननुभावयत्यनुभावो मुखरागादिः। तड्डक्तम्। अनुभावस्त्व
भिनयः पश्चादनुप्रकाशनादिति व्यभिचार्यादीन्याह २

अवहेलनं त्रुटिरूपं सूर्क्षणं सूर्क्षं अनादरे रेफवान्। त्रुटिरेफलोपः। अवहे
लनमसूर्क्षणमिति वा पाठः। असूर्क्षणं दूस्तमध्यमपि। सूर्क्षणं सूर्क्षणं चेति सरे
फमपि। अवहेलना चस्त्रियामिति कश्चित् १

66

हेलमायाम् १

पंचलज्जायाः १ व्रीडा ह्रीवद्गतिरमतः । व्रीडुमेतिनतवत्तव वदन्नितिमाघः १ एकं पित्रादेः ७ रतो जातलज्जायाः १ लज्जामात्रेप्यपत्रपेति १ अभिचारे भिध्यानमभिध्या परस्वविषये चौर्य्या दिना स्पृहेत्येके दोषचिंतापूर्वकं परस्वेलिप्सेत्यर्थः १

एणं ॥ मंदाक्षं ह्रीस्त्रपा व्रीडा लज्जा सापत्रपान्यतः ३२ क्षांतिस्तितिक्षाभिध्या

ह्रेपराभ्युदयासहिष्णुतायाः २ एकमर्थदानादिष्वपि दांभकलादि रूपदोषारोपणस्य २ त्रीणि वैरस्य २

तु परस्वविषये स्पृहा ॥ अक्षांतिरीर्ष्यासूया तु दोषारोपो गुणेष्वपि ॥ ३३ वैरं

दोषस्यात्र ३ त्रीणि शोकस्य ३ चांता ३ त्रीणि कृतापश्चात्तापस्य ३ विप्रतिसारस्य ३ अनुशयोप्यत्र ३ किंचित्

विरोधो विद्वेषो मन्युशोकौ तु शुक् स्त्रियां ॥ पश्चात्तापोनुतापश्च विप्रतीसार

सप्तकोपस्य ४ मवेदमर्षं आमर्ष इति दीर्घादिरपि ४ कांता ४ ७ धांता ४ यां अद्वे चरिते

इत्यपि ॥ ३४ कोपक्रोधामर्षरोषप्रतिघा रुट्क्रुधौ स्त्रियौ ॥ शुचौ तु चरिते शी

रुषाक्रुधेतिप्राक्तार्णवः १

अ० को० ३४

३४

67

गर्भिएपभिलाषोदोहदमितितं त्रीतरम २
हेतुसामान्ये १

हे उन्मादस्य १ पंचस्नेहस्य १ नांतः १ स्त्री १ नांतः १ द्वादशइच्छायाः १

लंमुन्मादश्चित्तविभ्रमः ३५ प्रेमानाप्रियताहार्दं प्रेमस्नेहोथदोहदं ३६ इछा

नवैः २ सक्तार्थो मत्तोस्त्रैलालसा
लालसस्त्रां स्त्रीत्वनिर्दे
शाच्छावंततास्तच
नार्थः २

क्रांता २

कांक्षास्पृहेहातृड्वांछालिप्सामनोरथः ३६ कामोभिलाषस्तर्षश्च सोत्यर्थ

हे धर्म्मचिंतायाः ३ एकं मनःपीडायाः ३ त्रीणिस्मरणस्य ३

ल्लालसाद्वयोः उपाधिर्नाधर्मचिंतापुंस्याधिर्मानसीव्यथा ३७ स्याच्चिंता

हे कामादिजस्मृतेः ४ स्त्रीलिंगे ४ हे उत्साहस्य ४ उत्साहः

प्रतिशयिताशक्तिर्वीर्य्यादत्व
मरमालायांस्त्रीत्वे ४

स्मृतिराध्यानमुत्कंठोत्कलिकेसमे उत्साहोध्यवसायःस्यात्सवीर्यमतिश

उद्योगोप्यमीचात्र १ एकमतिशयिताध्यवसायस्य १

कुसृत्यादित्रिकं तु चित्तकौटिल्यस्येत्यन्ये। कपटादिषट्कं वंचनाफले। कुसृत्यादित्रिकं तु हिंसार्थमिति सर्वानंदः पंजिकाकारश्च १

नवद्रूम्न: १

स्त्रीणामिति शृंगारभावोरतिस्तज्जाः स्त्रीणां चेष्टा विलासादिका हावशब्देनोच्यंते २

किंभाक् ॥२८॥ कपटोऽस्त्री व्याजदंभोपधयः छद्मकैतवे। कुसृतिर्निःकृतिः शाठ्यं

हेः विमृष्टकृत्यस्य २

चर्व्यपूर्ववस्तुदिदृक्षाद्यतिशय इति सुभूतिः। फलनिरपेक्षचिकीर्षितस्येति केचित् २

कौ प्रमादोऽनवधानता ॥२९॥ कौतूहलं कौतुकं च कुतुकं च कुतूहलं स्त्रीणां

विलासविब्बोकविभ्रमा ललितं तथा ॥३०॥ हेला लीलेत्यमी हावाः क्रियाः शृं

वट्परिहासस्य ४ क्रीडामात्रस्येत्यन्ये। स्त्रीपुंसयोः केलिः केली च ४

त्रीणि स्वरूपाच्छादनस्य छलस्य मनिभाद्योप्य औपचारात् ४

३५

गारभावजाः ॥ द्रवकेलिपरीहासाः क्रीडा लीला च नर्म च ॥३१॥ व्याजोपदेशो ल

परिहासोपि १

मंतः १

कारणांतरप्रवृत्तेः कारणांतरोद्भावनं व्याजः। अयमर्थाभिप्रायगोपनमात्रफलः। कपटादयस्तु परापकारार्थाः इत्यनयोर्भेदः। लक्ष्यं लक्षणमिति विश्वात् लक्ष्यसंख्याशब्दयोरिति धरणिः। लक्ष्यशब्दस्य संख्यायां लक्षं लक्षणमिति कथ्यते इति त्रिकांडे विश्वः। संख्यायां तु नपुंसकं लक्षं स्त्रीं व्याजशब्दयोरिति त्रिकांडे रभसोपि २

लीला १ द्वि॰ स्त्री एवं गजलस्य १ प्रस्वेदहेतो स्तापस्य वा १

स्त्री॰ एवं बालानां कंडकादि खेलायाः १ कुर्दनमिति कश्चित् १

हे सात्विकभावस्य मूर्च्छापरपर्यायस्य । हर्षशोकादिभिः सकलचेष्टानाशस्य स्त्रीः १

लं च क्रीडा खेला च कूर्दनं । घर्मो निदाघः स्वेदः स्यात्प्रलयो नष्टचेष्टता ॥ ४१ ॥

हे आकारस्वं चनस्य २ अंग विकृतस्य रोमांचादेराच्छादनस्य द्वे । अवहित्थम् अपि नाग्नतेति भरतो क्लैः क्लीवत्वमपि २

हे आश्चर्यपरचक्रादिदर्शनात्सत्वरतायाः २

परस्यामर्षजनकहासस्य । ऊर्ध्वप्रकर्षेण उत्प्रासनं गमनमुत्प्रासः अधिकं । अप्रसन्नतिदीप्त्या रु

अवहित्थाकारगुप्तिः समौ संवेगसंभ्रमौ स्यादाच्छुरितकं हासः सोत्प्रासः

अधिकः

सोत्प्रासः नेत्रोत्तरस्य हितः सोत्प्रासः अधिको महान् हासः आच्छुरितकं एकमुप हासादि प्रयुक्तस्य सश्च द्वहासस्य २

स एव हासो मध्यमो नाम स्युच्चैर्नीति नीचैः स्वनविहसितं स्यात्तु । आकुंचितकपोलान्तं सस्वनं निस्वनं तथा । प्रेक्षावान्स्य स्मितहास्यं मादूर्विहसितं तु धा ३

हे रोमांचस्य । ३ पुलककंटक । स्त्री॰ । रोमविक्रिया रोमांचमप्यत्र ३ । रोदनस्य ३

हासः

अल्पः

स मनाक्स्मितं ॥ ४२ ॥ मध्यमः स्याद्विहसितं रोमांचो रोमहर्षणं । क्रंदितं रु

हे जंभायाः । स्त्रियां जंभा ४

हे मिथ्याख्यानवचनस्य ४ अंगीकृतासंपादनस्येति सर्वानंदः ४

दितं क्रुष्टं जंभस्त्रिजंभणं ॥ ४४ ॥ विप्रलंभो विसंवादो रिंगणं स्खलनं

ईषद्विकसितैर्दन्तैः कटाक्षैः सोष्ठवान्वितम् । अलक्षितद्विजद्वारमुत्तमानां स्मितं भवेदिति २

हे धर्मादेः स्खलनस्येति सर्वानंदः । बालानां हस्तपादाभ्यां चलनं रिंगणं स्खलनं तु पिच्छिलादौ पतनमिति । यद्यपि भेदस्तथाप्यभेदोपचारेण समेइत्युक्तमिति पंजिका १

70

हेऽस्वंतश्रमादिना सर्वेन्द्रियाप्रमृतस्य। आलस्यत्य न्या। तन्द्रिस्त्री तन्द्रीस्त्री तन्द्रेति स्वपचतुष्टयम् २

पंचनिद्रायाः २ निद्रागतम्भांतचरितस्यापि। सुप्तिरप्यत्र १

श्रीशिकोधादिना ललाटसंकोचनस्य १

अ॰
को॰
३६

समौ स्यान्निद्राशयनं स्वापः स्वप्नः संवेश इत्यपि ३५ तन्द्रीप्रमीलाभ्रुकु-

एकं क्रूरया दृष्टेः २ पंचस्वभावस्य २

टिर्भ्रूकुटिर्भृकुटिः स्त्रियां अदृष्टिः स्यादसौम्येऽक्ष्णि संसिद्धिप्रकृती त्वि-

इमे इत्यनेन न रूपभेदात् स्त्रीत्वमुक्तम्

हे कंपस्य ३ पंचोत्सवस्य ४

मेः ३६ स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्गश्चाथ वेपथुः कंपोऽथ क्षण उद्धर्षो म-

महज्जरदंतः। संतानमने कार्यवस्पति ४

पंचपातालस्य ४ नीतः ४

३६

ह उद्धव उत्सवः ३७ ॥ इति नाट्यवर्गः ॥ अधोभुवनपातालं बलिसद्म रसातलम्

अधो लोकभुवनादयोऽप्यत्र। अधस्थ्वप्य कूनाम। अधोऽक्षस्मात्पाताले इति त्रिकांडे। धत्रीधरिश्याः फणिनातलोधःस्तिमाघः १

71

तालव्यादिमर्द्धन्यमध्यम। गर्त्तेगर्त्तान्वितेवाद्यविशेषेसुषिरंत्रिष्विति कोषः = १

एकादशविवरस्य = १ सुषिर्वीर्यं तावपासादृच्चर्णात्ती तालव्यादिमर्द्धन्यांतादंत्यादिरपीतिकश्चित् = २ विरोकस्थात्र। विरोकंस्यध्रमस्त्रियामितित्रिकांडः = १

तलं नागलोकोथकुहरंसुषिरंविवरंविलं ४८ छिद्रंनिर्व्यथनंरो

गर्त्तस्त्रियांटावंतापि अवटोकृत्वा दिः अवटिरिदंतोपीतिदृष्टंवेदः अवटमपीतिदुलायुधः = २

स्वभ्रंतालव्यादिदंत्यादिच = २ द्वेभूरंध्रस्य = २ भुविभूमौयत्स्वभ्रंतस्मिन् = २ सरंध्रेवंशादौवस्तुनिसुषिरं त्रिषु = २

कंरंध्रंस्वभ्रंवपासुषिःगर्तावटौभुविस्वभ्रेसरंध्रेसुषिरंत्रिषु ४९ अं

पंचांधकारस्य = ३ दंत्यसे = सांतः = एकंमहांधकारस्य = अस्समासे पिनाम सीत्रपेत्तमसीतिमालती = ३ एकंक्षीणांधकारस्य = १

धकारोस्त्रियांध्वांतंतमिस्रंतिमिरंतमः ध्वांतेगाढेंधतमसंक्षीणोवतम

सर्वतोविस्तारि १ एकंव्यापकतमस = १ द्वेनागस्य = १ तेषामीश्वरः = १ द्वेनागराजस्य = १ द्वेवासुकेः = १

संतमः विष्वक्संतमसंनागाःकाद्रवेयास्तदीश्वरःशेषोनंतोवासुकि

72

अ॰
को॰
४२

देवोडवोनामसर्पविशेषस्य गोनासोमंडलीवोड इति विक्रमादि(त्यः =२

जीएप जगरस्य १ महाकायस्त्वजगरः स्याच्छोपतन हृतिभुक इति च अवशास्त्रा३= १

73

लसमर्थ्यराजोथ गोनसे ५१ तिलित्सः स्यादजगरे शयुर्वाहस इत्युभौ अ

हे जलसर्पस्य २ अलगर्द इति रामाश्रमः =२ हेति निर्विषस्याहिभेदस्य सर्पस्य = २ डुंडुभ इति वर्गस्तृतीयादिः तवर्गीततृतीयादिरिति

मातुलनामाहिर्मालुधानः कथ्यते मालुधानस्त्रिसर्पमहापद्मेषु चदृश्यते इत्यस्यलिनी हेमालुधाऽइति ख्यातस्य २ अथमायतदेहोदीर्घलांगूलस्तनष्यात= २

लगर्दो जलव्यालः समौ राजिलडुंडुभौ ५२ मालुधानो मातुलाहिर्निर्मु हे त्यक्तत्वचः सर्पस्य= २

पंचविंशतिसर्पस्य = ३

आशीः सर्पदंष्ट्रा तालव्यशः आशीरुरगदंष्ट्रायांसुभवाक्याभिलाषयोरिति हेममाली तेनाशीविषो रेफयुक्त इति कश्चित् पृषोदरादित्वात्सलोप इति स्वामी तेन नीरेफ एव ईकारांतोप्याशीशब्दोस्ति तथाशीविषक ल्पमित्येवरिति राजशेखरः = ३

क्तोमुक्तकंचुकः सर्पः पृदाकुर्भुजगो भुजंगोहिर्भुजंगमः ५३ आशी

नान्तः= नान्तः=१ दांतः=१ सांतः=१

विषो विषधरश्चक्री व्यालः सरीसृपः कुंडली गूढपाच्चक्षुःश्रवाः काको ३०

74

नांतः १

दर्वः फणी ५४ दर्वीकरो दीर्घपृष्ठो दंदशूको बिलेशयः उरगः पन्नगो

अहेर्विषास्थ्यादि आहेयं त्रिषु आदिना कंचुकादिग्रहः स्त्रियां आहेयी = २

हेफणायाः फटा पवर्गद्वितीयादिरिति केचित् दंतसादीति प्रभृतिः = २

नांतः २

भोगी जिह्मगः पवनाशनः ५५ त्रिष्वाहेयं विषास्थ्यादि स्फटायां तु फणा

हेसर्प्पत्वचः = ३

त्रीणि विषस्य १ क्ष्वेडः कषसंयुक्तादिः विषं पुमानपि वर्षवर्षविषमिति क्लीबप्रकरणे चंद्रगोमी = ३

काकोलादयस्त्रयः पुंसि क्लीबे च वर्त्तन्ते इत्यर्थः = ३

द्वयोः समौ कंचुकनिर्म्मोकौ क्ष्वेडस्तु गरलं विषं ५६ पुंसि क्लीबे च काः

नवस्थावरविषभेदानां प्रत्येकम् = १

हलाहलं हालहलं हाला हलं च हलाहलमिति रुद्रः = १

सौराष्ट्रिकसौल्किकेयौ दंत्यादी तालव्यादी च = १

कोलं कालकूट हलाहलाः सौराष्ट्रिकः शौल्किकेयो ब्रह्मपुत्रः प्रदीपनः

[illegible]

हेगारुडिकस्य=१ जांगलिकस्त्रवर्गादिः उकारमध्यश्चेति केचित्=१ हे भिषार्थे सर्पखेलस्य १ करोतिकं निर्विषमा हितुंडकः इति दर्शनाहीर्चादिरपि=१

अ॰ को॰ ३८

75

दारदो वत्सनाभश्च विषभेदा अमी नव॥ विषवैद्यो जांगलिको व्यालग्राही

चत्वारि नारकस्य=२

हितुंडिकः ॥ ५८ ॥ इति पातालभोगिवर्गः ॥ स्यान्नारकस्तु नरको निरयो दुर्ग

नरकभेदाः=१ तपनादयः षट् १ नरकभेदानां पृथक् पृथक्=१

तिः स्त्रियां॥ तद्भेदास्तपनावीचिमहारौरवरौरवाः ॥ ५९ ॥ संहारः कालसूत्रं चे

आद्येन प्रगर्जन प्रकंपन शाल्मलीत मवाल कसूत्रतापनासिपत्रादीनां ग्रहणम्=१ पकं नरकस्थप्राणिनाम्=१ एकं नारकनद्याः=१ हे अलक्ष्म्याः=१ अन्नमध्याः=१

त्याद्याः सत्त्वास्तु नारकाः ॥ प्रेतो वैतरणी सिंधुः स्यादलक्ष्मीस्तु निर्ऋतिः ॥ ६० ॥

द्वे वेतनेन विना कर्मकरणस्य = २ दीर्घान्ता रेफान्ते निकश्चित् = १ त्रीणि गाढवेदनायाः = २ नवदुःखस्य = १ दुःखं मूर्द्धन्यमध्यं विसर्गमध्यमपि = १ आमनस्यं क्लीबादिदीर्घादीति केचित् = १

विष्टिराजूः कारणा तु यातना तीव्रवेदना ॥ पीडा बाधा व्यथा दुःखमामनस्यं

दुःखकष्टकृच्छ्राभीलास्त्रिलिंगाः अन्येऽपर्मवचनाएव पीडादिचत्वारि दुःखस्य २ द्वे वैमनस्य = २ त्रीणि शारीरपीडायाः नवापि दुःखस्येत्यन्ये = २ आभीलमित्यन्यः = २ एषां मध्ये यद्भेदगामि तत्त्रिषु यथा कष्टो ऽग्निः कष्टा करणम् = २

प्रसूतिजं ॥ ८१ ॥ स्यात्कष्टं कृच्छ्रमाभीलं त्रिष्वेषां भेद्यगामि यत् ॥ इति नर

पंचदश समुद्रस्य = अकूपारो दीर्घमध्यः = ३ पारावारो वकारमध्यः पकारमध्योपि = ३ तान्तः = ३

कवर्गः ॥ समुद्रोऽब्धिरकूपारः पारावारः सरित्पतिः ॥ ८२ ॥ उदन्वानुदधिः

मत्वंतः = १

सिंधुः सरस्वान्सागरोऽर्णवः ॥ रत्नाकरो जलनिधिर्यादःपतिरपांपतिः ॥ ८३ ॥

76

तस्य समुद्रस्य प्रभेदाः प्रकाराः क्षीरमुदकमस्य क्षीरोदः एवं लवणोदस्तथापरे ॥ पंच क्षीरोदेक्षुरसोदौ च सुरोदश्च घृतोदधिः दध्युदो लवणोदश्च स्वाद्वूदः सप्तमः स्मृतः = १

आपः स्त्री भूम्नीति संबंधः आपः सांतमिति कश्चित् उदकमापो नीरमिति संसाराव र्तः आपोभिर्मार्जनं कुर्यादिति प्रयोगश्च १ सप्तविंशतिर्जलस्य = १

विषशब्दोप्यत्र = १

77

अ॰ को॰ ३१

तस्य प्रभेदाः क्षीरोदो लवणोदस्तथापरे ॥ आपः स्त्री भूम्नि वार्वारि सलिलं क

कबंधमिस्येकं नामेति कश्चित् कमंध इति च नामद्वयं पठंतीति तेन कमंधमिति पाठः = २

सांतः = सांतम् =

मलं जलं ॥ ३ ॥ पयः कीलालममृतं जीवनं भुवनं वनं कबंधमुदकं पाथः

शंबरं तालव्यादिदंत्यादि च = १

सांतम् सांतम् =

पुष्करं सर्वतोमुखं ॥ ४ ॥ अंभोर्णस्तोयपानीयनीरक्षीरांबुशंबरं मेघपु

चत्वारि संक्लीबमपि रत्नकोषः = १ हे जलविकारस्य फेनादेः १ स्त्रियां आप्या आम्मयी = १ चत्वारि स्वस्य तरंगस्य = १

स्त्रियामिति ऊर्मिर्वेत्यनेन वीचिरित्यनेनापि काकाक्षिवत्संबध्यते तेन वीचिर्निश्च हीति स्वामी पंजिकाटीकेतु वा स्त्रियामिति ऊर्मिवीचिभ्यां संबध्यते तेनोर्मिः ऊर्मी वीची स्त्रियां पुंसि च वर्तेते स्त्रियामेवाम्नते = १

ष्पं घनरसस्त्रिषु द्वे आप्यमम्मयं ॥ ५ ॥ भंगस्तरंग ऊर्मिर्वा स्त्रियां वीचिरथो

ऊर्मिर्दीर्घान्ता = १

हेमद्रातांगमस=१ पकंचक्राकाभ्रमस=१

पृषंतीतिवक्रत्वंतांनत्वाभिमक्रूपेतदन्तरोधाडुत्तरज्ञापीतिस्वाम्यादयः नत्ववक्रत्वमतेत्रे पृषत्करोगेपुमान्विदोनहृद्योः पृषन्तोपिनेतिमेदिनी कारादिदर्शनात् पृषंतिबिंदुपृषताइतित्रिभिर्द्वन्द्वइसमे तथाव यपः पृषंतिभिः स्पृशावातिवाताः पानैः पानैरितिजांववतीविजयवा कंच किन्त्वबिन्दवश्चपृषताश्चबिंदुपृषताः विप्रुषइतिवक्रवचनेपर्वाज्ञेयो यात्पंतंत्वाभिव्यक्तयेवा=१

भ्रमश्चमहत्सूल्लोलकल्लोलौस्यादावर्तोम्भसांभ्रमः ८९ पृषंतिबिंदुःपृष

त्रयः पुमांसः=२ पांतः=२ चक्राकाराणिजलान्यधःपुटंभित्वानिर्यांती त्यपाधायोत्वेता १ कण्यरइतिख्यातस्य=२ चत्वारिजलकणस्यान्यकोतेनूपचारात्=१ हेमाकारेगर्त्तादिभिन्नोचजलनिस्सरणजालकस=२

ताःपुमांसोविप्रुषःस्त्रियः चक्राणिपुटभेदाःस्युर्भ्रमाश्चजलनिर्गमाः

रोधसांतः स्वर्दंतोपिरोधःप्रोक्त स्त्रीपसर्गनिहत्यर्थप्रतीरं=१ पारावारेपथाक्रमंपरकूलावरकूलयोर्द्वे=१ तयोः पारावारयोरंतरंमध्यंपात्रं पकंपा पंचकूलस=१ स्त्र रोधसीतिसंसारावर्त्तः=१ त्रियांतरी=१ रूपभेदात्क्लीवे=१ तारतिख्यातस्य=१ पात्रेनिस्समेकतकारं दीर्घादाचार्याणामितिनिषेधा (त्=१

९० कूलंरोधश्चतीरंचप्रतीरंचतटंत्रिषु पारावारेपरार्वाचीतीरेपात्रंत

हेवारिमध्यस्थलस १ तन्त्वणतोयमध्यकंद्वीपमितिसुभूतिः १ द्वीपोःस्त्रियामितिसंबंधः अस्त्रियामुभयत्रेत्यत्यः=१ ततटंकमेणोत्थितंपुलिनमितिस्वामी त्रिकांडशेषेतुपुलिनंद्वीपमुच्यते पकंजलादविरोत्थितस्यजलमध्यस्योच्छ्रितंतटस्येतिपंजिका = १

दंतरं ९१ द्वीपोस्त्रियामंतरीपंयदंतर्वारिणस्तटं तोयोत्थितंतत्पुलिनं

78

जलंप्रवृद्धं उच्छ्वसति परिवहति येर्निर्गममार्गैस्ते परीवाहाः परिवाहोऽपि हे प्रवृद्धजलस्य निर्गममार्गस्य समधिकजलस्य सर्वतो वहनस्य वा = १

79

हेवालुकामयतटस्य = १ पंचकर्दमस्य = १

अ॰ को॰ ध॰

सैकतं सिकतामयं ॥ ९ ॥ निषद्वरस्तु जंबालः पंकोऽस्त्री शादकर्दमौ ॥ जलोच्छ्वा

हे शुष्कजनपादोद्धृतगर्तस्य = २ पंकं नौगम्यदेशस्य = २ स्त्रियां नावः = २ त्रीणि नौकायाः = २

साः परीवाहाः कूपकास्तु विदारकाः ॥ १॥ नाव्यं त्रिलिंगं नौतार्ये स्त्रियां नौस्त

तरणि स्तरिश्च वाच्यान्ता = ३ त्रीणि तरणादि निर्मित तरणसाधनस्य ३ काष्ठनिर्मित तेनप्रसिच = ३ उडुपं कुत्सादिमयं उडुपो दीर्घमध्यो यीति स्रोतः = पंकं वेगेन जलवहनस्य = ३ हेनद्यादितरणोदेयकपर्दिकादेः = ३

रणिस्तरिः ॥ उडुपं तु प्लवः कोलः स्रोतोऽम्बुसरणं स्वतः ॥ २२ ॥ आतरस्तरपण्यं

हेकाष्ठादिकृतत्रिवाश्रनौकाकृतसंबुसेचनाः काष्ठेस्य पलवत्वाणं शिलामय्यापि द्रोणम् = १ हेवहिःगामिनौवणिजनस्य = १ जांतः = १ हेनाविकस्य १ कर्णः श्रोत्रं वदितं चेति द्रोणीः तं धरति ष्टधारणे कर्मण्यण् = १

धे॰

स्याद्द्रोणी काष्ठांबुवाहिनी ॥ सांयात्रिकः पोतवणिक् कर्णधारस्तु नावि

हे वहित्रवाहकस्य = १ हे नौमध्यस्थरज्जुबंधनकाष्ठस्य नौबंधनकीलस्य वा = १ हे नौप्रक्षालनकाष्ठस्य = १ क्षेपण्याः = १

कः नियामकाः पोतवाहाः कूपको गुणवृक्षकः नौकादंडः क्षेपणी स्या

केन जलेन नावो येन पातयति सः हे च प्याइति ख्यातस्य = २ हे वहित्रादेर्मलापनयनार्थकाष्ठघटितकुद्दालस्य = २ हे नौस्थजलनिस्सारणजलपात्रस्य = २

अभ्रीच = कुद्दा =

दरित्रं केनिपातकः ॥ १४ ॥ अभ्रिः स्त्री काष्ठकुद्दालः सेकपात्रं तु सेचनं ॥

यानपात्रे तु पोतो वहित्रं वैसा... सा मुद्रिको मनुष्यो ... दौनो: समुद्रिका स्त्री वैदेहाना वंना वोर्हे ... तीत नौकेंऽति ... त्रिषु इति क्षेपकः = २

आ अगाधात् अगाधपर्यायमभि व्याप्य वक्ष्यमाणाः प्रसन्नादयस्त्रिषु = ३ हे निर्मलस्य = ३ त्रीणि मलनस्य = ३ त्रीणि गंभीरस्य = ३

त्रिष्वागाधात्प्रसन्नोऽच्छः कलुषोऽनच्छ आविलः ॥ १५ ॥ निम्नं गभीरं गंभी

गभीरविपर्यये निम्नेऽउत्तानम् = १ अतलस्पर्शमगाधस्येव विवरणं ननामेति सर्वानंदः = १ हे इति निम्न स्य = १ त्रीणि नौकाप्रेरकपुरुषस्य = १ धीवरपर्याय इति ऊष भेदे ताल ख्यशः कैवर्तभूतस्य यो दासी सा दासी वा णा च चेटिका इति दंसा तेरभसः = १

रमुत्तानं तद्विपर्यये ॥ अगाधमतलस्पर्शे कैवर्ते दाशधीवरौ ॥ १६ ॥ आ

स्त्रियां धीवरी = १

80

शणो दंत्यादिः मरुदीमस्तत्र तालव्यादिरपीत्यस्य=१ हे मत्स्यवेधनस्य कुंडीतिख्यातस्य=१

हे जालस्य=१ हे शणसूत्रजालस्य=२ हे मत्स्यस्थापनपात्रस्य=१ बडिशी मत्स्यवेधनीति पंजिका=१

अ० को० धा

नायः पुंसि जालं स्याच्छणसूत्रं पवित्रकं मत्स्याधानी कुवेणी स्याद्बडिशं

81

अहे मत्स्यस्य=२ स्त्रियां मत्सी यकाररहिता=२ नांतः

मत्स्यवेधनं ॥ १७ ॥ पृथुरोमा झषो मत्स्यो मीनो वैसारिणोऽण्डजः विसा

नांतः= हे मत्स्यार्भकस्य=३ हे वदालमत्स्यविशेषस्य=१ हे शोणु इति ख्यातस्य १ मत्स्यविशेषस्येति त्वको कुदादयः १ उलूपी फस्तादिदीर्घा मध्यो नांतः चुलपीत्यपि चुलपी शिशुमारस्तकुंरी भेदे कुलांता इति

रः शकुली चाथ गडकः शकुलार्भकः ॥ १८ ॥ सहस्रदंष्ट्रः पाठीन उलूपी

चव ॥ ध ॥ गैरभसः हेशिमारा कृति मत्स्यभेदे=३

चिलिचिम इकारत्रयादिः कारांतं लोहमत्स्यसारसी कौंचीकुंचा मीनाश्चिलीचिमिरितिवोपालितः हयं वालिगडा इति ख्याते इति वधकटीयः नलमीनश्चिलिचिमो रोहितात्कृतिः स्यात् इति नाममंजरी १ हे वली गत सैति स्वामि सर्वधरको कुदादयः=१ हे पुटी इति ख्यातस्य=१ पुंसि सफरः=१ हे योहागा इति ख्यातस्य=१

शिशुकः समौ नलमीनश्चिलिचिमः प्रोष्ठी तु शफरी द्वयोः ॥ १९ ॥ क्षुद्राण्ड

तदादंशजातमत्स्याः क्षुद्रांडमत्स्यास्तेषां संघातः पोतेवदि येत्राधीयते पात्रः कर्मणिल्युट् यहापोतो भेकस्याधीयते अधिकरणेल्युट्=१

अथोमत्स्यविशेषाणां पृथक् पृथक् = १

मत्स्यसंघातः पोताधानमथो झषाः रोहितो मद्गुरः शालो राजीवः श

आदिशब्देन तिमिंगिलराजमत्स्यनंदीवरादयः साम्‍द्राः अन्येपि आडिईल्लिशभकुटादयोपि ग्राह्याः = १ — हे जलजन्तूनाम् = २ — यादः अंतस्यादिसांतम = २ — जलजंतुभेदाः = २

कुलिस्तिमिः ८० तिमिंगिलादयश्चाथ यादांसि जलजंतवः तद्भेदाः

जलजंतुविशेषाणां पृथक् पृथक् आदिना ग्राहकुंभीरादयः = ३ — जलमानुषादयश्च यावन्तोऽदृश्यंते नरकरित्तुरगादयः स्थलेजीवाः तावंतस्तोपेष्ठ(?) जलश्चर्वास्तितविशेयाः = ३ ३ तिरूलापुपः = ३ — हेकाकडउइतिख्यातस्य = ३ केकडा = — त्रीणिकच्छपस्य = ३

शिशुमारोद्रशंकवो मकरादयः ८१ स्यात्कुलीरः कर्कटकः कूर्मे कमठ

द्वेतंतुनागस्येतिख्यातस्य जलहस्तिनइतिकोऽक्तदयः १ गरझातिग्रहउपादानेविभाषाग्रहइतिणः ग्राहो ग्रहेजलचरेइतिहैमः। अवहरतिअवपूर्वोहृञ्चपाहारेषेतिणः अवहारः तुग्रहादिविप्राः नैतीग्राहचौरयोः निमंत्रणे पनेतग्रेइतिहैमः = १ — महीलतेव = १ — गंडुः ग्रंथयः पादायस्य = १

कच्छपौ ग्राहोवहारो नक्रस्तु कुंभीरोथ महीलता ८२ गंडूपदः किं

अवहारो = १ — हे कुंभीरस्य = १ — त्रीणिकेचुआइतिख्यातस्य = १

अ॰
को॰
५२

83

जलोकास्यात् जलौकायां जलूकाजंतुकाइनित्रिकाण्डशेषः । जलौकसः बहुत्वेसांतः एकवचनांताच जलौकाजलौ रगीतिबहुत्वेनास्ति जलौकसेनेवरक्ताकर्षिणीपुणोनवेश्यानेनेतिवासवदत्तायां तेनअशीतिद्यपिजलौकसोऽदं(तश्च = १

किंचुलकउकारद्वयम(प्यस्य = १ हेगोदइतिख्यातस्य = १ जलगोधायाइतिकश्चित् = १ त्रीणिजलोकइतिख्यातस्य = १

चुलुकी नीरहाका गोधिका समे ॥ रक्तपा तु जलौकायां स्त्रियां भूम्नि जलौकसः ॥

हेमुक्तोत्पादकस्य शुक्तेः = २ हेशंखस्य = २ क्षुद्राश्चतेशंखाश्च २ हेशंखनखाख्यस्य = २

८२ मुक्तास्फोटः स्त्रियां शुक्तिः शंखः स्यात्कंबुरस्त्रियौ ॥ क्षुद्रशंखाः शंखनखाः

हेशंबूकायाजलशुक्तेः = ३ षट्मेडकइतिख्यातस्य = ३ सालूरस्य = ३ शंबूकस्य = ३

शंबूकाजलशुक्तयः ॥ ८४ भेके मंडूकवर्षाभूशालूरप्लवदर्दुराः ॥ शि

हेकिंचुलकभार्यायाइतिसर्वधरस्वाम्यादयः = भेकांपुनर्नवायांस्त्रीवर्षा हेत्वदकिंचुलुकजातेरित्यन्ये = १ । भूर्दर्दुरेऽभातितियादवः = १ भार्याभेकस्यवर्षाभ्वीमृंगेरीस्यात्मद्गुरस्यतु शिलीगंडूपदस्यापिडुलिःस्यात्कमठस्यति समरमाला १ मद्गुरोभिन्नजातिस्तत्कथंतत्कथेतस्त्रियात्वमस्याउच्यते

त्वदमंडूकसेत्यपरे = १

लीगंडूपदी भेकी वर्षाभ्वी कमठी डुलिः ॥ ८५ मद्गुरस्य प्रिया शृंगी दुर्नामा दी

अ॰ को॰ ५२

स्यादृश्यात् प्रि याभ कोत्तस्यादृश्यपर तिरुद्धः अथवामद्गुरस्यैव प्रिया शृंगीतिनामद्वयम् तत्रसमीचीनमित्यन्यः स्प शिश्चेतन्यः = १

सिलीत्यपि = १ हेमंडूक्याः = १ हेकच्छप्याः = १ डुलिर्वाउचंता १ एकस्यंगस्याः = १

वर्षाभ्वीत्यसाधुः स्त्रियामपिव र्षाभूरित्येव भवतीति = १

हेकिनाम्नीइतिख्यात कोषिकेतिवापाठः नांतेयं अकारांतेनाच १ दुर्नाम्नीच दुर्नामी दीर्घकोषीचयंकस्यचित् शितालिकेतिहारावली = १

हेजलाधारमात्रस्य=१ जलाशयेषु=१ एकमतलस्पर्शिज लाशयस्य=१ हेक्रूपसमीपेपस्थादिजलनिमित्तप्रस्तरादिरचि तकूपोहृतजलाशयस्य=१

84

हेकोशिका जलाशयो जलाधारस्त्वगाधजलो ह्रदः ८६ आहावस्तु निपानं

कूप २ चत्वारिकूपस्य २ अंधादयस्त्रयः पुंस्येवउदपानं वापुंसिपुंस्प्रहिस्त्रेतितौ=२ चोकठा=२ नेमिर्वाउर्वंतः

हेकूपोपरिस्थपट्टस्यं तस्यकोक्लटादयः भू मिहाकूपपट्टस्यैमस्य कूपस्यसमीपेरज्जुधा रणार्थंत्रमिदारुयंत्र

नं स्यादुपजलाशये पुंस्येवांधुः प्रहीः कूपः उदपानं तु पुंसिवा ८७ नेमिस्त्रिका

एकंकूपमुखेइष्टिकादिभिर्वद्धस्य=१ हेसमचतुरस्रखातस्य=१ हेस्वतःखातजलाशयस्य देवहारस्थजलाश यस्येत्यन्ये ३ अखातोदेवखातकःत्रिषुरक्तांडेः मरदत्तास्यंपुंसिपिदारुयंत्रस्य निरामाश्रमः=३

कूपस्य=१ मतिाः=

स्य वीनाहो मुखबंधनमस्य यत् पुष्करिण्यां तु खातं स्यादखातं देवखातके

हेसपद्मागाधजला शयस्य=१ तद्दुकोवातटाकस्य=१ सांतः= स्त्रीणपल्वसरसः=१ वेशंतःपल्वलोःस्त्रीतिवाचस्पतिः=१

८८ पद्माकरस्तडागोस्त्री कासारः सरसी सरः वेशंतः पल्वलं चाल्पसरो वा

स्त्रीणिकृत्रिमपद्माकरस्येतिस्वाम्यादयः पंचे वसरोमात्रस्येतितनपंनिकाकोक्लटादयः=१

हे दीर्घिकायाः २ वापिर्वा द्वयं ला वापीनि कस्चित् = १

पकं द्वेत्रादिसेकार्थं सेतुनावद्धमावजलं निरुध्यते यस्यांचनेतस्य = १ हे दुर्गादिपरितः खातस्य = १

श्रीगाहृतसेचनार्थं तरुमूलकृतजलधारस्य = १ अलवालं कृत्वादिच अलवालरोधिषु यत्यलितिमाद्यः = २

85

अ॰ को॰ ५३

दीर्घिका ॥ २९ ॥ वेयंतुपरिखाया स्यादावापस्त्वालवालमा

हृदस्य नद्याः = २ · सांता = · ह्लादिनीसपि = २ धुनिरपीति कश्चित् = १ · दंत्यसा = २

बालमापोऽथनदीसरित् तरंगिणीशैवलिनीतटिनीह्रादिनीधुनी स्रोत

दंत्यसा = २ · आयगादीर्नादिः शिखरिणामिवस्त्र रायमायगा इतिरक्षुः कूलादिरपि = २ · अथैगंगायाः = २

स्वतीद्वीपवतीस्रवंतीनिम्नगापगाः गंगाविष्णुपदीजह्नुतनयासुरनिम्न

सांता = १ · चत्वारियमुनायाः = १

गा भागीरथीत्रिपथगात्रिस्रोताभीष्मसूरपि ॥ ३२ ॥ कालिंदीसूर्यतनया

५३

यमुनास्यादि = १ शमनस्वसाऽ कारांता = १ चत्वारि नर्मदायाः = १ मेकलो विन्ध्यः मेखलो वा यस्मात्खला भवति मेखलशैल पुत्री तिप्रयोगः = १ 86 हे कारतोयाख्यनद्याः १ गौरीविवाहसमये शंकरकरगलितसंप्रदानतोय प्रभवत्वात् करस्य तोयं करतोयं तद्वाल्मिकरतोया = १

यमुनाशमनस्वसा॥ रेवातुनर्मदासोमोद्भवामेकलकन्यका॥ ३३ करतो

हे बाहुदाख्यनद्याः = २ हे शितद्रुनाम्नानद्याः २ पुत्रशोकसंतप्तो वसिष्ठः कंठे शिलां बध्वा नद्यामस्यां प्रविष्टो तद्भयंभीत्याशतधाद्रुते शितद्रुः २ शितं तीक्ष्णं द्रुतं शितद्रुरिति २ कौमुदी पृषोदरादित्वादादिवर्णविकारे शुतद्रुरिति स्वामी = २

यासदानीराबाहुदासैतवाहिनी॥ शितद्रुस्तुशतद्रुःस्याद्विपाशातुविपा शांता = २

हे शोणनदस्य = १ पकं कृत्रिम सल्पनद्याः १ अल्पशोणार्णकीकसेचकुल्या (हे विपाशानद्याः २ पुत्रशोकादेवपाशं बध्वा प्रविष्टं वसिष्ठं पाशाच्छेदाद्विपाशेत्युक्ता विमुक्तपाशोऽहं नवती विपाशा = २

मामिव सर्प्पयोः नद्यः पयः प्रणाल्यांस्त्रीवाच्यलिंगंकुलोद्भवम् = १

ट्स्त्रियां॥ ३४ शोणोहिरण्यबाहुःस्यात्कुल्याल्पाकृत्रिमासरित्॥ श

नदीनां स्वनामशसिद्धानां पृथक् पृथक् = १ तापीचतपनीयोस्या चांद्रभागीतु चंद्रिका चंद्रभागा शारदातु काश्मीरे च, सरस्वतीतिशब्दार्णवः = १ मुरला कोंकणावती कौशिकी गंडकी चर्मण्वती शिप्रा तापनी तापी भार्गी ह्री गोदावरी गौतमी महेन्द्र तनया सिंधु फल्गु प्रभृतयः = १

रावतीवेत्रवतीचंद्रभागासरस्वती॥ ३५ कावेरीसरितोऽन्याश्चसंभेदः।

नद्योर्नद्योर्नदीसमुद्रयोश्च मेलके संभेदः न देनद्यां समुद्रे च सिंधुशब्दः प्रवर्तते = २

पकं कृत्रिमजलनिस्सरणमार्गस्य = १
पुंसि प्रणालः = १

उत्तरौ वक्ष्यमाणौ शब्दौ त्रिषु लिंगे भवार्थे स्यातां दाविकसारवौ = १

देविकायां सरय्वां च भवे व स्तु निक्रमेणैकैकम् = १

87

अस्त्री कृत्रिमादिकं कृतरीतिवा

अ॰ को॰ ४४

तस्यां नाम सा नारी वीन्ना तत्रुपेवतइ चेत्तुः त्रियंगः सारवः चसंतिः चकैत्रि दिवनिः श्रोणी सरयू रत्नपायिनामिति रवः = २

सिंधुसंगमः द्वयोः प्रणाली पयसः पदव्यां त्रिषु तूत्तरौ ॥ २९ ॥ देविका

हेसगंधीतिख्यातस्य गलावस्येति केचित् = २

हे रक्तसौगंधीनि ख्यातस्य रक्तवर्णत्रिकालविकासिपुष्पस्य साफीनिख्यातस्य केसौगंधिकादि चत्वारि नामानि पुंसि हं

यां सरय्वां च भवे दाविकसारवौ सौगंधिकं तु कह्लारं हल्लकं रक्तसं

एथक् एथक् इति पंजिका चतुष्टयमेक पर्यायः स्यात्परः तथा चामरमालायां पादकं यत्ने सौगंधिकं तु कह्लारं रक्तकं रक्तसंधकमिति = २

हे पद्मकुमुदसामान्यस्य अतएव साम्यहत्तिवात्रीलाकृतयोः हातिरश्यते = ३

हे नीलोत्पलस्य = ३

धकं ॥ ३० ॥ स्यादुत्पलं कुवलयमथ नीलांबुजन्म च इंदीवरं च नी

हे श्वेतोत्पलस्य कुमुदत्रिषु स्यात्कुपणके र वेतन पुंसकमितिन पुंसकमिति मेदिनी = १

सौगंधिकादीनां केरवांतानां = १

मूलम् = १

हे पद्मासीनि ख्यातस्य = १

४४

ले स्मिन्सिते कुमुदकैरवे ॥ ३१ ॥ शालूकमेषां कंदः स्याद्वारिपर्णी तु ।

त्रीणि सिवालस्तिथ्यासमसे वालमेकारवनालख्य
ग्रां सकलशैकलशेवलमालिकइतिकंपिलाम्
(द्वये=१)

हेकूमुदपंकसरोवरादेरितिसर्वथराकीक
टेकुदलतायाइतिपंनिका = १

88

कुंभिका जलनीलीतुशैवालंशैवलोथकुमुद्वती ॥ ११ ॥ कुमुदिन्यांन

नलिनीस्यात्पंकजनीविसिनी
चसरोजिनी पद्मिनीतिचय
र्यायाःपद्मषंडेतदाकरेऽत्र

त्रीणिनलिमः=२

मुरवशब्दोत्रयर्थेतेनमृणालिनीपुट
कि नीत्यादेरपिग्रहणम् = २३

वापुंसिपद्मितिः
त्रयः

षोडशकमलसामान्यस्य = २

लिन्यांतुविसिनीपद्मिनीमुखाः ॥ वापुंसिपद्मंनलिनमरविंदंमहोत्प

कुशेशयम्=

लं १० सहस्रपत्रंकमलंशतपत्रंकुशेशयं ॥ पंकेरुहंतामरसंसारस

हेम्लक्पद्मस्य = १

सरसीरुहं ॥ विसप्रसूनराजीवपुष्कराभोरुहाणिच ॥ पुंडरीकंसि

स्वल्पा मृणालजातिर्मृणा। री गिरि रक्तोत्पलस्य १ रक्ताब्जे रक्तकुमुदे उ
ली=२ पे: कोकनदं स्मृतमिति शाश्वतः स्वामी=१

हे उत्पलादिदंडिका पा:=१ अस्त्रियां मृणालमिति संबंध:=१

मृणाले तु बिशं बिसमिति हि रूपकोषात्कदा लक्ष्यान्तोपि हि पिबिसाउ इति के चिन्ना याम चित्=२

अ: को: ४५

तामरसे ॥ अथ रक्तं सरोरुहे ॥ रक्तोत्पलं कोकनदं नालो नालमथास्त्रि = 89

हे मृणालस्य भिदः इति ख्यातस्य=२ अब्जादीनां कदंबे समूहे षंडं मृई मादि तालख्यादीति केचित्=२ हे पद्मादिमूलस्य=२ करहाट: शिफाकंदे पद्म स्यकुसु_दानरे निरूढ:=२

यां मृणालं बिसमब्जादिकदंबे षंडमस्त्रियां ॥ करहाट: शिफाकं

हे किंजल्कस्य=२ केसरो वकुले सिंहसटायां पुष्पपत्सरि नागेश्वरसपुन्नागे केसरो परिकीर्तितो १ इति दंत्येषु रेफा: केचित्तालव्यशाम्=१ हे पद्मादीनां नवपत्रस्य=१ हे पद्मबीजस्य १ बीजस्य कोष: पात्रमाधारो बीजकोष: कोशो स्त्री कुड्मले पात्रे=१

द: किंजल्क: केसरोस्त्रियां संवर्तिका नवदलं बीजकोशो वराटक:

इहकांडे स्वर्व्योम दिक्कालधीशब्दादि नाट्यसहितं पाताल भोगिनरकं वारि च उक्तम्=१

४ ॥ इति वारिवर्ग: ॥ ऊर्ध्वं स्वर्व्योमदिक्कालधीशब्दादि सनाट्यकं ॥ पाता

४५

एषां स्वरादीनां संगतं संवद्धं चोक्तम् तद्यथा स्वः संगतं देवासुरादिप्रसङ्गानुसन्धानं तत्पातस्संगतं तदस्त्ववाहनादि एवंव्योमादिषु वोध्यम् । व्योम्नः संगतं मेघादि दिशां संगतं सूर्यादि कालस्योपरागादि धियो विचारादि शब्दस्याहतादि आदिशब्दात् रूपरसोदकादिनाट्यस्य भ्रूभंगादि पातालस्य सर्पादि भोगिनः किंचुलकादि नरकस्यालक्ष्म्यादि वारिणो नौकादि = १

लं भोगि नरकं वारि चैषां च संगतं ५ ॥ इति श्री अमरसिंहकृतौ नाम॥

आदिशब्देन पातालस्य ग्रहणं पातालस्यापि स्वर्गतुल्यत्वा
दत एव स्वर्गानंतरं कथनम् कांडप्रस्तावः = २

लिंगानुशासने स्वरादिकांडः प्रथमः समाप्तः सागपदसमर्थितः ॥

शुभमस्तु सर्वजगतां लेखकपाठयोः शुभम् श्रावणमासे शुक्ला॥

५९

कृष्णायनमः पंचतिथौ त्रयोदश्यां संवत् १८५ श्रीकृष्णायनमः

अ० को० ५९

90

ॐ· अम· १

ॐश्रीगणेशायनमः॥ अथद्वितीयकांडमारभ्यते॥ ॐवर्गाः पृथ्वीपुरक्ष्मा

उपलक्षितानांसंपादिताः=२ · अंगैर्मद्धादिभिरुपांगैश्चाविलादिभिः। भूमिकांडे=२ वक्ष्यमाणव्याः=२ सहवर्तमानैः =२

भृद्वनौषधिमृगादिभिः नृब्रह्मक्षत्रविट्शूद्रैः सांगोपांगैरिहोदिताः

सप्तविंशतिभूमिनामानि=१ भूमिर्विख्याता=१ वाख्याता=१ वाख्याता

१ भूर्भूमिरचलानंतारसाविश्वंभरास्थिरा धराधरित्रीधरणिःक्षोणि॥

१

र्ज्याकाश्यपीक्षितिः २ सर्वंसहावसुमतीवसुधोर्वीवसुंधरागो

बाह्यन्ता=१ महिरितिकश्चित्=१ द्वेमृत्तिकायाः=१मृद्वांता: द्वेप्रशस्तमृत्तिकायाः=१

बाह्यः पृथिवीपृथ्वीक्ष्मावनिर्मेदिनीमही ॥ ३ मृन्मृत्तिकाप्रशस्तातु

पकंसर्वसस्योत्पत्तिमत्याभूमेः=२ पकंलवणभूमेः=२

मृत्सामृत्स्नाचमृत्तिका ॥ उर्वरासर्वसस्याढ्यास्यादूषःक्षारमृत्तिका ॥

द्वेअसारभूमिभागस्य=३ विशेष्यलिंगौ=३ द्वेअकृत्रिमभूमेः=३ द्वेनिर्जलदेशस्य=३

४ ऊषवानूषरोद्वावप्यन्यलिंगौस्थलंस्थली ॥ समानौमरुधन्वानौ।

द्वेहलादिनाऽकृष्टभूमेः=१ पंचजगतः=१ पि

नौद्वेखिलाप्रहतेसमे ५ त्रिष्वथोजगतीलोकोविष्टपंभुवनंजगत्।

जंबूद्वीपस्य नवखंडास्तत्र भारतं वर्षं प्रोच्यते वर्षः पुल्लिंगोपि पुत्रपुंसकयोर्वर्षमित्युक्तत्वात् = १

विनशनं कुरुक्षेत्रं = १

हिमवद्विंध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि प्रत्यगेव प्रयागाच्च मध्यदेशः प्रकीर्तित इति मनुः = २

भारते वर्षे शरावती नाम नदी पूर्वपश्चिमगामिनी तामवधिकृत्वायः प्राक् प्राच्यादिशः स्थितोदेशः स प्राच्यः स्यादित्यर्थः । शरावत्याः प्रत्यग्दिशि यो देशः स उदीच्यः पश्चिमोत्तर इति पर्यायः । दक्षिणो देशः स प्राच्य एक नाम । तां च पश्चिमे कृत्वा पश्चिमस्य देश उदीच्यः स्यात् । उत्तरो देश उदीच्यः पश्चिमेप्युदग्व्यवहारः नामैकम् = २

नृलोकोऽयं भारतं वर्षं शरावत्यास्तु योऽवधेः ६ देशः प्राग्दक्षिणः प्रा

भारतवर्षस्य प्रतिगतोंतं प्रत्यंतः शिष्टाचाररहितः कामरूपवंगादिम्लेच्छदेशः उक्तं च चातुर्वर्ण्यव्यवस्थानं यस्मिन्देशे न विद्यते तं म्लेच्छविषयं प्राहुरार्यावर्तमतः परमिति = २

च्य उदीच्यः पश्चिमोत्तरः प्रत्यंतो म्लेच्छदेशः स्यान्मध्यदेशस्तु मध्यमः

हिमवान्हेमकूटश्च निषधो मेरुरंतरः नीलः श्वेतश्च शृंगी वानो पमादनमष्टमम् = ३

आसमुद्रात्तु वै पूर्वादासमुद्राच्च पश्चिमात् तयोरेवांतरं गिर्योरार्यावर्तं विदुर्बुधा इति मनुः = ३

देशः अंगवंगकलिंगपांचालादेर्जननिवासस्थानस्य = ३

तां तः नगर =

नीवृज्जनपदस्य तत्समुदायस्य तद्देशस्य चेति जातरूपः = ३

७ आर्यावर्तः पुण्यभूमिर्मध्यं विंध्यहिमालयोः नीवृज्जनपदो देश

गोष्ठस्य पर्यंतं वल्मा एणाश्चिषु मर्यादायामाङ् अभिविधा विन्यसे तथा च । प्रतिष्ठंतेभिः प्रचितास्तगोष्ठा इति भट्टिः = १

देनलवज्जलदेशस्य = १

नामैकं कुमुद्व २ जलदेशस्य = १

विषयौ तूपवर्तनं ८ त्रिष्वागोष्ठान्नडप्रायेन नड्वान्नड्वल इत्यपि कुमु

शाट्स्नालव्याटिस्त्ववर्गस्तृतीयोपधः एतोमध्यतवर्गीयौवेद्र्यमरिणपाहलौ इतिशरुषोत्तमः शादोजंबालशष्पयोरिः निवस्रतिः शष्पवाचिनस्वहलच् नजंबालवाचिनइतिभागवृत्तिः=१

वेतसलतावहदेशस्य=१

द्वांकमुद्रप्रायेवैतस्वान्नद्वेवतसे ॥ ९ ॥ शाद्वलःशादहरितेसजंबा

कर्दमयुक्तदेशस्य=२ हेजलवहुलदेशस्य=२ तथाविधेजलप्रायोनद्यादेरुपांतदेशस्य=२

लेनपंकिलः॥ जलप्रायमनूपंस्यात्पुंसिकच्छस्तथाविधः ॥ १० ॥

नामचतस्रुष्वपिरेडवति=३

शादिमोशार्करा शार्करिलोदेशोएवनान्यत्रप्रत्तशार्करं मधु शार्करावान् सिकतावत्यप्येवमुन्नेयास्तत्राप्यादिमोदेशो एवनान्यत्रअन्यत्रत्तसैकतोघटः=३

स्त्रीशर्कराशर्करिलःशार्करःशर्करावति ॥ देशएवादिमा

सिकतासिकिलःसैकतःसिकतावानिति=१

वेवंमुन्नेयाःसिकतावति ॥ ११ ॥ देशोनद्यंबुवृष्ट्यंबुसंपन्नव्रीहिपा।

अ॰ द्वि॰ ३

लितः स्यात्नदीमातृकोदेवमातृकश्चयथाक्रमं ॥ १२ सुराज्ञिदेशेरा

एकंस्यधर्मयरराजयुक्तदेशस्य=२ राजमात्रयुक्तदेशे=२ द्वेगवांस्थानस्य=२ पूर्वगोस्थानस्य=२

जन्वान्स्याद्नदंन्यत्रराजवान् ॥ गोष्ठंगोस्थानकंतत्तुगोष्ठीनंभूतप

द्वेनदीपर्वताद्यपांतभूमेः=३ स्त्रियांवर्त्तमानायामालोसेतुः पुमानिति संवंधः द्वेआलेः लोकतुःपालिः = ३ कीटिपिपीलकादिकृतमृत्तिकासमदस्य=१

र्वकं ॥ १३ पर्य्यंतभूःपरिसरः सेतुरालौस्त्रियांपुमान् ॥ वामलूरश्च

द्वादशपद्यः=१

तांतः

नाकुश्चवल्मीकंपुन्नपुंसकं ॥ अयनंवर्त्ममार्गाध्वपंथानःपदवी

३

96

त्रीणि शोभनमार्गस्य=३

स्रुतिः सरणिः पद्धतिः पद्या वर्त्मन्येकपदीति च ॥ १५ अतिपंथाः सु

पंचकुत्सितमार्गस्य=२

पंथाश्च सत्पथश्चार्चितेऽध्वनि व्यध्वो दुरध्वो विपथः कदध्वा कापथः

द्वे मार्गाभावस्य=२ द्वे चतुष्पथस्य=२ एकं दूरशून्यमार्गस्य=१

समाः ॥ १६ अपंथास्त्वपथं तुल्ये शृंगाटकचतुष्पथे ॥ प्रांतरं दूरशू

चौराद्युपद्रुतपथः=१ द्वे क्रोशयुगस्य=१ चतुःशतहस्तप्रमाणस्थानस्य=१

न्योऽध्वा कांतारं वर्त्म दुर्गमम् ॥ १७ गव्यूतिः स्त्री क्रोशयुगं नल्वः किष्कु

चतुर्विंशत्यंगुलानां हस्तो दंडश्चतुष्करः ॥ तत्सहस्रं तु गव्यूतं क्रोशस्तौ द्वौ तु गोरुतम्
गव्यां गव्यूतिगव्यूती च तुःक्रोशं तु योजनम् ॥ अष्टभिर्यवोदरैरेकमंगुलम् =१

अ॰ द्वि॰ ४

हे सामात्येन राजपथमात्रस्य=१ तद्द्वयं संसरणं पुरमध्ये मार्ग नंचेन तदोपनिष्कुरमुच्यते=१ द्यावापृथिव्यौ रोदस्यौ द्यावाभूमी च रोदसी दिवःपृथिव्यौ संज्ञेयं रमा स्याल्लवणाकर इति द्विमः=१

चनः शांते घंटापथः संसरणं तत्पुरस्योपनिष्कुरं १८ ३ भू वर्गः

समनगरस्य=२ पुरी नगर्यौ स्त्रियौ भवतः पुरं नगरं पत्तनसाहचर्यात्=२ राजधानीसकाशादन्यत्पुरस्यैकम्=२

पूः स्त्री पुरी नगर्यौ वा पत्तनं पुटभेदनं स्थानीयं निगमोऽन्यत्तु यन्मूल

एकं वेपणारदे=३ हेदारिकाणां निवासस्थानीयस्य=३ हेदद्दस्य=३

नगरात्पुरं १९ तच्छाखानगरं वेशो वेश्याजनसमाश्रयः आपणस्

हे विक्रयार्थप्रसारितनानाद्रव्याया वाणिज्या विहीति ख्यातायाः चत्वा र्यं वदहट्टस्य त्वद्ये आद्यो हे वणिक्स्थाने अंत्यो हट्टवर्त्मेत्यामिति भहः=१

स्तु निषद्यायां विपणिः पण्यवीथिका २० रथ्या प्रतोली विशिखा ।

गली=१

४

द्वे दुर्गनगरे परिखायाउद्धृतमृत्तिकाकूटस्य=१ प्राकाराधारः=१ द्वौ तिप्रकारस्येतिख्यातस्य=१ कोट= सा एकं दुर्गनगरादेः प्रान्तभागे वेणुकण्टकादिमय्यावृतिकायाः=१ वाड

स्यांच्चयो वप्रमस्त्रियां प्राकारो वरणः शालः प्राचीरं प्रान्ततो वृतिः ९८

कंध= देहदादेर्मृदिष्टकादिमयस्य=२ एकं मध्यस्थापितास्थ्यादिमत्कुड्यस्य चौंगलगृह। भितिइतिख्यातस्य=२ विंशतिगृहस्य=२

२१ भित्तिः स्त्री कुड्यमेडूकं यदन्तर्न्यस्तकीकसं गृहं गेहोदवसितं

गृहशब्दस्य नपुंसके भूम्नीति सर्वपरः=१

वेश्म सद्म निकेतनं २२ निशान्तपस्त्यसदनं भवनागारमंदिरं गृ

स्त्रियां गौरादित्वात्कुटीके वितृशब्दस्य पर्यायेन कुटीरीति=१ कुटस्येदम्=१

हाः पुंसि च भूम्न्येव निकाय्यनिलयालयाः २३ वासः कूटो द्वयोः

हे ग्रन्थोग्नाभिसुखसगरहचतुष्टयस्य=१ हे भुनीनांपर्णैरचितगृहस्य=१

शालासभामेजंवनेविदं चतुःशालंमुनीनांतुपर्णशालोटजोस्त्रि

हे यज्ञस्थानस्य देवालयस्येतिकेचित्=२ उहेप्रपहलस्येत्यन्ये=२ हे ग्रस्वावस्थानगृहस्य=२ हे शिल्पकर्मशालायाः=२

यां २४ चैत्यमायतनेतुल्येवाजिशालातुमंदुरा आवेशनंशिल्प

हे पानीयशालायाः=१ हे विद्यार्थिपरिव्राजकाद्याश्रमस्य=१ बौद्धानांतुविहारोस्त्रीत्यपित्रेयम्=१ हे मध्यसंस्थानगृहस्य=१

शालाप्रपापानीयशालिका २५ मठश्छात्रादिनिलयोगंजातुम

हे गृहमध्यभागस्य=१ हे नवसूतस्त्रीगृहस्य=१ हे जालकस्य=१

दिरागृहेगर्भागारंवासगृहमरिष्टंसूतिकागृहं २६ वातायनंगवा

फरसभमेः=१ ऊर्द्धिमोस्त्रीतिवर्हाम्यूस्त्वें शालाशिरोगृहेम् मत्तालंबौपाश्रयांसांस्त्रीग्रीवोमत्तवारणमितितिमः=२

हेशिरोगृहस्य चोवारारणस्य=२ मत्तगृहस्य हेमत्तहस्तिगृहस्य=१

ग्रं० द्वि० ५ 99 ५

पकंकाष्टेष्टकादिकृतस्यधनिगृहस्य आदि
हेमंडपस्य१ मंमटीत्यमे=१ प्राष्ठेनस्वस्तिकाष्टालकादेगृहणाम = १ एकंदेवभूभुजांगृहस्य=१

100

होयमंडपोस्त्रीजनाश्रयः हर्म्यादिधनिनांवासःप्रासादोदेवभूभु

हेसौधगृहस्यसुधालेपद्रव्यंतलिप्तस्य=२ हेराजसामान्यगृहस्यपट्टगृहस्यवा=२ हारालिंदादिभेदभिन्नानामीश्वरसद्मनामेकैकम्=२
स्वस्तिकः सर्वतोभद्रोरुचकोवर्द्धमानकः नंद्यावर्त्ता
दयश्चान्येहारालिंदादिभेदकाः २

जां २२ सौधोस्त्रीराजसदनमुपकार्योपकारिको स्वस्तिकःस

विच्छंदकः सुभूतिमतेरेफरहितः मुकुटेरेफसहितोविच्छर्दकइति=३

र्वतोभद्रोनंद्यावर्त्तादयोपिच २८ विच्छंदकप्रभेदाहिभवंतीश्व

चत्वारिन्यस्त्रीगृहस्य अंतःपुरादयोराजदारेष्वपिवर्त्तन्ते=१

रसद्मनां स्त्र्यगारंभूभुजामंतःपुरंस्यादवरोधनं २९ शुद्धांतश्चा

हे अट्टालिकायाः = २
बुरज =

द्वाराग्रे उपवेशनस्थानस्य त्रीणि = १

वरोधश्च स्यादट्टः क्षौममस्त्रियां प्रघाणप्रघणालिन्दा बहिर्द्वारप्रको

हे गृहद्वारस्य मौचतः काष्ठाधः प्रस्तावद्रत्त। काष्ठस्य पाषाणस्य वेति = २

अंगनं प्रांगणे यानेकामित्यमंगना मतेतितं तवर्गीयस्य पृषोदरादित्वात् णत्वमित्यन्ये = २
त्रीणि प्रांगणस्य = २

एकं चतुष्किकायाम् अधोदारुणि स्तंभादीनां माथारदारु भाषायां भरसीतिवा = २

ष्ठके ३० गृहावग्रहणी देहल्यंगणं चत्वराजिरे अधस्ताद्दारुणि

शिलीच

एकं स्तंभस्य द्वारस्य वा उपरि भित्तिधारकस्य काष्ठस्य = २

हे गृहाभ्यंतरस्य = २
खिडकी =

हे खंडकी द्वारस्य पार्श्वद्वारस्य पूर्वीभ्यामेकार्थमिति कातः यदाह प्रच्छन्नमंतर्द्वारं स्यात्तद्वारं तदुच्यते = २
बारी

शिलानासा दारूपरिस्थितं ३१ प्रच्छन्नमंतर्द्वारं स्यात्पक्षद्वारं तु प

छदिः सांतः छदिः स्त्रियामिति लिंगानुशासनस्तु ज्ञात मुकुटोक्तिस्तु सादृचर्यात् क्लीबमिति प्रामादिकं = १

कनेवे

छज्जा वंगला = १

छत्त

क्षकं वलीकनीध्रे पटलप्रांतेऽथ पटलं छदिः ३२ गोपानसी तु वल

स्तोकपतिनिवासार्थसौधादिषु यद्दारु ल्पका
ष्ठैकदेशः स्यात् एतेन द्वयम् = १

भीच्छादने वक्रदारुणि ॥ कपोतपालिकायां तु विटंकं पुन्नपुंसकं ॥ ३३

गोपानस्याः = २

द्वे देवागारादौ काष्ठादिचतुष्किकापादा
उपरि स्थिता च तत्र काविश्रान्तभूर्वा = १

द्वे मूलद्वाराद्बाह्यद्वारस्य द्वारा इति ख्यातस्तंभयो
रुपरि निबद्धनानारत्नमयस्य इति सर्वे परः = २

स्त्री द्वार्द्वारं प्रतीहारः स्याद्वितर्दिस्तु वेदिका ॥ तोरणोऽस्त्री बहिर्द्वारं पु

द्वे नगरद्वारस्य दुर्गद्वारस्येत्यन्ये = ३

एकं दुर्गद्वारावतारणार्थः क्रमनिम्नो हस्तिनखो
भो मृत्कूटस्तस्य गुहार्थमृत्कूटस्येत्यन्ये = ३

रद्वारं तु गोपुरं ॥ ३४ कूटं पूर्द्वारि यद्धस्तिनखस्तस्मिन्नथ त्रिषु क

द्वे कपाटस्य । अररीरिकारान्तः = १

एकं कपाटप्रस्तारदत्तलोहादिकृतदंडस्य = १

द्वे इष्टकादिरचितायाः सीढीति ख्यातस्य = १

पाटमररं तुल्ये तद्विष्कंभोऽर्गलं न ना ॥ ३५ आरोहणं स्यात्सोपानं नि

तस्य कपाटस्य विष्कंभि भित्तिदंडादौ अर्गलं विष्कंभी
वाच्यलिंगो नान्तः तद्विष्कंभोऽर्गलमिति मूलपाठः इ
ति मुकुटे स्त्रियामर्गला कार्य्यर्गला भंगरवप्रहत इति
रत्नः अर्गलस्त्रिष्विति रभसः = १

द्वेकाष्ठसीढीतिख्यातस्य = २

श्रेणिस्त्वधिरोहिणी ~~संमार्जनी शोधनी स्यात् संकरोऽवकरस्तथा २५ श्रा~~

द्वे बुहारीतिख्यातस्य = २

~~संमार्जनी शोधनी स्यात् संकरोऽवकरस्तथा~~ संमार्जनी शोधिनी

नामद्वयतया मार्जन्यादिति मेधूल्यादेः = २

द्वे गृहस्य निष्क्रमप्रवेशावर्त्मनः इति भट्टः सर्वधरो स्वामी तु गृहद्वारादि द्वारप्रवेशमुखादिह

निकाल = यम = २

द्वे पत्तनादिप्रदिग्गादिपरिच्छिन्नप्रवेशस्य = २

स्यात्संकरोऽवकरस्तथा २६ क्षिप्ते मुखं निःसरणं संनिवेशो नि

द्वे ग्रामस्य = १

द्वे गृहकरणयोग्याया भूमेः = १

एकं ग्रामादिसमीपदेशस्य = १

कर्षणम् समौ संवसथग्रामौ वेश्मभूर्वास्तुरस्त्रियाम् २७ ग्रामा

प्राटेर्बहिर्विहरणभूरिति स्वामी एवं

[illegible]

द्वे सीमायाः नांता वन्ते=१ द्वे गोपालग्रामस्य=१

तमुपशल्यंस्यात्सीमसीमेस्त्रियामुभे घोषः आभीरपल्लीस्यात् 104

द्वे शबरग्रामस्य=२ शबराश्चरएपचांडालाः=२ त्रयोदश पर्वतसामान्यस्य=२

नांतः=

पक्कणःशबरालयः ३८१ ९ वर्गः २ महीध्रेशिखरिक्ष्मा

नांतः नांतः

भृदहार्यधरपर्वताः अद्रिगोत्रगिरिग्रावाचलशैलशिलोच्चयाः

लोकालोकौ प्रकाशाप्रकाशाववलतः अंतर्बहिः सूर्यकिरणानां स्पर्शास्पर्शाभ्यां १ द्वे लोकालोकाचलस्य=१ द्वे त्रिकूटस्य=१ द्वे अस्ताचलस्य=१

३९ लोकालोकश्चक्रवालस्त्रिकूटस्त्रिककुत्समौ अस्तस्तु चर

हिमवान्नेदि राजे ॥ मलय ॥ गंधमादनालय इति द्विनः = २

हे उदयाचलस्य = १

हिमवदादीनां सप्तानां नगविशेषाणां स्वना मप्रसिद्धानां पृथक् पृथक् = १

मक्ष्माभृदुदयः पूर्वपर्वतः हिमवान्निषधो विंध्यो माल्यवान्पारि

आदिना मलय दर्दुर महेंद्र मंदर मैनाक रैवतक सह्यादि ग्रहः = २

सप्तपाषाणस्य = २

यात्रकः गंधमादनमन्ये च हेमकूटादयो नगाः ॥४॥ पाषाणप्र

नांतः नांतः दांतः

शिलापर्वताग्रस्य = ३

शिखरवदीति प्रोक्तस्य आलंबनस्थानस्य सम भूभागस्य वा = ३

रेफवादी =

स्तरग्रावोपलाश्मानः शिला दृषत् कूटोऽस्त्री शिखरं शृंगं प्रपात

एकं पर्वतमध्यभागस्य = १ मेखलाख्यस्य = १

श्रीएषद्रिसमभूभागस्य पर्वतैकदेशस्य वा = १

पर्वतमस्तकः

स्तु तटो भृगुः ॥४२॥ कटकोऽस्त्री नितंबोऽद्रेः स्नुः प्रस्थः सानुरस्त्रियो ३

अ॰ टि॰ ८

105

८

द्वे पर्वतावतीर्णजलप्रवाहस्येति सर्वथा ॥ पर्वताद्वेगेन पतज्जलस्येति कोशकदयः = १

द्वे अविच्छेदेन तत्र वज्जलं यत्र स्थाने पततीति पतच्च व जलं भवतीति तस्येति स्वामादयः। अजस्रं मन्दवेगेन स्रवज्जलस्येति कोशकारः = १

द्वे सजलस्य निर्जलस्य वा कृत्रिमस्याकाशगिरिनिम्नप्रदेशस्य = १

106

त्सः प्रस्रवणं वारिप्रवाहो निर्झरो झरः ॥ ४३ ॥ दरी तु कंदरो वा स्त्री देव

द्वे अकृत्रिमपर्वतविलस्य गृहप्रायस्य केचित्तु चत्वार्येव नामानीत्याहुः तथा च कात्यः द्वे। देवखातो विलेगुहेति शाश्वतस्य गह्वरं बिलं दंभयोरिति = २

भूकंपादिना पर्वताच्च्युता गलिताः स्थूला महान्त उपलाः प्रस्तरा गंडशैलाख्याः = २

दंतकास्तु बहिस्तिर्यक्प्रदेशान्निर्गता गिरेरिति तिस्रः = २

खातविले गुहा गह्वरं गंडशैलास्तु च्युताः स्थूलोपला गिरेः ॥ ४४ ॥

द्वे धातूत्पत्तिस्थानस्य = १ द्वे महाद्रिसमीपे क्षुद्रपर्वतानाम् = १ एकं गिरिसन्निहितभूमेः = १

खनिः स्त्रियामाकरः स्यात्पादाः प्रत्यंतपर्वताः उपत्यकाद्रेरासन्ना

एकमद्रेरुपरिभूमेः = १

एकं मनःशिलादेः। आदिना हिंगुलहरिता। लकठिनीसुवर्णादिग्रहः = १

गैरिकं तु विशेषेण धातुः धातुशब्देनैव प्रसिद्धत्वात् गैरिकं तथा तु रक्तयोरिति कोशः १ गैरीति ख्यातस्यैकम् = १

भूमिरूर्ध्वमधित्यका ॥ ४५ ॥ धातुर्मनःशिलाद्यद्रेर्गैरिकं तु विशेषतः

सुवर्णरौप्यताम्राणि हरितालं मनःशिला गैरिकांजनकासीशलोहसीसाः सहिंगुलाः गंधकोऽभ्रकमित्याद्या धातवो गिरिसंभवा इति द्विमाः = १

अ॰ द्वि॰ ५

107

द्वेपर्वतादेर्लतादिपिहितस्थानस्य=२

निकुंजकुंजौवाक्लीबेलतादिपिहितोदरे॥ ४६ ॥ ३ ॥ शैलवर्गः अ

षट्वनस्य=२ द्वेमहारण्यस्य=२ द्वेगृहोपवनस्य=२

टव्यरण्यंविपिनंगहनंकाननंवनं॥ महारण्यमरण्यानीगृहारामास्तु

द्वेकृत्रिमवृक्षसमूहस्य=२

निष्कुटाः॥ ४७ ॥ आरामःस्यादुपवनंकृत्रिमंवनमेवयत्॥ अमात्यग

पकंमंत्रिगणांवेश्यापायाश्चगृहोपवनस्य=१ द्वेराज्ञःसर्वोपभोग्यवनस्य= सर्वेषांगमनंयस्मिन्=१

णिकागेहोपवनेवृक्षवाटिका॥ पुमानाक्रीडउद्यानंराज्ञःसाधारणंवनं॥

४८

५

पत्रद्भिः सहराजाकीड इतितस्यैकम =१ पंचपंक्तेः =१

४९ 108

अत्र सांतरालपंक्तिः यथा तरु पंक्तिः त्वणराजिः रोमराजिरितिभेदः =२

स्याद्देतदेवप्रमदावनमंतःपुरोचितं वीथ्यालिरावलिः पंक्तिः श्रेणी

द्वेनिरंतरालपंक्तेः =२ द्वेवनसमूहस्य =२ द्वेअंकुरस्य =२ त्रयोदशवृक्षस्य =२

लेखास्तुराजयः वन्यावनसमूहेस्याद्देंकुरोभिनवोद्भिदि ५० वृक्षो

नोंतः२ नोंतः२ नोंतः=

महीरुहःशाखीविटपीपादपस्तरुः अनोकहःकुटःशालःपलाशी

पुष्पाज्जातैः फलैर्लक्षितः आम्रजंबादिस्तस्यैकम =१ अपुष्पाज्जातैः फलैर्वनस्पतिपकं =१

द्रुद्रुमागमाः ५१ वानस्पत्यःफलैःपुष्पात्तैरपुष्पाद्वनस्पतिः

फलपाकेनांतो विनाशो यस्याः सा = १   ऋतुकाले फलधरस्य = १   त्रीणि ऋतुकालेपि फलरहितस्य = १

109

ग्रं
ह्रिं
१०

तिः ओषध्यः फलपाकान्ताः स्यादवन्ध्यः फलेग्रहिः ५२ वन्ध्योऽफ

त्रीणि फलसहितस्य तरोः = २   नांतः   अग्रे द्वौ विकसितस्य = २

लोऽवकेशी च फलवान्फलिनः फली ५३ प्रफुल्लोत्फुल्लसंफुल्लव्या

अवन्ध्यादयो विकसितांतास्त्रिषु त्रिलिंगाः स्युः = ३

कोशाविकचस्फुटाः ५३ फुल्लश्चैते विकसिते स्युरवन्ध्यादयस्त्रिषु

त्रीणि शाखापत्ररहिततरोः = २   शाखामूलाग्रगामिनी लताशिफमूलं ते केवले मिलिते वा ह्रस्वे खर्वे यस्य सः क्षुपः स्यात् = १   मूलादारभ्य शाखांतो भागः १० प्रकांडः हे ऽविद्यमानप्रकांडस्य वऋ पत्रवतः = १

स्थाणुरस्त्री ध्रुवः शङ्कुर्ह्रस्वशाखाशिफः क्षुपः ५४ अप्रकाण्डे स्त

त्रीणिलतामात्रस्य=१ शाखापत्रप्रचयः प्रतानंतद्युक्तापाललतायास्त्रीणि=१

वल्लौ वल्ली तु व्रततिर्लता ॥ लता प्रतानिनी वीरुद्गुल्मिन्युलप

त्रीणि नगाद्युच्छ्रायस्य=२

इत्यपि ॥ ५५ ॥ नगाद्यारोह उच्छ्राय उत्सेधश्चोच्छ्रयश्च सः ॥ अस्त्री प्र

हस्तस्य मूलात्प्रभृति शाखापर्यंतो भागः प्रकांडः=१ द्वे हस्तस्कंधस्य=२ लिंगार्थाभांतलेः=१ द्वे शाखायाः=१

कांडः स्कंधः स्यान्मूलाच्छाखावधिस्तरोः ॥ ५६ ॥ समे शाखालते स्कं

द्वे स्कंधात्प्रथमोत्पन्नशाखायाः शाखायाः=१ द्वे वृक्षमूलस्य= शाखावलंबिनी शिफाऽवरोहः स्यात् अवरोहस्यार्थांतरमाह तरुमूलात्प्रभृति वृक्षाग्रपर्यंतंग तागदूर्ध्वादिलताप्यवरो(हः=१

धशाखाशाले शिफाजटे ॥ शाखाशिफावरोहः स्यान्मूलाच्चाग्रंग

हस्तजटइतिख्यातस्य=१

ग्रं
हिं
११

ज्ञीराषग्रस्य=   झीरािहतमूलस्य=१   पादपर्य्यायः=१   हेवृत्तादफलमस्यभागस्य=१
सांतः=१   (गुल्मी)   नांतः=

नालता ५७ शिरोग्रं शिखरं वा ना मूलं बुध्नोऽङ्घ्रिनामकः सारो मज्जा

मज्जा नरि तुंसीत्वर्थः=२   झीराहतत्वचः=२   हेकाष्ठस्य=२   पुन्नपुंसकयोर्हारु रिति त्रिकांडशेषः। तेनदारु रिति=२
सांतः=

नरि त्वक्स्त्री वल्कं वल्कलमस्त्रियां ५८ काष्ठं दार्विन्धनं त्वेध इध्ममे

इन्धनादिपंचकमग्निसंदीपनेमात्रेतणकाष्ठादौ=२

हेवाइदंते। वलरमंजरं त्रिक्षितिमाधवः=
नांतः=   हेवृक्षादिरंध्रस्य=२   हेतलस्यादेर्मंजर्य्याः=२
पुंसि=

धः समिस्त्रियां निष्कुहः कोटरं वा ना वल्लरिर्मञ्जरिः स्त्रियौ ५९ प

षट्पत्रस्य=१   हेनूतनपत्रस्य१ नवपत्रोद्गमवतः   हेशाखापल्लवप   ११ ज्ञादिसमुदायरूपाः
शाखापर्वणइतियावत=१   भागस्य=१   विस्तार

त्रं पलाशं छदनं दलं पर्णं छदः पुमान् पल्लवोऽस्त्री किसलयं विस्ता

हन्तादीनां फलं निष्पन्नमात्रादिकं सर्वस्य सस्यपदवाच्यम्। हे फलस्य=१

हे पुष्पफलपत्रबंधनस्य=१

रौ विटपौ स्त्रियां ६० हन्तादीनां फलं सस्यं वृन्तं प्रसवबंधने आ

उभे शलाटुवाने त्रिषु त्रिलिंगे पु शलाटुः कर्कटीशिलाटवो माषाः शलाटूनि फलानि वाना हरीतकी वानो मुद्गः वानमाम्रम्=२

पक्वमपक्वफलस्य=२

पक्वं शुष्कफलस्य=२

पुष्पस्य फलस्य च प्रकृतिभूतं जात मात्रे जालकं तस्य हे=२

मे फले शलाटुः स्याच्छुष्कं वानमुभे त्रिषु ६१ क्षारको जालकं क्ली

हे अस्फुटितपुष्पस्य=३

वक्रभिः पुष्पैः फलैर्वा संबाधः पल्लवग्रंथिर्गुच्छस्तस्य हे=२

हे विकासोन्मुखप्रौफकलिकायाः=१

वे कलिका कोरकः पुमान् स्याद्गुच्छकस्तु स्तबकः कुड्मलो मुकु

वन्तादिपुष्पस्य १ भन्त्रिस्त्रियां सुमनस इति रत्नकोषः=१

हे पुष्पमधुनः=१

लोऽस्त्रियां ६२ स्त्रियः सुमनसः पुष्पं प्रसूनं कुसुमं सुमं मकरंदः

द्वे पुष्पफले: = १

द्वाभ्यां स्त्रीपुंसाभ्यां हीनं नपुंसक मित्यर्थः यथा चंपकं अशोकम् १

हरीतक्यादयः प्रसवे पि स्त्रियामेव = १

अं॰ द्वि॰ १२

पुष्पं स्यात्सुमनः पराग: सुमनोरजः ९३ क्लीबं हीनं प्रसवे सर्वं हरीतक्यादयः

अश्वत्थादीनां फले वाच्ये आश्वत्थादिषट्कं = २

स्त्रियाम् आश्वत्थवैणवप्लाक्षनैयग्रोधैङ्गुदं फले ९४ बार्हतं च फ

जंबुर्फलं तोपि। तस्या जंब्वाः फलरसो नदी भूत्वा प्रवर्तते इति संसारावर्जः = २

जातिप्रभृतयः पुष्पे प्रकृतिलिंगाः हि हीनमित्यस्यापवादः यथा जाती पुष्पं जाती आदिना यूथिका मल्लिकादयः = २

व्रीह्यो पि फले स्वलिंगाः माषस्य फलं माषः मुद्गस्य फलं मुद्गः एवं यवातसी मसूरादयः = २

ले जंबवा जंबू स्त्री जंबु जम्बवं पुष्पे जातिप्रभृतयः स्वलिंगा व्रीह

विदारीभूमिकूष्मांडः तस्या मूले पि शब्दात् पुष्पे पि स्वलिंगाः विदार्या मूलं विदारी आदिना अंशुमत्यादेग्रहणम् = १

पुष्पे स्त्रियां वर्तमाना पाटला क्लीबे पि पाटलमपि भवतीत्यर्थः = १

पंचाख्यत्वास्य नवोधिरपि पि

१२ बोधिना माडुमल्ल्याते व्यलोवोधिरश्वत्थ इति रत्नकोषे: = १

यः फले ९५ विदार्याद्यास्तु मूले पि पुष्पे क्लीबे पि पाटला बोधिद्रु

113

सप्तकैंथहृत्तस्य=१

मश्चलदलः पिप्पलः कुंजराशनः ६६ अश्वत्थेऽथ कपित्थे स्युर्दधि

मन्मथपर्य्याया इति स्वामी=२

त्थग्राहिमन्मथाः तस्मिन्दधिफलः पुष्पफलदंतशठावपि ६७

चत्वारि गलस्य इति ख्यातस्य=४ चत्वारि कचनालहृतस्य=१

उदुंबरो जंतुफलो यज्ञांगो हेमदुग्धकः कोविदारे चमरिकः कुद्दा

चत्वारि सतोनाहृतस्य=१ शीरदो

लो युगपत्रकः ६८ सप्तपर्णो विशालत्वक् शारदो विषमच्छदः

114

अश्वेषोश्ववलतासेतिख्यातस्य = १

आरग्वधेराजवृक्षशम्याकचतुरंगुलाः ६९ आरेवतव्याधिघात

पंचजंभीरिख्यातस्य = २

कृतमालसुवर्णकाः सुर्जम्बीरेदंतशठजंभजंभीरजंभलाः ७०

पंचवरुणाह्वतस्य = १

वरुणोवरणाःसेतुस्तिक्तशाकः कुमारकः

पंचनागकेसरस्य = १

पुन्नागेपुरुषस्तुंगः

चत्वारिवकाख्याइतिख्यातस्य = १

केसरोदेववल्लभः ७१ पारिभद्रेनिंववतरुर्मदारःपारिजातकः

अ॰ द्वि॰ १३

१३

115

समतिनिशाह्वतस्य=१

नांतः

तिनिशे स्यंदनो नेमी रथद्रुरतिमुक्तकः ७२ वंजुलश्चित्रकृच्चाथ

सप्तककारा

त्रीणि अंबाडा इति ख्यातस्य=२ पंचमहूआ इति ख्यातस्य=२

द्वौ पीतनकपीतनौ आम्रातके मधूके तु गुडपुष्पमधुद्रुमौ ७३

जलजेमधूलकेमधूलकः=१ त्रीणि पीलु इति ख्यातस्य=१

वानप्रस्थमधुष्ठीलौ जलजेऽत्र मधूलकः पीलौ गुडफलः स्रंसी त

द्वे पर्वतजपीलोः १ द्वे अंकोलस्य=१ अंक

स्मिंस्तु गिरिसंभवे ७४ अक्षोटकंदरालौ द्वावंकोटे तु निकोचकः

चत्वारिपलाइइतिख्यातम्

षट्वेतनइतिख्यातम=१

पलाशोकिंशुकःपर्णोवातपोतोयवेतसे ७५ स्याभ्रपुष्याविडलशी

ग्र·
द्वि·
१५

चत्वारिजलवेतसम=२

नादेयीशदसहीतम्=२

पंचसदांजनाइतिख्यातम=२

शोभांजनस्नालखादिरपि=२

तवानीरवंजलाः द्वौपरिव्याधविडलौनादेयीचांबुवेतसे ७६ मौभां

स्नातीशेफलादिरपि=३

एकंरक्तसदाजणा इतिख्यातम=३

हेदरीदाइतिख्यातम=३

जनेशिगुतीक्ष्णगंधकाक्षीवमोचकाः रक्तोसौमधुशिग्रुःस्यांदरिद्रः

पंचविल्वहतम=१

फेनिलःसमौ ७७ विल्वेशांडिल्यशैलूषौमालूरश्रीफलावपि स

१८

त्रीणि पिलखण इति ख्यातस्य = १ त्रीणि वटस्य = १ षट् लोध्र इति ख्यातस्य = १

तौ जटी पर्कटी स्यान्न्यग्रोधो बहुपाद्वटः ॥ १८ ॥ गालवः शाबरो लो

असौ आम्रः अतिसौरभः सहकारः = २ त्रीणि आम्रवृक्षस्य = २

ध्रस्तिरीटस्तिल्वमार्जनौ ॥ आम्रश्चूतो रसालोसौ सहकारोतिसौ

पंच गुग्गुल इति ख्यातस्य = २ कुंभोलूखलकमिति संघातविग्रहे हीनं क्रमुकेवारनार्थीस्मकुंभः क्लीबेत्र गुग्गुलाविति रभसः उलूखलेगुग्गु
लौच क्लीबमुक्तमुलूखलमिति रुद्रः संघातपदे क्लीबवर्तमानेयत् कुंभोलूखलकं तत्र कौशिकाद्यो वर्तंत इति योज्यम् = २

रभः ॥ १९ ॥ कुंभोलूखलकं क्लीबे कौशिको गुग्गुलः पुरः ॥ शे

पंच लसूडा इति ख्यातस्य चत्वारि चिरौंजी इति ख्यातस्य = १

लुः श्लेष्मातकः शीत उद्दालो बहुवारकः ॥ ८० ॥ राजादनं पियालः

समतंभेरणाइतिख्यातस्य=१

स्यात्समन्तकदुर्हृदेवः पटः गंभीरी सर्वतोभद्रा काश्मरी मधुपर्णिका ८१

श्रीपर्णीवद्र्ध्यः=२

श्रीपर्णी भद्रपर्णी च काश्मर्यश्चाप्यथ द्वयोः कर्कन्धूर्बदरी कोलिः

षट्ववदरीफलस्य ३ आद्या स्त्रणो हृदलार्था अन्ये फलार्थाः घोंटा तु भयस्करइतिस्वामी=३

पंचसुववृदलस्य=१

घोंटा कुवलफेनिले ८२ सौवीरं बदरं कोलमथ स्यात्स्वादुकंटकः

हैनारंगीइतिख्यातस्य=१

विकंकतः स्रुवावृक्षो ग्रंथिलो व्याघ्रपादपि ८३ ऐरावतो नागरंगो

नारंगो मुखवासनेः जंबः सुरभिपत्रौ च राजजंबु महाफले सल्लमपत्रो नत्र जंबेः इतिविमः =१

१४

ग्रं० द्वि०

119

हेभूमिजंतुकायाः १ चत्वार्य्यवनारं गसेतिकलिंगस्तभूत्यादयः =१

चत्वारिकेंडहदतस्य कामनीयापोतारतिख्यातस्य=१

तेहूया

गोनांदेयीभूमिजंतुकौ तिंडुकः स्फूर्यकः कालस्कंधश्चशितिसा

चत्वारिऊ चलाइतिख्यातस्य=२

पंचचुंदापाटलीतिख्यातस्य। मदूलाएणाइतिख्यातस्य १

गोलीदोपिवापादः फरवाहस्यवा=२

रकेंकाकेंडुः ऊलकः काकपीलुकः काकतिंडुके गोलिदोसा

जीणितिलाइतिख्यातस्य=२

स्लोचंदापाटलिमौलमष्ककौ टप तिलकः त्सरकः श्रीमांस्त

हेपिलखीइतिख्यातस्य=१

पंचकाइफलइतिख्यातस्य=२

मौपिलुलंझाबुकौ श्रीपर्णिकाऊमदिकाऊंभीकेंडुर्य्यकटफ

120

121

घ्रह्स्वस्थाकारसंब्रह्मवृत्तस्य:१

चत्वारिलोप्रभेदस्य:१

तृतनाम

सखी:

अ:

हि:

१८

लौ" कर्मकःपट्टिकाख्यःस्यात्पट्टीलालाप्रमादनः नृदंस्तमूपःक्रमुको

चत्वारिकदंबवृत्तस्य:२

ब्रह्मण्योब्रह्मदारुश्च ८७ नूलंचनीपःप्रियकःकदंबास्तुहलिप्रिये" वी

पंचगांधिभांडिरितिख्यातस्य।सिंदुरितिवा:३

चत्वारिभिल्लावाइतिख्यातस्य:३

रुंस्तलोरुष्करोग्निसावीभल्लातकीत्रिषु" ८८ गर्दभांडेकंदरालकपीत

त्रीणिग्रंथलीइतिख्यातस्य:१

षट्पीलाजीयापोताइतिख्यातस्य:१

१८

नसुपार्श्वकाः लतेस्वतिंतिडीचिंचाम्लिकाथोपीतनसारके ८९ मर्ज

आसनंरुस्यादिः प्रियकोजीवकोसनइतिरत्नकोषः तिरसनैरसनैरितिमाचयमकम् अत्रायणिआसन
इत्यपि पीठेभस्कंधयोः क्लीबमासनंननजीवकइतिरुद्रभसादेः ग्रंथकृतातश्लेषाद्वयमप्युक्तम् अ
सनस्तालयमथापि। विकसितकंदलदशनैर्यविमतिदरीश्वेष्ठकंदलदशनैरितिहृदावनयमकात् = १
पंचशालस्य =

कासनबंधूकपुष्पप्रियकजीवकाः सालेतुसर्जकार्श्याश्वकर्णकाःस
पंचकोहतस्य = २ त्रीणिखिरणीख्यातस्य = २
स्यसंवरः ॥४८॥ नदीसर्जोवीरतरुरिंद्रद्रुःककुभोऽर्जुनः राजादनःफला
द्वेजीयापोताइतिख्यातस्य = २ त्रीणिभूर्जहतस्य = २
तोतः =
ध्यक्षःक्षीरिकायामथद्वयोः ॥४९॥ इंगुदीतापसतरुर्भूर्जेचर्मिमृदुत्व।
उक्तंच षष्टिवर्षसहस्राणिवनेजीवतिशाल्मलिरिति = १ द्वेमोचरसइतिख्यातस्य = १
पंचसिंवलस्य = १
चौपिच्छिलापूरणीमोचास्थिरायुःशाल्मलिर्द्वयोः ॥५०॥ पिच्छातुशाल्म

हे ऊत्सितसिंवलस्य=१ चत्वारि करंजूणाइतिख्यातस्य=१

लीवैष्टैरोचनः कूटशाल्मलिः चिरविल्वोनक्तमालः करजश्चकरंजके ॥ १२

चत्वारि ऊत्सितकरंजूयाइतिख्यातस्य=२ करंजभेदानामेकैकम्=२

प्रकीर्यः पूतिकरजः पूतिकः कलिमारकः करंजभेदाःषड्ग्रन्थोमर्कटोंगा

चत्वारि रुद्देरीतिख्यातस्य=३ चत्वारिखेरवृदस्य=३

रवल्लरी स्वरोदीगोहितकः लीदृशात्रुर्दाडिमपुष्पकः गायत्रीबालतनयः

हे दुर्गंधखदिरस्य=१ हेशुक्लसारखदिरस्य=१

खदिरोदंतधावनः ॥ ९५ अरिमेदोविट्खदिरैकदरः खदिरेस्मिते सोमा

स्त्रं० द्वि० ८

123

८

एकादशपर्यायइतिख्यातस्य:१

वल्कौ प्यर्य व्याघ्रपुच्छगन्धर्वहस्तकौ १६ एरंडउरुबूकश्चरुचकश्चित्र 124

अमंडोदीर्चीदिरपि:२

कश्चसः चञ्चुःपञ्चाङ्गुलोमण्डवर्द्धमानव्यडम्बकाः १७ अल्पाशमीश

एकमल्पशम्याः=१ त्रीणिशम्याः=३ षट्मेणफलइतिख्यातस्य=२

मीरःस्याच्छमीशक्तुफलाशिवा पिण्डीतकोमरुवकःश्वसनःकरहाट

अष्टौदेवदारुवृक्षस्य ४

कः १८ शल्यश्चमदनेशक्रपादपःपारिभद्रकः भद्रदारुदुकिलमंपी

अम्हो पाटलहृत्स्म=१

125

अ॰ द्वि॰ १८

तदारुचदारुच प्रतिकाष्ठंचसमंस्मृदेवदारुणोर्द्वयोः १०॥ पाटलिःपा

हारदाफलफिरंगइतिख्यातस्म=२

महिलास्त्रीतत्पर्यायनामिकेमर्थः=२

टलामोघाकालास्थालीफलेरुहा कृष्णवृंताकुवेराक्षीपामानमहिला

ह्रूपाअम्लतांगोविंदिनीगंद्राप्रियंगुःफलिनीफली विष्वक्सेनांगंधफली

हादराअम्लइतिख्यातस्म=१

कारंभाप्रियकंस्त्रसा॥ १२ मंडूकपर्णपत्रोर्णनटकट्वंगटुंटुकाः स्योनाकः

१८

चत्वारिश्रामलक्याः=१

शुकनासर्क्षदीर्घवृंतकुटंनटाः ३ शोनाकश्चारलौ तिष्यफलात्वामल

षट्वहेडाइतिख्यातस्य स्त्रियांवगौरादित्वाद्बिभीतकी=२

पुमान्=२

कीत्रिषु अमृताचवयस्थाचत्रिलिंगस्तुबिभीतकः ४ नाक्षस्तुषःकर्ष

एकादशहरीतक्याः=३

फलोभूतावासःकलिद्रुमः अभयात्वव्यथापथ्याकायस्थापूतनामृता

जीतिासपेताइतिख्यातस्य=१

चीड़ः=

५ हरीतिकीहैमवतीचेतकीश्रेयसीशिवा पीतद्रुःसरलःपूतिकाष्ठं

126

श्री॰ काणि॰ ये इति ख्यातस्य = १

श्री॰ ढेऊ इति ख्यातस्य = १ अड्ऊरणी इति स्वामी = १

अ॰
द्वि॰
१९

वा॑ध्यद्रुमोत्पलः ६ कर्णिकारः परिव्याधो लकुचो लिकुचो डहुः पनसः 127

हेकटहल इति ख्यातस्य = २ श्री॰ स्थलवेतसस्य - समुद्रफले इति ख्यातस्ये त्यन्ये = २ चत्वारि कडुवेल इति ख्यातस्य हजीर इत्यपि केचित् = २

कंटकिफलो निचुलो हिज्जलोंबुजः ७ काकोडंबरिका फलगुर्मलयू

पिचुं कुष्ठभेदं मर्दयतीति पिचुमर्दः ।
पिचुं मंदयतीति पिचुमंद इति स्वामी = २

षट् निंबस्य = ३

जघनेफला अरिष्टः सर्वतोभद्र हिंगुनिर्यास मालकाः ८ पिचुमर्दे

श्री॰ सीहोर इति ख्यातस्य अगुरुसारा शिंशिपा अगुरु शिंशपेत्येकं नाम = १ सा कपिलवर्णा चेद्भस्मगर्भा भस्मगर्भा चेत्तेनामेकम् कल्ली सीहो = १ श्री॰ सरीह इति ख्यातस्य १ ११

अनिंबेथ पिच्छिलागुरुः शिंशिपा कपिलाभस्मगर्भा सा शिरीषस्तु क

त्रीणिचंपकस्य=१ चंपकस्य=१ पकंचंपककलिकाया:=१

पीतनः ९ मंडिलोप्यथचांपेयश्चंपकोहेमपुष्पकः एतस्यकलिकागंधे 128

हेवकुलस्य=चंपककेसरस्येतिवा = २ हेअशोकस्य=२ हेअनारवृक्षस्य=२

फलीस्यादथकेसरे ९ वकुलोवंजुलो[illegible]शोकेसमौकरकदाडि

नागःसर्पोहस्तीचतदुभयनामायम् द्विपःसर्पोनागपुष्पोहारकं नागकेसरइतिरत्नकोषः केसरोदंत्यमध्यः तालव्यमध्योपि प्राक किंजल्कःकेशरस्तु उद शिंतः=३

चत्वारिनागकेसरस्य=१ पंचअरणीतिख्यातस्य।जयंतीवृक्षस्यवा=१

कांचनपर्य्यायनामा=३

मौ चांपेयःकेसरोनागकेसरःकांचनाह्वयः ११ जयाजयंतीतर्कारी

पंचाग्निमंथस्य=१गणयारी=१

नादेयीवैजयंतिका श्रीपर्णमग्निमंथःस्यात्कणिकागणिकारिका १२

चत्वारि कुटजस्य तिरवात स्य=१ कुटजस्येति टीकाकारः १

एतत्त्रयं कुटजस्यैव फलेनाम स्पेत एव कारार्थः=१
त्रीणि इन्द्रयवस्य । इन्द्रयवः प्रमाणपि १

कृष्णपाकफले संख्यात विरही तविपर्ययपाश्च विधाः प्रयोगा कृष्णफलपाकः कफलकृष्णश् चकोपवाक्यानि यात्रलिखिता

ग्र. द्वि. २.

यावकृ दृश्यंते कृष्णपाकः पाककृष्णफलः पात्यादिग्र गौरवमनि=२

129

नेपोथ्यं कुटजः शक्रो वत्सको गिरिमल्लिका एतस्यैव कलिंगेंद्रयवभद्र

चत्वारि करमर्दस्य तिरवात स्य=२
करमर्दकस्य=२

त्रीणि तमालस्य तस्य=२

यवं फले १३ कृष्णपाकफलाविग्नसुषेणाः करमर्दके कालस्कंध

पंच निर्गुंड्याः=३

स्तमालः स्यात्तापिच्छोप्यथ सिंदुकः १४ सिंदुवारेंद्रसुरसौ निर्गुंडींद्राणि

चत्वारि देवदाली इति तिरवात स्य=१
गरागरी इति वापादः=१

हेमापादि तेत्रभवापावकूलपुष्पाभले स्तिपुष्पायाः शिरहस्थिनी तिरवात

२. दितपुष्पायाः याः=१

केत्यपि वेणी खरागरी देवताडो जीमूत इत्यपि १५ श्रीहस्तिनी तु भूरुं

चत्वारि रावेलस इति ख्यातस्य = चत्वारि मलिकायाः = १ साप्य मलिका वनोद्भवा सतीस्फोतास्फोतात्स्फोटेतिस्वामी = १

ऊीत्नंणस्त्वंयंनमल्लिका भूपदीशीतभीरुश्चैवास्फोतावनोद्भवा ॥ 130

चत्वारि सभाल्लइतिख्यातस्य = २ तस्याप्येवस्वेतपुष्पायाः = २

१८ मैफालिकातस्रवहानिर्वऊीनिलिकाचसा ॥ सितासौस्वेतसुर

चत्वारिभद्रीतिख्यातस्य = ३ सापृथिकापीतपुष्पाहेमपुष्पिका = ३

साम्भनवेशयंयमागधी १९ गणिकाम्पृथिकाम्बष्ठासापीनाहेमपु

पंचवसंतइतिख्यातस्य = १ त्रीणिमालत्याः = १

ष्पिका ॥ अतिमुक्तःपुण्ड्रकःस्याद्वासंतीमाधवीलता ॥ २० सुमनामाल

हे नेवाली इति ख्यातस्य=१ हे कुंदस्य=१ पुमानपि १ त्रीणि बंधुली इति ख्याता पाडुपहरी फूल=१

नीभ्रांतिः सप्तला नवमालिका माघ्यं कुंदं रक्तकस्तु बंधूको बंधुजी

त्रीणि कुमार्या विद्यणाकारायाः केतकसदृशपत्रा। रक्तपुष्पम्लाने कुरवकः=२
याः त्रीउ कुमारी इति ख्याताया=२ हे अम्लानस्य२ कूजा २

वकः १९ सहा कुमारी तरणिरम्लानस्तु महासहा तत्र शोणे कुरव

पीतपुष्पे ऽम्लाने कुरंटकः=१ त्रीणि नीलझिंटाः१ बाणा द्वयोरिति संबंधः=३

कस्तत्र पीते कुरंटकः २० नीला झिंटी द्वयोर्बाणा दासी चार्तगलश्च

हे सामान्यझिंटाः १ अरुणे सैरेयके कुरवकः=१ हे पीतकुरंटकस्य=१

सा सैरेयकस्तु झिंटी स्यात्तस्मिन्कुरवको ऽरुणे २१ पीता कुरंटको झिं

131

अ० द्वि० २१

२१

हेओदरइतिख्यातस्य=१ तिलस्य यत्पुष्पं तद्धत्र पुष्पमित्येकम्=१

ह्रीतस्मिन्सहचरी द्वयोः ओड्रपुष्पं जपापुष्पं वज्रपुष्पं तिलस्य यत् ॥ २२ ॥ प्र 132

पंचकरवीरस्य= कनेरइतिख्यातस्य=२ त्रीणिकरीरहदस्य=२

तिहासः शतप्रासः चंडातहयमारकाः करवीरे करीरे तु क्रकरग्रंथिलावु

समपत्तूराहदस्य=३ स्ववर्णपर्यायनामकः=३

भौ ॥ २३ ॥ उन्मत्तः कितवो धूर्तो धत्तूरः कांचनाह्वयः मातलो मदनश्चा

पत्तूरस्य १ चत्वारि विजोराइतिख्यातस्य=१

स्य फले मातलपुत्रकः ॥ २४ ॥ फलपूरो वीजपूरो रुचको मातलुंगके ॥ स

पंचस्वल्पपत्रस्यपर्णासस्य देशांतरेख्यातस्य=१ श्रीलिपर्णासस्सामान्यस्य=१

133

श्वे॰ मीरंगोमरुवकःप्रस्थपुष्पःफणिज्जकः २५ जंबीरोप्यथपर्णासेक

सितपर्णासेऽर्जकः स्यात्२ श्रीलिविजारीतिख्यातस्य२ वह्निपर्यायनामकः२ समस्तकुरुतिख्यातस्य२ सूर्यपर्यायनामकः=२

हि॰ ठिंजरकुठेरकौसितेर्जकोत्रपाठीतविजकोवह्निसंतकः २६ अर्कका

२२ अर्कपर्णे३ हेमुक्लार्कस्य=३

ह्वकास्फोतगणरूपविकीरणाः मंदारश्चार्कपर्णोत्र शुक्लोलर्क

पंचपुकहलरतिख्यातस्य=१ चत्वारिहस्तस्योपरि हलविशेषस्य=१ २२

प्रतापसौ २७ शिवमल्लीपाशुपतएकाष्ठीलोबुकोवसुः वृंदाहला।

नवगिलोइइतिख्यातस्य=१

दनींहलकहांजीवंतिकोंन्यंपि ॥ २८ वंन्सादनीं छिन्नरुहांगडूचीं तंत्रिकां

134

दश मूर्वाया:=२

म्लतांजीवंतिकांसोमवल्लींविशल्यांमधुपर्णींपि ॥ २९ मूर्वादेवींमधुर

सांमोरटांतेजनींश्रवां मधुलिकांमधुश्रेणींगोकर्णींपीलुपर्णींपि ॥

दशपाठेतिख्यातस्य १

३० पांठांम्वष्टांविद्दकर्णींस्थापनींश्रेयसीरसां एकाष्टीलांपापचेलीं

अहोकोडइतिख्यातस्य=१

प्राचीनावनतिक्तकंका॥ ३१ कटुःकटंवराशोकरोहिणीकटुरोहिणी

अ॰ द्वि॰ २३ — नवककचइतिख्यातस्य=२

मत्स्यपित्ताकृष्णभेदीचक्रांगीशकुलादनी॥ ३२ आत्मगुप्ताजहाव्यं

डाकंडूराप्रावृषायणी ऋष्यप्रोक्ताशूकशिंबिःकपिकच्छुश्चमर्क

दशमूसेकश्रीतिख्यातस्य=१

टी॥ ३३ चित्रोपचित्रान्यग्रोधीद्रवंतीसंवरीवृषा प्रत्यक्श्रेणीसुतश्रे

२३

135

अहो अप्रवकं इति ख्यातस्य १

णी चंडी मूषकपर्णी पि ३४ अपामार्गः शैखरिको धा

मार्गव मयूरको प्रत्यक्पर्णी केशपर्णी किणिही खरमंजरी ३५ हं

नवमहिंगी इति ख्यातस्य ३

जिका ब्राह्मणी पद्मा भार्गी ब्राह्मणयष्टिका अंगारवल्ली वालेयशा

नवमंजिष्ठ इति ख्यातस्य १

कर्बर्वरवर्द्धकाः ३६ मंजिष्ठा विकसा जिंगी समंगा कालमेषिका

136

दृषाजवाह्वाइतिख्यातस्य=१

१३७

अ॰ हि॰ २४

२॰ मंडूकपर्णीभंडीरीमंडीयोजनवल्ल्यपि ॥ यामोयवासोदुःस्पर्शोधन

यासः कुनाशकः ॥ २१ ॥ रोदनीकच्छुरानंतासमुद्रांताऽरालभा ॥ पृष्टि

नवपिठवनइतिख्यातस्य=२

पर्णीसिंहपुच्छपर्णीचित्रपर्णपिंद्धिपर्णिका ॥ २२ ॥ क्रोष्टुविन्नासिंहपुच्छीकल

दृशकंआरीतिख्याताया=१

२४

शिदीर्वनिर्गुहा ॥ निदिग्धिकास्पृशीव्याघ्रीबृहतीकंटकारिका ॥ २३ ॥ प्रचो

पका दपातीलवडीतिख्यातायाः = १

दर्नी ऊली दन्द्रा ऊः स्पर्शा गाष्टिंके ऽन्यापि नीली काला क्लीतकिका ग्रामी ।

णा मधुपर्णिका २४ रंजनी श्रीफली तुच्छा द्रोणी दोला च नीलिनी अ

ग्रहो वावचीतिख्याता याः = १

वल्गुजः सोमराजी सुवल्लिः सोमवल्लिका २५ कालमेषी कृष्णफला वा

दशापिप्पलीतिख्यातस्य = १

ऊचीमूतिफल्यापि कृष्णोपऊल्या वैदेही मागधी चपला कणा २६ ऊ

138

पंचगजपिप्पलेतिख्यातस्य=१

षण्णां पिप्पली शौंडी कोला श्यंकरिपिप्पली कपिवल्ली कोलवल्ली श्रेयसी

हेचवकइतिख्यातस्य २ त्रीणिरजकइतिख्यातस्य=२

वशिरः प्रमान् ॥ चव्यं तु चविका काकविंचीतुंजैत्रकुस्तलो पलं

समभषजाइतिख्यातस्य=१

कषांतिल्लगंधा श्वदंष्ट्रा स्वादुकंटकः ॥ गोकंटको गोक्षुरको वनशृं

ग्रहोपतीसइतिख्यातस्य=१

गाटइत्यपि विश्वाविषाप्रतिविषातिविषोपविषाकणा ॥ संगीम

ग्रं
द्वि
२५

२५

139

हेहोपकरनिख्यातस्य=१ दणासतावरइनिख्यातस्य=१

हौषधं चाथनीरावीडूस्थिकासमे शतमूलीबहुसुताभीरुरिंदीवरी

वरी ८० ऋष्यप्रोक्ताभीरुपत्रीनारायण्यः शतावरी अहेरुरथपी।

समहालहलदइनिख्यातस्य=१

तडुकालीयकंहरिद्रवः ८१ दार्वीपचंपचादारुहरिद्रापर्जनीत्यपि

पंचवरवइनिख्यातस्य=१ शुक्लावचाहैमवतीसेकंनाम १ श्वेतोवांसारनिख्यातस्य=१

वचोग्रगंधाषड्ग्रंथागोलोमीशतपर्विका ८२ शुक्लाहैमवतीवैद्यमा

140

अ.
द्वि.
२६

141

द्रसिंहीतंवाशिकाहृषोटरूषःसिंहास्योवासकोवाजिदंतकः ८३ आ

हरमलेतिख्यातस्य=२
चत्वारिअपराजितायाः=२ पंचतालमखानाइतिख्यातस्य=२

स्फोतागिरिकर्णीस्यात्सिंहास्क्रांतापराजिता इक्षुगंधात्नकांडेक्षुःकोकि

षट्सौंफइतिख्यातस्य=२ सिः

लाक्षेक्षुरक्षुराः ८४ शालेयःस्याच्छीतशिवश्छत्रामधुरिकामिसीमि

षट्थोहरइतिख्यातस्य=१

२६

श्रेयाप्यथसीहुंडोवज्रःस्नुक्स्त्रीस्नुहीगुडा ८५ समंतदुग्धाथोवेल्लम

षट्वाविडंगइतिख्यातस्य=१ हेविर्हिदीतिख्यातस्य=१

मोचाविचित्रातंडुलातंडुलश्चकृमिघ्नश्चविडंग[६]ःपुन्नपुंसकं ॥ ८६ बलावाट्याल 142

हेसिणीतिख्यातस्य=२ पंचमनक्कादाखइतिख्यातस्य=२

काघंटारवातुशणपुष्पिका ॥ मृद्वीकागोस्तनीद्राक्षास्वाद्वीमधुरसेतिच ॥

समत्रिवीतिख्यातस्य=३ समकालीत्रिवीतिख्यातस्य=१

८७ सर्वानुभूतिःसरलात्रिपुटात्रिवृतात्रिवृत् त्रिभंडीरेचनी ॥ श्यामापा

लिंद्यौतुसुषेणिका ८८ कालामसूरविदलार्द्धचंद्राकालमेषिका ॥

चत्वारि मुद्गलठीति ख्यातस्य: १

चत्वारि मुद्गल भूमिकूष्मांडस्य। विदारीकंदेति ख्यातस्य = १

मधुकं क्लीतकं यष्टीमधुकं मधुयष्टिका ॥ ८९ विदारी क्षीरशुक्लेक्षुगंधा

यासिता शुक्ला सा विदारी स्वादिनामिकेति योज्यं = २

क्षीरिणा भूमिकूष्मांडस्य। काली विदारीति ख्यातस्य = २

चत्वारि जलपिप्पलीति ख्यातस्य = २

क्रोष्टी तु या सिता ॥ अन्या क्षीरविदारी स्यान्महाश्वेता ऋक्षगंधिका ॥ ९० लांग

पंच मयूरशिखायाः अजमोदेति ख्यातस्य = ३

ली शारदी तोयपिप्पली शकुलादनी ॥ खराश्वा कारवी दीप्यो मयूरो लो

पंच पृपामलतायाः। सारिवायाः ५

चमस्तकः ९१ गोपी श्यामा शारिवा स्यादनन्ता उत्पलशारिवा ॥ योगपर्यद्धिः

पंच ऋद्धिवृद्ध्योरष्टवर्गान्तर्गतयोः १ हिमालये पर्वते यातानानि एते ऋद्धि वृद्धि अष्टवर्गमध्ये पठिते जीवक ऋषभक मेदा महामेदा ककोली क्षीरकाकोली ऋद्धिवृद्धि अष्टवर्गाः = १

अ० द्वि० २२

143

२०

षट्केलाइतिख्यातस्य=१

सिद्धिलत्मौह्वहे रुप्याँहूपाइमे ॥ ९२ कदलीवारणाबुसारंभामोचांशुम

ब्रीरामुगानीतिख्यातस्य=२ पंचवातिंइणस्य=२

त्फला ॥ काष्टीलाम्रक्कपर्णीतकाकमद्रासदेत्वपि ॥ ९३ वाञ्जीकीदिंह

नवरात्नायाः=३

लीसिंहीभंटाकीइष्ठयपर्षिणी ॥ नाकुलीम्ररसोरात्नामृगंधागंधनाकु

पंचशालपर्णीः=१

ली ॥ ९४ नकुलेष्टाभुजंगालीछत्राकीसुवहाचसाविदारिगंधांशुमती

चत्वारिकपादइतिख्यातस्य=१

ग्रं. सालिपर्णी स्थिरा ध्रुवा ॥ ४५ नंदिकेरीसमुद्रांताकर्पासीवदरीतिच ॥ भा

हि. साकर्पासीवनभवा सतीभारद्वाजीकथ्यते=२ त्रीणिऋषभोषधस्य। ककुद्मृंगी २ चत्वारिगोरखरावलारतिख्यातस्य=२ गंगेरण २

२८ द्वाजीतुमावन्यास्मृंगीतुऋषभोवृषः ॥ ४६ गांगेरुकीनागवलाझषाह्रू

हेम्नःक्रूपष्पघोषलतायाः=१ पकंपीतपुष्पघोषलतायाः=१

स्वागवेधुका ॥ धामार्गवोघोषकः स्यात्महाजालीसपीतकः ॥ ४७ ज्यो

लि ज्ञीजिंगायापटोलीतिख्यातायाभितिसर्वस्य = १ हेभूमिजंबुकायाः भगुक्का पिप्रमासुनरिहोक्तेतिस्वामी = १ हेलांगलिकायाः कलिहारीतिख्यातायाः=१ २८

त्स्नीपटोलिकाजालीनादेयीभूमिजंबुका ॥ स्याल्लांगलिक्याग्निशिखा ॥

हे काकजंघायाः = १ हे हंसपद्याः = १ हे [illegible] तालमूल्याः = १

काकांगी काकनासिका ॥ ९८ ॥ गोधापदी तु सवदा मसली तालमूलि

हे मेष्याश्रृंगी तिख्यातस्य = २ हे गोभी ति ख्यातस्य = २ श्रीणिपर्णलतायाः = २
कर्कटश्रृंगी

का ॥ अजश्रृंगी विषाणी स्याद्गोजिह्वादार्विके समे ॥ ९९ ॥ तांबूलवल्ली

घटेरणकायाः = १
सभालवीज =

तांबूली नागवल्ल्यप्यथ द्विजा हरेणू रेणुका कौंती कपिला भस्मगंधि

पंचपल्लवाल्क इति ख्यातस्यः सुगंधद्रव्यस्य = १ चलामि कुंदरु इति ख्यातस्य = १
पलूया १ सुगंधद्रव्यस्य = १

नी ॥ १०० ॥ एलावालुकमैलेयं सुगंधि हरिवालुकं वालुकं चाथ पालं

146

पंचवालइतिख्यातस्य १ नेत्रवाला १

केशस्यांबुनस्त्रयानिनामानि नामस्यापीनर्थः = १

क्यांमऊंदः ऊंदऊंदरू ११ वालंह्रीवेरवर्हिष्टोदीच्यंकेशांबुनामंच का

पंचशैलनाम्नोगंधद्रव्यस्य = २

शिलाजतु:

लानुमाप्यं ह्रद्वासमणुग्राशीतशिवानितु १२ शैलेयंतालपर्णीतुदै

पंचशैलाख्यगंधद्रव्यस्य = २

असोसलक्याः = २

त्यागंधऊटीमरा गंधिनीगजभलांतस्वदासरभीरमा १३ मदेर

चत्वारिधातक्याः। धावेइतिप्रसिद्धिः = १

गांकुंदरुक्कीह्लादिनीमलूकीतिच अग्निज्वालासुभिक्षेतुधातुपुष्पिका

धातकी

अ॰ द्वि॰ २५

१४७

२५

पंचपलायाः १ अग्रपरिमाणा १ पंचस्थूलैलायाः=१

ऽथ पृथ्वीका चंद्रवालैला निष्कुटिर्बहुलाऽथ सा सूक्ष्मोपकुंचिका तुत्था

षट्‌कुष्ठुइति ख्यातस्य=२

कोरंगी त्रिपुटा त्रुटिः ॥ ऽथ व्याधिः कुष्ठं पारिभाव्यं वाप्यं पाकलमुत्पलं ॥

त्रीणि पुंखाञ्जलीति ख्यातायाः=३ सप्त भूम्यामलक्याः=२

शंखिनी चोरपुष्पी स्यात्केशिन्यथ वितुन्नकः ॥ झटामलाज्झटा ता-

हे हलिनां मनुष्याणां च वत्सघस्य लुद्रविटपस्य शाल
पर्णीति स्यपत्रस्य पुंडरीकेति ख्यातस्य=१ तुणा=

ली शिवा तामलकीति च ॥ प्रपौंडरीकं पौंडर्यमथ तुन्नः कुबेरकः ॥

षट्‌ग्रस्यस्याकारस्य स्त्री रिणोनंदी हृदस्य=१

148

षट्त्वोराख्यगंपद्मस्=१

ग्र. हि. ३.

क्रागाः कख्खः कोनलकोनेदिह्नैतोर्यगातेमी चंगथनदृगीलेमड्डघ्यत्र

चत्वारिथाच्चनखोस्थगंपद्मस=२ पंचनलीनाम्नोगंथपद्मस=२

नकबुवीचका=२

गागाहामकाः ९८ आउँघुथेम्याच्चनांवकरंजैचक्रकारकं ञ्पुषिरावि

चत्वारिदहृविलासिम्याः=३

डुमलनाकयोतांञ्रिर्नैटीनली ९९ धमैन्यंजनकेशीवहनर्दैडविला

नकच

पंचनखोख्मस्गंपद्मस=१ षट्तवरीतिख्यातायाः=१

३.

अरहर१

सिनी श्रुक्तिः शांवेः स्वरः कोलदलंनखमेयाटकी १० कात्तीमत्ता।

149

अहोमुत्याइतिख्यातस्य=१

त्ववरिकांस्तनालकम्बुराष्ट्रजे॥ कुटन्नटंदाशपुरंवानेयंपरिपेलवं ॥११

कैवर्त्तीनांजातिः कैवर्त्तीकैवर्त्यामुस्तकम्२ पंचगंटीयाइतिख्यातस्य=२

प्लवगोपुरगोनर्दकैवर्तीमुस्तकानिच॥ ग्रंथिपर्णंशुकंबर्हिपुष्पंस्थौ

दशपिडिकस्य३ लंकोई=

णेयकुक्कुरे॥ १२ मरुन्मालातुपिशुनास्पृक्कादेवीलतालघुःसमुद्रां

षट्कच्छुइतिख्यातस्य=१

तावधूःकोटिवर्षालंकोपिकेत्यपि॥ १३ तपस्विनीजटामांसीजटि

150

मिसीतिपाठः। आमिषी स्वामी = १

षट्त्वक्पत्रस्य दालचीनीवानजत्र इतिख्यातस्य = १

151

म्र॰ तालीमषणामिषी ॥ त्वक्पत्रमुत्कटं भृङ्गं त्वचं चोचं वरांगकं ॥ १४ ॥ कर्चू

द्वि॰ चत्वारि दरिद्राभस्य कचूर इतिख्यातस्य = २

फलपाकान्ता लतजातिरोषधिः तस्यामेव केवलायां विवक्षितायां ओषधिशब्दप्रयोगः यदा त तस्याः पवरोगप्रतीकारता विवक्षिते न जातिः तदा त जातौ व्यक्तिविवक्षायां सौषधे रजाता विसर्गिण ओषधम् शब्दप्रयोगः न केवल मजातौ ओषधिरेव ओषधशब्द वाच्यः अपि तत्कार्यकारिहि तैलत्रिफलाकल्कादिकमौष धमिति सर्वस्यार्थः ओषध इति वक्तव्ये हकवचनम् = २

३१ रको द्राविडकः काल्पको वेधमुख्यकः ओषध्यो जातिमात्रे स्युरजातौ सर्व

पत्रपुष्पादिशाकपदवाच्यम् आदिना फलनालाग्रमूलादिग्रहः पत्रं निंबादेः पुष्पं तित्तिडीकोवि दारादेः यदाह मूलपत्रकरीराग्रफलकाण्डाधिरूढकम्। त्वक्पत्रं कवकं चेति शाकं दशविधं स्मृत मिति तत्र मूलं मूलकादेः क रीरं वंशाङ्कुरः अग्रं वेत्रादेः फ लं कूष्माण्डादेः काण्डं मृणाली नालादि। अधिरूढं तालबीजां कुरास्थिमज्जादि त्वक्मातुलिं गादेः कवकं छत्रिकेति = २

हेलदमारिषइतिख्यातस्य ३ चउलाई = २

पंचाग्निशिखायाः अग्निफाउ =

मौषधं ॥ १५ ॥ शाकाख्यं पत्रपुष्पादि तण्डुलीयोऽल्पमारिषः विशल्याग्नि

पंचहहदारकस्य विथारे इतिख्यातस्य = १

३१

शिखानन्ता फलिनी शक्रपुष्पिका ॥ १६ ॥ स्यादृक्षगन्धा छगलान्त्र्यावेगी वृद्ध

चत्वारि सोमलतायाः = १

चत्वारि स्वर्णलीयाः चोकइति ख्यातस्य = १

दारकः जंगोब्राह्मीतं मस्यातीवयः स्यामोमवल्लरी ८ पट्टुपर्णीहैम

152

चत्वारि माषपर्ण्याः = २

वतीस्वर्णलीरीद्दिमावती इयंछीतंकांवोजीमाषपर्णीमदामदा ९

चत्वारि तेलाऊ चेति ख्यातस्य = ३

पंचवर्वरीशाकस्य = ३

कंटूरी =

तंडिकेरीरक्तफलाविंविकापीलुपर्ण्यपि वर्वराकवरीतुंगीखरपुष्पा

चत्वारि वडुकंटकवस्यावऊफलायापलावतीतिख्यातायाः = १

पंचलोणाकइति ख्यातायाः = १

रासना

जगंधिका १० पलापर्णीतंसुवहारास्त्राश्वकरसांचसा चंगेरीचुक्रि

चत्वार्यम्लवेतसस्य=१

ग्र॰ कादंनशठोंवंशन्नलोमिकां" २० महत्स्ववेथीं चुक्रोम्लवेतसः शतवेध्यपि"

चत्वारिखदिरशाकस्य=२ पंचवयनालशअपीतच्छविसूक्ष्मलतायाजीवयतीतिख्यातायाः २

द्वि॰ खैर= डोडी=

३२ नमस्कारीगंडकारीसममंगावदिरैन्यपि" २१ जीवंतीजीवनीजीवाजीवनी

पंचाष्टवर्गांतर्गतजीवकस्य=३ जीणिचिरायताइतिख्यातस्य=२

यामधुस्रवा" कूर्चशीर्षोमधुकरःस्तंगह्रस्वांगजीवकाः २२ किराततिं

पंचपाम्रासेप्रसिद्धस्यसमलेतिगंधद्रव्यस्य=१ ३२

क्तोभूनिंबोनार्यतिक्तोघसमेला विमलामातलाभूरिफेनाचमेकंधे

काकोल्याः १ ... पंचवज्रदंतीतिख्यातस्य १

त्यपि ॥ २३ ॥ वायसोलीस्वादुरसाकायस्थाथमकूलकः निकुंभोदंतिका

चत्वारिजवाइणाइतिख्यातस्य २ द्विविधायवानीएकातेत्रभवायवानीअजमोदेतिख्याता अपरावनयवानीचत्वार्थविशेषेणोनिकुञ्चित हयोर्द्वेहेएवेतिसंभूतिः = २

प्रत्यक्श्रेणीउदुंबरपर्ण्यपि ॥ २४ ॥ अजमोदातूग्रगंधाब्रह्मदर्भायवानिका ॥

पौष्करेमूलस्यनवः = १ ... पुष्करमूलस्य = ३

पंचउत्तरापथभवायाः पद्मचारिणीतिख्यातायाः = ३

मूलेपौष्करकाश्मीरपद्मपत्राणिपौष्करे ॥ २५ ॥ अव्यथातिचरापद्माचार

पंचकंबीलाइतिख्यातस्य = १ षट्पनवाडइतिख्यातस्य = १

टीपद्मचारिणी ॥ कांपिल्यःकर्कशश्चंद्रोरक्तांगोरोचनीत्यपि ॥ २६ ॥ प्रपुन्ना

154

वक्ररोगहरस्तीवौदीर्घमूलौग्निदीपनः हिरण्यो
स्लपांडुः स्यो दामञ्जोभ्रत्वहृषकं इतिदिमः = २

उरणाख्यमेषस्य पाख्याख्याता
मानितन्नामायमित्यर्थः = १

हे पलांडोः पिस्प्राजइतिख्यातस्य = १

स्थ: हि: ३३

टस्त्रैडगजोदडुघ्रश्चक्रमर्दकः पद्माटउरणाख्यश्च पलांडुस्तुसुकंदकः

हे हरितपिस्प्राजस्य = २ पलांडौ = म षट्लघुनस्यपोमरइतिख्यातस्य = २

२० लतार्कडुडुमौ तत्र हरिते थ महौषधं लसुनं गृंजनारिष्टमहाकंद

हे इटसिटइतिख्यातस्य = ३ हे रुसनी तिख्याताया: = ३ चत्वार्यशानपण्यी: = ३

सोनकाः २८ पुनर्नवा तु शोथघ्नी वितुन्नं सुनिषण्णकं स्याद्वातकः।

पंचमालकं गुणीतिख्याताया: = १

३३

शीतलोपराजिताशणपर्ण्यपि ३० पारावतांघ्रिः कटभीपण्याज्यो

चत्वारिंशायमानस्य=१ चत्वारिंवराहक्रांतायाः=१

तिष्मतीलता॥ वांर्षिकेंत्रायमाणांस्याच्चायंतीवलभद्रिंका॥ ३१ विषंके

हेमंगरारतिख्यातस्य=२ हेकाकमाच्याः=२

गरवा

नप्रियाहुस्विंर्वाराहीवदंतेप्यपि॥ मार्कवोस्मंगराजःस्याँकाकमाचीतुवा

सप्तसौंफरइतिख्यातस्य ३ पंचसौंफस्य हेसोपइनिख्यातस्य=३

यसी॥ ३२ र्शतपुष्यामितच्छ्रांतिच्छ्रत्रामधुरामिसिः अवाकपुष्पीकार।

पंचगंधमाहालीइतिख्यातस्य उत्कलेपसारणीति=१ षट्जनीतिवैद्यख्यातेसुगंधिद्रव्ये=१

सरणाकां=१

वीचंमसरंणांतप्रसारिणी ३३ तस्यांकटंभरारराजवलाभद्रवलैतिच॥ जंनी

पंचपादाः। शटीमूर्द्धन्या
द्विरपीतिस्वामी=१

ग्र.
द्वि.
३४

157

जतुकाजननीजन्तुकाचक्रवर्तिनी ३४ संस्पर्शाथशटीगंधमूलीषड्ग्रंथिके

त्रीणि करेला इति ख्यातस्य=२ चत्वारि पटोल इति ख्यातस्य=२

त्यपि कर्चूरोपिपलाशोथकारवेल्लःकठिल्लकः ३५ सुषवीचाथकुलकं

द्वे पेठा इति ख्यातस्य=३ द्वे खवडीति ख्यातस्य=३

पटोलस्तिक्तकःपटुः कूष्मांडकस्तुकर्कारुर्वारुःकर्कटीस्त्रियौ ३६

द्वे तिक्तालाख्याः=१ द्वे अलाख्याः=१ त्रीणि रित्तीति ख्याते ककडी विशेषे=१ द्वे गोरखकाकडमा= ३७ त्रीणि ख्यातायाः=१

इक्ष्वाकुःकटुतुंबीस्यात्तुंब्यलाबूरुभेसमे चित्रागवाक्षीगोडुंबाविशाला

त्रीणि सूरणाद्र इति ख्यातस्य १ हेमसचाइ इति ख्यातस्य १ भूपन्नशाकस्य = १ कलंब्याद्यवास्तुकान्ता शाकभेदा इति संबंधः = १
जिमीकंद = १

निद्रावारुणी ॥ ३७ अर्शोघ्नः सूरणः कंदो गंडीरस्तु समष्ठिला ॥ कलंब्युपो

मूलीमूलमिति संबंधः = २ जवसाग २ षड्दूर्वायाः = २
पोई मूली २ हिलसा २

दिका मूलकं हिलमोचिका ॥ ३८ वास्तुकं शाकभेदाः स्युर्दूर्वा तु शा

दूर्वाशुक्ला २ चत्वारि शुक्लदूर्वायाः = ३

तपर्विका सहस्रवीर्याभार्गवीरुहानंतायसा सिता ॥ ३९ गोलोमी शत

चत्वारि मूलकस्य १ मस्या इति ख्यातस्य १
मेचपर्यायनामकः = १

वीर्या च गंडाली शकुलाक्षकः ॥ कुरुविंदो मेघनामा मुस्ता मुस्तकमस्त्रि ।

158

अ॰
द्वि॰
३५

हैनागरमुस्तायाः १ त्रीणिउच्चमूलेकाटेयामुस्ताइत्याख्याने १ दशवांसइत्याख्यातस=१

159

यो॥ ४॰ स्याद्रुद्रमसलकोगंद्राधौ तृणलाञ्चकलोञ्चदौ॥ वंशेत्वक्सारकर्मार

त्वचिसारतृणध्वजाः ४१ शतपर्वायवफलोवेणुमस्करतेजनाः॥ की

पकंसच्छिद्रवंशास=३ त्रीणिग्रंथेः=३ त्रीणिशरगुच्छस=२ काना २

चकावेणवस्तेस्युर्येस्वनंत्यनिलोद्धताः॥ ४२ ग्रंथिर्नापर्वपरुषीगुंद्रस्ते

त्रीणिनडस=१ त्रीणिकाशास=१

३५

जनकःशरः॥ नडस्तुधमनःपोटगलोऽथोकाशमस्त्रियां ४३ इक्षुगंधापो

पकंवा चरतिख्यातस्य १   वक्रवेः   तृणडु १   हेरतोः=१   इक्षुभेदाः १   आदिनाकोषकारादिग्रहः=१

दगलेः शुंसिम्भृन्नितेवल्वजाः रसालइक्षुस्तद्भेदाः पुण्ड्रकान्तारकादयः ४४

द्वे वीरणइतिख्यातस्य २ खस २   द्वयं वीरणमूलस्य=२ खस २

अस्य वीरणस्य मूले १=२ स्याद्वीरणं वीरतरं मूलेऽस्योशीरमस्त्रियां अभयं नलदं सेव्यममृणालं जला

नलादयो ये कायेचा तृणा गर्मुत् प्रमुखा कादयस्ते तृणशब्दवाच्याः स्युः =३

शयं ४५ लामज्जकं लघुलयमवदाहेष्टकापथे नलादयस्तृणं गर्मुत

चत्वारि दर्भस्य=१   षट् रामकपूरेतिख्यातस्य सुगंधद्रव्यस्य=१

श्यामाकप्रमुखा अपि ४६ अस्त्री कुशं कुथो दर्भः पवित्रमथ कत्तृणं पौरं

द्वीपीगजीपाइनिग्व्यातस्यजलतृणस्य=१ हेगंपत्वेटनुतिरवातस्य=१

मौगंधिकव्यामदेवजगंधकरौहिकं ४७ क्षत्रातिच्छत्रपालघ्नौमालातृण 161

हेनवतृणस्य=२ हेगवायतलीपतृणविशेषस्य=२ हेतृणमात्रस्य=२

कमूस्तृणौ घाष्यंवालतृणांचामोयवसंतृणमर्जुनं ४८ तृणानांसंह

पकंतृणसमूहस्य=१ पकंनडसमूहस्य=१ हेतालवृक्षस्य=२ हेनालिकेरस्य=१

तिस्तृण्यांनड्यांतुनडसंहतिः तृणराजाह्वयस्तालोनारिकेरस्तुलांगली ४९

पंचगुवाकवृक्षस्य=१सपारीवृक्ष पूगस्य= पकंपूगफलस्य=१ ३६

घोंटातुपूगःक्रमुकोगुवाकःखपुरोस्यतु फलमुद्वेगमेतेचहिंतालसहि

पतेतालिनालिकेरपूगास्त्रयोहिंतालसहिताः खर्जूराद्याश्चत्वारः त्रण
वेतेतृणद्रुमास्तृणजातीयाद्रुमाइत्यर्थः तालीतालाद्योवृक्षविशेषः
पक्षपत्रेपुस्तकंलिख्यते खर्जूरोभल्लातकफलति=२

प्र·
द्वि·
३६

नाखयः ५ खंजरीटः केतकीमाली खंजरीचरणांकमाः ३ व ष व

162

षट्सिंहस्य=२ कंठीरवो मृगारिः पिंगहर्यक्षः मृगाधिपः इति द्विनः=२ द्वीपिव्याघ्रस्य चीता इति ख्यातस्य २

नांतः नांतः:

गः ७ ॐ सिंहो मृगेंद्रः पंचास्यो हर्यक्षः केसरी हरिः शार्दूलद्वीपि।

तरक्षु इति हेह्व हक्कु कार भमाण कक्करा कोतः कस्येवा चित्रित स्य गोमत्रुष्य हतनल मस्य मृगक्षस्य लोक डाइ इति ख्यातस्य = १

तरक्षः=१ द्वादश सूकरस्य=१ नांतः

नौव्याघ्रेतरक्षुस्तुमृगादनः १ वराहः सूकरो घृष्टिः कोलः पोत्री किरिः

नांतः नांतः नांतः नववानरस्य=१

किटिः दंष्ट्री घोणी स्तब्धरोमा क्रोडो भूदार इत्यपि २ कपिप्लवंगप्लवग।

चत्वारि भल्लूकस्यऋच्छेतिख्यातस्य=१

शाखामृगवलीमुखाः मर्कटोवानरःकीशोवनौकाअथभल्लुके ३ 163

त्रीणिगंडकस्यगेंडाइतिख्यातस्य=२ पंचमहिषस्य अरनाभैंसाइतिख्यातस्य=२

ऋक्षाच्छभल्लभाल्लूकागंडेकेखड्गखड्गिनौ लुलायोमहिषोवाहद्विषत्का

चतुष्पदजातीनांलिंगनेतिवक्ष्यति तदपवादोयम् सृगालां

सृगालेपिशिवाशब्दस्त्रियामित्यन्वे ३ दशसृगालस्यगिदडइतिख्यातस्य=१

सरसैरिभाः ४ स्त्रियांशिवाभूरिमायगोमायुमृगधूर्तकाः सृगाल

पंचविडालस्य=१

वंचकक्रोष्टुफेरुफेरवजंबुकाः ५ ओतुर्विडालोमार्जारोवृषदंशकआ

अ॰ द्वि॰ ३०

३०

सर्पेण

त्रीणि स्थूलगोधात्मजस्य गोधायामहिना योजन्मतेतस्येति स्वामी =१ द्वे सिहरु इति ख्यातस्य =१

जीतः = पुंतः १

त्रम्भकः गौधेरगौधारगौधेया गोधिकात्मजे ६ श्वावित्तु शल्यस्तल्लो

त्रीणि श्वाविल्लोम्नि सिहदातकुला इति ख्यातस्य=२ शले मृगस्य द्वे वाँपर इति ख्यातस्य=२ त्रीणि हुकस्य२ वद्विपाड इति ख्यातस्य=२

अमो वातप्रमी विंग्याच्च सा वातप्रमीनिति ङी वृ वातप्र मीशे वंग्या मरणा स दर्शसंस्र्रते=२

म्नि शललीशललं वातप्रमीर्वातमृगः कोकस्त्वीहामृगो वृकः ७

पंचकुरंगस्य=३ पराणां हरिणाद्यर्माद्यमेणे पम=२

पराणस्य हरिणस्य चर्माद्यमेणं स्यात् आदिना मांसास्थिन पनादिग्रहः पतेउभेहेपे णेयेणे त्रिषु वर्तते=३

मृगे कुरंगवातायुहरिणाजिनयोनयः ऐणेयमेण्यास्रमाद्यमेणस्यैण

पञ्च षट् हरिणभेदाः कंबोजानामृजरायपेलस्लना मशसिंहाः अजिनस्य रत्नभूत विचित्र चर्मण आश्रयत्वात् योनयः स्युः अत्र हरिणा जिनयोनिशब्दो सामान्यहत्तोऽपि विशेषेण वर्तते यथा मृगशब्दः पशुमात्रवृत्तिरपि हरिणे वर्तते = १

मुभे त्रिषु ८ कदलीकंदलीचीनश्चमूरुप्रियकावपि समूरुश्चेति हरिणा

164

द्वादशैते मृगभेदाः स्वनामप्रसिद्धाः पृथक् पृथक् = १

अ॰ द्वि॰ ३७

अमी अजिनयोनयः ॥ ९ ॥ कृष्णसाररुरुन्यंकुरंकुशंबररौहिषाः । गोकर्णपृ- 165

सीहमृगी = २

षतैणर्ष्यरोहिताश्चमरो मृगाः ॥ १० ॥ गंधर्वः शरभो रामः सृमरो गवयः शशः ॥

गंधर्वादयः षट् मृगेंद्राद्याश्च सिंहाद्याश्च मरांताश्च ये कथिता ये च वै श्यपच
गौर्वत्समाहेयगवोष्ट्रादयः आदिना ये च गजाश्वादयः सर्व एव पशुशब्दवाच्याः स्युः = ३ त्रीणि मूषकस्य = ३

इत्यादयो मृगेंद्राद्या गवाद्याः पशुजातयः ॥ ११ ॥ उंदुरुर्मूषिकोप्याखुः ॥

द्वे स्वल्पमूषकस्य = १ द्वे किरला इति ख्यातस्य = द्वे किरलीति ख्याताया: १ मुषली गृहस्य जीवः । मध्यदंत्यमध्यस्थ = १ ३८

गिरिका बालमूषिका ॥ सरटः कृकलासः स्यान्मुषली गृहगोधिका ॥ लू

गाहकीं गात्रसंकोचीं श्रमितस्र्यपेशयानकः इति स्यात् स्मृतिः = २

वत्वारिकद्दणा इति ख्यातस्य १ मकटी १ पतेत्रयः समाः = १ हेकिमिवल्कीरस्य = १ खव्रावज्नरा = १ क्रिवा १ हेकनकोलइतिख्यातस्य = १ कनसलाई = १

तन्तुवायोर्णनाभमर्कटकाः समाः १३ नीलङ्गुस्तु कृमिः कर्णजलौका

हेडेहलइतिख्यातस्य = २ भिरड = त्रीणि गोमयजातस्य हश्चिकस्य दवूद्रा इति ख्यातस्य २ अलिप्रलादिर्नी (तः दादीचादिरपि = २

लौकाः शतपद्युभे वृश्चिकः शूककीटः स्यादलिद्रोणौ तु वृश्चिके १४

त्रीणि कवृतर इति ख्यातस्य = २ त्रीणि सिचाना इति ख्यातस्य ३ शिकरा १ व ज त्रीणि घूलूकस्य = १

पारावतः कलरवः कपोतोऽथ शशादनः पत्री श्येनोऽथ उलूकस्तु वायसा

हेभारद्वइतिख्यातस्य = १ हीगोवोला १ हेममोलाइतिख्यातस्य = १ हेकंकस्य = १

रातिपेचकौ १५ व्याघ्राटः स्याद्भरद्वाजः खञ्जरीटस्तु खञ्जनः लोहपृ

दिवांधः कौशिकोऽर्कोदिवाभीतो निशाटनः इति द्विमः = २

अ॰
द्वि॰
३९

हे चाह इति ख्यातस्य = १ त्रयं फिंगा इति ख्यातस्य = १ ऊरविडी १

ष्टस्तु कंकः स्यादथ चाषः किकीदिविः १६ कलिंगभृंगधूम्याटा अथ स्या

हे तरखाण इति ख्यातस्य २ ढोका २ ढीरिणपिपीहा इति ख्यातस्य = त्रयः समाः चत्वारि कुक्कुटस्य = २

च्छतपत्रकः दार्वाघाटोऽथ सारंगः स्तोककश्चातकः समौ १७ कृकवाकु

हे चिडा इति ख्यातस्य = २ चटकस्य = एकं चटकस्त्रि। चटकाचटकयोः पुमपत्ये चाटकैरः स्त्र्यपत्ये चटकैव तयोरिति = ३

स्ताम्रचूडः कुक्कुटश्चरणायुधः चटकः कलविंकः स्यात्तस्य स्त्री चटका तयोः

हे काकरेडु इति ख्यातस्य = १ हे कपेर इति ख्यातस्य = १ ३९

पुमपत्ये चाटकैरः स्त्र्यपत्ये चटकैव हि कर्करेटुः करेटुः स्यात्कृकणक्रकरौ

चत्वारि कोकिलस्य १ दश काकस्य १
कोयल १

समौ ॥ १९ वनप्रियः परभृतः कोकिलः पिक इत्यपि ॥ काके तु करटारिष्ट

नोतः जोतः १

बलिपुष्टसकृत्प्रजाः ॥ २० ध्वांक्षात्मघोषपरभृद्बलिभुग्वायसा अपि ॥

द्वे द्रोणकाकस्य २ द्वे डाऊकर इति ख्यातस्य २ पहाड़ी काक २ द्वे चील्ह इति ख्यातस्य २ द्वे गंधिनी इति ख्यातस्य
नोतः पि २ गीध। गृध्रस्य २

द्रोणकाकस्तु काकोलः दात्यूहः कालकण्टकः ॥ २१ आतापिचिल्लौ दाक्षा

द्वे शुकस्य तोता इति ख्यातस्य १ द्वे क्रौंच वग इति ख्या। द्वे बकस्य बगुला २। द्वे सारस इति ख्यातस्य १
तस्य १ तिख्यातस्य २ १

य्यगृध्रौ कीरशुकौ समौ ॥ कुङ्कुः क्रौञ्चोऽथ बकः कह्वः पुष्कराह्वस्तु सारसः ॥ २२

क १

चत्वारि चक्रवाह इतिख्यातस्य = १ | रथांगसचक्रसाकयोरथांग कपः सनामा स्येतिसः = १ | हेक्रसवर्णी हंसस्य = १ | हेक्रूंजर इतिख्यातस्य = १

169

श्र॰ कोकश्चक्रश्चक्रवाको रथांगाह्वयनामकः कादंबः कलहंसः स्यादुत्क्रोश

स्थि॰ चत्वारि हंससामान्यस्य = २ | सांतः | येहंसाः देहेनसिताः अरुणालोहितचंचुचरणौ लक्षितास्तेजातिश्रेष्ठत्वात राजहंसाः २

ध॰ कुरेरौसमौ २३ हंसास्तुश्वेतगरुतश्चक्रांगाः मानसौकसः राजहंसा

मलिनैः किंचिद्धूमवर्णैरारालोहितैश्चंचुचरणैर्लक्षिता मल्लिकाख्याः मल्लिकाक्षा इति केचित् = ३

स्तेचंचुचरणैर्लोहितैः सिताः २४ मलिनैर्मल्लिकाख्यास्ते धार्तराष्ट्राः तेएव सितेतरैः कृष्णैर्लक्षिता धार्तराष्ट्राः = ३

शरारी शरालीतिख्यातस्य १ शरारीरित्यादयस्त्रयः स्त्रीलिंगाः त्रयः शब्दा आविष्टलिंगा इति मधुमाधवी = १ | हंसस्य बकजातेः १ नामबगुलाजातेः = १ | हंसस्य योषिद्वरटा = १ ध॰

सितेतरैः शरारिरारिराटिश्च बलाकाबिसकंठिका २५ हंसस्ययोषिद्वर

मुरगाई = १ | आविष्टलिंगत्वान्नपुंसि स्त्रियांच बलाका = १

एकं सारसस्य: = १ द्वे चामचिड्डीति ख्यातस्य: १ द्वे तैलांवुसदृशकीटजाते नीसाछिन्नकायाः = १
तैलपा १

यूं सारसस्यात्तलत्सरणा जंतुकाजिनपत्रीस्यान्नीरोस्त्री तैलपायिका २६

ज्ञानिपदेस्यादिना स्त्राणवृत्ते नीलात् ङी द्विधा नीली तिपाठः नीलेति लेखकभ्रमः = २
एकं कांचनवर्णमक्षिकायाः = २
एकं नीलमक्षिकायाः = २
द्वे मधुमक्षिकायाः = २
द्वे मधुमक्षिकाविशेषस्य पुत्तके तिख्यातस्य = २
पुत्तिः ।
द्वे वनमक्षिकायाः = २

वर्वणा मक्षिका नीला सरघा मधुमक्षिका पतंगिका पुत्तिका स्याद्दंश।

एकं तद्वंशजाते: = १
द्वे वरलीतिख्यातस्य =
गृहमक्षिका = ३
चत्वारि फिल्ली ति ख्यातायाः = १
झिंगः

स्तु वनमक्षिका २७ दंशी तज्जातिरल्पा स्याद्गंधोली वरटा द्वयोः भृंगा।

विंड
चतस्रः समाः १
द्वे फडिंगस्य पतंगेति ख्यातस्य = १
खद्विजणा १

रीचीरुकाचीरी झिल्लिका च समा इमाः २८ समौ पतंगशलभौ खद्योतो

द्वे टिणाणा इति ख्यातस्य = १

एकादशाभ्रमरस्य=१ हांतः 171

अ॰ हि॰ धा॰

ज्योतिरिंगिणः मधुव्रतो मधुकरो मधुलिण्मधुपालिनः २९ द्विरेफपुष्पलि,

नवमयूरस्य=२ मोर

भृंगषट्पदभ्रमरालयः मयूरो बर्हिणो बर्हीनीलकंठो भुजंगभुक् शिखा

एकं मयूरकृतस्य २ शब्दस्य २

वलः शिखी केकीमेघनादानुलास्यपि ३१ केकावाणीमयूरस्य समौ

हेपिच्छचंद्राकृते १ हेमपूरशिखायाः=१ नीलिपिच्छस्य=१ बर्हः पुंसि च सति कुसुमसमनाप्योत्कंठ रेदेवबर्हपुष्पित्रतिकालिदासः १ सप्तविंशति सामान्य धा॰ पतिणः=१

चंद्रकमेचकौ शिखाचूडाशिखंडस्तुपिच्छबर्हेनपुंसके ३२ खगो विहंग,

सांतः नांतः
विहग, विहंगम, विहायसः शकुंति, पत्ति, शकुनि, शकुंत, शकुन, द्विजाः ३३

नांतः नांतः शब्दन्तः सांतः
पतत्रि, पत्रि, पतग, पतत्, पत्ररथा ऽण्डजाः नगौको, वाजि, विकर, विविष्किर, पत

इदन्तः मत्वन्तः सन्नन्तः तेषां पक्षिणामेते विशेषाः = २ हरिताल इति ख्यातस्य = १
त्रयः ३४ नीडोद्भवा गरुत्मंत : पित्सं तो नभसंगमाः तेषां विशेषा हारीतो

यानिका कडीति जलकाक ख्यातः = १ पीलवो देशांतरे ख्यातः जलचरः = १ तेलकुक्कुट इति ख्यातः स्वनाम प्रसिद्धः = १ स्वनाम प्रसिद्धः = १ स्वनाम प्रसिद्धः = १
मद्गुः कारंडवः प्लवः ३५ तित्तिरिः कुक्कुभो लावो जीवंजीवश्च कोरकः

कारंडवः स्वनाम प्रसिद्धः जलपक्षी = १ स्वनाम प्रसिद्धः चित्रपक्षः कपिंजल नामा = १ मसूरयमाणाक्षि उपलोहंहचरः = १

172

वा ३ आ ३ निखातः ३ पंक्ति वा वर्तिषु वर्तते इत्याभावे वर्तिकाआदिनासा
तिकामतस्य एकादयः। पतत्रं पयो दश एतस्य क इत्य कलत्तनामप्रसिद्धाः = १

कोयष्टिकः टिट्टिभकः वर्तको वर्तिकादयः ३९ गरुत्पक्षच्छदाः पत्रं पतत्रं च

त्रन्तूरुहं स्त्रीपक्षतिः पक्षमूलं चञ्चुस्त्रोटिरुभे स्त्रियौ ४० प्रडीनोड्डीनसंडी

नान्येताः खगगतिक्रियाः पेशी कोशो द्विहीने ऽण्डं कुलायो नीडमस्त्रियाम् ४१

पोतः पाको ऽर्भको डिम्भः पृथुकः शावकः शिशुः स्त्रीपुंसौ मिथुनं द्वन्द्वं युग्मं

173

द्वाविंशतिसमूहस्य = १

न्त्वङ्गलं युगं ॥४१॥ समूहनिवहव्यूहसंदोहविसरव्रजाः स्तोमौघनिक

174

करव्रातवारसंघातसंचयाः ॥४२॥ समुदायः समुदयः समवायश्चयो गण

अतः परं वृन्दभेदाः उच्यन्ते प्राणिभिरप्राणिभिर्वा कृतं वृन्दं वर्गः यथा विप्रवर्गः शैलवर्गः आकृत्या समानैरिति किंका इसमूहो जलसमूहश्चजनवर्गः = १

णाः स्त्रियां तु संहतिर्वृन्दं निकुरम्बं कदम्बकं ॥४३॥ वृन्दभेदाः समैर्वर्गः सं

मनुष्यादिभिर्जन्तुमात्रैः कृतं वृन्दं संघः सार्थश्च यथा गोसंघो बालकसार्थश्च = १

समानजातीयैर्जन्तुमात्रैः कृतं वृन्दं कुलं यथा ब्राह्मणकुलं गोकुलं मनुष्यकुलम् = २

तिरश्चां पशुपक्षिप्रभृतीनां वृन्दं यूथं यथा गोयूथं दन्तियूथम् = १

घसार्थौ तु जन्तुभिः सजातीयैः कुलं यूथं तिरश्चां पुंनपुंसकं ॥४४॥ प

चत्वारि धामादिरायो:=१

पशूनां द्वंदं समजः यथा गवां समजः=२ पशुभ्यो ऽन्येषां समाजः यथा न्य ति समाजः=१ समानधर्मिणां प्राणिनां वृन्दं निकायः यथा भिक्षुनिकायः=१

175

अ॰ पशूनां समजो ऽन्येषां समाजो ऽथ सधर्मिणां स्यान्निकायः पुंजराशी तूत्करः कू

द्वि॰ कपोतस्तुकमयूरतित्तिरीणां गणो यथा यो। आदिना काकंऔलूकम=२ स्त्रीणां वृंदं योषितां स्त्री च गणो गर्हा गंकापोतादयः स्युः=२ कपोतादी गणो=२ सर्वास्त्वेते कागर्ह्यकाश्चकथ्यंते=२

धा॰ टमस्त्रियां॥ ४२ कापोत शौक मायूर तैत्तिरादीनि तद्गणे॥ गर्हासकाः प

षट्सप्तमनुष्यनाति मीत्रस्प १ पंकादशा मानुषस्यैतिकेचित=२

तिमस्रगास्तोकास्तेगर्ह्यकास्त्वते॥ ४४ ३ सिं दि गः मनुष्या मानुषा

पञ्चमनुष्यजातौ पुरुषस्य=१

४३

मर्त्या मनुजा मानवा नराः॥ स्युः पुमांसः पंचजनाः पुरुषाः पूरुषा नरः॥ १

एकादशस्त्रीमात्रस्य=१

स्त्रीयोषिदवलायोषानारीसीमंतिनीवधूः प्रतीपदर्शिनीवामावनिताम

स्त्रीणांविशेषाभेदाः=२

हिलातथा॥ १ विशेषास्त्वंगनाभीरुःकामिनीवामलोचना प्रमदामा

हेकोपवत्याःस्त्रियाः=२

निनीकांताललनाचनितंविनी ३ सुंदरीरमणीरामांकोपनासैवभामि

चत्वार्युत्तमस्त्रियाः=२ एकंपट्टमहादेव्याः=१

नी॥ वरारोहामत्तकाशिन्युत्तमावरवर्णिनी॥ ४ कृताभिषेकामहिषी॥

एकंराजस्त्रियाः=१ समरूपायाः १ विवाहितायाः=१

भोगिन्योन्यान्तपस्त्रियः पत्नीपाणिगृहीतीचद्वितीयासहधर्मिणी ५ भा

पुंस्त्वेवबहुत्वेच=२ द्वेपुत्रादिपुत्रकायाः २ चन्नार्यस्वगृहेतचरितायाः=२

र्याजायाऽथपुंभूम्निदाराःस्यात्तुकुटुंबिनी पुरंध्रीसुचरित्रातुसतीसाध्वीप

ज्ञीणिप्रथमपरिणीतायाः=३ ज्ञीणिस्वेच्छापत्यन्वेषिण्याः=३

तिव्रता ६ कृतसापत्निकाध्यूढाधिविन्नाथस्वयंवरा पतिवराचवर्याथ

द्वेकुलस्त्रियाः=१ द्वेकंन्यायाः=१ त्रीणिअष्टवर्षायाः=१

कुलस्त्रीकुलपालिका ७ कन्याकुमारीगौरीतुनग्निकानागतार्तवा स्या

177

४४

द्वे प्रथमर्तुरजस्तः=१ द्वे प्राप्तयौवनायाः=१ एकलिङ्गे द्वी लिङ्गे=१ त्रीणि पुत्रादिभार्यायाः=१ द्वे पितगृहस्थायाः परिणीतायाः=१

नग्निका मध्यमा दृष्टरजास्तरुणी युवतिः समे ८ समाः स्नुषा जनीवध्वः चिरिण्टी

द्वे धनादीच्छापुरुषायाः=२ द्वे मैथुनेच्छावत्याः=२

तु स्ववासिनी इच्छावती कामुका स्यादृषस्यन्ती तु कामुकी ९ कान्ता

एकं भर्तृविलक्षपारतिस्थानं गच्छन्त्याः=३ अष्टावसत्याः=३ व्यवचारिणी=३

र्थिनी तु या याति संकेतं साभिसारिका पुंश्चली धर्षणी बन्धक्यसती का

एकापत्यरहितायाः=१ एकं पतिपुत्ररहितायाः=१

लटे त्वरी १० स्वैरिणी पांशुला चस्याद शिश्वी शिशुना विना अवीरा नि

हे२एडायाः=१ जीरीरासव्याः=१ हेजीवद्वर्त्तकायाः=१

घ्यतिस्वनाविस्वस्तावियेवेसमे ११ आलिःसखीवयस्याथपतिवत्नीसभ

हेद्वन्द्वायाः=२ हेप्रशालवृद्धेः=२ हेवृद्धिमताः=२ एकंभिन्नजातीयायाअपिशूद्रभार्यायाः=२

र्तृका हृद्धापलिक्नीप्रातीनमत्ताप्रातानयीमती १२ शूद्रीशूद्रस्यभा

एकमन्यभार्यायाअपिशूद्रजातीयायाः=३ हेगोपालिकायाः=१

र्यास्याच्छूद्रातज्ञातिरंगना आभीरीतुमहाशूद्रीजातिपुंयोगयोःसमाः

हेवैश्यजातीयायाः=१ पुंयोगंविना १ हेक्षत्रियजातीयायाः=१ हेस्वयंविद्योपदेशिन्याः=१

१३ अर्याणीस्वयमार्यीस्यात्क्षत्रियाक्षत्रियाण्यपि उपाध्यायाप्युपाध्या

अ॰ द्वि॰ ४५

४५

179

118

पकंलपंमन्त्रव्याख्याः=१ पकमाचार्यस्त्रियाः=१ पकंवैश्यस्त्रियाः=१ पकंतत्रियस्त्रियाः=१

धीः स्यादाचार्यापि च स्वतः ॥ १३ आचार्याणी तु पुंयोगे स्यादार्यी क्षत्रियी तथा ॥

द्वेउपाध्यायपत्नियाः=२ पकंस्वनत्रमस्त्रादिषुकतायाः=२ द्वेवीरपत्न्याः=२ द्वेवीरमातुः=२

उपाध्यायान्युपाध्यायी पोटा स्त्रीपुंसलक्षणा ॥ १४ वीरपत्नी वीरभार्या वीर

चत्वारिशस्तनायाः=१ द्वेनग्नायाः=१

माता तु वीरसूः ॥ जातापत्या प्रजाता च प्रसूता च प्रसूतिका ॥ १५ स्त्री नग्निका

द्वेहत्याः१ याली ग्रहई हाकाषायवस्त्राविधवाइतिविशेषणत्रयमुक्तासाकात्यायनी=१

कोटवी स्याद्दूती संचारिके समे ॥ कात्यायन्यर्धवृद्धा या काषायवसनाधवा ॥

181

यास्वतन्त्रापरगृहस्थाप्रसाधनालेपनादिशिल्पकारिणीति विशेषणत्रयोपेता सा सैरंध्रीति केचित् = १

यास्त्रीनवृद्धामहादेवीभिःप्रेष्यतेंतःपुरे गतागतंकरोतिसाअसिक्नी = १

१६ सैरंध्रीपरवेश्मस्थास्ववशाशिल्पकारिका॥ असिक्नीस्यादवृद्धायाप्रेष्यां

चत्वारिवेश्यायाः=२ वैश्या २ गुणातिरेकान्नराजादिसत्कृता २ एकंप्रधानवेश्यायाः=२

अ॰ द्वि॰ ५६

तःपुरचारिणी॥ १७ वारस्त्रीगणिकावेश्यारूपाजीवाथसाजनैः सत्कृतावा

द्वेवेश्याहारवासिन्याः परस्त्रीपुंसयोजयित्र्याः कुट्टनीतिख्यातायाः = २ शीर्णलताणादिनाशुभाशुभज्ञानवत्याः = ३ ऋतौरजस्वलायाः = ३

संज्ञा २

रमुख्यास्यात्कुट्टनीशंभलीसमे॥ १८ विप्रश्निकात्वीक्षणिकादैवज्ञाथरज

५६

स्वला स्त्रीधर्मिण्यविरात्रेयीमलिनीपुष्पवत्यपि॥ १९ ऋतुमत्यप्युदक्याच॥

त्रीणि स्त्रीपुष्पस्य=१ — द्वे अन्नपानादिद्रव्यविशेषेऽभिलाषवत्या गर्भिण्याः=२ — द्वे हीनरजसः स्त्रियाः=१ — चत्वारि गर्भवत्याः=१

स्याद्रजः पुष्पमार्तवं ॥ श्रद्धालुर्दोहदवती निष्कला विगतार्तवा ॥ २० ॥ आपन्न

गणिकागर्भिणीयुवतीनां गणे गाणिक्यादिः=२

सत्वा स्याद्गुर्विण्यन्तर्वत्नी च गर्भिणी ॥ गणिकादेस्तु गाणिक्यं गार्भिणं यौवतं

द्वे वारद्वयविवाहितायाः=३ — तस्या दिधिषूः पति दिधिषुः कथ्यते=२ — पुनर्भूरेव यस्य कुटुंबिनी पुत्रपौत्रप्रतिष्ठितास अग्रेदिधिषुः द्विजस्यैव पुनर्भूर्विवाहे प्रायश्चित्तोपदेशात् द्विजइत्युक्तं=१

गणे ॥ २१ ॥ पुनर्भूर्दिधिषूरूढा द्विस्तस्या दिधिषुः पतिः ॥ स तु द्विजोऽग्रेदिधि

द्वे कन्योत्पन्नपुत्रस्य=१

षुः सैव यस्य कुटुंबिनी ॥ २२ ॥ कानीनः कन्यकाजातः सुतोऽथ सुभगासुतः

182

एकं सभगा सुतस्य = १ एकं परस्त्रिया अपत्यस्य = १ द्वे पितृष्वसुः पुत्रस्य = १

सौभागिनेयः स्यात्पारस्त्रैणेयस्तु परस्त्रियाः २३ पैतृष्वसेयः स्यात्पैतृष्वस्री

द्वे मातृष्वसुः पुत्रस्य = २ एवमितिमातृष्वसेयो मातृष्वस्रीयश्चेत्यर्थः = २ द्वे मातुः सपत्नीपुत्रस्य = २ पंचासतीपुत्रस्य = २

यश्च पितृष्वसुः सुतो मातृष्वसुश्चैवं वैमात्रेयो विमातृजः २४ बाभ्रवीया

सतीयाभिक्षार्थं कुलान्यटति तज्जातार्थे नापि कुलटाभेदात् = ३

किनेयः स्यात्सैवं पुलस्त्यामती सुतः कौलटेयो कौलटेरो भिक्षुकीतु सतीय

द्वे भिक्षुकीपुत्रस्य = १ पंचपुत्रस्य = १

दि २५ तदा कौलटिनेयोस्याः कौलटेयोपि चात्मजः आत्मजस्तनयः सूनुः

प्र० द्वि० ६० ६१

183

आत्मजायाः पंच स्त्रियां वर्तमानाद्दुहितरमाहुः तत्रात्मजस्तत्तनयानामजादिपाठत्वादाप् स्त्रियां सूनोरेवलक्षणाभावात् नस्त्रीप्रत्ययः पुत्रीगौरादिः शार्ङ्गरवादिर्वाकप्रत्यये केणाइतिह्रस्वत्वे सूनुरकादीनामुपसंख्यानमितिइकारस्य अत्वेच पु
त्रकापुत्रिकेदुहिच अमरस्वाद पुत्राहेति पुत्रीचभवति = १

पुत्रेदुहितरिच = १ क्लीबे = १ द्वेस्ववर्णायामूढायांजनितेपुत्रे = १

सुतः पुत्रः स्त्रियां त्वमी २६ आहुर्दुहितरं सर्वेऽपत्यं तोकं तयोः समे स्वजात

त्रीणिपितुः = २ चत्वारिमातुः = २ द्वेभगिन्याः = २

त्वौरसोरस्यौ तातस्तु जनकः पिता २७ जनयित्री प्रसूर्माता जननी भगि

एकंभर्तृभगिन्याः = १ त्रीणिपुत्रपुत्र्याः = ३ भ्रातृवर्गस्यपत्न्यः परस्परंयातरः स्युः = ३

नी स्वसा ननांदा तु स्वसा पत्युर्नप्त्री पौत्री सुतात्मजा २८ भार्यास्तु भ्रा

द्वयंभ्रातृपत्न्याः = १ द्वेमातुलभार्यायाः = १

तृवर्गस्य यातरः स्युः परस्परं प्रजावती भ्रातृजाया मातुलानी तु मातु

पत्युः पत्न्याश्च माता श्वश्र्वोर्नाम्नी श्वश्रूः = १ तयोः पतिपत्न्योः पिता श्वशुरः = १ एकं पितृभ्रातुः = १

ली २९ पतिपत्न्योः प्रसूः श्वश्रूः श्वशुरस्तु पिता तयोः पितुर्भ्राता पितृ-

एकं मातृभ्रातुः = २ एकं पत्न्या भ्रातुः = २

व्यः स्यान्मातुर्भ्राता तु मातुलः ३० श्यालाः स्युर्भ्रातरः पत्न्याः स्वामिनो दे-

द्वे पत्युः कनिष्ठभ्रातुः = १ ज्येष्ठस्तु स्यात्तर एव स्वभूत्यादयः = १ द्वे भगिनीपुत्रस्य = १ एकं दुहितृभर्तुः = १ एकं पितृपितुः = ३

वृदेवरौ स्वस्रीयो भागिनेयः स्याज्जामाता दुहितुः पतिः ३१ पितामहः

एकं पितुः पितामहस्य = १ एवमिति मातुः पिता मातामह स्तत्पिता प्रमातामहः = १ सप्त पुरुषावधिकत्वात्तेषां नाम = १ ५८

पितृपिता तत्पिता प्रपितामहः मातुर्मातामहाद्येवं सपिण्डास्तु सनाभयः

श्रं

द्वि

५८

185

चत्वार्य्येकोदरभ्रातुः=१ षट् ज्ञातेः=१

३३ समानोदर्य्यसोदर्यसगर्भ्यसहजाः समाः ॥ सगोत्रबांधवज्ञातिबंधुस्वस्वज 186

ज्ञातीनां भावो ज्ञातेयं=१ बंधूनां समूहो बंधुता=२ चत्वारि भर्तुः=२

सर्वे २

नाः समाः ॥ ३३ ज्ञातेयं बंधुता तेषां क्रमाद्भावसमूहयोः ॥ धवः प्रियः पतिर्भर्ता ॥

द्वे जारभर्तुः=३ अमृते भर्तरि जाराज्जातः कुण्डः=३ भर्तरि मृते सति सपवगोल(कः=३ द्वे भ्रातृपुत्रस्य=१

जारस्तूपपतिः समौ ॥ ३४ अमृते जारजः कुंडो मृते भर्तरि गोलकः ॥ भ्रात्रीयो

द्वे भ्रातृभगिन्योरेकवाच्यत्वे=१ आर्ष्याच्छन्दः चत्वारि मातापित्रोरेकवाच्यत्वे=१

भ्रातृजो भ्रातृभगिन्यौ भ्रातरावुभौ ॥ ३५ मातापितरौ पितरौ मातरपितरौ च ता

हे श्वश्रूश्वशुरयोः सहोक्तौ = १ पकंडुहितपुत्रयोः सहोक्तौ = १ चत्वारि जायापत्योः = १

अ॰ द्वि॰ ५९

तजननयौ श्वश्रूश्वशुरौ श्वशुरौ दुहिता पुत्रश्च पुत्रौ च ३६ दंपती जंपती जायाप

चत्वारि येन वेष्टितो गर्भः कृतो तिष्ठति तस्य २ जेर। आश्वलाघानस्य = २ हे प्रसवमासस्य = २

ती भार्यापती च तौ ३७ गर्भाशयो जरायुः स्यादुल्बं च कललोऽस्त्रियां सूतिमा

हे कुक्षिगतसत्वस्य = ३ पंच नपुंसकस्य १ तृतीया प्रकृतिरित्यसमासः समासे तु तृतीयप्रकृतिरिति पुंवत्वेन स्यात् न को पधायाः इति नेति योगविभागात् पुंवत्त्वाभावे समासपक्षे तृतीयाप्रकृतिरित्येके तृतीयाप्रकृतिं गतः इति भारते च = १

सो वैजननो गर्भो भ्रूण इमौ समौ ३८ तृतीयाप्रकृतिः षण्ढः क्लीबः पण्डो नपुं

वी शिशुभावस्य = १ हे यौवनस्य = १ हे वृद्धभावस्य = १

सके शिशुत्वं शैशवं बाल्यं तारुण्यं यौवनं समे ३९ स्यात्स्थाविरं तु वृद्धत्वं।

५९

द्वे वृद्धसमूहस्य=१ पक्वश्वेतकेशनाम=१ आदिना लोम्नि च=१ द्वे जरायाः=१

वृद्धसंघेऽत्र वार्धकं ॥ पलितं जरसा शौक्ल्यं केशादौ विस्रसा जरा ॥ ४१ स्या

चत्वार्य्यतिबालायाः=२ द्वे षोडशवर्षपर्य्यन्तस्य=२ त्रीणि शूनः=२

दुत्तानशया डिम्भा स्तनपा च स्तनंधयी ॥ बालस्तु स्यान्माणवको वयस्थ

षट् वृद्धस्य=३ त्रीण्यपि वृद्धस्य=३

स्तरुणो युवा ॥ ४२ प्रवयाः स्थविरो वृद्धो जीनो जीर्णो जरन्नपि ॥ वर्षीयान्द

त्रीणि ज्येष्ठभ्रातुः=१ अग्रियश्छन्दसोऽपि कविभिर्निबद्धः=१ पंच कनिष्ठस्य भ्रातुः=१

नांतः

शमी ज्यायान्पूर्वजस्त्वग्रियोऽग्रजः ॥ ४३ जघन्यजे स्युः कनिष्ठयवीयोऽवर

अ॰ हि॰ पं॰

जीर्णार्दुर्बलस्य=२ जीर्णास्थूलस्य=१ पंचदृढकदेः=१

जातजाः अमांसोऽदुर्बलः क्षामोबललवान्मांसलोमांसलः ४३ तुंदिलस्तुंदि

जीर्णानतनासिकस्य=२

भस्तुंदी बृहत्कुक्षिः पिचंडिलः अवटीटोवनाटश्चावभ्रटोनतनासिके

जीर्णाप्रशस्तकेशस्य=३ सांतः निसर्गान्मूलाधिकांगस्य=३ हेजरान्ममथचर्मपृक्तस्य=२

४४ केशवः केशिकः केशीवलिनोवलिभः समौ विकलांगस्तुपोगं

जीर्णावामनपुंसः=१ सांतः हेतीतानासिकस्य=१ हेयस्यनित्यंकादाचित्कंवाजानुनो मध्येमहदंतरालंभवतितस्य=१ पं॰

डः खर्वोह्रस्वश्चवामनः ४५ खरणाः स्यात्खुरणासः प्रज्ञः प्रगतजानु

हे ऊर्ध्वे इति ऊर्ध्वे ते उपरि स्थिते जानुनी
ऊर्ध्वं भवतः तस्य=१ हे यः संलग्नजानुः तस्य=१ हे श्रुतिशक्तिहीनस्य=१ हे पंगुस्य=१

कः ॥ ४८ ॥ ऊर्ध्वज्ञुरूर्ध्वजानुः स्यात्संज्ञः संहतजानुकः स्यादेडे बधिरे कुब्जे

हे रोगादिना वक्रकरस्य=२ हे दुर्बलस्याल्पाङ्गः=२ हे अंगचाविकलस्य=२ हे मुण्डितमस्तकस्य=२

गडुलः कुकरे कुणिः ॥ ४९ ॥ पृश्निरल्पतनौ श्रोणः पङ्गौ मुण्डस्तु मुण्डि

हे टीरस्य=३ हे खंजस्य=३ जराशक्त्या दुर्बलाः पश्चात्स्थिताः उत्तानशाया
याविशुलिंगोभवर्तन्ते इत्यर्थः=३ जीर्णजडुलस्य=३ लसन इति ख्यातस्य=३

ते । बलिरः केकरे खोडे खञ्जस्त्रिषु जरावराः । जडुलः कालकः पिप्लुस्ति

हे तिल इति ख्यातस्य=१ हे रोगाभावस्य=१ हे रुक्प्रतीकारस्य=१

लकस्तिलकालकः ॥ ५० ॥ अनामयं स्यादारोग्यं चिकित्सा रुक्प्रतिक्रि

190

पंचौषधस्य=२ स्त्रीरोगमात्रस्य=१

191

स्त्रं॰ हि॰ ५१

यो भेषजौषधं भैषज्यान्यगदो जायुरित्यपि ५ स्त्रीरुग्रुजा चोपताप

द्वे मुऊर्ना साजल हृति जनकरोगस्य २ वैद्यकेन केवलः प्रतिश्यायः

त्रीणि तद्योगस्य=२ कनावइति ख्यातस्य=२ (सकासः पीनसः इति भेदः=२

रोगव्याधिगदामयाः पुमान्यक्ष्मा तु यः शोषः प्रतिश्यायस्तु पीनसः ५१

त्रीणि निक्षुइति ख्यातस्य=३ द्वे खासी इति ख्यातस्य=२ त्रीणि सोजइति ख्यातस्य=३

स्त्रीक्षुत्क्षुतं क्षवः पुंसि कासस्तु क्षवथुः पुमान् शोफस्तु श्वयथुः शोथः

द्वे पादस्फोटनरोगस्य४ द्वे थिम्मइति ख्यातस्य=१ चत्वारि पामायाः=१ नांतः= दावन्ताः= ५२

पादस्फोटो विपादिका ५२ किलासं सिध्मं कच्छ्वां तु पामपामा विचर्चि

त्रीणिकंडूयायाः=१ द्वेफोटाइतिख्यातस्य=२ त्रीणिव्रणमात्रस्य=१

कौ॥ कंडूःखर्जूश्चकंडूयाविस्फोटांपिटकंस्त्रिषु॥ ५३ व्रणोऽस्त्रियामीर्ममरुः

द्वेपि= योव्रणःसर्वदागलतिसनाडीव्रणस्तस्यैकम् = २ द्वेमंडलाकारकुष्ठस्य=२ द्वेश्वेतकुष्ठस्य=२ द्वेअर्शोरोगस्य= २

क्लीवेनाडीव्रणःपुमान॥ कोठोमंडलकंकुष्ठश्वित्रेदुर्नामकार्शसी॥ ५४ आ

द्वेमूत्रपुरीषनिरोधस्य=२ द्वेसंग्रहणीरोगस्य=२ त्रीणिवान्तरोगस्य=३ वाऽन्तः=३

नाहस्तुविबंधःस्याद्ग्रहणीरुक्प्रवाहिका॥ प्रच्छर्दिकावमिश्चस्त्रीपुमांस्तुव

उदरान्तर्गतग्रन्थिः पाकोगंडोविद्रधिरितिसंभूतिः =१ प्रकार्थाः=१ विद्रध्यादिरोगभेदानांप्रत्येकमेकैकं=१ भगंदरोगुह्यप्रदेशेव्रणक्लेदस्फुट। तिमांसपिंडरूपोव्रणभेदः = १ अश्मरीमूत्रस्तम्भरोगविशेषः का मूत्रनिबन्धः=१

मथुःसमाः॥ ५५ व्याधिभेदाःविद्रधिःस्त्रीज्वरमेहभगंदराः॥ अश्मरीमूत्रकृच्छ्रं

मेहोविंशतिप्रकारोजलमेहादिः=१ मूत्रकृच्छ्रंकेवलमूत्रविबन्धः=१

192

इतः परं शुक्रशल्यावधेः सर्वशल्या
शिषु ज्ञेयः = १

पंचवैद्यस्य = १

क्षेमस्यात्सर्वेषु क्रावधेस्त्रिषु रोगहार्यगदंकारो भिषग्वैद्यचिकित्सके ५०

श्रीकोनीरोगस्य = २ | एकमधिरोगान्युक्तस्य = २ | द्वेरोगात्तीर्णदेहस्य = २ | समरोगिणः = २

वार्तो निरामयः कल्यउल्लाघो निर्गतो गदात् ग्लानग्लास्नू आमयावी विकृ

द्वेविचर्चिकायुक्तस्य = २ | द्वेदद्रुयुक्तस्य = २

तो व्याधितोपटुः ५८ आतुरोभ्यमितोभ्यान्तः समौ पामनकच्छुरौ दद्रुणो

द्वेअर्शरोगयुक्तस्य = २ | द्वेवातरोगिणः = १ | द्वेअतिसारयुक्तस्य = २

दद्रुरोगीस्यादर्शोरोगयुतोर्शसः ५९ वातकीवातरोगीस्यात्सातिसारोति

स्व॰
द्वि॰
५२

193

त्रीणि रोगादिना गलिताक्षस्य १ रुक्षस्य न केवलं १
रुक्षस्य किंतु क्लिन्नचक्षुषोपि चामी त्रयः = १

द्वे उन्मादयुक्तस्य = १

194

मारकी स्युः क्लिन्नाक्षे चिल्लचुल्लपिल्लाः क्लिन्ने दृशि चाप्यमी ॥ ६० ॥ उन्मत्त उ

त्रयं श्लेष्मयुक्तस्य = २ रुजा व्याधिना भुग्ने वक्रे न्युब्जः = २ त्रीणि गोण्डनास्य = २

न्मादवति श्लेष्मलः श्लेष्मणः कफी न्युब्जो भुग्ने रुजा वृद्धनाभौ तुन्दिलतुं

द्वे सिद्दलीयुक्तस्य = ध्रिस्मयुक्तस्य = द्वे अंधस्य = त्रीणि मूर्छायुक्तस्य = ३ षट् वीर्यस्य = ३

दिभौ ॥ ६१ ॥ किलासी सिध्मलोऽन्धोऽदृङ्मूर्छाले मूर्तमूर्छितौ शुक्रं तेजो रे

द्वे पित्तस्य = १ द्वे श्लेष्मणः = १ द्वे चर्मणः = १

तसी च बीजवीर्येन्द्रियाणि च ॥ ६२ ॥ मायुः पित्तं कफः श्लेष्मा स्त्रियां तु त्वगसृ

षट्मांसस्य=१ शीघ्रपाकपारितान्शुष्कमांसस्य=१

195

अ॰ द्वि॰ प॰ ५२

पिशितंतरसंमांसंपललंक्रव्यमामिषं ६३ उत्तप्तंशुष्कमांसंस्यात्तद्व

समशोणितस्य=२ चत्वार्य्येवैकार्थाइतिकेचित् उरस्यपिचवुकाणांहृदयंमानसेपि हेवक्कइतिख्यातस्य२।चेतित्रिकांडशेषः=२

ल्लूरंत्रिलिंगकं रुधिरेऽसृग्लोहितास्त्ररक्तक्षतजशोणितं ६४ बुक्काग्रमां

पद्मकोशप्रतीकाशं हृचिं चाप्यधोमुखं हृदयंतद्विजानीयाद्विश्वस्यायतनंमहदिति=३

हेहृदयस्य=३ शीघ्रमांससंभवस्य धातुविशेषस्य=३चरवी ग्रीवायाःशिराग्रीवाशिरापश्चाच्छब्देनकर्मधारयः ग्रीवायाःपश्चादितिषष्ठीसमासेराजदन्तादित्वं ग्रीवायाःपश्चाद्भागेयाशिरासामान्याकथ्यते=३। शीघ्रसामान्यशिरायाः=३

संहृदयंहृन्मेदस्तुवपावसा पश्चाद्ग्रीवाशिरामन्यानाडीतुधमनीःशिरा

हेफोफ्फडाइतिख्यातस्य यस्मिञ्जल पूर्णेजन्तोस्तृष्णाशांतिर्भवति=१ हेमस्तिकभवस्नेहस्य=१ हेमलस्य=१ हेअंत्रस्य=१

६५ तिलकंक्लोममस्तिष्कंगोर्दंकिट्टंमलोऽस्त्रियां अंत्रंपुरीतद्गुल्मस्तुप्लीहा ५२

हेप्लीहनःलिफइतिख्यातस्य ऊतिवामपार्श्वमांसखंडस्य प्लीहाटावंतापि यकृत्प्लीहेचसंवेदे=१

हे शरीरबंधनीनांमहाशिराणां नाहारप्रसिद्धानाम् = १   हे कृत्पिंडदक्षिणभागस्थमांसखंडस्यकेरेजइतिख्यातस्य =   त्रीणिलालेतिख्यातस्य=१

पुंस्यथवस्नसा ९६ स्नायुःस्त्रियांकालखंडयकृतीतुसमेइमे सृणिका

एकंनेत्रमलस्य=१   द्वेमूत्रस्य=२   नवविष्ठायाः=२

स्यंदिनीलालाद्दूषिकानेत्रयोर्मलं ९७ मूत्रंप्रस्रावउच्चारावस्करौशमलं

द्वेशिरोस्थिखंडस्य=१

शकृत् पुरीषंगूथवर्चस्कमस्त्रीविष्ठाविशौस्त्रियौ ९८ स्यात्कर्परःकपा

त्रीण्यस्थिमात्रस्य=१   एकंशरीरास्थिसंघातस्य चर्मांसरहितः = १   एकंपृष्ठमध्यास्थिखंडस्य=१

लोस्त्रीकीकसंकुल्यमस्थिच स्याच्छरीरास्थ्निकंकालःपृष्ठास्थ्नितुकशेरु

196

अ॰ द्वि॰ ५७

197

द्वेशिरोस्थिखंडस्य=१ द्वेपार्श्वास्थ्नः=१ चत्वारिहस्ताद्यवयवस्य=१ पवाः=

का॥६९ शिरोस्थनिकरोटिःस्त्रीपार्श्वास्थनितुपार्श्विका॥ अंगंप्रतीकोव

द्वादशदेहस्य=२ नांतः=२

यवोपघनोथकलेवरं ७० गात्रंवपुःसंहननंशरीरंवर्ष्मविग्रहः कायोदे

द्वेपादाग्रस्य=३ चत्वारिपादस्य=१

हःक्लीवपुंसोःस्त्रियांमूर्तिस्तनुस्तनूः ७१ पादाग्रंप्रपदंपादःपादंघ्रिश्चर

पादग्रंथीः=१ द्वेपादग्रंथेः=१ एकंगुल्फाधोभागस्य=१ गुल्फयोः= द्वेजंघायाः=१

णोस्त्रियां तद्ग्रंथीघुटिकेगुल्फौपुमान्पार्ष्णिस्तयोरधः ७२ जंघातुप्र

५७

त्रीणिऊरुजंघसंधेः=१ द्वेजानूपरिभागस्य=१ ऊरोःसंधिः१ एकमूरुसंधेः=१

स्तनौजानूरुपर्वाष्ठीवदस्त्रियां सक्थिक्लीबेपुमानूरुस्तत्संधिःपुंसिवं 198

त्रीणिगुदस्य=२ एकंनाभेरधोभागस्य१ मूत्राशयपुटोवस्तिरितिरत्नमाला१। द्वेकटेः२ श्रोणीइत्याख्यातस्य=२

क्षणः ७३ गुदंत्वपानंपायुर्नावस्तिर्नाभेरधोद्वयोः कटोनाश्रोणिफ

पंचैवकट्यामित्यस्य=३ स्त्रीकट्याःपश्चाद्भागोनितंबएकम्१ त्रीणिकट्याः=३ स्त्रीएषपलत्तणम्=३ स्त्रीकट्याःपुरोग्रभागोजघनम्=१

लकंकटिःश्रोणिःककुद्मती ७४ पश्चान्नितंबःस्त्रीकट्याःक्लीबेतुज

नितंबद्वयस्थौयौकूपकौदृश्यवंशादयोगर्त्तौतौद्विहीनेनपुंसकलिंगेकथ्येते कुकुंदरेतिप्रथमाद्विवचनान्तम्=१ द्वेचूलकद्वयस्य=२

घनंपुरः कूपकौतुनितंबस्थौद्वयहीनेकुकुंदरे ७५ स्त्रियांस्फिचौक

कट्याः प्रोथौ मांसपिण्डौ कथिप्रोथौ = १ वक्ष्यमाणयोर्भगशिश्नयोरुपस्थः = १ योनिः = १ द्वयोरितियोनिनाम्नयः = १ चत्वारि शिश्नस्य = १ शिश्नो हि दंसः = १

199

अ॰ द्वि॰ ५५

टिप्रोथावुपस्थो वक्ष्यमाणयोः॥ भगं योनिर्द्वयोः शिश्नो मेढ्रो मेहनशेफसी॥

त्रीण्यण्डस्य = २ पकं पृष्ठवंशाधोभागस्य = २ पंचोदरस्य = २

७६ मुष्कोऽण्डकोशो वृषणः पृष्ठवंशाधरे त्रिकं॥ पिचंडकुक्षी जठरोदरं तुंदं

द्वे स्तनस्य = ३ पकं कुचाग्रभागस्य = ३ नपुंसि = ३ पकं भुजान्तरस्य = ३ त्रीणि वक्षसः = ३

स्तनौ कुचौ॥ ७७ चूचुकं तु कुचाग्रं स्यान्न ना क्रोडं भुजांतरं॥ उरो वत्सं च व

पकं पृष्ठस्य = तनोर्देहस्य चरमं पश्चाद्भागः पृष्ठम् = १ त्रीणि स्कंधस्य = १ स्कंधस्यैव संधी अंसवत्सयोः संधी जत्रुणी कथ्येते = १

क्षः पृष्ठं तु चरमं तनोः॥ ७८ स्कंधो भुजशिरोंऽसोऽस्त्री संधी तस्यैव जत्रुणी॥ ५५

द्वेबाहुमूलस्य=१ तयोःकक्षयोरधोभागःपार्श्वम्=१ त्रीणिदेहमध्यस्य=१

बाहुमूलेउभेकक्षौपार्श्वमस्त्रीतयोरधः ७९ मध्यमंचावलग्नंच

200

द्वौपरौभुजबाहूस्त्रीपुंसयोः=२ चत्वारिबाहोः=२ द्वेभुजमध्यग्रंथेः=२

मध्योस्त्रीद्वौपरौद्वयोः भुजबाहूप्रवेष्टोदोःस्यात्कफोणिस्तुकूर्परः

कूर्परस्योपरिभागःप्रगंडः=३ मणिबन्धपर्यन्तककफोणेरधःप्रकोष्ठः=३ मणिबंधोहस्तग्रंथिस्तमारभ्यकनिष्ठापर्यन्तंकरस्यवहिर्भागःकरभःकथ्यते=३

८० अस्योपरिप्रगंडःस्यात्प्रकोष्टस्तस्यचाप्यधः मणिबंधादाकनि

त्रीणिहस्तस्य=१ द्वेशेषपार्श्वस्यांगुल्याः=१

ष्ठंकरस्यकरभोवहिः ८१ पंचशाखःशयःपाणिस्तर्जनीस्यात्प्रदे।

हेऽङ्गुलीनां=१

अङ्गुष्ठादारभ्यकनिष्ठिकापर्य्यन्तानामङ्गुलीक्रमेणैकैकम्=१
प्रदेशनीपर्यायत्वेनाङ्गुष्ठाक्रमप्रतिपादनार्थमनूद्यतइतिनपौनरुक्तिः=१

शिनी अङ्गुल्यः करशाखाः स्युः अङ्गुष्ठः प्रदेशिनी ८२ मध्यमाना

चत्वारितावत्स्य=२

मिका चापि कनिष्ठा चेति ताः क्रमात् पुनर्भवः कररुहो नखोऽस्त्रीनख

तर्ज्जन्यादियुतेततेविस्तृतेऽङ्गुष्ठेप्रादेशादित्रयम् ३ तत्रतर्ज्जन्यायुतेततेऽङ्गुष्ठे
प्रादेशः मध्यमायुतेततेऽङ्गुष्ठेतालः अनामिकायुतेततेऽङ्गुष्ठेगोकर्णः=३

रोऽस्त्रियां ८३ प्रादेशतालगोकर्णास्तर्जन्यादियुतेतते अङ्गुष्ठे सकनि

सकनिष्ठेऽङ्गुष्ठेवितस्तिः सएवद्वादशाङ्गुलः द्वेवितस्ती=१ विस्तृताङ्गुलौपाणौचपेटादयस्त्रयः=१

ष्ठे स्याद्वितस्तिर्द्वादशाङ्गुलः ८४ पाणौ चपेटप्रतलप्रहस्ता विस्तृताङ्गु

अ॰ द्वि॰ ५६

५६

201

हौ वामदक्षिणौ चपेटौ संहतौ संमिलितौ चेत्संहततलप्रतला वुच्येते = १

निःशेषेण कुब्जीकृतः पाणिः प्रसृताख्यः स्यात्प्रसृतिरिति स्वामी १

तौ॥ हौ संहतौ संहततलप्रतलौ वामदक्षिणौ॥ ८५ पाणिर्निकुब्जः प्र 202

तौ प्रसृतौ युतौ मिलितौ अञ्जलिः = २

कफोणेरधः प्रकोष्ठस्तत्र विस्तृतकरेण सहितो हस्तो वर्तते स च तद्विशिष्टगलः प्रकोष्ठे विस्तृतकर इति प्रथमान्तोऽपि पाठः = एकं हस्तस्य २

सृतिस्तौ युतावञ्जलिः पुमान्॥ प्रकोष्ठे विस्तृतकरे हस्तो मुष्ट्या तु बद्ध

या॥ ८६ सरत्निः स्यादरत्निस्तु निष्कनिष्ठेन मुष्टिना॥ व्यामो बाह्वोः सक

सहस्तो बद्धया मुष्ट्योपलक्षितो रत्निः स्यात् = ३

निर्गता कनिष्ठा यस्मात्तेन विस्तृतकनिष्ठेन मुष्टिनोपलक्षितः करः अरत्निः स्यात् = १

मुष्ट्या मुष्टिनेति रूपभेदान्मुष्टिर्द्वयोः = १

तिर्यक्पार्श्वविस्तृतयोः सकरयोर्बाह्वोरन्तरं व्यामः = १

ऊर्ध्वमुपरि विस्तृतौ दोषौ पाणी च येन तादृशस्य पुंसो यन्मानं परिमाणं तत्रिषु पौरुषं त्रिषु यथा पौरुषं जलं पौरुषी स्त्री पौरुषः सेतुः = १

रयोस्ततयोस्तिर्यगन्तरं॥ ८७ ऊर्ध्वविस्तृतदोष्पाणिनृमाने पौरुषं त्रि

हृद्ग्रीवापरेभागस्य=१ शीलिग्रीवायाम्=१ सा ग्रीवा तिसृभी रेखाभिर्युता कम्बुग्रीवा कथ्यते=१

५ कंठो गलो थ ग्रीवायां शिरोधिः कंधरेत्यपि ८८ कंबुग्रीवा त्रि

शीलिग्रीवापश्चाद्भागस्य=२ समस्तमुखविवरस्य=कवयलद्रुपलतिते समुदाये प्रयुंजते=२

रेखासावद्धुर्घाटा क्रकाटिका वक्त्रास्ये वदनं तुंडमाननं लपनं मुखं

चत्वारि ओष्ठस्य ओष्ठाधरावोष्ठाधरावित्यर्थः यद्यपि शब्देनोपरिदंतच्छ दउच्यते अधरशब्देनाधस्तात्तच्छद उच्यते तथापि दंतच्छादनसमानधर्म त्वात् ओष्ठशब्देनाधरशब्देना पिहावुच्येते इति शाश्वतहृदे कत्वाभावेन सूचितम् यद्य

पञ्चनासिकायाः=३

८९ क्लीवे घ्राणं गंधवहा घोणा नासा च नासिका ओष्ठाधरौ तु रदनच्छ

वयवद्वयमिश्रस्यात्तदा द्वंद्वैकवत्स्यात् नेत्रा दधरगलेरितिधर्मदाप्रयोगे हृदो ष्ठाधरात्वम् ९० न्ताधरपाणिका तथाशेवधा

अधरादधस्ताच्चिबुकम्=१ द्वे कपोलस्य=१

दौदशनवाससी ५. अधस्ताच्चिबुकं गंडौ कपोलौ तत्परो दृक्त्त दं नाथरलक्ष्मकोपयाहृत्यत्रच वेपमानाधमालक्ष्यः कोपाय स्याइतिवलभेनविहितत्वम् ओष्ठाभ्यां सहितो ऽधरोइति स्वामी=२

ताभ्यां कपोलाभ्यां परो मुखभागो दृक्त्तः=१

203

ग्रं द्वि ५०

चत्वारि दन्तस्य   द्वे तालुनः =१   त्रीणि जिह्वायाः =१

नौ दशना दंता रदास्तालु तु काकुदं ॥ ९१ रसज्ञा रसना जिह्वा प्रांतावो

ओष्ठयोर्वामदक्षिणप्रान्तावन्तौ सृक्किणी कथ्येते =२   त्रीणि ललाटस्य =२   पुमान्   नेत्रयोरूर्ध्वभागे भ्रुवौ =२   नासिकाया उपरि भ्रुवोर्मध्यं कूर्चम् =२

ष्ठस्य सृक्किणी ॥ ललाटमलिकं गोधिरूर्द्ध्वे दृग्भ्यां भ्रुवौ स्त्रियौ ॥ ९२ कूर्

अक्ष्णः तारका कनीनिका =१   षट् नेत्रस्य =१

चमस्त्री भ्रुवोर्मध्यं तारकाक्ष्णः कनीनिका ॥ लोचनं नयनं नेत्रमीक्ष

सान्तः =   षान्तः =   पञ्च नेत्रजलस्य =१   वामदक्षिणनेत्रान्तावपाङ्गौ =१

णं चक्षुरक्षिणी ॥ ९३ दृग्दृष्टी चास्रु नेत्रांबु रोदनं चास्रमश्रु च ॥ अपांगौ

204

अपाङ्गदर्शनं कटाक्षः=१ षट्कर्णस्य=६ पुंसि द्विः=१

अ॰ द्विं॰ ५८

नेत्रयोरन्तौ कटाक्षोऽपाङ्गदर्शने ॥ ९४ कर्णशब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्र

अन्तौ अपाङ्गौ नेत्रान्तदाम=२ पञ्चशिरसः=२ शिरस्तालमादिसान्तपदं नेच शिरोवाची शिरोदन्तो रजोवाची रजस्तथा विचकर्त्तशिरान्होणि

वर्थाः पादरजोपमाः इतिकंठभूषणकाव्यालंकारउक्तः=२ । षट्केशस्य=२

५ सान्तः

वणं श्रवः उत्तमाङ्गं शिरः शीर्षं मूर्द्धा ना मस्तकोऽस्त्रियां ॥ ९५ चिकु

द्वे अलकस्य ३ अलकाः क्लीवपुंसयोरिति स्व

केशसमूहे=३ द्वे केशसमूहस्य=३ भूतिः स्वभाववक्राण्यलकानि तासामिति भा

रविः हस्ते लीलाकमलमलकं बाल

रः कुन्तलो वालः कचः केशः शिरोरुहः तद्वृन्दे कैशिकं कैश्यमल कुन्दानुविद्धमिति कालिदासः=३

तेऽलकाः ललाटे रेखारूपा भ्रमरकाः=१ द्वे क्षत्रियकुमाराणां चूडायाः=१ पदे=

५८

काश्चूर्णकुन्तलाः ॥ ९६ ते ललाटे भ्रमरकाः काकपक्षः शिखण्डकः ॥

205

द्वे केशरचनामात्रस्य=१ ऊर्ध्वमार्गे मौक्तिकादिसंवेष्टाः कचा धम्मिल्लः=१ स्त्रीणां शिरोमध्यस्य चूडायाः=१

कबरी केशवेशोऽथ धम्मिल्लः संयताः कचाः ॥ ९७ ॥ शिखा चूडा केशपाशी

व्रतिनस्तपस्विनस्तु नाम्=२ द्वे संलग्नकचानाम्=२ द्वे वेणीति ख्यातस्य २ केशरचनाविशेषस्य प्रोषितभर्तृकादिधार्यस्य=२
द्वे स्वतः स्नानादिना वा निर्मलस्य अन्योन्यासंलग्नस्य केशस्य=२

व्रतिनस्तु सटा जटा ॥ वेणिः प्रवेणी शीर्षण्यशिरस्यौ विशदे कचे ॥

कचादिस्त्वार्थनिर्देशात्कचपर्यायात्परे स्थिताः पाशादयः कलापार्थाः
समूहार्थाः शोभनार्थी वा यथा केशपाशः केशपक्षः केशहस्तः=३ स्त्रीणां लोम्नः=३ नान्तः=

९८ पाशः पक्षश्च हस्तश्च कलापार्थाः कचात्परे ॥ तनूरुहं रोम लोम

पुंमुखे पुरुषास्ये तेषां लोम्नां वृद्धौ पंचालंकाररचनादिकृतशोभायाः=२
नान्तः= समस्तलोमानि श्मश्रु एषु ज्ञेयं=१

तद्वृद्धौ श्मश्रु पुंमुखे ॥ ९९ ॥ आकल्पवेशौ नेपथ्यं प्रतिकर्म प्रसाधनं ॥

सौ=

206

अ॰ द्वि॰ ५९

207

दशैते इत्याद्यलंक्रियांतं सार्द्धपद्यमेकं क्वचिदेव पुस्तके दृश्यते तन्न स्वागमार्थमेवेति मुकुटसारसंग्रहकारौ=१

दशालंकृतस्य=१

दशैते त्रिषु अलंकर्ता अलंकरिष्णुश्च मंडितः ॥ प्रसाधितो अलंकृतश्च भूषि

हेमालंकारविधेः=२

तश्च परिष्कृतः ॥ विभ्राड् भ्राजिष्णु रोचिष्णू भूषा स्यादलंक्रिया ॥ अ

पंचहारायाभरणस्य=१ स्त्रा हेममुकुटस्य=१ मुकुटं मुकुटं विदुरीति द्विरूपाकोषादुकारस्हिताच=१

लंकारस्त्वाभरणं परिष्कारो विभूषणं ॥ मंडनं चाथ मुकुटं किरीटं पुंनपुं

हेममुकुटस्य नायकमणेः=१ हारमध्यगो विशिष्टमणिस्तरलः=१ हेवालवंधनार्थमुक्तालतादेः सीमंतस्थिता या: स्वर्णादितिलकादिकायास्तिमुकुटः ५१=१

सकं ॥ चूडामणिः शिरोरत्नं तरलो हारमध्यगः ॥ बालपाश्या पारित

हेमस्वर्णादिरचितललाटाभरणस्य चंदना
दिरचितललाटतिलकादेरिति केचित्=१

हेताटंकाख्यकर्णाभरणस्य=१

हेस्त्रीपुंसयोर्विशेषेणकर्णाभरणस्य=२

208

थ्या पत्रपाश्या ललाटिका ॥ १०३ कर्णिका तालपत्रं स्यात्कुंडलं कर्ण-

हेकंठाभरणमात्रस्य=२

हेग्रानाभिलंबिमानग्रीवाभूषायाम्=२

वेष्टकम् ॥ ग्रैवेयकं कंठभूषा लंबमाना ललंतिका ॥ १०४ स्वर्णैः प्रा-

सैवललंतिकास्वर्णकृताप्रालंबिका=१

सैवमौक्तिकैर्ग्रथिताउरःसूत्रिका=१

हेहारस्य=१

असौहारःशतयष्टिकः
शतसरः देवच्छंदः=१

लंबिकाथोरस्सूत्रिका मौक्तिकैः कृता ॥ हारो मुक्तावली देवच्छंदोऽसौ

यष्टीनां भेदाद्धारभेदास्युः=१

द्वात्रिंशद्भिर्गुच्छो विंशत्यादिभिः कीर्तितोर्धगुच्छाख्यः षोडशभिर्माणवको द्वादशभि
स्त्वर्धमाणवकः इति वराहः गोस्तनस्तु चतुर्यष्टिर्हारभेदः प्रकीर्तितः चतुष्षष्टया

शतयष्टिकः ॥ १०५ हारभेदा यष्टिभेदाद्गुच्छगुच्छार्धगोस्तनाः ॥ अर्धहारो

ष्टीभिरर्धहार
उदाहृतः=१

एकयष्टिका एकसरी एकावली = १   सा एकावली एव सप्तविंशतिमुक्ताभिः कृता नक्षत्रमाला = १

अ॰ रो माणवकः एकावल्येकयष्टिका ॥ १९ सैव नक्षत्रमाला स्यात्सप्त   209

द्वि॰ चत्वारि स्वर्णादिरचितप्रकोष्ठाभरणस्य शंखचूडकाभूषणस्य = २

६ चुडा = २

विंशतिमौक्तिकैः आवापकः पारिहार्यः कटको वलयोऽस्त्रियां ॥ १९

हस्ताग्राभरणस्य = २   हेमांगुलिभूषणस्य १ अग्रमेव त्रिभिरन्यदपि अङ्गुलीयकं तस्य स्यात् अङ्गुलीयकमिति भट्टोजिमान् अपि = २   सा ऊर्मिका ऽक्षरैर्युक्ता अंगुलिमुद्रा स्यात् = १   हस्ताग्रमूलालंकारस्य = २

केयूरमंगदं तुल्ये अंगुलीयकमूर्मिका ॥ साक्षरांगुलिमुद्रा स्यात्कंक

पंचस्त्रीकट्याभरणस्य = १   ६

णं करभूषणं ॥ १८ स्त्रीकट्यां मेखला कांची सप्तकी रशना तथा स्त्री

पंक्तिशृंखलमाभरणस्य = १

षट्पादाभरणस्य नूपुरस्य = १

बेसारसनंचाथपुंस्कट्यांसंखलंत्रिषु ॥ पादांगदंतुलाकोटिर्मंजी

हेत्रद्रघंटिकायाः किंकिणीतिस्वामी कंकणः स्यादिति सरः कंकणीक्षुद्रघंटिकेतिभागुरिः = २

त्वगादीनि चत्वारि वस्त्राणां योनिः कारणम् = २

रोनूपुरोस्त्रियां हंसकःपादकटकःकिंकिणीक्षुद्रघंटिका ॥ त्व

वल्कभवं वाल्कं तद्विशेषाः क्षौमादयः क्षुमा अतसी तद्भवं क्षौमं दुकूलं वा चित्रप्रहद्धमिति केचित् = ३

क्षवा=

दशेतिवक्ष्यमाणानि क्षौमादिवर्ज्ज वाल्कफालादीनि निष्क्रयाणि तानि दशत्रिषु चकारात् कादंबंतंत्रकमितिसुभूतिः क्षौममग्रतो वक्ष्यमाणे इह वाल्कस्य विवरणे तेनानूदितं तेन सह त्रिष्विति न संवध्यते = २

क्फलकृमिरोमाणिवस्त्रयोनिर्दशत्रिषु ॥ वाल्कंक्षौमादिफालंतु

फलस्य विकारः फालं त्रयं कार्पासवस्त्रस्य = ३

कृमीणामपीनिर्गतसूत्रतः कृम्मलाकारः कोषस्तेभ्यः कौशेयम् मूर्द्धन्यतालव्यौ द्वे कौशेयवस्त्रस्य = १

रंकुर्हिरणभेदस्तल्लोमभवं रांकवम् पशवो मृगा इति वस्पतेः तो मेषादिलोमजमपि कंबलादि रांकवमिति मुकुटः = १

कार्पासंबादरंचतत ॥ कौशेयंकृमिकोशोत्थंरांकवंमृगरोमजं ॥

210

अ॰ द्वि॰ ६१

211

चत्वारि नववस्त्रस्य = १ पक्वं धौतवस्त्रस्य = १

अनाहतं निष्प्रवाणि तंत्रकं च नवांबरे ॥ १२ ॥ तत्स्यादुद्गमनीयं यद्धौत

पक्वं धौतकौशेयस्य = २ द्वे बहुमूल्यस्य = २ द्वे मकूलस्य = २ दुपट्टा =

योर्वस्त्रयोर्युगं ॥ पत्रोर्णं धौतकौशेयं बहुमूल्यं महाधनं ॥ १३ ॥ क्षौमं

द्वे प्रवर्गंठितवस्त्रस्य = २ चुणीयावस्त्र = ३ द्वे दस्तीतिख्यातस्य = २

दुकूलं स्याद्द्वे तु निवीतं प्रावृतं त्रिषु ॥ स्त्रियां बहुत्वे वस्त्रस्य दशाः स्युर्वस्त

वस्त्राणां दशापैसीसेतनी = २ वस्तिरेकवचनान्तापि इह तद्दशासामानाधिकरण्यात् बहु॰ ६१ त्वमितिस्त्र

जीर्णवस्त्रदीर्घस्य = १ द्वे वस्त्रविस्तारस्य = १ द्वे जीर्णवस्त्रस्य = १

योर्द्वयोः ॥ १४ ॥ दैर्घ्यमायाम आनाहः परिणाहो विशालता ॥ पटच्चरं जी

भूतिः स्त्रियां तु बाङ्गंतः = २

212

मलिनत्वादिदूषितवस्त्रखंडस्य=१ षट्वस्त्रस्य=१ सान्तम्=१

शिवं स्त्रियां समौ नक्तककर्पटौ ॥१५ वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनं

हे शोभनवस्त्रस्य=२ पुमान्= हे स्थूलवस्त्रस्य=२ सिःवा=

मंशुकं सुचेलकः पटोऽस्त्री ना वराशिः स्थूलशाटकः ॥१६ निचो

निचुलोपि निचोलः स्यादिति भसः निचोलं पुन्नपुंसकेऽ इति च तत्रैव हे येन वस्त्रांतरमाच्छाद्यते शय्यादि वा तस्य=२

हे कंबलस्य=२ चत्वारि अधःपरिधानवस्त्रस्य=१

लः प्रच्छदपटः समौ रल्लककंबलौ अंतरीयोपसंव्यानपरिधानान्य

पंचोपरिपरिधानवस्त्रस्य=१ पुवा=

धोंशुके ॥१७ द्वौ प्रावारोत्तरासंगौ समौ बृहतिका तथा संव्यानमुत्तरीयं

अ॰
द्वि॰
९२

213

द्वे कञ्चुलिकायाः १ गौरादित्वाच्चोली = १

पकंहिमवातनिवारणपरीकंवलादेः = १

काण्डपटस्यात्रः १

वं चोलः कूर्पासकोऽस्त्रियां ॥ ११८ ॥ नीशारः स्यात्प्रावरणे हिमानिलनि

विदग्धस्त्रीणां अर्द्धोरुकपिधानके चालनाकारे वस्त्रे चंडातकम् २ अर्द्धोरुकं ।

पकंपदाग्रपर्यन्तलंबमानवस्त्रस्य = २

वरस्त्रीणां वासस्यअंशुतकस्य रतङ्स्य मरमालायां पुमानपि = २

वारणे ॥ अर्धोरुकं वरस्त्रीणां स्याच्चंडातकमंशुकं ॥ ११९ ॥ स्यात्त्रिष्वाप्रप

द्वयमप्यस्त्रीनिसूमतिः = ३

द्वे चंद्रोपाश्रितिस्यातस्य = २

विशुद्धवस्त्रं दूष्याणि पिच्छावंवस्त्रगृहान्तरादृतिरूढः दूष्यन्दीर्घा

दिमृइन्यपत्राद्दिनास्थूलपटगृहम् दूष्यपटगपटकुरपीति

मुभाकुः = ३

दीनं तत्प्राप्नोत्याप्रपदं हि यत् ॥ अस्त्री वितानमुल्लोचो दूष्याद्यं वस्त्रवेश्म

द्वे शरीरनिर्मलीकरणमात्र ९२ एव क्वचित्तिति

त्रीणि अवपायकवस्त्रस्य = रकनात =

नांतोपं = १ कर्मेतिपाठः कुंकुमादिनाशरीर शोभाधानरूपमा

यवनि कावा =

त्रस्य स्नानोद्वर्तनोदेर्विनिस्त्वा

(मी = १

नि ॥ १२० ॥ प्रतिसीरा जवनिका स्यात्तिरस्करिणी च सा ॥ परिकर्माङ्गसंस्का

त्रीणिप्रोंछनादिनांगनिर्म्मलीकरणमात्रस्य = १ हेउद्वर्त्तनस्य = वटना = १ क्लीबे = त्रीणिस्नानस्य = १

रः स्यान्मार्ष्टिर्मार्जना मृजा ॥१२१॥ उद्वर्त्तनोत्सादने द्वे समे आप्लाव आप्लव

त्रीणिचन्दनादिदेहलेपनविशेषस्य = २ हेस्नानपूर्वगन्धस्यप्रयत्नविशेषेण पूर्वभोगन्ध्यापादनस्य = २

वः स्नानं चर्चा तु चार्चिक्यं स्थासकोथ प्रबोधनं ॥१२२॥ अनुबोधः प

हेस्तनकपोलादौकस्तूरिकादिरचितपत्रावल्याः = ३ चन्दकं ललाटस्यतिलकस्य = ३

त्रलेखापत्रांगुलिरिमे स्त्रियां तमालपत्रतिलकचित्रकाणि विशे

एकंमध्येद्वितीयंतिलकंतुरीयंविशेषकंचनस्त्रियांपुन्नपुंसकमित्यर्थः = १ केसरस्य =

षकं ॥१२३॥ द्वितीयं च तुरीयं च न स्त्रियामथ कुंकुमं काश्मीरजन्माग्नि

एकादशकुंकुमस्य = १

215

अं॰
द्विं॰
६३

वस्र क्रथीरेति पदानि वरवाल्हीकमिति केचित् काश्मीरं वरवाल्हीकं संकोचपि
शुनं वरमिकेषां तेरेकुसुणं चात्र कुपर्यायः सूचक पर्याया अन्यनामेति सुभूतिः = १

शिवं वरं वाह्लीकं पीतनं ॥१२४॥ रक्तसंकोचपिशुनं धीरं लोहितचंदनं

षट् लाक्षायाः = २ त्रीणि लवंगस्य = २

लाक्षा राक्षा जतु क्लीबे यावोऽलक्तो द्रुमामयः ॥१२५॥ लवंगं देवकुसुमं।

लक्ष्मीपर्यायनामकम् = ३ त्रीणि कालियाकाष्ठ इति ख्यातस्य = ३ मलयागरः = पकार्थम् = ३

श्रीसंज्ञमथ जायकं कालीयकं च कालानुसार्यं चाथ समार्थकं ॥१२६॥

षट् सामान्य अगुरुकाष्ठस्य = १ हेऽकृष्णागुरुणः = १ पदगुरु मल्लिगंधित ६३ देवमंगल्या = १

वंशिकागुरु राजार्हं लोहं कृमिजजोंगकं कालागुर्वगुरु स्यात्तु मंगल्या

पंचगलेतिख्यातस्य = १

मल्लिगंधियवनं ॥ १२७ ॥ यक्षधूपः सर्ज्जरसो रालः सर्वरसावपि बहुरूपोऽप्य

द्वे नानागंधिकृतस्य दशांगादिधूपस्य = २ चत्वारि सिह्लकाख्यस्य सुगंधिद्रव्यस्य = २

थवृकधूपकृत्रिमधूपकौ ॥ १२८ ॥ तुरुष्कः पिंडकः सिह्लो यावनोऽप्यथपा

पञ्च सरलद्रवस्य = ३ त्रीणि कस्तूर्याः = ३

यसे श्रीवासो वृकधूपोऽपि श्रीवेष्टसरलद्रवौ ॥ १२९ ॥ मृगनाभिर्मृगमदः

त्रीणि काकोल इति ख्यातस्य = १ पञ्च कर्पूरस्य = १

कस्तूरी चाथ कोलकं कक्कोलकं कोशफलमथ कर्पूरमस्त्रियां ॥ १३० ॥

चंद्रपर्य्यायनामानि = २ सिताभ्र इति वा = १ चत्वारि चंदनसामान्यस्य = १ भद्रश्रियमपि = १

घनसारश्चंद्रसंज्ञः सिताभ्रो हिमवालुका ॥ गंधसारो मलयजो भद्रश्री ।

अ॰ द्वि॰ द्व

तैलपर्णि कादित्रयं चंदनभेदे तिलपर्णिकानाम मलयैकदेशस्तत्र भवम् तत्र गोशी । पंचरक्तचं
र्षीकारे मलयप्रस्थे भवं तथाह हरिर्मुकुकस्तदाकारस्य मलयप्रस्थस्य चन्दनं तथा = २ दनस्य = २

अप्यंचत्वर्थश्चंदनभेदः अ परं रक्तचन्दनसोरभहीन मौषधमात्रप्रयोजनं वेणप वर्गवद्यते = २

श्चंदनोऽस्त्रियां ॥३॥ तैलपर्णिकगोशीर्षे हरिचंदनमस्त्रियां ॥ तिलपर्णी

हेज्जाइफलेति ख्यातस्य = ३

तु पत्रांगं रंजनं रक्तचंदनं ॥३२॥ कुचंदनं चाथ जातीकोशजातीफले स

कर्पूरादिभिः समभागैर्यक्षकर्दमः कर्पूरागुरुकस्तूरीकंकोलचुसृणानि च एकीकृतमिदं सर्वं यक्षकर्दम उच्यते इति । चत्वारि गात्रानुलेपनयोग्यस्य पिष्टस्य गंधद्रव्यस्य
आदिः कुंकुमागुरुकस्तूरीकर्पूरं चंदनं तथा महासुगंधिमित्युक्तं नामतो यक्षकर्दम इति धन्वन्तरिः = १ हेगात्रानुलेपनयोग्यस्य वर्ति विशेषस्य ॥ वर्णकादिद येन तूष्णचंदनादिलेपन मात्रेति भिन्न भ्रमादयः = १

मे ॥ कर्पूरागुरुकस्तूरीकक्कोलैर्यक्षकर्दमः ॥३३॥ गात्रानुलेपिनी व

हे पटवासादितो दश = १

वैश्यवर्गोक्तत्वे भावितवासिते इति वक्ष्यते तत्तु भक्तद्रव्यभावना ॥ देहसगंधि द्रव्यस्य = । यामिनि पोत रुद्व्यम = १

त्रिः वर्णकं स्याद्विलेपनं ॥ चूर्णानि वासयोगाः स्युर्भावितं वासितं त्रिषु ॥

गंधमाल्यधूपादिभिर्वस्त्रताम्बूलादीनां यः संस्कारः सौरभ्याधानं तदधिवासनम् = २   त्रीणि मालायाः = २

१३४ संस्कारो गंधमाल्याद्यैर्यः स्यात्तदधिवासनं ॥ माल्यं मालास्रजौ मूर्ध्नि

माल्यात केशमध्ये गर्भकः = २   तदेव माल्यं चूडातो लंबमानं प्रभ्रष्टकम् = १   पुरोभागे न्यस्तं ललाटपर्यन्तमागतं ललामकम् = १

निरुपपदो हि मालाशब्दः पुष्पस्रजमेवाभिधत्ते इति काव्यप्रकाशे पुष्पमालेति प्रयोगो न्यवेलक्षणार्थः पुष्पाः मुक्ताहार इति गर्भकेति = २

केशमध्ये तु गर्भकः ॥ १३५ प्रभ्रष्टकं शिखालंबि पुरोन्यस्तं ललामकं ॥

तदेव ग्रीवाबालात् ऋजु लंबमानं प्रालम्बम् = १   उत्तरीयाकारेण उरसि यदाहितं तद्वैकक्षकम् = १

प्रालंबमृजुलंबि स्यात्कंठाद्वैकक्षिकं तु तत् ॥ १३६ यत्तिर्यक्क्षिप्तमुरसि ॥

अ॰ द्वि॰ ६४

219

हे शिखास्य मालस्य = १ हे कुसुमादेः पत्रवल्ल्यादिरचनायाः = १ हे सर्वसंपूर्णायाः = १

शिखास्वापीडशेखरौ ॥ रचना स्यात्परिस्पन्दः आभोगः परिपूर्णता ॥३२

हे सिंहासनाइ तिख्यातस्य = २ त्रीणि शय्यामात्रस्य = २ चत्वारि खट्वायाः = २

उपधानं तूपबर्हः शय्यायां शयनीयवत् शयनं मंचपर्यंकपल्यंकाः

समार्थाः = हे गेंदइ तिख्यातस्य क्रीडोपयोगि तथा शय्याप्रक्षालकथितः = १ हे दीपस्य = १ हे आसनस्य = १ हे संपुटस्य। डोना इति ख्यातस्य = १

खट्वया समाः ॥३८ गेंदुकः कंदुको दीपः प्रदीपः पीठमासनं ॥ समुद्गक।

हे परिग्रह इतिख्यातस्य = १ पीकदान = १ हे कंघी तिख्यातस्य = १ हे गन्धचूर्णस्य = १ ६४

पिश्राला =

कः संपुटकः प्रतिग्राहः पतद्ग्रहः ॥३९ प्रसाधनी कंकतिका पिष्टातः

दीपेति अस्येकज्जलध्वजादयः दीपस्तु स्नेहाशस्प्रदीपः कज्जलध्वजः दृशोंधनो गृहमणिर्दोषातिलकस्तथा शिखातरुदीपवृक्षो ज्योत्स्नावृक्षोथलोचक इति त्रिकांडे = २

श्रीणि दर्पणस्य आदर्शो दर्पणः प्रोक्तः इत्यमरमालाक्षीवेपी
निरुक्तिः किन्तु दर्पणमस्ति यत्र सकलमिति धर्मदासः = १
मुकुरो मुकुरोपि चेति द्विरूपकोषः = १ द्वे व्यजनस्य = पखाः

पटवासकः दर्पणे मुकुरादर्शौ व्यजनं तालवृन्तकं १४०॥ इतिमनु

नववंशस्य = २

ष्यवर्गः॥६॥ संततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयौ १ वंशो

ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रा वर्णाः
स्वाद्याः स्युरेकं ब्राह्मणादीनाम = ३

न्ववायः संतानो वर्णाः स्युर्ब्राह्मणादयः विप्रक्षत्रियविट्शूद्राश्चा

इतिस्मृतिः = १ द्वे राजवंशभवस्य = यस्य कस्यचित्कुलसंभवः = १

तुर्वर्ण्यमिति स्मृतं २ राजबीजी राजवंश्यो बीज्यस्तु कुलसंभवः

ब्रह्मचार्यादिचतुष्कं स्वस्वनामप्रसिद्धे
एतच्चतुष्टये आश्रमः = १

षट् कुलीनस्य = १ नांतः = नांतः =

महाकुलकुलीनार्यसभ्यसज्जनसाधवः ३ ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो

221

अ॰ द्वि॰ ६६

षट् ब्राह्मणस्य = २

भिक्षुश्चतुष्टये आश्रमोऽस्त्री द्विजात्यग्रजन्मभूदेववाडवाः ४ विप्रश्च

असौ ब्राह्मणः यागादिभिर्युतः षट्कर्मा उच्यते आदिनाऽध्ययनाध्यापनदानानि याजनाध्यापने तथा प्रतिग्रहश्चेति युक्तः षट्कर्मा विप्र उच्यते = १

द्वाविंशति पण्डितस्य = ३ शत्रन्तः =

ब्राह्मणोऽसौ षट्कर्मा यागादिभिर्युतः विद्वान्विपश्चिद्दोषज्ञः सन्सुधीः

सांतः २ नांतः २

६६

नांतः = मत्वंतः = मत्वंतः =

कोविदो बुधः ५ धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्पण्डितः कविः धीमान्

सूरिस्तु विचक्षणाः इति नाम मालायाम् नांतो पि स्त्रियां तवाः स्यान्ताः = १

केचित्तु दूरदर्शी दिद्वयं पृथगाहुः तिन्तदयुक्तं दूरदर्को विदः सूरिरितिरभसात् एवेकपर्यायत्वदर्शनात् = १

222

नांतः नांतः नांतः हे वेदाध्येत्तर्ब्राह्मणस्य = १

सूरिः कृती कृष्टिर्लब्धवर्णो विचक्षणः ६ दूरदर्शी दीर्घदर्शी श्रोत्रिय

मंत्रो वेदस्तस्योपनयनपूर्वकं ग्रंथतोर्थतश्च व्याख्याता पितापि ता आचार्यः उपनीयतु यः शिष्यं वेदमध्यापयद्विजः साङ्गं च सरहस्यं च तमाचार्यं प्रचक्षते इति मनुः उपचारान्मंत्रादीनां शतिपादपिता प्याचार्यः = २

हे वेदादिपाठयितुः = २

निषेको गर्भाधानमादिना पुंसवनसीमंतोन्नयनादेर्मन्त्रविद्यादेश्च ग्रहः तत्कर्तापित्रादि गुरुः = २

छान्दसौ समौ उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ सनिषेकादिकृद्गुरुः ७ मंत्र

अध्वरे यागविषये ममेदं संपादनाय पूर्वं कर्म कुरु इति ऋत्विजामादेष्टा आदेशको यजमानस्तत्र व्रती = ३

व्रती ३

व्याख्याकृदाचार्य आदेशी त्वध्वरे व्रती यष्टा च यजमानश्च स सोमवति

सोमपानवत्यध्वरे दीक्षितः कथ्यते = १

हे पुनः पुनर्यागकरणशीलस्य = १

विधिना वेदबोधितविधाने न कृतयागो यज्वा = १

स यज्वा गीष्पती ष्ट्या बृहस्पतिसवनाम्ना यागेनेष्टवान् स्थपतिः = १

दीक्षितः ८ इज्याशीलो यायजूको यज्वा तु विधिनेष्टवान् बृहस्पती

सर्वस्वन्दक्षिणा यत्र सर्वस्वदक्षिणो
विश्वजिन्नामा यागः स येनेष्टः स सर्ववेदाः = १

हे पीतसोमलतारसस्य = १

यागः हि: =

223

सांतः

स्यात्स्थपतिः सोमपीथी तु सोमपः ॥ ९ सर्ववेदाः स येनेष्टः क्रतुः सर्ववे

सांगे शिक्षाद्यंगषट्कोपेते वेदे अधीती तेनाधीती अनूचानः = २

अधीतवेदो गुरुः द्गमागं तयोः सकाशाल्ल
व्धानुज्ञेयः समावृत्तः = १ ॥

श्रे॰
हि॰
६२

दक्षिणः ॥ अनूचानः प्रवचने सांगेऽधीती गुरोस्तु यः ॥ १० लब्धानुज्ञः स

अन्तेवासी तात्च्छीलेणिनिः अल
टिविकल्पे अन्तेवासीति च प्रत्ययांत
विषयश्चापंतसिः शिष्यं वते।
वसंति वांः ते विजनेन जिन्सुरि
तिभागुरिः विससमाना र्थया नुप्रयोगे पि
पया न्रगात्तमुपासते गुरुमिवान्तंसदः = २

अभिषवः स्नानमात्रमिह तु सत्तावाद्या
गा गत्तांत कृतवान्यः समक्ता = ३

छीणिशिष्यस्य = ३

हे प्रथमा र्व्यवेदपाठकानाम् २ शिक्षा
प्रथमोपदेशस्तामधीते इत्पण = ३

मावृत्तः समौ तावभिषवे स्नाते ॥ छात्रांतेवासिनौ शिष्ये शैक्षाः प्राथमक

ब्रह्मवेदस्तदेकस्मात्गुरोरध्येतम भित्रं ब्रह्मचर्याख्यं
व्रतमाचरंतिये ते अन्योन्यं सब्रह्मचारिणः = १

पक्ते शरुरधेणांते मियः सत्ती
र्थ्या उच्यन्ते = १

६३

ल्पिकाः ॥ ११ एकब्रह्मव्रताचारा मिथः सब्रह्मचारिणः ॥ सतीर्थ्यास्त्वेक

अग्निं चितवान् गृहीतवान् विशेषाग्निचित्=१

ह्येउपदेशपरम्परायाः=१

इतिहाशब्दोऽव्ययं परंपरोपदेशवाचकः=१

सर्वः चितवानग्निमग्निचित् ॥२ पारंपर्योपदेशेस्यादैतिह्यमितिहाव्य

विनोपदेशो न ज्ञानमुपज्ञाय यथा वाल्मीकेः=२ एतदिस्यं सिद्धान्तीसपाप

श्लोकज्ञानम्=२ ज्ञानपूर्वकस्यारंभः=२ सप्तयज्ञस्य=२

यं उपज्ञाज्ञानमाद्यं स्यात् ज्ञात्वारंभ उपक्रमः ॥३ यज्ञः सवोऽध्वरो यागः स

पाठादिभिः पंचभिः ब्रह्मयज्ञादिनामकैः पंचमहायज्ञाः स्युः स्वाध्यायो ब्रह्मयज्ञः स्यान्नृयज्ञोऽतिथिपूजन नर्पणं पितृयज्ञः स्याद्भूतयज्ञो बलिस्स्मृतः देवयज्ञस्ततो होम एते पंचमहाध्वराः=१

प्ततंतुर्मखः क्रतुः पाठो होमश्चातिथीनां सपर्यातर्पणं बलिः ॥४ एते

नवसभायाः=१ समस्तंवा=१

पंचमहायज्ञा ब्रह्मयज्ञादिनामकाः समज्यापरिषद्गोष्ठीसभासमितिसं

हविषां होमद्रव्याणामाधारो यज्ञस्थलं ततः प्राक् पूर्वदेशे सप
त्नीकयजमानसदस्यानां स्थित्यर्थं यज्ञगृहं वर्तते तत्र प्राग्वंशशब्दो
(वर्तते = १

अ. द्वि. ६८

225

संतः ::

सदः १५ आस्थानी क्लीवमास्थानं स्त्रीनपुंसकयोः सदः॥ प्राग्वंशः प्राग्ह

मान्तः

यज्ञे स्तुतादिकविधिनिरीक्षणाधिकारिणः सदस्याः = २

चत्वारि यागसभाया आरंभकाणाम् = २

विर्गेहात्सदस्या विधिदर्शिनः॥ १६ सभासदः सभास्तारः सभ्याः सामाजि

यजुर्वेदादिविदां क्रमादध्वर्य्वादि नाम त्रयं यजुर्विदध्वर्युः सामविदुद्गाता ऋग्विद्धोता = ३

अग्नीध्राद्याः अग्नीध्रब्रह्मोद्गात्रादयः षोडश यत्नस्वामिनः धनैर्वार्या ये ते ऋत्विजो याजकाश्चोच्यन्ते = ३

काश्च ते॥ अध्वर्यूद्गातृहोतारो यजुःसामर्ग्विदः क्रमात्॥ १७ आग्नीध्राद्या

13

यागार्थं परिष्कृता भूमिर्वेदिः वाङ्मन्ता साचडमरु काकारा अतएव वेदिविलग्नमध्येति क्रमारे = १

द्वे यागार्थसंस्कृतसमभागे = १

६८

धनैर्वार्या ऋत्विजो याजकाश्च ते॥ वेदिः परिष्कृता भूमिः समे स्थण्डिलचत्वरे॥ १८

खदिरादिकं पशुबंधनकाष्ठं यूपम् मूर्द्धि काष्ठमयो डमरुकाकृतिश्चषालः वलयाकृतिरितिमुकुटः = १

अस्य यूपादिदर्शनवारणाय यत्तस्या नेणा सुगहनान्निरन्तरा वृतिर्वेष्टनं सा कुंबा = १

दे यूपाग्रस्य = १ तर्म्मतांतम् = १

चषालो यूपकटकः कुंबा सुगहना वृतिः यूपाग्रं तर्म निर्मंथ्यदारुणि

226

अग्न्युत्पादनाय यत्काष्ठं काष्ठान्तरेणा वघृष्यते तत्रारणिः सा द्वयोः स्त्रियां नपुंसके च = २

त्रयं लक्षणा प्रसिद्धं पृथक् पृथग्गाग्निवये १ पूर्वेणा आहवनीयोऽग्नि दक्षिणाग्नि लदक्षिणः उत्तरो गार्हपत्यस्त्रेताग्निरिति कथ्यते = २

पकं दक्षिणाग्न्यादीनां त्रयाणाम् = १

त्वरणिर्द्वयोः ॥ १९ दक्षिणाग्निर्गार्हपत्याहवनीयौ त्रयोऽग्नयः अग्नित्रय

मंत्रादिना संस्कृतोऽग्निः प्रणीतः = ३

परिचाय्योपचाय्यश्च समूह्यः क्रतवह्न्यर्थ इति रत्नकोषः = ३

एते याग वह्नौ प्रयोगिणः प्रयोक्तव्याः = ३

मिदं त्रेता प्रणीतः संस्कृतोऽनलः ॥ २० समूह्यः परिचाय्योपचाय्यावग्नौ

पूर्वोक्ताद्गार्हपत्यादग्नेः सकाशादानीय योदक्षिणाग्निः प्रणीयते संस्क्रियते तस्मिन्नानाय्यः = १

प्रयोगिणः योगार्हपत्यादानीयदक्षिणाग्निः प्रणीयते ॥ २१ तस्मिन्ना

ना २

अग्नेः पत्न्याः १ स्वाहा शब्दो यमनव्ययः स्वाहयेव दद्विर्भुजन्ति रुद्रः अव्यय वाचक स्तु स्वाहा देव हविर्दाने इत्यव्ययवर्गे व्याख्यातः १

आवर्तितेत तमे दुग्धे दधि योगात् आमिक्षा दीर्घमध्येति ३ रूक्षो तमः क्रूरमध्येति गोवर्द्धनः मूर्द्धन्यषा = १

227

ध्योऽग्नायी स्वाहा च हुतभुक्प्रिया॥ आमिक्षा सा शृतोष्णे या क्षीरे स्याद्दधि

यागवह्निदीपनार्थं मृगचर्ममयव्यजनं धवित्रम् धुवित्रमिति केचित् = २

अग्निसमिन्धने ज्वालने या ऋक् पठ्यते तत्र द्वे = २

योगतः॥ २२ धवित्रं व्यजनं तद्यद्रचितं मृगचर्मणा॥ ऋक्सामिधेनी धाय्या

गायत्र्यादिछन्दः शब्दवाच्यं भवति आदितामग्र इत्युष्णिगत्यादि = २

हव्यपाके पचनीये द्रव्ये चरुः स्यात् स्थाली चरुरित्यादि केचित् = ३

च या स्यादग्निसमिन्धने॥ २३ गायत्रीप्रमुखं छन्दो हव्यपाके चरुः पु

अ॰ द्वि॰ ६५

दधिसंयुक्ताज्यस्यैकम् = दधिसद्वित्ते

पायसं तु क्षीरवंशोः श्रीवासपरमान्नयोः इति मेदिनी = १ द्वे पायसस्य = १

यथाक्रमं देवाः अन्नं हव्यं पितृभ्योऽन्नं कव्यमिति = १

६५

मान्॥ पृषदाज्यं सदध्याज्ये परमान्नं तु पायसम्॥ २४ हव्यकव्ये दैवपित्र्ये

देवपित्रन्नस्य द्वे = १

स्रुवादिकंयज्ञपात्रंअग्रादिनाचमसादिः=१

यज्ञपात्राणांपृथक्पृथक्ध्रुवादयस्त्रयः स्त्रीलिंगाः स्रुवः पुमान् स्रुचस्त्रियः स्रुचइति बहुवचनंध्रुवादीनांबलाद्यपराकृतिः उपभृतइयंचकाकारासाहृचर्यात्स्त्रीत्वम् जुहूर ईचन्द्राकृतिः नापुमान् स्रुवः स्रुचः स्त्रियः इतिप्रकृतः ध्रुवोपभृदिति=१

अग्रेपात्रंस्रुवादिकं ध्रुवोपभृज्जुहूर्नातुस्रुवोभेदाःस्रुचःस्त्रियः २५

मंत्रश्रुतः शास्त्रहतः पशुरुपाकृतः जीवत्यपिपशौ उपाकृतः उपाकृतः पलायितइतिप्रयोगात् =२

यज्ञेपशुहनने=२ स्ता चवधार्थकम् २हिः

उपाकृतःपशुरसौयोभिमंत्र्यहतःक्रतौ परंपराकंशमनंप्रोक्षणंतत्र

हतेपशौत्रयोवाच्यलिंगाः=३ हव्यंहोतव्यमात्रे=२

योवधः २६ वाच्यलिंगाःप्रमीतोपसंपन्नप्रोक्षितांहते सांनाय्यंह

पक्वंक्रतस्थ=१ दीक्षांतोपसोवभृथः=१

विरग्नौतुहुतंत्रिषुवषट्कृतं २७ दीक्षांतोवभृथोयज्ञेतत्कर्मार्हं

228

पकं यत्तकर्मादि वल्लनः = १ कृतकर्मश्र्श्रमुच्यते = १ खातादिकर्म पूर्तं आदिना पुष्करिण्यः सभावापीदेवताय तनानि च आरामश्च विशेषेण पूर्तकर्म विनिर्दिशेत् = १ यथाक्रमं यत्तशेषे अमृतं भोजनशेषे विघसः = १

229

अं० द्वि० ६

त्रेयस्तिषु त्रिष्वथ क्रतुकर्मेष्टं पूर्तं खातादिकर्म यत् ॥ १८ ॥ अमृतं विघसो यत्तशेषभोजनशेषयोः ॥ त्यागो विहापितं दानमुत्सर्जनविसर्जने ॥

त्रयोदश दानस्य = २

१९ विश्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनं ॥ प्रादेशनं निर्वपणमपवर्जनमंहतिः ॥ २० ॥ मृतार्थं तदहे दानं त्रिषु स्यादौर्ध्वदेहिकं ॥ पितृदानं

अंहतिर्म ध्याकारवती स्त्रियाम अंहतिरिति मध्ये कारवतीत्यन्यः = १ मृतार्थं मृताय तदहः प्रभृति यद्दानं तदहर्दानं तत् और्ध्वदेहिकम केचित्तु सपिंडीकरणात्पूर्वं प्रेतदानेरदम् पितृदानं निवापः स्यादितिवक्ष्यमाणत्वात्पितृदानमिति = १ पितरश्च दिश्य जलव ... स्यादिदानं निवापः पितृयज्ञ ... णां मृतोपलक्षणार्थम् = १

शास्त्रशब्दः लक्षणया शास्त्रोक्तविधौ वर्त्तते शास्त्रेण शास्त्रोक्तविधानेन तत्कर्मात् पितृदानं तस्य पात्रं कर्म क्रिया संपादनकालपात्रादिनियमेन यद्ब्राह्मणभोजनादि तच्छ्राद्धम् = १

मासिके पार्वणश्राद्धे अन्वाहार्यम् = १

पंचदशांशीकृतस्य दिवसस्य अष्टमोंऽशः कुतपः = १

निवापः स्यात्पितृदानं तत्कर्म श्राद्धं शास्त्रतः ॥ ३१ ॥ अन्वाहार्यं मासिकेंऽशोऽष्ट

शास्त्रतः पितृकर्म श्राद्धम् = १

चत्वके तत्कादिनां धर्मादि अन्वेषणे = २

मोऽह्नः कुतपोऽस्त्रियां पर्येषणा परीष्टिश्चान्वेषणा च गवेषणा ॥ ३२ ॥

सनिर्वाऽग्रुक्ता हेलुर्वादेराज्ञाध्यसत्कारश्च केकचिदर्थे । नियोजनेऽनेच तत्क्रम = ३

व्रतभिक्षायाम् = ३

धनादियांचात्र संकीर्णांवर्गेव्यपते = ३

अर्घार्थं पूजार्थं = ३

अर्घः पूजा विधिस्तदर्थे अर्घ्यम् = ३

सनिस्त्वध्येषणा याच्ञाभिशस्तिर्याचनार्थना षट्तु त्रिष्वर्घ्यमर्घार्थे

पादार्थं जले पाद्यम् = १

अतिथ्यर्थे भक्तादौ वस्तुनि आतिथ्यम् तत्र अतिथ्यर्थे साधुनि कर्मणि आतिथेयम् = १

पाद्यं पादार्थं वारिणि ॥ ३३ ॥ क्रमादातिथ्यातिथेये अतिथ्यर्थेऽत्र साधुनि स्या

230

प्रचेतसस्त्वादिकविः स्यान्मैत्रावरुणश्च सः वाल्मीकिश्चा
थगाधेयो विश्वामित्रश्च कौशिकः इति द्विपः व्यासो द्वै
पायनः पाराशर्यः सत्यवतीसुतः इत्यपि = १

अयं गृहागते पुरुषविशेषे = १

घट्टगृजायाः = १

द्वौ वैशिकं त्वागन्तावतिथिर्ना गृहागते ॥ ३४ ॥ पूजा नमस्यापचितिः सप

चत्वार्य्याराधकस्तिनातुकूलते = २

अयं व्रतवशात् भ्रमणे भ्रमणमात्रे च = २

र्य्यार्चार्हणाः समाः ॥ ३५ ॥ वरिवस्या तु शुश्रूषा परिचर्याप्युपासना ॥ व

अटापर्य्यटनं भ्रमइतिरत्नको । यतिनां मौनव्रतादिकमीर्यापथे तस्मिन् स्थितिः ईर्य्या = ३ द्वयमाचमनस्य ३ उपस्पर्शः स्पर्शमात्रे स्नाने च आचमने योरपीति रत्नकोषः = ३
घाट्यापि = ३

ज्याटाट्या पर्यटनं चर्या त्वीर्यापथे स्थितिः ॥ ३६ ॥ उपस्पर्शस्त्वाचमनमथ

प्राचूर्णकमाघ्राणकावमुत्यानंतु गौरवमिति द्विपः = १

द्वे मौनस्य = १

पंचानुक्रमस्य = १

मौनमभाषणम् आनुपूर्वी स्त्रियां वावृत्परिपाटी अनुक्रमः ॥ ३७ ॥ पर्याय

अ॰ द्वि॰ ७

द्वयं अतिक्रमे क्रमोल्लंघनया वतः=१ हेनियमस्य=१ तच्चोपवासादि लक्षणं स्वकालावच्छिन्नं चेतदा पुण्यकमुच्यते आदिना स्त्रदारभोजनादि =१

232

अतिपातस्त्वस्यात्पर्याये उपात्ययः नियमो व्रतमस्त्री तच्चोपवासादि पु

हे उपवासस्य=२ प्रकृतिपुरुषयोर्विभागेन ज्ञातं विवेकः=२ वृत्ताध्ययनस्य वेदाध्ययनस्य या संपत्तिर्उत्कर्षः प्रभा वस्तत्रैवर्च्चसम्=२

ण्यकं ॥ १८ ॥ औपवस्त्रं तूपवासो विवेकः पृथगात्मता स्याद्ब्रह्मवर्च्चसं वृ ब्रह्म१

वेदपाठविभागार्थं योंजलिः क्रियते स ब्रह्मांजलिः १ स हस्तद्वस्तावयवे यं सद्हि ब्रह्मांजलिः स्मृत इति मनुः=१ वेदपाठमुखजलकणा ब्रह्मबिन्दुः=१

त्ताध्ययनर्द्धिर्यांजलिः ॥ १९ ॥ पाठे ब्रह्मांजलिः पाठे विप्रुषो ब्रह्मबिंदवः

ध्यानयोगयोरासने स्वस्तिकपद्मासनादौ ब्रह्मासनम्=१ द्वयं वैदिकविधाने=१ यागादिषु शास्त्रविहितः प्रथमो मुख्यः कल्पः=१

ध्यानयोगासने ब्रह्मासनं कल्पे विधिक्रमौ ॥ ध॰ मुख्यः स्यात्प्रथमः क

मुख्याद्धीणोऽनुकल्पः = १ संस्कारोवह्नकरणंतत्पूर्वकंवेदस्यग्रहणमुपाकरणम् = १

233

अ॰ द्वि॰ ७२

स्योऽनुकल्पस्तुततोऽधमः संस्कारपूर्वग्रहणंस्यादुपाकरणंश्रुतेः ४१

क्लीबे = हेनामोच्चारणपूर्वकस्यनमस्कारस्य = २ पंचचतुर्थाश्रमभिदौ = २ परिव्राटजात = २ त्रयोपिनांतः = २

समेतुपादग्रहणमभिवादनमित्युभे भिक्षुःपरिव्राट्कर्मन्दीपाराशर्य

त्रयंतपोधनस्य = ३ इयंमौनिव्रतिनि स्त्रियांङीनिर्वक्तांता मुनि वाराटकइतिलिंगादिसंग्रहेउक्तियोःपठि सत्यपितपःक्लेशोग्रत्रिद्विशोदांतः = ३

पिमस्करी ४२ तपस्वीतापसःपारिकांक्षीवाचंयमोमुनिः तपःक्ले

हे ब्रह्मचारिणः = १ हेऋषेः ऋषिरजादिर्मूर्द्धन्यांतः खंजनादिभ्येतिशब्दे विद्या। विदग्यमतयोरिषपृशक्ता = १ हेवेदाध्ययनानंतर गृहीतस्नात व्रतेः = १

शसहोदांतःवर्णिनोब्रह्मचारिणः ४३ ऋषयःसत्यवचसःस्नातक

इतिवालपाठितःस्त्रियांतवाप्युन्ताप्लवीच = १

निर्ज्जितः स्ववशे स्थापितः इंद्रियाणां ग्रामो गणो येस्ते तेषां नामत्रयं = २

स्वात्मवतो व्रती ॥ ये निर्ज्जितेंद्रियग्रामा यतिनो यतयश्च ते ॥ ४४ यः स्थंडि

हे व्रतकाम्यया स्थंडिले तृणाद्यनाच्छादितभूभागे शेते य स्तस्य = २

रजस्तमः शून्याः केवल सत्त्वस्था द्वयातिगा उच्यंते = २

ले व्रतवशाच्छेते स्थंडिलशाय्यसौ ॥ स्थांडिलश्चाथ विरजस्तमसः स्युर्द्व

त्रीणि व्रतादिना शुद्धस्य पुरुषादेः = ३ द्वे पाषंडे तपणकादौ = ३ व्रते पलाशकृतदंड आषाढः = १

यातिगाः ॥ ४५ पवित्रः प्रयतः पूतः ॥ पाषंडाः सर्वलिंगिनः ॥ पालाशो

वेणवो दंडो रांभः = १ द्वयं कमंडलौ = १

दंड आषाढो व्रते रांभस्तु वैणवः ॥ ४६ अस्त्री कमंडलुः कुंडी व्रतिनां

अ॰
द्वि॰
७३

235

एकं ब्रह्मचर्य्यायामासनस्य = १ ‍ ‍ त्रयं ब्रह्मचारिणामासनादिचर्म्मणि = १ ‍ ‍ एकं भिक्षासमूहस्य = १ ‍ ‍ द्वयमावृत्त्यावेदाध्ययने = १

मासनेब्रषी॥ अजिनं चर्म कृत्तिः स्त्री भैक्षं भिक्षाकदम्बकं॥ ४७ स्वाध्या

त्रीणि यज्ञे स्नानादि सोमलतासंधानयोग्यताकरणकर्मविशेषे = २ ‍ ‍ सर्वपापनोदि जप्यमघमर्षणम् स्त्रियां तु अघमर्षणी = २

यः स्याज्जपः सुत्याभिषवः सवनं च सा सर्वैनसामपध्वंसि जप्यं त्रिष्वघ

अमावास्यायागो दर्शः = १ ‍ पौर्णमासीयागः पौर्णमासः = १ ‍ ‍ पृथगिति द्वौ न पर्यायौ = १ ‍ ‍ उपायान्तरनिरपेक्षेण शरीरसाध्यं नित्यं यावज्जीवं येन कर्म अहिंसादिकं तद्यमः = १

मर्षणं॥ ४८ दर्शश्च पौर्णमासश्च यागौ पक्षान्तयोः पृथक्॥ शरीरसा

आगन्तुकदेवोत्थानादि देवार्चनादिनिमित्तमुपवासादिनियमः = १ ‍ ७३

धनापेक्षं नित्यं यत्कर्म तद्यमः॥ ४९ नियमस्तु स यत्कर्म नित्यमागन्तु

दक्षिणे करे उद्धृते सति वामस्कंधनिहितं यज्ञसूत्रं उपवीतमुच्यते = १ अन्यस्मिन् वामे उद्धृते प्राचीनावीतम् = १
वहिः हृते = १

सावनं उपवीतं यज्ञसूत्रं प्रोद्धृते दक्षिणे करे प्राचीनावीतमन्यस्मिं

कंठे अवलंबितं तद्देवनिवीतम् = २ अंगुलीनामग्रे दैवन्तीर्थम् = २ कनिष्ठानामिके स्वल्पांगुलीतयोर्मूले कायम् प्राजापत्यम् = २

निवीतं कंठलंबितं ॥ ५२ अंगुल्यग्रे तीर्थं दैवं स्वल्पांगुल्योर्मूले कायं

अंगुष्ठप्रदेशिन्योर्मध्ये पित्र्यं पितृदैवे । अंगुष्ठमूले ब्राह्मं ब्रह्मदैवतम् = ३ त्रयं ब्रह्मत्वे = ३
वतं अंगुलस्वप्रदेशिनी = ३

मध्येंगुष्ठांगुल्योः पित्र्यं मूले त्वंगुष्ठस्य ब्राह्मं ॥ ५३ स्यादब्रह्ममयं ब्रह्मत्वे

देवभूयं देवत्वं देवसायुज्यम् त्रयं देवत्वे = १ सांतपनं चांद्रायणादिकृच्छ्रशब्दवाच्यं भवति = १

ब्रह्मसायुज्यमित्यपि देवभूयादिकं तद्वत् कृच्छ्रं सांतपनादिकं ५४ सं

संन्यासस्याप्यंतिकस्याग्न्यादिकं च्छ्रभोजने
प्रायो ऽदतः पुमान् सांतत्वेन प्रसिद्धप्रायः
इति स्मातिवचनात् प्रायोपवेशनमस्ति
न्त्यपनिर्वसभवेतिरच्युः = १

अ॰
द्वि॰
७४

हे उच्छिन्नाग्नेः गृहस्थस्य = १ अर्थलिप्सया मिथ्या धर्मपथाश्रयणे कुहना = १

ग्रामसवन्यं नशनैःसुमान्त्र्यायोर्योग्यवीरहा। नष्टाग्निः कुहना लोभान्मिथ्ये।

अष्टादशसंस्कारहीनो व्रात्यः उपवीतकालादूर्ध्वमकृत। व्रतबंधो भ्रष्टगायत्रीको दानादिकर्ता हि द्विजो व्रात्यः = २ अधीतसर्ववेदस्यापि वेदाभ्यासने स्वाध्या यस्तच्छून्यो निराकृतिः = २

र्यापथकल्पना ॥ ५५ व्रात्यः संस्कारहीनः स्यादस्वाध्यायो निराकृतिः ॥

हे भिक्षार्थं जटादिधारकस्य = २ हे स्त्रीगमनादिना क्षतव्रतस्य २ आरब्धस्य नियमस्य स्त्रीमरणादिना ध्वस्तव्रतोऽवकीर्णी = ३ यस्मिन्सुप्ते रविरस्तमेति सोऽभिनिर्मुक्तः यस्मिन्सुप्ते रविरुदेति सोऽभ्युदितः = २

धर्मध्वजी लिंगवृत्तिरवकीर्णी क्षतव्रतः ५६ सुप्ते यस्मिन्नस्तमेति सुप्ते

अनूढे अकृतविवाहे ज्येष्ठे भ्रातरि कनीयान्भ्राता दारपरिग्रहात्परिवेत्ताऽनुज इतः = १

यस्मिन्नुदेति च अंशुमानभिनिर्मुक्ताभ्युदितौ यथाक्रमं ॥ ५७ परिवेत्ता

तो १

तस्य परिवेत्तुर्ज्यायान्भ्राता परिवित्तिः = १ षट् विवाहस्य = १

नुजोनूढे ज्येष्ठे दारपरिग्रहात्॥ परिवित्तिस्तु तज्ज्यायान्विवाहोपयमौ स-

पंचमरतस्य = २

मौ ५० तथा परिणयोद्वाहोपयामाः पाणिपीडनं॥ व्यवायो ग्राम्यध-

धर्मः प्रोक्तः यथाविधि निजस्त्रीसेवनं कामः अर्थो धनमेतैः पुरुष।
कर्तव्यतया परिदृष्टैस्त्रिभिरवयवैरुपलक्षितो वर्गस्त्रिवर्गः = १ मोक्षसहितैर्धर्मार्थकामैश्चतुर्वर्गः = १

र्मो मैथुनं निधुवनं रतं॥ ५१ त्रिवर्गो धर्मकामार्थैश्चतुर्वर्गः समोक्षकैः॥

बलं शक्तिः समानबलैरन्यूनाधि-
कशक्तिभिस्तैर्धर्मादिभिश्चतुर्भद्रं = १
वरस्य जामातुर्ये स्निग्धास्तत्पक्षा वयस्यास्ते जन्याः
जन्यो वरवधूज्ञातिप्रियभृत्यहिते षु चेति विश्वः = १
पंचक्षत्रियस्य = १

सबलैस्तैश्चतुर्भद्रं जन्यास्स्निग्धा वरस्य ये॥ ५२॥ इति ब्रह्मवर्गः॥ ७॥ म

अमरः द्वि ७५

239

सम्राजः=१ जोगः= क्ष्माभृत् नृप=१ हि:

र्धाभिषिक्तो राजन्यो बाहुजः क्षत्रियो विराट् राजा राट् पार्थिवक्ष्माभृन्नृ

प्रणतावशीभूताः प्रणामकारिणो वा अशेषाः सर्वे सामन्ता [illegible] राजा [illegible] =२ हेसमस्तभूम्यधिपस्य=२

पभूपमहीक्षितः १ राजा तु प्रणताशेषसामंतः स्यादधीश्वरः चक्रव

एकं भूम्येकदेशाधिपस्य=३ येन राज्ञा राजसूययागः कृतः यश्च द्वादशराजमंडलेश्वरः यश्च सकलभूपालान् शास्ति स्वस्य वश्यापारादिषु नियोजयति एवं विशेषणत्रयसम्पन्नः सम्राट्=३

र्ती सार्वभौमो नृपोन्यो मंडलेश्वरः २ येनेष्टं राजसूयेन मंडलस्येश्वरश्च यः ७५

नृपतिसमूहे राजकं=२ क्षत्रियाणां समूहे राजन्यकं=१

शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञः स सम्राडथ राजकं ३ राजन्यकं च नृपतिक्षत्रिया

त्रीणिमंत्रिणः=१ पकंकर्म्मोपयुक्तस चिवस्य=१ धीसचिवात्=१ हे साभास्येनरासप्रधानस्य पुरुषेप्रधानः पुमानपिप्रधानाहरितामुक्ताः स्तुरः प्रथा. नोरोगण्णामिति=१

एणांगणोक्कमात् मंत्रीधीसचिवोमात्योन्येकर्मसचिवास्ततः ४ महामात्राः

द्वेपुरोहितस्य=२ शांतः हेधर्माध्यक्षे विवादानुगतंदृष्ट्वापूर्ववाक्यंप्रयत्नतः विचारयतियेनासौप्राड्विवाकस्ततस्मतरतिस्मरविः अतः कर्षतनेचक्रेशाकटव्यवहारयोरितिविषः=२

२ प्रधानानिपुरोधास्तुपुरोहितः द्रष्टरिव्यवहाराणांप्राड्विवाकाक्षदर्शको

पंचहारा‍धिकृतस्य प्रतीहारेक्षस्तमध्येदीर्घमयप्रत्यर्थीयेप्रतीहारीनानोपि हाःस्थितदर्शकस्येकं नामापीतिकस्मित् हृस्थितस्य हारापेहाःस्योपिस्थितादर्शकइत्यपिसादर्शयिता प्रतीहारेथिदर्श कइतिरूदः स्त्रियांप्रतीहारी=३ राज्ञांरक्षिणांवर्गःसमूहोनीकस्थउच्यते रक्षिवर्गस्तयेराज्ञांसेनीकस्थाभिधीयतस्यमरमाला=१ हृयंप्राणाधिकारपुरुषे=३

५ प्रतीहारेद्वारपालद्वास्थद्वास्थितदर्शकाः रक्षिवर्गस्त्वनीकस्थोथाध्यक्षा

पकंग्रामाधिकृतःस्यागुकं=१ बहुग्रामेष्वधिकृतोगोपः=१ भौरिसवर्णोनियुक्तोभौरिकः तत्रनियुक्तइतिठककनकाध्यक्षोभौरिकः भूरिशब्दसुवर्णयोरिति विषः=१

धिकृतौसमौ ६ स्थायुकोधिकृतोग्रामेगोपोग्रामेषुभूरिषु भौरिकःकन

240

अ॰
द्वि॰
७६

एकं रजताध्यक्षे रजताध्यक्षस्तु नैष्किकश्चेति रूप्यसादयः = १

एकमंतःपुराधिकृतस्य जनस्य = १

241

काध्यक्षो रूप्याध्यक्षस्तु नैष्किकः ७ अंतःपुरे त्वधिकृतः स्यादंतर्वंशिको जनः

नाम चतुष्कं राज्ञामगारे वर्हिर्द्वाराधिकृतस्य = २

हे अंतःपुरस्ये अंतःपुरस्थे २ षंढो वर्षवरो क्लीवे गोपनीयं ध्यहूरुषे येत्वल्प

चतुष्कं कंचुकिनी निसारसंग्रहः = २

सत्त्वाश्च खलाः क्लीवाश्च स्त्रीस्वभाविनः नामानद्गुहाः कार्येषु ते वै वर्षवराः स्मृताः = २

सौविदल्लाः कंचुकिनः स्थापत्याः सौविदाश्च ते ८ षंढो वर्षवरस्तुल्यौ सेवका

द्वयं राजसेवके २ । सामान्यसेवके तु शूद्रवर्गे भृत्ये दासेयइतिवक्ष्य(न्ति) = २

विषयः स्वदेशस्तस्मादनंतरोऽव्यवहितो राजा शत्रुः = ३

ततः परं भूम्येकांतरितं मित्रं उपकारित्वात् = ३

ततः परं तरउदासीनाः नापकारी नोपकारी = ३

अरिर्मित्रं मरेर्मित्रं मित्रमित्रमतः परं तथारिमित्रमित्रं च विजिगीषोः पुरः स्मृताः = ३

र्थ्यनुजीविनः विषयानंतरो राजा शत्रुर्मित्रमतः परं ९ उदासीनः परतरः पा

७६

पार्ष्णिग्राहस्ततः पश्चादाक्रंदश्चासारश्च तयोर्द्वयोः मध्यमश्चोदासीनश्चेति द्वादशराजकम् १ पार्ष्णिग्राहासाराश्चाक्रन्दसारश्चेत्या(सारद्वयम्) = १

एकोनविंशति रिपोः = १

ह्यंतः

र्ष्णिग्राहस्तु पृष्ठतः रिपौ वैरिसपत्नारिद्विषद्द्वेषणदुर्हृदः १० द्विड्विपक्षाहिता

जेतुमिच्छोः पृष्ठतः प्रातिकूल्यमाचरति शत्रुहितायस पार्ष्णिग्राहः = १

अरातिमारातिमथो इति द्विरूपे दीर्घो दिग्म=१ आरव्यांस्वदन्देषिनिकां सप्तीकिनेर निदिमः=१

मित्रंदस्युशात्रवशात्रवः अभिघातिपारारातिप्रत्यर्थिपरिपंथिनः ११

२४२

त्रयंसमानवयसिसहचरे=२ त्रीणिमित्रस्य=२ द्वेसख्यस्य=२ द्वेआराध्यादेरिष्टसंपादनस्य=२

मित्रमाविष्टलिंगम् इयंमेमि
त्रमित्रमितिवाक्यायेन रान्तः
स्त्रियांतुमित्राइतिदृष्टपते=२

स्निग्धोवयस्यःसवयाअथमित्रंसखासुहृत् सख्यंसाप्तपदीनंस्यादनुरो

समयसमचारस्य=३ व स्पर्शःवा=

धोऽनुवर्तनं १२ यथार्हवर्णःप्रणिधिरपसर्पश्चरःस्पशः चारश्चगूढपु

हेश्चभिसंवादृगाकचेष्टितविश्वासापरस्य। रागद्वेषविनिर्मुक्तआप्तमरत्यभिधीयते=१ श्रेष्ठोदैवतस्य=१ ज्योतिषिकोबह्वियुक्तइतिमुकुटे हृद्विरदितोपमितिदेत्याराति:=१

रुषश्चाप्तःप्रत्ययितःसमौ १३ सांवत्सरोज्योतिषिकोदैवज्ञगणकावपि

अ॰ द्वि॰ ७८

243

नातः = हेतत्वार्थतातः = १

[illegible]ष्यमौहूर्तिकमौहूर्तज्ञानिकार्तान्तिकावपि ॥ १४ ॥ तान्त्रिको ज्ञातसिद्धान्तः

हेमदान्ता दिदानकर्तुर्गृहस्थस्य = २ चत्वारि लेखस्य = २

सत्री गृहपतिः समौ ॥ लिपिकारोऽक्षरचणोऽक्षरचुञ्चुश्च लेखके ॥ १५ ॥ लि

चत्वारि अक्षरविन्यासे लिखिताक्षरविन्यासे उभे स्त्रीवे के चित्त मन्यन्ते एकपदमाऽऽस्तदस्तत्त थाप्रति लिखितमिति विशेषणमर्थस्यात् लिपिर्लिबिश्च बुध्यते अक्षरवर्णनिर्माणवर्णमथ्य तद्बिंदुरिस्य ज्वलदतः तेनान्तरमपि = २

हेहूतस्य = १ हूतस्य भावः कर्म वा हूत्यं दौत्यमपि = १

खिताक्षरविन्यासे लिपिर्लिबिरुभे स्त्रियौ ॥ स्यात्संदेशहरो दूतो दूत्यं तद्भाव

पंचपथिकस्य १ स्त्रियां पांथा पथिकी पथका च = १

कर्मणि ॥ १६ ॥ अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पान्थः पथिक इत्यपि ॥ स्वाम्यमात्यसु

स्वाम्यादयः सप्त राज्याङ्गानि ७ उच्यन्ते स्वामी राजा अमात्यादयः प्रसिद्धाः एते प्रकृतयोऽप्युच्यन्ते राष्ट्रग्रहणेनैव पौरश्रेणी नाग्रहणासिद्धं पृथग्रहणं हानेशाधान्याद्योपनार्थम् अतः स्वाम्यादयः पौराणां श्रेण्यो पि

चप्राधान्येन राज्याङ्गानि प्रकृतय उच्यन्ते यदाह अमात्यायाश्चपौरा [illegible] सद्भिः प्रकृतयस्ततः तत्र स्वामी राजा अमात्यो मंत्री सहृन्मित्रं सुवर्णादि [illegible] भाण्डागारं कोशः राष्ट्रं जनपदवती भूमिः पर्वतादि दुर्गं संग्रहं दुर्गम् बलं सैन्यम् एतानि सप्त प्रकृतिशब्दवाच्यानि अङ्गानि राज्यमिति कस्यचिन्मतमाश्रित्याह पौराणामिति पौराणां श्रेणिभिः स परस्परोपकारीदं सप्ताङ्गं राज्यमुच्यते = १

[illegible] स्वाम्यमात्यश्च राष्ट्रं च दुर्गं कोशो बलं सुहृत

स्वाभादिदानेन बंधुभिः प्रीतुत्पादनमेत्रीकरणं संधिः २ विरुद्धग्रहणापाममेलेदाहृत्लुंठनादि विग्रहः २ शत्रोरवस्कंदनाय यात्रा यानम् २ देशकालाद्यपेक्षया पुरुषाभावात् उपसंहृतस्थायाणस्य स्थितिरासनं २ बलिनो वैरिणो मध्ये काकाक्षिवदलक्षितस्योभयत्र वाचास्वसमर्पणं द्वैधम् २ विजिगीषुबलवदाश्रयणमाश्रयः = २

संध्यादयः षड्गुणशब्दवाच्याः = २

तिस्रः शक्तिशब्दवाच्याः प्रभुत्वस्य कर्ताकोषदंडः प्रभुशक्तिः = २

उच्छिद्यमानो रिपुणा निरुपायप्रतिक्रियः शक्तिहीनः संश्रयते बलिनं धार्मिकं नृपमिति = २

हृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानि च ॥ १७ राज्यांगानि प्रकृतयः पौराणां श्रेणयोपि च ॥

संधिर्ना विग्रहो यानमासनं द्वैधमाश्रयः ॥ १८ षड्गुणाः शक्तयस्तिस्रः प्र

विक्रमेण स्वशक्त्याविष्करणमुत्साहशक्तिः ३ संध्यादीनां च यथावत्स्थापनं तत्स्थानबलं मंत्रशक्तिः २ पंचांगमंत्रो मंत्रशक्तिरिति माधविः = ३

नीतिवेदिनां मते त्रिवर्गः अष्टकवर्गस्यापचयः उपचयो वृद्धिः नोपचयनापचयः स्थानं त्रिवर्गाः ३ त्रयं स्तिः = ३ कृषिर्वणिक्पथो दुर्गं सेतुः कुंजरबंधनम् खन्याकरबलादानं शून्यानां च निवेशनमिति अष्ट

भावोत्साहमंत्रजाः क्षयः स्थानं च वृद्धिश्च त्रिवर्गो नीतिवेदिनां ॥ १९ स प्र

कोशाय तनं दंडो दमनं तद्धेतुत्वात्सैन्यमपि दंडस्ताभ्यां यत्तेजो जायते स प्रभावः स प्रतापः अपि दैयावमानादेः प्रयुक्तस्य परेण यत् प्राणात्ययेप्यसहनं तत्तेजः समुदाहृतमिति भरतः = २

परस्परोपकाराणां दर्शनं चानुकीर्तनम् संबंधस्य समाख्यानमायत्याः संप्रकाशनम् वाचा पेशलया साहं तवाहमिति चार्पणम् इति सामविधानज्ञैः साम पंचविधं स्मृतमिति = १

तापः प्रभावश्च यत्तेजः कोशदंडजं ॥ सामदाने भेददंडावित्युपायचतुष्ट

स्वधनस्य परेभ्यः प्रतिपादनम् यत्समामं यदुक्तं गृहीतस्य माधनमप्रमात् प्रतिदानं तथा तस्य गृहीतस्यानुमोदनम् द्रव्यदानमपूर्वं च स्वयंग्राहप्रवर्तनम् देयस्य प्रतिमोक्षं दानं पंचविधं स्मृतम् शत्रोरमात्यादीनामुपायेन परतो विश्लिष्य आत्मसात् करणं भेदः स त्रिविधः तदुक्तं स्नेहरागापनयनं संहर्षोत्पादनं तथा संतर्जनं च भेदज्ञैर्भेदस्त्रिविधः स्मृतः इति १ दमनं दंडः स च त्रिविधः तदुक्तं वधो र्थग्रहणं चैव परिक्लेशस्तथैव च इति दंडविधानज्ञैर्दंडोपि त्रिविधः स्मृतः १ परिक्लेशो बंधनताडनादिः इत्युपायचतुष्टयम् अन्ये तु मायोपेक्षेन्द्रजालं च सप्तोपायाः प्रकीर्तिताः इति तन्मायेंद्रजालं तर्भावतः इंद्रजालं च भेदस्तिर्यग्यकर्तुरभिप्रायः = १

दाममात्रेणत्रे क्रानां प्रत्येकं पर्यायमाह = १ हे साम्नः समयानि विरोधमिति शामतालआदि चेति मुकुटे । त्रिषु नार्थप्रदानेसंबंधादिभिः कोपोपशमनेसांत्वनेसाम यद्वासामसांत्वप्रयोगेसाम त्वदामन् हेम त्रितयादिनिपातयते = १
वीरोदंडस्य = १
धर्माद्यैर्धर्मार्थकामभयैरमात्यादीनां परीक्षणमुपधा = १
हे भेदस्य = १

ये ॥ २० ॥ साहसं तु दमो दंडः साम सांत्वमथो समौ भेदोपजापावुपधा धर्मा

अषडक्षीणादीनिःशलाकांताः पंच त्रिषु लिंगेषु वर्त्तंते = २
द्वाभ्यां यो मंत्रः क्रियते स्तृतीयाद्यविषयो ऽषडक्षीणः = २
सप्तविजनस्य = २

द्यैर्यत्परीक्षणं ॥ २१ पंच त्रिष्वषडक्षीणो यस्तृतीयाद्यगोचरः विविक्त वि

रहो निर्भुवनेपि स्याद्रहो गुह्ये । नपुंसकमिति रभसः = १
सांतः = १
अव्यये = रहो भवे रहस्यम् = १

जनछन्ननिःशलाकास्तथा रहः ॥ २२ रहश्चोपांशु चालिंगे रहस्यं तद्भवे

हे विश्वासस्य = १
यथोचितात् यथाशास्त्राद् भ्रंशोपः पतनं भ्रेषः = १
पंचोचितस्य = १

त्रिषु समौ विस्रंभविश्वासौ भ्रेषो भ्रंशो यथोचितात् ॥ २३ अभ्रेषन्यायक

अ॰ द्वि॰ ७८

245

षट् न्यायादनपेते=१

पं यि

स्यात्तु देशरूप्यं समञ्जसं युक्तमौपयिकं लभ्यं भजमानाभिनीतवत्

एते युक्तादयः षट् शब्दा त्रिषु लिंगेषु भवन्ति=२ द्वयम् चित्तपरीतापाम्=२ षट् आज्ञायाः=२

२४ न्याय्यं च त्रिषु षट् संप्रधारणा तु समर्थनं अववादस्तु निर्देशो निदे

शास्तिरित्यपीति माधवी=१ चतुष्कं न्याय्यपथस्थितौ=१

शः शासनं च सः २५ शिष्टिश्चाज्ञा च संस्था तु मर्यादा धारणा स्थितिः

द्वयम् अपराधे=१ द्वे बंधनसम्पूर्णलादेः=१ वेदी= शास्त्रेण बोधिता द्विगुणो दण्डो द्विपाद्यः=१ द्वयं राजादेयकरे=१

सांतः क्लीबं

आगोऽपराधो मन्तुश्च समे तूद्दानबंधने २६ द्विपाद्यो द्विगुणो दण्डो भागधे

चट्टो नदीतीरस्थानं आदिना हट्टे प्रवेशे निष्क्रमणे च राजग्राह्यद्रव्यस्यानवि शेषः तत्रदेयं वस्तु शुल्कः = १

षट्कमुपायने १ हे देवतादिभ्यो भक्त्या मित्रादिभ्यश्च प्रीत्या प्रशस्तं दीयते तस्य चत्वारि त्पादेस्तर्षट्को (कनीयसः = १

अ॰ द्वि॰ ७५

यः करो बलिः चट्टादिदेयं शुल्को स्त्री प्राप्तं तत्प्रदेशाने २२ उपायनमेव

247

उपपूर्वाद्भुक्तो चं उपहारं च पासमा इतिदितः =

पुत्तकं यौति संवंधयति तत्र भवं पुत्र यौरव ध्योति देयं यौतकमुकारमध्यमपि यौतुकं तद्यौतिवाचस्पतिः कन्यादानकाले जामात्रे देयं यौतकं आदिना व्रतभिक्षादि च

ग्राह्यमुपहारस्तथोपदा यौतकादि तु यद्देयं सुदायो हरणं च तत् २८

तत्र यद्देयं सुदायः यौतकादि यन्नेदापा हापोदानं च कथ्यते सुदाय इतिश कृदेहरणं चतत् = २

हे वर्त्तमानकाले = ३ तत्काल स्तु हि = ३

भाविकाले आयति = ३

सद्यस्तात्कालिकफलं सांदृष्टिकम् = ३

भाविफलमुदर्कः = ३

तत्काले तु तदात्वं स्यादायतिः काल उत्तरः सांदृष्टिकं फलं सद्यः उदर्कः फ

७५

भयमिति वक्ष्यमाणेन प्रत्येकं संवंधः वह्नितोयादिभयं दृष्टं आदिना कृताशनं ज। स्वपरचक्रभवं दृष्टमुच्यते स्वसैन्यात्स्वदेशे परचक्राणि तस्कराः लेख्याधिर्ई भिर्दंमारक स्तथा श्रुतिहिहिरनाहहिमूषकापालभादयः = १ । राजानीकप्रियोत्सर्गो दृष्टं तन्मात्रषं विड इति १ दृष्टं स्वपरोति = १

लमुत्तरं २९ अदृष्टं वह्नितोयादि दृष्टं स्वपरचक्रजं महीभुजामहिभ

महीभुजां स्वपदात्त्रातं भयं अहिभयम् = १

हेराज्ञांविषयाधिकारे=१ हेचामरस्य=१ नृपस्यसामान्यमासनंभद्रासनं=१

येस्वपत्नमभवेभयं ॥ ३१ प्रक्रियांतंपिकाकं स्वांछ्वामरंतंप्रकीर्णकं ॥ नृ

248

तदेवस्वर्णरचितंसिंहासनं=२ हेछत्रे=२ तदेवराज्ञश्चेन्नृपलक्ष्म=२

पासनं यनं द्वासनं सिंहासनं तनत ३१ हैमं छत्रं त्वातपत्रं राजस्तु नृ

नीतः=१ हेमंगलार्थपूर्णकुंभस्य=३ हेस्वर्णरचितजलपात्रस्य=३ हेआगंतुकसैन्यवसतिस्थाने शिबिरंक्षीवेस्त्यर्थः=३

पलक्ष्मतत् ॥ भद्रकुंभः पूर्णकुंभो भृंगारः कनकालुका ॥ ३२ निवेशः

गुल्मोप्यवं१ प्रतिग्रहस्यचौकी=१ हस्त्यादिचतुष्कंसेनांगम=१

शिबिरं षंढे सज्जनं तूपरक्षणं ॥ हस्त्यश्वरथपादातं सेनांगं स्याच्चतुष्टयं ॥

हेसैन्यरक्षणाप्रतिग्रहकपहरीकादि नामस्य=१

पंचदशदन्तिनः=१
नांतः=

अम० द्वि० ८

३३ दंती दन्तावलो हस्ती द्विरदो नेकपो द्विपः मत्तेगजो गजो नागः कुंजरो

द्वयं यूथपतौ महागजे=२ द्वयं शमदे हस्तिनि=२

वारणः करी ३४ इभः स्तम्बेरमः पद्मी यूथनाथस्तु यूथपः मदोत्कटो म

द्वयं करिपोते त्रिंशांतु कलभी=३ द्वयं त्यक्तमदे हस्तिनि ३ हे निर्मदस्य=३

दकलः कलभः करिशावकः ३५ प्रभिन्नो गर्जितो मत्तः समावुद्वांतनिर्म

हे गजवाजस्य=१ हे गजसमूहस्य=१ स्त्रीणिकरिणाः=१ हे गजगंडस्य=१ द्वयं दन्तिनां मदे १ ८

दौ हास्तिकं गजता वृन्दे करिणी धेनुका वशा ३६ गंडः कटो मदो दानं

हे रणयोग्यस्य=
बीज वाह्यस्तो पवाह्यः सांनाह्यः समरीचिते इतिद्विजः=१

250

हेगजानां करनिर्गतजलकणस्य = १ करिशिरसिस्थउच्चप्रदेशौ विंबौ त्र तन्मागो कुंभपादवा द्वौ शिरसः कुंभौ पिंडाख्याविति सार्धसंज्ञकाः = १ कुंभयोर्मध्ये विदुशब्दवाच्यम् = १

वमथुः करशीकरः ॥ कुंभौ तु पिंडौ शिरसस्तयोर्मध्ये विदुः पुमान् ॥ ३७ ॥ अ

पक्षं चक्षुर्गोलिकस्थ ईषीका । पक्षं करि ललाटस्य = २ करिणामपांगदेशो निर्याणशब्दवाच्यः २ करिणां कर्णमूलं चूलिका = २

कृष्णमध्या दीर्घमध्यापि शार त्समयमिव रोचमाने षीकं हि रदमाहुरोदेति आस्यर्ष्यमंज रीस्रवः = २

वग्रहो ललाटं स्यादीषिका त्वक्षिकूटकं ॥ अपांगदेशो निर्याणं कर्णमूलं

कुंभस्याधः वाहित्थं वाहित्थं वातकुंभोपरि इति भागः वातकुंभस्य ललाटस्याधो भागः = २ अस्य वाहित्थस्याधो भागो दंतयो मध्यभागः प्रतिमानम् = ३ करिस्कंधदेश आसनम् = ३

तु चूलिका ॥ ३८ ॥ अधः कुंभस्य वाहित्थं प्रतिमानमधोऽस्य यत् ॥ आसनं

हेशवादिगतबिंदुसमूहस्य = १ हस्तिनां पार्श्वभागः पक्षभाग उच्यते गज पतिमधिरोहः पक्षकमस्य पेनेतिमावः = १ दंतसंनिहितोऽग्रभागो दंतभागः = १

स्कंधदेशः स्यात्पद्मकं बिंदुजालकं ॥ ३९ ॥ पक्षभागः पार्श्वभागो दंतभाग

गजस्य पूर्वं ये अग्रिमे जंघे आदिदेशो यस्य तद्गात्रं पश्चात्पश्चि
मे जंघे आदिदेशो यस्य तदवरं पूर्वजंघाभागो गात्रं पश्चा
ज्जंघाभागोवरं यद्वा पूर्वजंघयोरादिदेशो गात्रम् पश्चाज्जं
घयोरा दिदेशो वरं = १

पूर्वौ जंघादिदेशो गात्रम् पश्चाज्जंघादिदेशोऽवरं गात्रमंगे कलेवरे स्तंभे स्यादिग्जंघा
दिविभागेपि समीरितम् अवरं अप्रधानार्थे स्यात्पश्चाद्भागे च देतिनामिति विश्वः गात्रा
वरे गात्रे च रूपभेदादनयोः स्त्रीनपुंसकत्वमिति प्रभृतिः द्वौ पूर्वपश्चाज्जंघादिदे
शो गात्रावरे नन्वितिरभसः अतो द्वे स्त्रियामपि भवतः = १

आलानं बंधार्थस्तंभे अन्ये तु बंध
स्तंभ इति समाहारद्वंद्वमाहुः ते
न बंधे स्तंभे च आलानम् आ
लानं करिणां सह

अ॰
द्वि॰
८१

स्त्वयोरग्रतः ॥ द्वौ पूर्वपश्चाज्जंघादिदेशौ गात्रावरे क्रमात् ॥४५॥ तोत्त्रं वेणुकं

हे तोदनदंडस्य क्वचिद्वे
णु वेणुकमिति पाठः = १

251

स्तैर् लानं तो भ्राम्यते सद्भिः कालागुरुडुमैरिति । अंदुः खला पुंस्कटीवस्त्रबंधे । अंदुको निगडो मध्यः अंदूकक आरदितो पि च । तिरश्चुः तदूजा तिच तत्रैवोभय त्रयोगः आलानमिति = २ । चनिगडेत्रिषितिमेदिनी = २ । द्विच स्त्वदपरो वादी रितान्नूनिनादमिति माव । हे अंकुशस्य = २ सृणिः वा = प्रयोगः २

शृंखलत्रिषु = २

मालानं बंधस्तंभेऽथ शृंखले अंदुको निगडोऽस्त्री स्यादंकुशोऽस्त्री सृणिः स्त्रि॰

चूषाः त्रीणि कंठरज्जौ = ३ हे नायकारोहणाय गजसज्जीकरस्य = ३ वाक्षं तां पंचगजचित्रकंबलस्य = ३

कृष्णादी ह्रेवच्चवर्णादिम् हं त्यपा
दूषेति स्वामी कक्ष्या विसप्रक
शोकवर्गे द्वितीयपरकादतां ता
पीत्यन्वयः = ३

स्त्रियां ॥४६॥ दूष्या कक्ष्या वरत्रा स्यात्कल्पना सज्जना समे ॥ प्रवेण्यास्तरणं व

असारं युद्धायद्तमं हस्त्यश्वं वीतमुच्यते = १ । हे गजबंधनशालायाम् वारीवा ८१ उद्यन्ता वारिः स्त्री
गजबंधिन्यां वारि स्त्री वैरिनीरयोरिति रभसः = १

र्णः परिस्तोमः कुथो द्वयोः ॥४७॥ वीतं त्वसारं हस्त्यश्वं वारी तु गजबंधनी ॥

घोटसैंधवगंधर्वहयवाजितु रंगमा इति अमरः पीतिर्नाम स्त्रियां पाने इति मेदिनी पीतः पाने तद्योगात् पीती नान्नो वेति मुकुटे पीतिस्तु स्त्रियां वाड्ग्वं १ता=१

त्रयोदशाश्वस्य=१ त्रियां दृषी: वीता 252

घोटके पीतितुरगतुरंगाश्वतुरंगमाः ४३ वाजिवाहार्वगंधर्वहयसैंधव

वनायुजो दीर्घादिर्नाममाला यां आजानेयः कुलजो वनायुजः पारसीकतुरुष्कादि इति कोषे हलादिः निम्नदि वह्वय वनायुवनायुजाः पारसीकोदेश्यः का ङ्गीको दीर्घम व्योपि पारसीककांबोजवाह्लिकादेशाविशेषाः उत्पत्ति देशभेददेते चत्वारो हयभेदाः वनायुजपारसीकयोर्भ भेदोपचारात् पर्यायतापि=२

स्त्रियां वाऽश्वतः=२ कुलीनाश्वस्य आजानेयाः स्युः सुपंकु लीनमाजानेयपचावंकिशोरकं ज्ञवतेइति नाममाला=२ शोभनवहनशीलाविनीताः=२

सप्तयः आजानेयाः कुलीनाः स्युः विनीताः साधुवाहिनः ४४ वना

एकमश्वमेधीयाश्वस्य=३ वेगाधिकेजवनः३

युजाः पारसीकाः कांबोजाः वाह्लिकाः हयाः ययुरश्वोऽश्वमेधीयो जवनस्तु

द्वेपृष्ठेनभारवाहिनाश्वस्य=१ एकं श्वेताश्वस्य=१ एकं रथवाहकाश्वस्य=१ द्वे वत्सेरा=१

जवाधिकः ४५ पृष्ठ्यः स्थौरी सितः कर्कः रथ्यो वोढा रथस्य यः बालः

अ॰
द्वि॰
८२

डीएपस्त्वायाः = १   वाडवानां गणो वाडवम् = १   अस्वेनैकदिनगम्येवर्त्मनिआस्वीनम् = १

किशोरो वाऽस्वसीवडवा वाडवं गणे ॥ ४८ ॥ त्रिष्वास्वीनं यदस्वेन दिनेनैकेन गम्य

पकमस्वमध्यभागस्य = २   हेषाअस्वनिस्वने २ द्वितकला = २

अस्वस्यगलोद्देशो निगालः घंटादिबंधसमीपस्थो निगालः कीर्तितो बुधैः तस्मिन्नेवमणिर्नामरोमजः सुभकृन्मतइत्यस्वाप्रासस्तम् = २

यते ॥ कश्यं तु मध्यमस्वानां हेषा ह्रेषा च निःस्वने ॥ ४९ ॥ निगालस्तु गलोद्देशो

हयमस्वसमूहे = ३   धौरितकं चापि = ३   पंचगतिविशेषाः धाराशब्दवाच्याः = ३

इत्थ्याससमागतिरास्कंदितम् चतुरगतिर्धौरितकं मंडलकयागमनं रेचितम् वेगेनविति तिविचलनम् वल्गितम् ति. पर्युर्गतिःप्लुतमिति = ३

वृंदे त्वस्वीयमास्ववत् ॥ आस्कंदितं धौरितकं रेचितं वल्गितं प्लुतं ॥ गतयोऽमूः

घोणायां प्रोथः घोणानासामध्येऽग्रभागइति स्वभूत्यादयः नासामूलप्रदेशइति स्वामी = १   हेकडिआलीनिख्यातायाः = १

शफे खुरः कर्वागी पुः खकारस्त्वा ८२ रथके नापित स्योपकरणे कर्षसघोगः स्थातेइति भरु... घोत्तमः भजेयाः पश्चान्मांवरतनुउरस्ता स्मगत्खुरस्तरप्रबालेत्स्य उदितविभागावन्नभुवः इति प्रयोगसत्त्वरोपि श्वेत्तन रंगत्वारत्वस्थितिनेषधः = १

पंच धारा घोणा तु प्रोथमस्त्रियां ॥ ४९ ॥ कविकां तु खलीनोऽस्त्री शफं क्लीबे खुरः

कविर्वाख्यातास्वार्थेकः खलीनेऽस्त्री कविः पुंसि कास्यक कुरुम्पः शिषितित्रिकांडशेषः कविकातु खलीनोस्त्री कविकं दर्षणीत्यपिइतिरभसः खलीनेबीर्ष मध्यमसोत्सेधेः स्कृयदेषोः खरखलिनक फाककर्कशात्वंतुमयैरितिविशावहते कुस्वमध्यमपि = २

हे खरस्य = १ त्रीणि पुच्छमात्रस्य = १ लूमम दन्तम् = क्लीवम् = १ हे केशवति लांगूले = १ हे भ्रमशांसर्थे पुनः पुनर्भूमौ लठितास्यस्य = १

254

रः पुमान् ॥ पुच्छोऽस्त्री लूमलांगूले बालहस्तश्च बालधिः ॥ ५० ॥ त्रिषूपावृत्तलु

हे युद्धार्थे चक्रवति याने = २ त्रीणि चक्रयुक्तस्य रथमात्रस्येति मुकुटः = २

ठितौ परावृत्ते मुहुर्भुवि ॥ याने चक्रिणि युद्धार्थे शताङ्गः स्यन्दनो रथः ॥ ५१ ॥ अ

न चक्रयानमेव यत् समराय प्रोक्तो पुष्यरथः श्वेतस्यान्वितमुहूर्त्ययथः त्रयं वस्त्राद्याहतेमनुष्यवाह्ये क्रीडारथे कर्णीरथो ज्ञात्समयो दीर्घमयथ्य = १
महारथः पुष्यरथेरथांगीतिमाद्येनदत्तेणसदसमोघात = ३ चडोल = डवा

सौ पुष्यरथश्चक्रयानं न समराय यत् ॥ कर्णीरथः प्रवहणं डयनं च समं त्रयं ॥

हे शकटे = सोनतः हे गाडीति ख्यातस्य ४ हे पालकीति ख्यातायाः = १

५२ क्लीबेऽनः शाकटोऽस्त्री स्याद्गन्त्री कंबलिवाह्यकं ॥ शिबिका याप्ययानं स्या ॥

प्रेंखेंधुमानपि दोलाप्रेंखा३मान् प्रेंङ्खोनि अगीतिरथिरोहिणी निरत्नकोषः उच्चानाहीकाष्ठादिमयो हिंदोलः प्रेंखाद्यंदोलर स्यते आदिनाजनादिवासात्वहादिरपिदोला १

हेवाघ्रचर्माहतेरथे=१

पांडुकंबलेनाहतेरथेपांडुकंबली१

255

अ॰
द्वि॰
८३

दोलाप्रेंखादिकास्त्रियां ॥ ५३ उभौतुद्वैपवैयाघ्रौद्वीपिचर्मावृतेरथे ॥ पांडु

कं वलाहतेरथे कांवलः वस्त्राहते वास्त्रः आदिनाचार्म्मः दौमः दुकूलादिः=२

कंबलसंवीतःस्यंदनःपांडुकंबली ॥ ५४ रथेकांबलवास्त्राद्याःकंबलादि

हैपादयोवास्त्रांतास्त्रि पुलिंगेषुवर्त्तंते=३

हेरथहंदे=३

पूरितिरेफांता भागुरि मतेटापिपूराच=३

हयंरथाग्रभागेजोआलवध्वनस्या ॥ने=३

भिरावृते ॥ त्रिषुद्वैपादयोरथ्यारथकट्यारथव्रजे ॥ ५५ धूःस्त्रीक्लीवेयानमु

८३

हेसामान्यरथावयवे=१

चक्रादन्येवयवे३तिस्वामी=१
हयंचक्रे=१

हेचक्रस्यांतोभूस्पर्शभागस्तस्य=१
नेमिर्वाप्रान्ता=१

खंस्याद्रथांगमपस्करः चक्रंरथांगंतस्यांतेनेमिःस्त्रीस्यात्प्रधिःपुमान् ॥ ५६

त १

रथमध्येचक्राकारापिंडीयस्यां सर्वाणिकाष्ठानिसंतिसाना भिः साहचर्यात्स्त्री = १

अस्त्रः शकटस्य अक्षोपिरितकेलेवेशाकटस्यवहारयोः रथस्यावयवेकर्षेपार्श्वयत्तर्मिद्दिये तस्याग्रमेकी लेस्थाणिः शस्त्रादिर्वाध्रन्ता हीर्वादिस्य श्रणिराणि वदत्वाग्रकीलाग्रेसामयुद्धयोरितिमेदिनी = १

हेकोआदिशस्त्रेभ्यः रथस्यपरित्राता यंसन्नाहवयदावरणकादित्यंत स्य = १

रथस्यास्थायत्रवध्यन्तेतद्धगकाष्ठन्तहार यनियः सकूवरस्तस्यद्वे = १

पिंडिका नाभिरस्त्राग्रकीलके तु द्वयोरणिः रथगुप्तिर्वरूथो ना कूवरस्तु

रथस्याधःस्थंयदारुपस्यो परिपट्टकमसौअनुकर्षः = २

गुरुत्वाच्चक्रभिर्हिद्वेर्यदाशकटोनीयतेनदा नीयमानस्यहितीययुगस्यप्रासंगाख्या = २

पंचद्रव्यस्यरथदोलादे = २

युगंधरः ५७ अनुकर्षो दार्वधःस्थं प्रासंगो ना युगाद्युगः सर्वं स्याद्वाहनं

मनुष्यादिभिः परंपरयावाह्यपा यथानादिवैनीतकम् = ३

चत्वारिहस्त्यारोहस्य = ३

यानं युग्यं पत्रं च धोरणं ५८ परंपरावाहनं यत्तद्वैनीतकं स्त्रियां आधो

रथवाही = १

रणा हस्तिपकाद्यारोहा निषादिनः ५९ नियंता प्राजिता यंता सूतः क्ष

256

अश्वोरथकुटंबी सारथिस्तस्य = १

स्य १
सव्येष्ठोदक्षो पि प्राजिता दक्षिणस्थ सादी सारथिरुच्यते सूतः क्षत्ता नियंता सव्ये
ष्ठश्चेति अमरमाला केचित्तु सव्येष्ठादिद्वयं रथवाहकस्येत्याहुः सदक्षु क्र २
यसामिनस्तु रथिको रथिनो रथीति वदंत्येव सव्येष्ठो दक्षिणस्थः स्यंदते त्रिको

हयं रथयोधे = १

(डुष्ठाषप्रावदत्तोपि = १

257

अ हि ८४

ताचसारथिः सव्येष्ठदक्षिणस्थौ च संज्ञा रथकुटुंबिनः ८८ रथिनः स्यंदना

हयमश्वारोहे = २ द्वयं सामान्ययोद्धपुरुषे = २ द्वयं सेनारक्षकप्रहरिकादौ = २

रोहो अश्वारोहास्तु सादिनः भटा योधाश्च योद्धारः सेनारक्षास्तु सैनिकाः

द्वयं सेनायां समवेते अंगभू
ते हस्त्यश्वादौ = ३

सहस्रसंख्येन गजादिना येव
लिनः सेनावन्तस्तेषाम् = ३

८९ सेनायां समवेता ये सैन्यास्ते सैनिकाश्च ते बलिनो ये सहस्रेण साहस्रा

द्वयं ग्रहसमये परमहा
रेभ्यो रथरक्षकस्य = १

द्वयं सेनापतौ = १

द्वयं चोटिका दो चोलिका इ ४ कृतिसन्नाहे
केचित्तु रकताई रकवाई इ तियस्य प्रसि
द्धिस्तत्रापीतिः = १

स्ते सहस्रिणः ९० परिधिस्थः परिचरः सेनानीर्वाहिनीपतिः कंचुकोस्त्री

वारवाणोस्त्री द्वि १

हेकंचुकदार्ढ्यार्थमथ्यकायेनिबद्धसपटकादेः = १ विलनकः

वारवाणोयन्नमध्येमकंचुकाः ६३ बध्नंतितत्सारमनमंथिकांगोर्थ्येषी

जीरिदोपर इतिख्यातस्य=२ खोलः श्रीर्षण्यंच= समसन्नाहे=२ जिराजेवा २

र्षकं शीर्षण्यकंशिरस्त्रेयत्तनुत्रंवर्मदंसनं ६४ उरच्छदःकंकटकोज

चत्वारिपंवीदिनेवस्त्राहे=३ त्वक्रे= पंचकृतनसन्नाहस्य=३

गरःकवचोस्त्रियां आमुक्तःप्रतिमुक्तश्चपिनद्धश्चापिनद्धवत् ६५ संन

आमुक्तादयोमुक्तकंकटात्तारित्रि३ कवचिनांसमूहःकावचिकम्=१

द्धोवर्मितःसज्जोदंसितोव्यूढकंकटः त्रिषामुक्तादयोवर्मभृतांकावचि॰

समपदातेः=१

अ. द्वि. ८५

केगणे ६६ पदातिपत्तिपदगपदातिकपदाजयः पद्गश्चपदिकश्चाथपा

पदातिसमूहःपादातम्=२ चतुष्कं शस्त्राजीविनि=२ त्रीणिशिक्षान्तरूप्रक्रियायामवाणे २

दातंपत्तिसंहतिः ६७ शस्त्राजीवेकांडपृष्ठायुधीयायुधिकाःसमाः कृत

लक्ष्याद्भ्रंशोवाणोयस्यसोऽपराद्धपृषत्कः=३

हस्तःसुप्रयोगविशिखःकृतपुंखवत् ६८ अपराद्धपृषत्कोसौलक्ष्याद्यश्च्यु

दृढधनुर्धरस्य=१ नांतः नांतः द्वेकांडप्रवयस्यतूणस्य=१

८५

तसायकः धन्वीधनुष्मान्धानुष्कोनिषंग्यस्त्रीधनुर्धरः ६९ स्यात्कांडवान्

259

हेमुख्यात्तपाशक्तिधारिणः १ यष्टिःप्रहरणमस्य १ परशुःप्रहरणमस्यनयोरेकैकम् १

कौशीरः शार्ङ्गीकः शाक्तिहेतिकः ॥ याष्टीकःपारश्वधिकौ यष्टीपरश्वधहे

द्वेखड्गायुधस्य २ वंशस्तयुक्तपुरुषस्यद्वे २ द्वेफलकधारकस्य २

तिकौ ॥ ७० नैस्त्रिंशिकोऽसिहेतिः स्यात्समौ प्रासिककौन्तिकौ ॥ चर्मी फ

द्वेध्वजधारकस्य २ चत्वारिसहायस्य ४ चाकरसामान्यस्य ४

लकपाणिः स्यात्पताकी वैजयन्तिकः ॥ ७१ अनुप्लवः सहायश्चानुचरोऽभि

सप्ताग्रेसराणां १ अग्रदलीयः १

सरः समाः ॥ पुरोगाग्रेसरप्रष्ठाग्रतःसरपुरःसराः ॥ ७२ पुरोगमः पुरोगामी ॥

260

द्वे शनैर्गमनशीलस्य १ द्वे अतिवेगवतः १ द्वे जंघादिजीविनः १ षट् वेगवन्मात्रस्य १

अ॰ द्वि॰ ८६

मंदगामीतुमंथरः ॥ जंघालोतिजवस्तुल्यौजंघाकरिकजांघिकौ ॥ २३ तरस्वी २६१

एकं जेतुं शक्यस्य २ एकं जेतुं योग्यस्य २

त्वरितोवेगीप्रजवीजवनोजवः ॥ जय्योयःशक्यतेजेतुंजेयोजेतव्यमात्रके ॥ २४

द्वे जयनशीलस्य २ त्रीणि सामर्थ्येन शत्रूणां सन्मुखगमनकर्तुः २

जैत्रस्तुजेतायोगच्छत्यलंविद्विषतःप्रति सोभ्यमित्रोभ्यमित्रीयोप्यभ्य

त्रीणि बलवतः १

मित्रीणइत्यपि ॥ २५ ऊर्जस्वलःस्यादूर्जस्वीयऊर्जातिशयान्वितः ॥ स्यादु ८६

हे त्रीणि रथिनो रथलक्षके = २ | त्रयं रथस्वामिनि राजादौ रथमारुह्य यो युध्यते तत्र रथिनः स्यन्दनारोहा इत्युक्तम् स्त्रियां रथकीतिमुकुटे = १ | हे यथेष्टंगमनशीलस्य = १ | एकम् अत्यन्तगमनशीलस्य = १

रथ्वानं रश्मिलो रथिनो रथिको रथी ॥ ७६ कामंगाम्यनुकामीनो ह्यत्यन्तीनस्त

त्रीणि शूरस्य = २ | त्रीणि जयनशीलस्य = २ | एकं रणनिपुणे = २

थाभृशं ॥ शूरो वीरश्च विक्रान्तो जेता जिष्णुश्च जित्वरः ॥ ७७ सांयुगीनो रणे

पूर्वोक्ताः शस्त्रजीवादयः सांयुगीनान्ता (स्त्रिषु = ३ | सप्त सेनायाम् = ३

साधुः शस्त्राजीवादयस्त्रिषु ॥ ध्वजिनी वाहिनी सेना पृतनानीकिनी चमूः

चतुरङ्गं सामान्यसेनायाम् सेनाङ्गेति सुभूतिः एकादशैव सेनायामिति ह्युदयः। कंपनशाल्योप्यत्र कंपना वामलोचनेति काव्यप्रकाशोदाहरणे = १ | यथोक्तबलविन्यासो विन्यस्थापने व्यूहः = १

७८ वरूथिनी बलं सैन्यं चक्रं चानीकमस्त्रियां ॥ व्यूहस्तु बलविन्यासो भेदा दं

युधि दण्डादयो व्यूहभेदाः आदिना दण्डमण्डलभोगो चाप्यसंहतश्चेति च लोहदः व्यूहास्तेषां विशेषाः सम्यक्व्यूहादयोपि तिर्यग्वृत्तिस्तु दण्डः स्याद्भोगोन्वावृत्तिः पृथग्वृत्तिरसंहत इति कामन्दकः = १

262

अ॰
द्वि॰
८०

द्वेषसहसमवेतस्य दयपश्चाद्भागे = १
स्वहस्पपश्चाद्रहान्तरमिति सभूतिः = १

सैन्यपश्चाद्भागे पत्रस्थितो राजा तस्य सैन्यं प्रतिग्र
हाति तस्य सैन्यस्य पश्चाद्वज्रः शतहयान्तरेण
स्थितं भिन्नसंघातमनीकं प्रतिग्रह उच्यते
परिग्रहो वा पाठः = १

एकेन गजेनैकेन रथेन त्रिभिरश्वैः पंचभिः पदातिकैः
पत्तिः त्रिगुणश्चेति विशेषणेन रूपभेदात् = १

शब्दयोस्तु यः ७९ प्रत्यासारो व्यूहपार्ष्णिः सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः एकेभैकर

पत्त्यंगैः सर्वैर्गजादिर्यथा श्वैस्त्रिगुणैर्यथोत्तरं क्रमेण सेनामुखादयो भवंति एतदुक्तं भवति तिस्रः पत्तयः सेना
मुखं त्रिभिः सेनामुखैर्गुल्मः गुल्मत्रयेण गणः त्रयो गणा वाहिनी वाहिनीत्रयं पृतना पृतनात्रयं चमूः चमूत्र
यमनीकिनीति = २

था त्र्यश्वाः पत्तिः पंचपदातिका ८० पत्त्यंगैस्त्रिगुणैः सर्वैः क्रमादाख्या य

एको रथो गजश्चै को नराः पंचपदातयः त्रयश्च तुरगास्तज्ज्ञैः पत्तिरित्यभिधीयते १ पत्तिं तु त्रिगुणामेकमाहुः सेनामुखं बुधाः ।
त्रीणि सेनामुखान्येको गुल्म इत्यभिधीयते २ त्रयो गुल्मा गणो नाम वाहिनी तु गणास्त्रयः स्मृतास्तिस्रो वाहिन्यः पृतनेति विचक्षणैः ३ ।
चमूस्तु पृतनास्तिस्रस्तिस्रश्चम्वस्त्वनीकि
नी अनीकिनीं दशगुणां प्राहुरक्षौ
हिणीं बुधाः ४ अक्षौहिण्याः प्रसंख्या
नं रथानां द्विजोत्तम संख्या गणितत्त्वज्ञैः
सहस्राण्येकविंशतिः ५ शतान्युपरि चैवा
ष्टौ तथा भूयश्च सप्ततिः गजानां
तु परिमाणमेतदेवात्र निर्दिशेत्
ज्ञेयं पंचशतं साहस्रं सहस्राणि तु
वै नव नराणामथ पंचाशच्छतानि त्रीणि चैव हि ७ पंचषष्टिसहस्राणि
तथाश्वानां शतानि च दशोत्तराणि षट् प्राहुः संख्यानतत्त्वविदो जनाः ८
एवमक्षौहिणीं प्राहुर्यथावदिह संख्यया इति भारते = २

गजाः २१८७० । रथाः २१८७० । अश्वाः ६५६१० ।
नराः १०९३५० । अक्षौहिणीपरि
माणं चतुष्कं संपदि = २

थोत्तरं सेनामुखं गुल्मगणौ वाहिनी पृतना चमूः ८१ अनीकिनी दशा

चतुष्कं संपदि = २

त्रीणि विपदः १

८०

नीकिन्योऽक्षौहिण्यथ संपदि संपत्तिः श्रीश्च लक्ष्मीश्च विपत्त्यां विपदापदौ

2 6 3

चतुष्कं शाङ्गस्य मामात्मे । शार्ङ्गं विनादेयन वा तत्कं एवमादि श्रृङ्गलेपणी येशरादीतिभेदः = १

धनुः सांतं स्त्रियामित्यतो धनुः पुमानपि धनुर्वंशविशुद्धोपि निर्गुणः किं करिष्यति गृहीत्वा वेदधनुषमिति धात्व ल्को धनुर्हस्तोपि धनुः धनूधनवः इति धनुः पुमानपि आलयो राशिभेदे शरासने इति नानार्थवर्गे निविष्टः धनु नान्तं क्लीबत्वे चेति पुरुषे धनूशब्दो दीर्घान्तोपि स्त्रियां शरावापी धनूः स्त्रीस्यात्तथापि चेति त्रिकाण्डः चापं क्लीब समपध्नुषः = १ (व चापमास्त्यं कंठे इति कुमारः धन्वानान्तम् धन्वा मरुदेशे ना क्लीबम् ।

८३ आयुधं तु प्रहरणं शस्त्रमस्त्रमथास्त्रियौ धनुश्चापौ धन्वशरासन-

चापेस्थलेपि चेति मेदिनी धन्वम दंतं वो पर्थ क्लीवमिति वर्णादेशना धन्वानान्तः पुमानपि धन्वा गल देशे स्यात् धन्वा चापेस्थलेपि चे (ति विश्वः = १

कर्णस्य धनुः कालपृष्ठाख्यः = २

कोदण्डकार्मुकं ८४ इष्वासोऽप्यथ कर्णस्य कालपृष्ठं शरासनं कपिध्व-

264

जिस्लोर्ह तु षिकोदंडे गांडीवं गांडिवं तथेति पाठस्ततः सुतोधनुमात्रेपि । पुंनपुंसके प्रथमाद्विवचनेनुजन्द (लिंगे = ३

हेस्त्र्जनस्य धनुषि = २

धनुषः कोटिः प्रांतम टनिः वा । स्त्री = ३ गोधे =

शराघातनिवारणार्थं वाहुपट्टिकायांछ्यं गोधाचतले चहेज्या घातवारणे उच्यते शरासनज्यातलवारणाद्वः

जस्य गाण्डिवगाण्डिवौ पुंनपुंसके ८५ कोटिरस्याटनी गोधा तले ज्याघात

समुदितो गोधावाचकः वाको द्वित्वात् द्विवचनम् = ३

एकं धनुर्मध्यस्य = १

चत्वारि धनुर्गुणस्य = १ चिह्नः

प्रत्यालीढादिपंचनामापि धन्विनां स्थानस्य प्रत्याली ढं आलीढं समपादं विशाखो मण्डलं चेति धन्विनां प

वारणे ८६ लस्तकस्तु धनुर्मध्यं मौर्वी ज्या शिञ्जिनी गुणः ८७ स्यात्प्रत्याली-

चपदस्थानानि तत्रोर्ध्वस्य वामपादः श्रेदक्षिणपादसं कोचे प्रत्यालीढं दक्षिणजं

मौर्वीति जीवाशब्दोप्यत्र जीवा त्वक् शिंसच क्रेस्त्र धर्भविधनुषः शत्रुरासीत्कृतापुरीति वासवदत्ता श्लेषः = १

वाप्रसारे वामपाद संकोचे आलीढं पादयोस्तुल्यरूप तयाधारणं समपादम् वित्तस्यंतरेण स्थितेपादद्वये विशाखः मंडलाकृत्या पादद्वयधारणं मण्डलम् = १

सा

अ॰
द्वि॰
८८

लक्ष्यादि वेधे = १ ॥ द्वे शराभ्यासस्य = १ ॥ 265

ढमालीढमित्यादिस्थानपंचकं ॥ लक्षं लक्ष्यं शरव्यं च शराभ्यास उपासनं ॥

द्वादश बाणस्य = २ ॥ विपाठ स्यात्र = २

८६ पृषत्कबाणविशिखा अजिह्मगखगाशुगाः कलंबमार्गणशराः प

द्वे सर्वलोहमयशरस्य = २ ॥ द्वे कांडपत्रस्य = २ ॥ उत्तरे परे लिंगकांतास्त्रिषु = २ ॥ नाराः = ॥ प्रहिते क्षिप्ते बाणे कांडे निरस्तः = २

त्री रोप इषुर्द्वयोः ॥ ८७ प्रक्ष्वेडनास्तु नाराचाः पक्षो वाजस्त्रिषूत्तरे निरस्तः ८८

त्रयं विषलिप्तकांडे = १ ॥ षट् तूणीरे = २ तरकश

प्रहिते बाणे विषाक्ते दिग्धलिप्तकौ ॥ ८८ तूणोपासंगतूणीरनिषंगा इ

वाडवता=१ तूणेतिवररुचि। नवखङ्गे=१

ऋष्टिर्द्वयोः खङ्गे तु निस्त्रिंशचन्द्रहासासिरिष्टयः ॥ ८७ ॥ कौक्षेयको म

चन्द्रहासासिरिति निस्त्रिंशात्तेयापकार्थवाचिका इति त्रिकाण्डशेषः शिलिमुखसर्षिमुद्गरइतिभट्टिः रिष्टिर्हिंसायां हलादिरिति वर्णादृशानाकरपालयती तिकरपालः करपालः पालकइतियमकम् इतेश्छिद्रिलूनकरपालाः पदातयइतिमाहामेषे वकारवानपिकरवालतेवेष्टयतिवलनम् करेवालोः स्येतिकरवालोवा = २

खङ्गच्छुरिकादिमुष्टेरुत्सरुः=२ खड्गादितिबंधनत्नतिकादिकंमेखला यायप्रहारतोहस्तान्ननिर्गातिइतिस्वामी=२

मुष्टिबंधनम=२

वा२

ण्डलाग्रः करपालः कृपाणवत् त्सरुः खड्गादिमुष्टौ स्यान्मेखला तन्निबंधनं

त्रीणिफलकस्य=३ फलकस्यग्रहणस्थानेसंग्राहः=१ त्रीणिमुद्गराकृतेःशस्त्रविशेषस्य=३ ईलिर्दीर्घादिर्वाइयन्ता=ह्रस्वादिरपिरितिपुरुषोत्तमः तरवारिरप्यत्र हेकलखङ्गाकृते ईलदंडेतिख्यातस्य = २

ढाल

॥ ८८ ॥ फलकोऽस्त्री फलं चर्म संग्राहो मुष्टिरस्य यः द्रुघणो मुद्गरघनौ स्यादीली

हयंहस्तेप्रमाणेनलिका[illegible]ते। लगुडइतिकेचित=१ हेलोद्रवहलगुडेखङ्गेच=१ चत्वारिकुठारस्य=१

गोपीया=

कुठारः=

वा

करवालिका ॥ ८९ ॥ भिंदिपालः सृगस्तुल्यौ परिघः परिघातनः द्वयोः कु

स्त्रियां कुठारी कुठारमस्त्री स्वधितिः परशुश्च परस्वधः कुवादेकः परशुरयं छवि
कको वशात्पिकाइतिरभसः तेन परशुरयितालव्यशः परस्वधोपिदंत्यसोयमि
तिमाधवी = १

चत्वारिच्छुरिकायाम् छुरिर्वाङ्यं नेत्तिदेश्यारिः छुरि
केतिशकटे सर्वत्रेपि त्वरिकोष्ठेतिकश्चित् = १

ठारः परशुः स्वधितिस्तु परश्वधः ५२ स्याच्छस्त्री चासिपुत्री च छुरिका चासि

द्वे सेलाइतिख्याते = २ द्वे शावलीतिख्याते २ शर्वलातालव्यशोदंत्य
सेतिस्वामी = २ द्वे कुंतस्य = २
तेजा सांग=

धेनुका वा पुंसि शल्यं शंकुर्ना शर्वला तोमरोस्त्रियां ५३ प्रासस्तु कुंतः

चत्वारिक्षं खड्गाद्यग्रभागस्यापाल्यादित्रयं वाश्चांतं अश्रिस्तालव्यशः अस्त्रशब्दो।
व्यत्रदंत्यस अस्रः कोणेकरेंशसिक्तीवमप्रफाणिष्ठोणिते = ३ त्रीणिचतुरंगबलसन्नद्दने = १

कोणस्तु स्त्रियः पाल्यश्रिकोटयः सर्वाभिसारः सर्वौघः सर्वसंनाहनार्थ

महानवम्यां राज्ञां यो नीराजनावि
धिस्तत्र लोहाभिसारः = १
सेनयाकरणभृतया विजिगीषोः शत्रोर
भिमुखेगमनमभिषेणनम् = १

कः ५४ लोहाभिसारोस्त्रभृतां राज्ञां नीराजनाविधिः यत्सेनयाभिगमनं

मेरौ स्यादभिषेणनं ॥ ९५ यात्रा व्रज्याभिनिर्याणं प्रस्थानं गमनं गमः ॥ स्या।

हे सर्वतोयाप्यसैन्यप्रसारो प्रसरणिवासनत्ता प्रसरणमिति कश्चित् एषनात्प्रसारणीत्यन्यः = २

चलितशब्दस्यार्थश्चक्रं प्रचक्रं चलितं त्रिषिसमा माला रमहप्रचक्रक्रहवक्रडुडुभिरितिमाघः = २

अभिमुखेन शत्रुनप्रतिभूरस्य यानं अभिक्रमः = २

दासारः प्रसरणं प्रचक्रं चलितार्थकं ॥ ९६ अहितान्प्रत्यभीतस्य रणे या

द्वयं निशान्ते ये बोधयंति तत्र ३

चक्रेण चरन्तो वक्रभिर्मिलित्वा येपठन्ति ते चाक्रिकाः इति सुभूतिः घंटानादेन ये स्तुवन्ति ते घांटिका इति स्वामी आवका खापते वटागोष्ठीतयाचरन्ति ते रुक्तो वर्णागमो निरुक्तनासिको वा इति सर्वत्र स्व = ३

नमभिक्रमः ॥ वैतालिका बोधकराश्चाक्रिका घांटिकार्थिकाः ॥ ९७

हे वंशस्तुतिपाठके = १

हे वीर्यादिस्तुतिपाठके सामान्यस्तुतिपाठ। पी। केतिकेचित् चत्वार्यवैकार्इत्यन्ये = १

ये समयादिदैवस्थित्वा स्वाभिचौहवमितिनिष्पयात्। समयाग्रादनिवर्तिनस्ते संशप्तकाः = १

स्युर्मागधास्तु मगधा वंदिनः स्तुतिपाठकाः ॥ संशप्तकास्तु समयात्स।

रेणवादयः षडेव समानार्था इति केचित् चूर्णो धूलिः सशर्करा इति शाश्वतः पांशुर्ना रोमनो रेणुरिति कोषान्तरम् = १
नालव्या अपि दन्त्यामध्या बभ्रूकरपांशवः इति भेदे पांसुर्दन्त्यतालव्यश्च रजोयं रजसा साहमित्यमरमाला अत एव स्त्र्यर्था पादरजोपमाः इति तेन रजः सांतः क्लीबे अदन्तश्च मान् = १
चतुष्कं धूलौ = १ धूलिमात्रस्य ना = १ द्वयं सर्वद्रव्यचूर्णे = १

अ॰ द्वि॰ २॰

ग्रामांतनिवर्तिनः ॥ १८ रेणुर्द्वयोः स्त्रियां धूलिः पांशुर्ना न द्वयो रजः चूर्णे

क्षोदसाहचर्याच्चूर्णो ना चूर्णं क्लीबमपि चूर्णतो देतार भेदे चूर्णानि वासयुक्तिक्षितिविसः = २
अत्यर्थाकुलत्वयुक्ते सैन्यादौ द्वयम् = २ चत्वारि पताकायाम् = २

क्षोदः समुत्पिंजपिंजलौ भृशमाकुले ॥ १९ पताका वैजयंती स्यात्केत

पतीशब्दोप्यत्र = ३ खङ्गधारी लंडीभूतै रथगजादिभिरतिभयदा भूमिर्वीराशंसनम् = ३
अहमग्रे भवाम्यहमग्रे भवामीत्यस्यां यत्र योद्धा नो थावित तत्र अहंपूर्विका विभक्तिप्रतिरूपकः = ३

नं ध्वजमस्त्रियां ॥ सा वीराशंसनं युद्धभूमिर्यातिभयप्रदा ॥ २० अहंपूर्वमहं

अधिकारार्थवचने नात्मनः शक्तेरप्रतिघाताविष्करं।
एतं संभवमानात्तथाहोपुरुषिका = १

पूर्वमित्यहंपूर्विका स्त्रियां ॥ आहोपुरुषिका दर्पाद्या स्यात्संभावनात्मनि ॥

२५॰

269

अमो यं प्रति योहहमित्यभिमानो हमहमिका १ आर्याछन्दः = १

दर्पः सामर्थ्यम् = १ सहो बले स्त्रियमिति रभसः दंतोपि = १

सांतः सांतः

११ अहमहमिका तु सा स्यात्परस्परं यो भवत्यहंकारः द्रविणं तरः सहो बल

शुष्मं तेजो द्रव्ययो रुक्म मिति विश्वः शुष्मपाद्यो नान्तः क्लीबे पि इति स्वामी २ हे शौर्यमिति पाये = २

नान्तम्

शौर्याणि स्थाम शुष्मं च १२ शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्तिता

भूते भविष्यति वा रणे योधानां मद्यादिपाने वीरपानम् = १ पकत्रिंशद्यक्षरे = १

सांत

वीरपानं तु यत्पानं वृत्ते भाविनि वा रणे १३ युद्धमायोधनं जन्यं प्रधनं प्र

विदारणं मृधमास्कंदनं संख्यं समीकं सांपरायकं १४ अस्त्रियां समरा

संफोटस्यात्रसुकटे=१

नीकरणाः कलहविग्रहौ संप्रहाराभिसंपातकलिसंस्फोटसंयुगाः 271

संपत्तानात्मसपीतिसुकटे=२

१७ अभ्यामर्दसमाघातसंग्रामाभ्यागमाहवाः समुदायः स्त्रियांसंय

परस्परेसंबाधा रणोसंवहस्तमुलमित्येकम् ३
तानंतः यानंतः= एकंबाहुयुद्धस्य=१ बभूवयुद्धतमुलमितिरबुः तमुलोव्याकुलोरणः १

त्समित्याजिसमिद्युधः १८ नियुद्धंबाहुयुद्धेथान्नमलेरणसंकुले द्वे

द्वेयोधानांरणोत्साहजन्मनिरवे=१ एकंहस्तिनांयुद्धादावेकत्रसंजीकरणे १ द्वयंयोधानामन्योन्यंयुद्धार्थमाह्वाने १ द्वेकरिगर्जिते=१
करिणांयुद्धादावेकतःसज्जनंघटा=१

डांनंसिंहनादःस्यात्करिणांघटनाघटा १९ क्रंदनंयोधसंरावोबृंहितंक

पत्रः शाद्वोविस्फारः = १ हेर्मग्रामपटहध्वनौ = १ अयंबलात्कारे १ क्लीवंतप्रसभंहठइतिवोपालितः क्रियाविशेषणात्वमप्यस्येतिकश्चित् = १

रिगर्विते विस्फारोधनुषःस्यात्पटहाडंबरौसमौ १८ प्रसभंतुबलात्कारो

हेश्वर्वविषये मर्यादायाः स्खलने मानस्यविकारश्चस्लावेरिंगणंस्खल नंयदुक्तं तन्मनोविकारेणमतिस्खलनंवोढमम अत्रबलात्कारेणमा यातिक्रमः २ मुद्गहोप्रुहम १ र्यादायास्खलने = २

त्रीणिस्वभावस्यभस्सूचकस्यमहाभूतस्यविकारभूकंपादेः अजन्योपप्लवो अपशुभाते = २ स्मातात्इतिपंस्कांडेवोपालितः = २ त्रीणिमूर्छायाः उणादोकयलमपि = २

हठोथस्खलितंछलं अजन्यंक्लीवमुत्पातउपसर्गःसमंत्रयं १९ मूर्छातु

द्वयंपरचक्रेणदेशस्यपीडनम् = ३ निःशक्तीकरणायशत्रुभिर्यःप्रहारोदीयतेतत्रहेः = २ हेशत्रुपराभ्युखीकरणम् = १

कश्मलंमोहोप्यवमर्दस्तुपीडनं अभ्यवस्कंदनंत्वभ्यासादनंविजयोजयः

अपंवैरशुद्धो १ त्रीणिकृतापकारस्यप्रत्यपकारस्येतिमुकुटः = १ अहोपलायनमात्रे = १

वैरशुद्धिःप्रतीकारोवैरनिर्यातनंचसा प्रद्रावोद्रावसंद्रावसंदावाविद्रवोद्र

272

रणेपृष्ठदेयः शत्रोः सकाशाद्भङ्गोपसरणं
पराजयः अपक्रमोपचारात् = १ द्वयंपृष्ठदर्शिते: १ त्रिषुनिकाकाद्नियायेनोभयत्रसंबध्यते १

273

वः ॥ अपक्रमोऽपयानं च रणेभङ्गः पराजयः पराजितपराभूतौ त्रिषुन

हेअदर्शनंतस्य = २ प्रमाणिकाछन्दः = २
त्रिशन्मारणे = २

ष्टतिरोहितौ ॥२ प्रमापणं निवर्हणं निकारणं विशारणं प्रवासनं परास

नं निषूदनं निहिंसनं ॥३ निर्वासनं संज्ञपनं निर्ग्रन्थनमपासनं निस्तर्हणं

निहननं क्षणनं परिवर्जनं ॥४ निर्वापणं विशसनं मारणं प्रतिघातनं उद्वा

अ॰ द्वि॰ ५२ एं

५२

सनेममथ्यनृकथनोऽवासमनानिच ॥१५॥ आलंभपिंजनिशारयातोऽस्त्रिय   274

दशाकंमरणेः २

वयोऽपि स्यात्संवनांकालधर्मोदिष्टांतःप्रलयोऽत्ययः ॥१६॥ अंतोना

स्त्सुहृयोरितिसंबंधः अथमादौ अस्तपदंच। सप्तकंमते । पतेपरास्वादपस्थि३=३
मादौ स्त्सुनः पदमितिप्रयोगोदृश्यते = ३

शोऽहृयोर्मृत्सुमिरणोनिधनोऽस्त्रियां पर्यास्तः श्रामपंचत्वंपरेतप्रेतसंस्थिताः

पतेपरास्वादपस्थि३=१ अपंचितायाम्=१ शिरः स्तृतंसक्रियंकत्वेवरंकवंधः=१

स्तंप्रमीतौत्रिष्वेतेचितांचित्याचितिःस्त्रियां ॥१८॥ कंबंधोऽस्त्रीक्रियायुः

द्वयं श्मशाने = १   द्वयं शवे । मृतशरीरे = १

क्तमपमूर्धकलेवरं श्मशानं स्यात्पितृवनं कुणपः शवमस्त्रियां ॥११६॥

त्रयमाक्तसमन्वयगवादौ उपग्रह इति प्रोक्तो वंदावध्यवहृत्ले नेश इत्याद्यिः = २   द्वे पंचवा मृताम् २ असुशब्दाणाभ्यां बहुवचनान्ताभ्यां पंचशाणा उच्यंते नपुनरेकै (कबहुवचनान्तः = २

द्वे जीवनस्य = २

वंदिर्वाछ्रंता = २   द्वयं बंधनागृहे = २

प्रग्रहोपग्रहौ बंद्यां कारा स्याद्बंधनालये पुंसि भूम्न्यसवः प्राणाश्चैवं जीवो

जीवस्य समयप्राप्तुरुदन्तः वायुना ।   द्वयं स्त्रियमाणस्य जीवनौषधे ३ जीवातुपुत्रपुंसकमिति रभसः = ३

जगदायुर्नासान्तस्थ = ३

ऽसुधारणं ॥११७॥ आयुर्जीवितकालो ना जीवातुर्जीवनौषधं ॥ इति क्षत्रियव

षट्वैश्यस्य = १   षट्जीवनोपायस्य = १

र्गः ॥ ॥ छ ॥ ॥ ऊरव्या ऊरुजा अर्या वैश्या भूमिस्पृशो विशः १ आजीवो जीवि

अ॰ टि॰ २३   २३

इत्युक्तप्रकाराः कृष्यादयः प्रत्येकं वैश्यानां वृत्तयो जीवनोपायाः पाशुपाल्यं गोमहिष्यादिचिकित्सा = १

उंछशिलमिति संघातविग्रहे तु विपरीतम् ऋतमुंछशिलं स्यात् इति निगमाख्यमभिधानम् सोपउंछेन जीवति तामुंछभागाकितेसेकतानि इति च जीवेद्वापि शिलोंछेन इति याज्ञवल्क्यः सस्यादेः पतितपरित्यक्तमंजरीणामादानं शिलं कपोतवद्धान्यकणानामादानमुंछः = २

का वार्त्ता वृत्तिर्वर्त्तनजीवने स्त्रियां कृषिः पाशुपाल्यं वाणिज्यं चेति वृत्तयः

द्वयं सेवायाम् = २ द्वयं कृष्याम् = २ द्वयं शिलोंछवृत्तौ = २

१ सेवा श्ववृत्तिरनृतं कृषिरुंछशिलं त्वृतं द्वे याचितायाचितयोर्यथा

याचिते मृतम् अयाचिते अमृतं = १ द्वयं वाणिज्ये = ३ ऋणस्य = ३ ऋणग्रहे जीविकायाः = ३

संख्यं मृतामृते ३ सत्यानृतं वणिग्भावः स्यादृणं पर्युदञ्चनं उद्धारोऽर्थप्र

पर्कं याच्ञयालब्धे = १ नियमात्परिवर्त्तनादवाप्तं वस्तु निमयमित्यकम् = १

योगस्तु कुसीदं वृद्धिजीविका ४ याच्ञयाप्तं याचितकं निमयादापमित्यकं

276

अणादातरिउत्तमर्णः अ
णादातरि अधमर्णः = १

चत्वारिंशद्द्धमर्णोवे = १

277

ऋं उत्तमर्णोधमर्णौ द्वौ प्रयोक्तृग्राहकौक्रमात् ॥ ५ ॥ कुसीदवार्धुषिकोवृ

व्रीहिशाल्युत्पत्तौ यद्धचितं योग्यं क्षेत्रं तत्र
क्रमेणाब्रैहेयशालेयौ व्रीहिभवनेक्षेत्रे
ब्रैहेयं शालिभवनेक्षेत्रे शाले
यम् = २

चत्वारिंशत्कमस्य = २ हृद्धिपदेकार्धकः = २

अ
द्वि
५४

द्ध्याजीवस्त्ववार्धुषिः ॥ क्षेत्राजीवः कर्षिकश्च कृषिकश्चकृषीवलः ॥ ६ ॥ क्षेत्रंव्रै

यवादिभवनेक्रमेणयव्यादयः यवभवने यव्यम् यवकभवनेयवकम्।
यवकोवीरधान्यम् षष्टिकाभवनेषष्टिकम् = २

हेयं शालेयं व्रीहिशाल्युद्भवोचितं ॥ यव्यंयवक्यं षष्टिक्यं यवादिभवनं हिय

तिलभवनेक्षेत्रे हयंयथा
तैलीनंतथातिल्यम् = १

यथातिलक्षेत्रेद्वैरूप्यंतथामाषादीनामपि माष्यंमाषीणम्
उमस्यउमीनम् अणव्यम् अणवीनम् भंग्यम् भांगीनम्इति १

उक्तादयः शेषः पूर्वोक्ते भ्योवीद्यादिभ्यःगणम्
संभृद्रकोद्रवादि तद्भवनस्यतमायोग्यंक्षेत्रं तत्र

५४

भ्योः स्यात्शेषःयथा
मौद्गीनकोद्रवीणा
दयः आदिना कौलत्थीनादयः = १

त् ॥ ७ ॥ तिल्यंतैलीनवन्माषोमाण्वभंगाद्विरूपता ॥ मौद्गीनकोद्रवीणादिशे

देशं पूर्वं उप्तं पश्चात्कृष्टं यत् तद् द्वे = १   उप्तंकृष्टभूभागे = १   चतुष्कं वारत्रयकृष्टे = १
आर्याछन्दः = १

ष्यावोऽश्ववलम् ॥ ८ ॥ बीजाकृतं तूप्तकृष्टे सीत्यं कृष्टं च हल्यवत् ॥ ९ ॥ द्विगु

द्विगुणाकृते वारद्वयकृष्टे सर्वं पूर्ववद्द्वितीयाकृतम् द्विहल्यं द्विसीत्यम
पि कमत्र संबाकृतं संबाकृतं दत्यादिः तालव्यादीति कश्चित् = २

तृतीयाकृतं = २

णाकृतं त्रिहल्यं त्रिसीत्यमपि तस्मिन् द्विगुणाकृते तु सर्वं पूर्वं शंबाकृत

उप्यतेऽस्मिन्निति वापः द्वे द्रोणादिवापे द्रौणिकादयः
वापे द्रौणिकः आढकस्य वापे आढकिकः आदिना प्रस्थादिः = ३

मपीह ॥ १० ॥ द्रोणाढकादिवापादौ द्रौणिकाढकिकादयः खारीवापस्तु

एकं खारीवापे द्वे = १   उत्तमर्णादयः खारीकान्तास्त्रिषु वाच्यलिंगा इत्यर्थः = १   त्रीणि द्वे त्रस्य = १

खारीकः उत्तमर्णादयस्त्रिषु ॥ ११ ॥ पुंनपुंसकयोर्वप्रः केदारः क्षेत्रमस्य तु

चत्वारि तेत्रसमूहस्य = १

हे भक्तखंडस्य १ अयं पुमानपि लोष्ट खंडेपि लो
ष्टः स्यादिति पुंस्कांडे वोपालितः लेष्टुरिति चांड्रः = १

को टिशो दीर्घमयोपि द्वयं लोष्टभं
जकमुद्गरे = १

केदारकं स्यात्कैदार्यं क्षैत्रं कैदारिकं गणे ॥१२॥ लोष्टानि लोष्टवः पुंसि कोटि-

279

जीर्णपांचनी तिख्यातस्य पुरा।
णीतिख्यातस्य = २

द्वे वलितस्य। क्रुद्दालेतिख्या
तस्य = २

द्वे दात्रे = २

शो लोष्टभेदनः प्राजनं तोदनं तोत्रं खनित्रमवदारणम् ॥१३॥ दात्रं लवित्रमा-

अं. द्वि. ५५

त्रयं युगेन सह हलगावं बंधनरज्जो १ जोतर३ तिख्यातस्य = ३

पंचफालस्येति कलिंगः त्रयमीशाफालस्तूनशरीरावयवे।
वक्रकाष्टे ततो द्वयं फाले इति सुभूतिः = ३

चत्वारि हलस्य। हालस्त्वाव हलिस्तु महद्धलम् = ३

बंधो योक्त्रं योत्रमथो फलं निरीषं कुटकं फालः कृषिको लांगलं हलं ॥१४॥

पंजाली:

द्वे युगे योत्र बंधनाय यः कीलस्तस्य = १

द्वे लांगलदंडस्य = १
शागजंद्दी = १

द्वयं लांगलरेखा ५५ यास्य = १

गोदारणं च सीरोऽथ शम्या स्त्री युगकीलकः ईषा लांगलदंडः स्यात्सीता।

२१

सीता लांगलरेखा स्याद्व्योमगंगा च जानकीति दन्त्यादौ र
भसः शीतानभः सरितिलांगलपद्धतो च शीता दश
नन रिपोः सहधर्मिणी च पीतंस्तनंदिमगणे च तदन्वि
ते च पीतोऽनलेच वक्रवारनरे च दष्टः इति तालव्यादौ
(रभसः = १

खलेधान्यमर्दनस्थानेपशुबंधननिमित्तंयद्दा
रुकाष्टंभूमावर्ह्यमारोपितंतन्मेधिः = १

आशुव्रीहौपाटलोनास्तेतरके
न्यलिंगवर्त्मितिरुद्रः = १

280

लांगलपद्धतिः ॥१५ पुंसिमेधिःखलेदारुन्यस्तंयत्पशुबंधने आशुव्रीहि

आशुस्यातस्थालिशीघ्रयोरि
तिरभसः व्रीहिराशुश्चपाट
लइतिपर्यायेक्लीवस्य इय
माशुर्यात्मे आशुनामाव्रीहि
राशुव्रीहिः पाटलउच्यतेइति
नामद्वयमाह इतिसुभूतिः=१

हेयवस्य सितशूकोमथतालस्यः हि
तालस्यइतिस्वामी = २

पकमपक्कपवे=२

चत्वारिकलायस्य२
मटर=

हिःपाटलःस्यात्सितशूकयवौसमौ ॥१६ तोक्मस्तुतत्रहरितेकलायस्तु

हरेकोधरेतिख्यातस्य=३

हेमप्परस्य=३

मसूरोऽप्यस्यमध्योपिपुंसिस्त्रियांच
मसूरमसूरोपुंसिस्त्रियांचद्दावेताव
पीतिरभसः = ३

सतीनकः हरेणुखंडिकौचास्मिन्कोरदूषस्तुकोद्रवः ॥१७ मंगल्यकोम

त्रयंवनमुद्गे स्वार्थेकः टवर्गप्रथमान्तेद्दयमपि।
टवर्गद्वितीयान्तमितिकश्चित = १

त्रीणिसर्षपस्य=१

पञ्चसर्षपःसितोधवलःसिद्धार्थः=१

सूरोऽथमकुष्टकमयुष्टकौ वनमुद्गेसर्षपेतुद्वौतंतुभकदंबकौ ॥१८ सि

इदंतुमतभेदमनादृत्योक्तम् कलायस्त्रिपुटः प्रोक्तः सतीनोवर्त्तुलोमतः हरेणुरेकदे
शेपइतिव्याडिः सतीनावातलाः प्रोक्ताः कलायाश्चातिपीतलाइतिवैद्यकद्रव्यगुणेपिए
थगेवस्वव्यान्मीलन्कलायस्यानिरिति पंचसारेगोविंदस्थानेत्रिपुटऊस्तमस्सेवहुस्लव
णीवंकलायः पाश्चात्येत्वमुराइतिख्यातः ३ कलायइति = ३

यवकश्तिकश्चित् कुल्मासो धान्यमाषप्रि दूष्यसः कुल्माषं क्वचिके
क्लीबं यवके तु उमानसो इति मूर्धन्यरुद्रः ह्यमाषपञ्चायत पञ्चेराज
माषे कुलमस्तु न्यस्ये इति सर्वस्वे कुल्माषो द्वि सित्रोयवादिरिति स्वा
मी कोरवयाम्येनून्ध इति यवयवकादिस्त्रुवेरितिनः = १

हे गोधूमस्य = १

अदंतः = १

कुलस्थः = १ २

ह्यंचणके = २

अ॰ द्वि॰ ५६

हार्थस्तैषं यवलो गोधूमः सुमनः समौ ॥ स्याद्यावकस्तु कुल्माषश्चणको

ह्यं निष्फलतिले = २

पंचवार्ई इति ख्यातस्य = २

धांता

हरिमंथकः ॥ १८ ॥ द्वौ तिले तिलपेजश्च तिलपिंजश्च निष्फले ॥ त्वंवः त्वनाभि

हेकंगुणीति ख्याताया:। कंगुकं। गृह्णेति द्विरूपकोषे = ३

क्षौमाअतसीति ख्याताया: = ३

जननो राजिका कृष्णिका सुरी ॥ १९ ॥ स्त्रियौ कंगुप्रियंगू द्वे अतसी स्यादुमा क्षुमा ॥ ५६

ह्यं सस्यभेदेकश्मेरे भंगेति ख्यातनामख्याते = १

अयं कंगुतो मनागपचितः केदारदेशे खनाम्ना प्रसिद्धः चीनक इत्यन्ये = १

ह्यं सस्यसूके यवादिसूगे = १

कपीर =

मातुलानी तु भंगायां व्रीहिभेदस्त्वणुः पुमान् ॥ २१ ॥ किंशारुः सस्यशूकं स्यात् ॥

हे अभिनवनिर्गतधान्यशीर्षस्य कणि
शं सस्यशीर्षमित्यादि॥ कणिशो धान्यशी
र्षकं इतिरत्नेपि = १

त्रयं धान्ये यवगोधूमशुद्धमाष
तिलाद्यानि सप्तदश धान्यानि = १

तृणादीनां गुच्छः स्तंबउच्यते १
आदिना धान्यादेः = १

हे नाडइति ख्यातस्य = १

कणिशं सस्यमंजरी धान्यं व्रीहिः स्तंबकरिः स्तंबो गुच्छस्तृणादिनः २२ ना

नाडीनाडस्य = २   गुच्छस्य = २   सपवतृणादिकांडः गृहीतफलो
निष्फलः सन् पलालः = २

हे भुसइति ख्यातस्य = २   तुषमपि =

डीनालं च कांडोऽस्य पलालोऽस्त्री सनिष्फलः कडंगरो बुसं क्लीबे धान्यत्वचि

एकं धान्यत्वचः = १   सामान्येन श्लक्ष्णतीक्ष्णाग्रे शूकः श्लक्ष्णे सूक्ष्मे
च तीक्ष्णाग्रे शूकोनाग्रहस्तंगयोरितिरभसः ३

हे कमडी इति ख्यातस्य = ३
फली

हे पदिपकधान्यस्य = ३

ऋद्धादयो बहुलीकृतान्ता
स्त्रिषु = ३

पुमांस्तुषः २३ शूकोऽस्त्री श्लक्ष्णतीक्ष्णाग्रे शमी शिंबा त्रिषूत्तरे ऋद्धमाव

हे अपनीततुषस्य धान्यस्य = १

शमीप्रभवं धान्यं शमीधान्यं माषादयः शमीधान्ये आदिना मुद्गो माषो राज
माषकुलत्थ श्यामाक अतिलः काकांड अन्वी वरइति शमीधान्यगणः स्मृतः = १

सितं धान्यं पूतं तु बहुलीकृतं २४ माषादयः शमीधान्ये शूकधान्ये यवादयः

हे मर्दनानंतरमपनीततृणस्य बहुलीक
रणयोग्यस्य = १

शूकसहिते धान्ये यवादयः = १

283

कलमाद्या धान्यविशेषाः षष्टिकाद्याश्च धान्यविशेषाः शालय उच्यन्ते = १ अमी माषयवशालिषष्टिकाद्याः = १ नीवाराद्यास्तृणधान्यानीत्युच्यन्ते आदिना श्यामाकादिग्रहणम् = १

अं

द्विं

हयः शालेयः कलमाद्याश्च षष्टिकाद्याश्च पुंस्यमी ॥ २१ तृणधान्यानि नी-

हे गडुगडु इति ख्यातस्य गवेधुर्नाम गवेधुक इति रत्नकोषे पुमानयम् = २ हे मुसले मुसलोऽस्त्रः मस इति धातुरदीपे मङ्खोऽपीति वर्णदेशना मुसलमुषलविदुरिति द्विरूपमपि = २ हय मुदूखले = २ अयं टवर्गतृतीयमध्यः तवर्गतृतीयमध्योऽपीति कश्चित् सर्वे स्विह तवर्गतृतीयपाठो ऽपपाठ इत्यक्रमम् वररुचिनापि उदुखलेऽद्धावाश्च इति प्रकृते सूत्रं कृतम् लंके स्वरे णापि उलयोरैक्यादुलूखलेप्येकमिति हत्तो विहितम् तत्रापि तृतीयतवर्गवतः प्रयोगो न दर्शितः = २

वाराः स्त्री गवेधुर्गवेधुका ॥ अयोग्रं मुसलोऽस्त्री स्यादुदूखलमुलूखलम् ॥ २२

प्रस्फोटनं तु समम् ॥ ५० ॥ शुभशतेकिं शारप्रं शूर्पमिश्रुके मितिशुभेदे शूर्पं तालव्यशादिम् केचित्तु सर्वे कर्पि दन्त्यादिः शूर्पमित्युक्तीति सुकृते सर्वे स्तुतदनादेयं शतिपुरुषोत्तमो णादिवृत्तिः = २

हे शूर्पस्य छज इति ख्यातस्य = १ हे चाण्णी इति ख्यातस्य = २ हयं योकडीति ख्यातस्य = १ हे चुपडी इति ख्यातस्य १ पिट चंगेर १ (कोष्प = ३ हे काशादिरचिते रज्जु वदे = २

स्यूता

प्रस्फोटनं शूर्पमस्त्री चालनी तितउः पुमान् । स्यूतप्रसेवौ कण्डोलपिटौ कट-

शीतारं धनशालायाम् = १ पकं महानसाधिकृतस्य १ ॥ ५० ॥

किलिञ्जकौ २३ समानौ रसवत्यां तु पाकस्थानमहानसे । पौरोगवस्तद-

चालने चात्र चालनं तितउः प्रोक्तमिति क्लीबकाण्डे रत्नकोषः अत एव तितउ क्लीबमपि तस्त्रीति तितउ चालनीति त्रिकाण्डः तनोतेर्डउः सन्वच्चेति उउ प्रत्यय विधानाद्देवसहितायां च भावः अन्यथा लाघवाड्डउ स्येव ब्रूयात् २ तितउः इति = २

सतसूपकारे = १

पक्तः सूपकारास्तु वल्लवाः २८ आरालिका आंधसिकाः सूदा औदनिका

त्रयं पिष्टककरणशीले कौरीति ख्याते = २   पौरोगवादयो भक्तकारनाः इमे त्रिषु = २   पंचतुल्याम् = २

हलवाई   चुला =

८ गुणाः आपूपिकः कांदविको भक्तकार इमे त्रिषु २९ अश्मंतमुद्धानम्

अश्मंतमिति आख्यातम् अश्मंतम अशुभे तुल्यं मरणेन वधावधी। तिमेदिनी उध्यानमितिरदितः चुल्लिर्वा अन्ता = ३   चत्वार्यङ्गारशाकट्याः ३

अंगीठी = ३

धिश्रयणी चुल्लिरंतिका अंगारधानिकांगारशकट्यपि हसन्यपि ३० द

तुआनी। अलातं दीर्घादि कुस्यादिच त्रयं दारुदग्धकाष्ठं खंडे साग्नौ निरग्नौ च अंगारस्तुं वितमिव व्ययमानमास्ते इनि साग्नौ। कलंक लंका घोव्रजति मलिनां गारतुलनामितिरग्नौ अतएव निर्वाणालातलाघवमिनि = १   द्वेकलापादि भभाड भाञ्जनपात्रस्य = १ अंबरीषः पुमान् पि भ्राष्ट्रोंबरीषमुक्तः इतिमुखकांडे वोपालितः = २

कंदीआ = १

सहसप्यं स्थनं स्त्री स्याद् अंगारो लातमुल्मुकं क्लीबे अंबरीषं भ्राष्ट्रो ना कंदुर्वा स्वे

कंदुर्वा स्त्रियाम् पक्तेशमान् स्वेदनमपीति मुकुटे द्वयं पिष्टकादिपात्रे = १

284

इयंजादिरूतिख्याते १ प्रथमिकारमध्यो
कारमध्यमेतिद्वितीयान्तरे = १

उयंतान्वपितलादिमयजलभाजने आलग्री।
लंतिकायांमी ज्ञीवेमलेचमलकेइतिरभसः=१ चलक्षेत्स्थाल्याम=१

कलशस्त्वालवोदंसम स्त्रियां
कलसिः कलसीकल सिशु
इतिघटीवलगालोइ यंती
तिमाधः कुटोहृद्योः स्त्रियां
तवटी कुटनिपच ग्र
स्त्रीइतिकाकालिव घो
ज्यम् = २

अ
द्वि
२९८

मट्ट हंडी वलो टोही=१

दिनीस्त्रियां ३१ अलिंजरः स्यान्मणिकः कर्कर्यालुर्गलंतिकापिठरः स्था

स्त्रियांपिठरीतिख्यामीस्था।
लमपिस्थालभाजनभेदेपीति
मेदिनी=१

कुंडिचाचेतिमुकुटे २ चत्वारिकलशास्य=१ हेशरावस्य २ दंत्यसोपिनीरसरावेरोतिविदग्धे=२

285

हंडा रामकटोरा २

ल्युखाकुंडंकलशस्तुत्रिषुद्वयोः ३२ घटःकुटनिपावस्त्रीशरावोवर्धमान

हेसामान्येनपिष्टपचनपात्रस्य=१ चर्मचटितेस्नेहपात्रेकृतः=१

चीवा तवा कटोरा कुप्पा कुप्पी

कः ऋजीषंपिष्टपचनंकंसोस्त्रीपानभाजनं ३३ कुतूःकृत्तेःस्नेहपात्रंसे

हेतीतादिपानभाजनस्य कांस्यमप्य
ञ पाजांतरेपानपात्रेकांस्यंकंसेव
तैजसेइतिरभसः कंसःस्यात्तैजसे
पात्रेपानपात्रेचकांस्यवत् इति।
पाश्वतः २ मद्विरापानपात्रेच
चकोवद्यते = २

स्वल्पाकुतूःकुतुपः १ पंचपात्रमात्रस्य=१ समाहारद्वंद्वः १ ग्रीशिहाथारइतिख्याते=१ २९८

कडछी १

वाल्पाकुतुपःपुमान् सर्वमावपनंभांडंपात्रामत्रेचभाजनं ३४ दर्विःकंबिः

दर्विः कं विर्वी द्वेतेखनशब्दः पुमानपि
ततःस्वजेनोन्मथितेविधायेतिवेद्यके=१

हेवाकहृद्यास्त्रतिखाते तर्दः सादर्चर्यास्त्रलिंगः तर्दः
स्त्रियामिति सर्वत्र अमरमालाया चर्त्री कोदे तर्दशब्दप
ठः = १

उपपत्रशाके यंननो यपुक्के वनोषधौ हलनेन।
दशविधशाकं समान्ये नोक्तम् = १

श्रीणिशाकनालिकायाः १
गंडुल। डुंडल।

286

वेसवारो दंसमः तालमहद्या
वर्षीनिकोचित हयंमांसादिसंस्कृ
स्त्रयोन्येपि हृद्स्थ पथा स्यादि इत्थ तदुक्तम् सर्षपाः जा निहिंगु निधासाकस्त्रषणानिच श्राहारेषु प्रयुज्यंते सं
स्कारार्थमनेकधा १ वैद्यकेवेसवारलक्षणमन्यथा निरस्थि पिशितं पिष्टं स्विन्नं गुडघृतान्वितं कृष्णमरिचसं
युक्तं वेसवार इतिस्मृत इति = २

वनाकाच स्यान्नद्दीरुदस्तकः अस्त्री शाकं हरितकं शिग्रुरस्य तु नालिका

उपमल्लादयसंधाने = २

३५ कलंबश्च कडुंबश्च वेसवार उपस्करः तिंतिडीकं चुक्रं च वृक्षाम्ल

षट् मरिचे मरिचं कृष्णमथ दीर्घमथमपि मरीचं कोलकं धर्मपत्तनं मरिचसममिति
सुभूतिः उषणं कृष्णादिर्मरीचस्य बरीचीरिव कृष्णमरिचलोहयोरिति विश्वः = ३

चत्वारि जीरके = ३

मथवेल्लजं ३६ मरिचं कोलकं कृष्णमूषणं धर्मपत्तनं जीरको जीरणो।

अजाजीकणाच स्त्रियो = १

षट् कृष्णजीरस्य सुषवी तालकमथ्यापीति सुभूत्यादयः = १

जाजी कणा कृष्णे तु जीरके ३७ सुषवी कारवी पृथ्वी पृथुः कालोपकुंचिका

हयमार्द्रके १ शृंगवेरमार्द्रकरसः पानेत्तीक्ष्णमो। हितमिति चरके संघातः =१

छत्रकं धन्याके धन्याकं धन्यकं धान्यं कुस्तुंबुरु धनीयकमिति रभसः =१

पंचशुंठ्यां वाडंता =१

अ. द्वि. ५५

आर्द्रकं स्रंगवेरं स्यादथच्छत्रा वितुन्नकं ३८ कुस्तुंबुरुं च धान्याकमथ शुं

अथ सौकांजिकस्य =२

ठी महौषधं स्त्रीनपुंसकयोर्विश्वं नागरं विश्वभेषजं ॥ ३९ आरनालकसौवी

जि २

र कुल्माषाभिषुतानि च अवंति सोमधान्याम्लकुंजलानि च कांजिके ॥ ४० स

पंच हिंगुनि =१

तस्य हिंगुनः पत्रीतस्यां पंच तत्पत्रीति च पाठः तत्र। त्वक्च माख्यातत्वक्पत्रीकारवीतिरुद्रः कर्वरीति च पाठः =१

वाष्पकेति स्वामी =१

हस्रवेधि जतुकं वाह्लीकं हिंगु रामठं ॥ तत्पत्री कारवी पृथ्वी वाष्पिका कवरी पृथुः

रात्रिपर्यायनामा १
पंचहरिद्रायाः = १

अदीर्वक्रसादि वसिरं द्वयं संताल अशामितिमधु
माधवी द्वयं सामुद्रलवणे कडकच इति ख्याते = १

४१ निशाह्वा कांचनी पीता हरिद्रा वरवर्णिनी ॥ सामुद्रं यत्तु लवणमक्षीवं व-

चत्वारि सैंधवलवणस्य = २
द्वे शांभरिलवणस्य = २
द्वयं कृत्रिमे विडाख्यलवणे = २
कलइ इति ख्यातस्य = २

सिरं च तत् ॥ ४२ सैंधवोऽस्त्री शीतशिवं माणिमंथं च सिंधुजे ॥ रौमकं वसुकं पा-

त्रीणि सौवर्चलवणस्य = ३
क्लीबे
कृष्णे सौवर्चले = ३

पलो खंडविकारो इक्षुरसखंड
रिकायाः क्रमेण मैकैकम् ३ सारसंग्रहकारस्तु मत्स्यंडीसिक
तायां येन निर्मले खंडविकारे फाणितं केचित् प्रसिद्धिः
तत्र इति सर्वसम् किं तथा उत्सृ
तिख्यातपर्यायक्रमं घनीवे
घकट्टकशाफाणितं गुड

कांविडं च कृतके द्वयं ॥ ४३ सौवर्चलेऽक्षं रुचकं तिलकं तत्र मेचके ॥ मत्स्यंडीफा-

द्वे सितशर्करायाः = १
पलासेति =
द्वे तीक्ष्णादि सारइति ख्यातस्य द्वयास द्वयपयःपकयत्र ।
स्या द्विधि कूर्चिका = १
भिन्नं दधि द्वयं कफमलम् तथापि
फाणितं चेत्तु विकृतो स्वभावाद् भिन्नतो
गुडा इति च नद्विखंडविका
रस्य द्वाणगुणाः = २

णितं खंडविकारे शर्करा सिता ॥ ४४ कूर्चिका क्षीरविकृतिः स्याद्रसाला तु

द्वे दमलाई = १
द्वे शिखरिणी इति ख्यातस्य = १

सचतुर्जातिकानागी सगुडाई
कनागरा रसाला सा शिखरि
णी सदृक्ष सरसंस्थिति १ स्त्र
हीटकः सचिरं यत्सुषितं सट
भः खंडकस्य षोडशपलानि
प्राशिप्रभस्य सर्पिषः पलमधु
पलमरिचं द्विकर्षशुठ्याः पलार्धमपि चार्धपलं चतुर्णाम् १ सूक्ष्मपटेलललना
कटुपाणितुहाकर्पूर धूलिसुरभीकृतयात्र सस्या पषाहेकोदरकृता सरसारसा
ला याभक्तिता भगवता मधुसूदनेन १ इति सूदशास्त्रम् = १

288

हेव्यंजनस्य=१ इतः परं वासितावयवार्थलिंगाः=१ त्रयंलोहशलाकयाविध्यापक्वेमांसादौ=१

289

मार्जिता स्यान्नेमनं तु निष्ठानं त्रिलिंगा वासितावयवाः ४७ शूलाकृतं भटित्रं च।

श्री हि. १०

द्वयंस्थालीसंस्कृतेऽन्नादौ=२ द्वयंसंपन्नपाकेव्यञ्जनादौ=२ द्वयंकृतादितःप्रयत्नसंस्कृतेव्यंजनादौ=२ द्वयंपिच्छिलेसूपादिव्यंजनादौ=२

शूल्यमुख्यं तु पैठरं प्रणीतमुपसंपन्नं प्रयत्नं स्यात्सुसंस्कृतं ४८ स्यात्पिच्छलं तु

हेअपनीतकेशमक्षिकादेर्व्यंजनस्य=३ त्रयंचिक्कणे=३ हेकर्पूरादिवासितव्यंजनादौ=३

विजिलं संमृष्टं शोधितं समम् चिक्कणं मसृणं स्निग्धं तुल्ये भावितवासिते ४९

५२

त्रयं वदरपेपाकावस्थागतेकलमादिके मुकुटस्त्रैलिंग। अभ्यूषोऽयं स्त्रमयोदीर्घमध्यश्च अभ्योषश्चात्र गोधूमादिचूर्णीकृतस्याग्निनेषद्दग्धस्य हस्तेनसमर्दः। तिमुकुटे अभ्यूषस्यादचर्वणार्थोलिप्रमानः=१ मानस्यचापड़ीतिख्यातस्य=१

हेचिउरेवेरतिख्यातस्य=१ चिपटकोपीति=१

धानानिस्तवकृवच व्याद= २ नात: १०

(पोली १ आपक्वं पौलिरभ्यूषो लाजाः पुंभूम्नि चाक्षताः पृथुकः स्याच्चिपिटको धानाः

हेअक्षतयवादिविकारस्यखदीतिख्यातस्य १ पुंसप्तवोपिशाणदाराला जाः सवल्कजाः सरदाइनिकोषातेऽपि वकृत्वे लाजास्त्रियामपीत्यवाम नः लाजाः पुंसिवकृत्वे वा स्त्रियालाजापि चाक्षतमितिससारावर्तः प कृचवनालोपित्ततीयापक्वनिलाजेवक्ततेविशुद्धिमितदातिकरः=१

टपृथुपत्रिकाः सक्तवः करम्भः औषधः ज्योत्स्नाकरम्भ
मुदुम्भरयस्य के राइति भुराति यस्तद्योपधः समिश्र
मातृवचनमितिस्मृतिः हेदधिमिश्रितसक्तव
सक्तवो बहुवचनान्ताः इतिवामनः = १

इयंत्रयंपकस्य = १ घर्हं भक्ते। दीदिविसहितं ओदनः पुसि = १

सूतः

भृष्टयवे स्त्रियः ४७ पूपोऽपूपः पिष्टकः स्यात्करम्भो दधिसक्तवः भिस्सा स्त्री 290

हेदग्धभक्तस्य भिस्सिटेतिकेचित् = २ हेसर्वरसाग्रभागस्य = २

भक्तमन्धोऽन्नमोदनोऽस्त्रीसदीदिविः ४८ भिस्सटा दग्धिका सर्वरसाग्रे मण्ड मांड।

त्रीणिभक्तमंडस्य = ३ पंचयवागवाः। कोरा। खिचडी

मस्त्रियां मासराचामनिःस्रावा मण्डे भक्तसमुद्भवे ४९ यवागूरुष्णिका श्राणा

पकस्योविकारादेः = १ हेगोमयस्य = १

विलेपी तरला च सा गव्यं त्रिषु गवां सर्वं गोविड्गोमयमस्त्रियां ५० तत्तु

ग्रं॰
द्वि॰
१९

291

गोमयस्य=

गोयकम्मुष्कगोवैरस्य=१ श्रीरीणादुग्धस्य=१ श्राज्यदधितक्रादिपयस्याख्यम=१ चनेतरतरलंदधित्रयंद्रप्सामित्यपरे=१

मुष्कं करीषो स्त्रीउ गयं त्नी रै पयः ममे पयस्य मास्य दध्यादित्रयं दधि

चतुर्षंकंचूनै=२ हविःसर्पिर्षीसोते=२ पकमहकृताग्निसंयोगस्यनवोद्धृतस्यहृतस्य=२ ह्योगतदिनेतद्दोहोहोइवंद्धृतंतदैयंगवीनं एकमेवरात्रिपर्युषितस्यदध्नउत्पन्नस्यहृत(स्य=२

नेतस्म प२ ह्वतमाज्यं हविः सर्पिर्नवनीतं नवोद्धृतं तन्नैदैयंगवीनं

चत्वारिसामान्येघोलस्य=३ यथाक्रमंपादाम्बुघोलंतक्रम ग्र्धाम्बुउदश्वित् निर्जलंमथितं=३

यत्ह्योगोदोहोद्भवं ह्वतं प३ दंडाहतं कालशेयमरिष्टमपि गोरसः तं

चतुर्थांशःपादः= दध्नोमंडेमस्तु=१ गोप्रसवानंतरंसप्तरा त्रिपर्यंतंदुग्धंपेयूष म् पीयूषमितिस्वामी। न वप्रसूतगोक्षीरंन वंसमदिनावधीतिवाचस्पति=१

क्रं ह्युदश्विन्मथितं पादाम्ब्वर्धाम्बुनिर्जलं प४ मंडं दधिभवं मस्तु पेयूषोभि

शीणि बुभुक्षायाः १ भाग्रिमतेत्यपि १ द्वे भक्तादिग्रासस्य १ द्वे वक्रभिः संमिलितैकपात्रेपानस्य १

नवे पयः ॥ अशनाया बुभुक्षा क्षुद्ग्रासस्तु कवलार्थकः ५५ सपीतिः । 292

द्वे सहभोजनस्य २ चत्वारि पिपासायाः रषाचात्र २ सप्त भोजनस्य २

शांताः

स्त्री तुल्यपानं सग्धिः स्त्री सहभोजनं ॥ उदन्या तु पिपासा तृट् तर्षो जग्धिस्तु

त्रयं तृप्तेः ३

भोजनं ५६ जेमनं लेप आहारो निघासो न्याद इत्यपि ॥ सौहित्यं तर्पणं तृप्तिः

पूर्वभुक्तं पश्चात्समुज्झितं तत्र फेला फेलिरप्यत्र द्वयं तत्र इति मधुमाधवी १ कामं प्रकामं निकामं चैते शब्दाः क्रियाविशेषणतया क्लीबलिंगा इति सर्वस्वेमुकुटे च एते षट् शब्दाः प्रयानी इति वर्धमाने यथेप्सितमित्यव्ययीभावः षट् इष्टानतिक्रमे १

स्त्रिः फेला भुक्तसमुज्झितं ५७ कामं प्रकामं पर्याप्तं निकामेष्टं यथेप्सि

वद्गोपालस्य = १

मलविमुक्तादिवाझोडु दक्षेनिमुक्टे गो पगोडहवलवाइतित्रिकांडशेषः = १

गोमहिष्यादिकं पनंपादबात्वम यद्वानांहि प्रथमंगोधनम भदितिवात्तेतिसभ्रुसाद्यः गवादिर्यादवंवित्तमितिवोपा लितः ग्रयवापाद्देवं धनमसवद्भव्रीहिः पादवं धनम ग्रादि नाखरानाविकाश्चादिग्रहः = १

अ॰ द्वि॰ १-२

ते गोपे गोपालगोसंख्यगोधुगाभीरवल्लवाः ५८ गोमहिष्यादिकं पाद

त्रयंगोस्वामिनि = २ द्वेगोसमूहस्य = २

बंधनं द्वौ गवेश्वरे गोमान् गोमी गोकुलं तु गोधनं स्याद्गवां व्रजे ५९ त्रिषा

यात्रगावश्राशिताभोजितानत्रद्वे = ३ नवद्वषभस्य = २

नांतः

शितंगवीनं तद्गावो यत्राशिताः पुरा उक्षा भद्रो बलीवर्द ऋषभो वृषभो वृ

स्त्रियामनड्वाही अनडुहीच = १ साहचर्याद्गौपुमान् = १ वृषाणांसमूहे औक्षकम = १ द्वेगोसंघस्य = १

हांतः

षः ६० अनड्वान्सौरभेयो गौरुक्ष्णां संहतिरौक्षकं गव्या गोत्रा गवां वत्स

१-२

यथाक्रमंवत्ससमूहे वात्सकम धेनुसमूहे धैनुकम = १

महावलोहषोमहोक्षः = १ हेहद्दहषभस्य = १

धेन्वोर्वात्सकधैनुके ८१ उक्षोमहान्महोक्षः स्याद्वृद्धोक्षस्तु जरद्गवः

उत्पन्नहषभस्यैकम् = २ तत्कालजातहषभस्य = २ वत्सभावमतीत्य द्वितीयं वयः स्पृष्टवतः = २

वच्छा =

उत्पन्न उक्षा जातोक्षः सद्यो जातस्तु तर्णकः ८२ शकृत्करिस्तु वत्सः स्या

हेदामडाइतिख्यातस्य = २ भविष्यत्षंडस्यार्षभः = ३ त्रीणिषंडहषभस्य = ३ ष्ठः स्यादिट्चरो ज्ञातिकृद्देवषंढमहिष्यामिति तालव्यादिट्

वहडका = साण्ड = वर्गीचतुर्थीप्रेषुइतितारपालः षंडपयादिसंज्ञातेन ह्री

दम्यवत्सतरौ समौ आर्षभ्यः षण्डतायोग्यः षण्डो गोपतिरिट्चरः ८३ स्कंधदे स्याद्धोपत्नौ पुमानिति मूर्द्धन्या

षकंहषभस्कंधस्य = १ हेगलकंवलस्य = १ हेरज्जुस्तनासारंध्रमध्येमहिषहषभादेः = १ होतः = द्वोटवर्गतृतीयान्तेमेदिनी सा

गोगोपतिरिट्चरइतियाद्योः

ज्यतेइतिवाराणसेयेदेवस्य

रः = २

शेत्वस्य वहः सास्ना तु गलकंवलः स्यान्नस्तितस्तु नस्योतः प्रष्ठवाड्युग

हेदमनार्थस्कंधे पार्श्ववत्स्थाश्रा।
युगपार्श्वगदमस्य = १

युगस्य वोढा युग्यः फालवद्दंदीर्घकाष्ठं प्रसंगः तस्य वोढा प्रासंग्यः शाकटस्य वोढा शाकटः क्रमेणैकैकम् = १

तेन हलेन सीरेण च खनति तद्यो वोढा तस्ये दमित्यर्थे हालिकः सैरिकश्च = १

पार्श्वगः ६४ युगादीनां च वोढारो युग्यप्रासंग्यशाकटाः खनति तेन तत्

पंचभारवहनक्षमस्य २ धुरंधरेण सह मानाः पूर्वशब्दा इति संबंधः = २

वोढास्येदं हालिकसैरिकौ ६५ धुर्वहे धुर्यधौरेयधुरीणाः सधुरंधराः

धौरीणैकधुरावहे = ३

हे सर्वभारवहनक्षमस्य = ३

उभावेकधुरीणैकधुरावेकधुरावहे ६६ स तु सर्वधुरीणो यो भवेत्सर्व

नवकं स्त्रीगवाम् = १

साहचर्यान्नोही = १

धुरावहः माहेयी सौरभेयी गौरुस्रा माता च शृंगिणी ६७ अर्जुन्यघ्न्या रो

अ० द्वि० १०३

295

१०३

आदिनाप्रमाणावयवादिग्रहः शबलीधवलादयः संज्ञानामानिस्युः शबलेतिस्तम्भूतिः वामनेनेशबलेतिप्रयोगोपपाठश्रम्भक्रम प्रमाणेदीर्घावामनीत्यादयः अवयवेलंबकर्णीचक्रशृंगीत्यादयः = १

उत्तमायांगविनैचिकी = १

हिणी स्यादुत्तमांगोष्ठनैचिकी वर्णादिभेदात्संज्ञास्युः शबलीधवलाद

296

हेहायनेप्रमाणस्याः = २ हेद्विवर्षायाः गोः = २ हेएकवर्षायाः = २ हेचतुर्वर्षायाः = २

यः ६८ द्विहायनीद्विवर्षागौरेकाब्दात्वेकहायनी चतुरब्दाचतुर्हायण्ये

हेत्रिवर्षप्रमाणायाः = ३ हेसर्वथानपत्यायाम् ३ हेगलद्गर्भायाः = ३ पकृतमैथुनायाः = ३

वंत्र्यब्दात्रिहायणी ६९ वशावंध्यावतोकातुस्रवद्गर्भाथसंधिनी आक्रा

हेअन्तत्वावपिहृषोपगमनायस्याः गर्भपातःस्यात्तस्याम् = १ प्रजनेप्रथमगर्भग्रहणेकाल्याप्राप्त। कालाप्राप्तमतीयासाउपसर्या = १ प्रष्ठंश्रेष्ठंवहतिप्रष्ठौहीहसेनवृषभंवहतीतिवा बालासतीगर्भिणीप्रथमगर्भस्थयः = १ नांतः = म १

न्तावृषभेणाथवेहद्गर्भोपघातिनी ७० काल्योपसर्याप्रजनेप्रष्ठौहीबा

हेचिरसूताया: =१ खांचड=१

हयंसुशीलायांगवि=१ हेवक्रसूताया: =१

297

अ॰
डि॰
१४

लगर्भिणी॥ स्यादचंडीतुसुकरा बहुसूतिः परेष्टिका॥ ७१ चिरसूता वष्क

वष्कयणीतिसंभूत्यादय: =२ हेनवप्रसूताया: =२ संधानमंतरेणयाह्लविनदुह्यतेतस्यां ह्ययम्=२ खिल्ल= हेस्थूलस्तनयुताया म्=२

यिणीधेनुः स्यान्नवसूतिका॥ सुव्रता सुखसंदोह्या पीनोध्नी पीवरस्तनी॥

हेद्रोणपरिमितक्षीरदायिन्यां=३ गोर्महिषीवाबंधक स्थितायेउच्यते=३ दुग्धबंधकेमर्यादाम्=१ वर्षेवर्षेप्रसविन्यांसमांसमीना=१

७२ द्रोणक्षीराद्रोणदुग्धाधेनुष्याबंधकेस्थिता॥ समांसमीनासायैवप्रति

हेउद्दानाद्गुनिख्यातस्य अरुणस्तुपीनः पुंसिपठति=१ हेगोष्टेगवादिगात्रकंडूयनार्थं निखातस्यस्तुंभस्य इतिख्यातस्य शिवो केयूट १०८ मोदतेमहादेवेकील योगयोरिति=१ किला= नांत:

वर्षंप्रसूयते॥ ७३ ऊधस्तुक्लीबमापीनंसमौशिवककीलकौ॥ नपुंसिदाम

हयंपशूनांबंधनरज्जौ मनइतिङीप्निषेधः दामा दामानौ दामानः उद्दामेनहिरदपतिसद्विपत्याभिभूतइतिप्रयुक्तत्वचरितम् पदोदा वुभाभ्यामन्यतरस्यामितिडाप् दामा दामे दामाः दाम्नीति प्रसिद्धेः=१

देवृत्सघोटकादिबंधनपाशे वत्सादिरोपितैः कीलैर्दामनी पाशपाशितैरिति द्वे विशेः=१ पंचकंमंथदंडे मथ्यतेऽनेनः रूपभेदात्समासः=१

रस्सी=१ मथानी=१

संदानं पशुरज्जुः स्याद्दामनी ॥ ७४ वैशाखमन्थमन्थानमन्थानो मन्थदण्डके ॥ 298

हे पत्रस्तंभादौ मंथदंडो बध्यते=२ हे मथ्यमानदुग्धाधारपात्रे=२ उष्ट्रशिशौ करभः करभो मणिबंधादिकनिष्ठान्तोष्ट्रतत्सुतेः इति मेदिनी=२ चतुष्कमुष्ट्रे=२ । करभ इति ।

कुठरो दण्डविष्कम्भो मन्थनी गर्गरी समे ॥ ७५ उष्ट्रे क्रमेलकमयमहाङ्गाः

दारुमयैः पादबंधनैर्लक्षिताः करभाः शृंखलकाः १

बोताः= हे छागपशुः=१

करभः शिशौ ॥ करभाः स्युः शृंखलका दारवैः पादबंधनैः ॥ ७६ अजा छागी

पंच छागस्य=१ तुभ इति सर्वत्र=१ सप्त मेषस्य= मेड इति कश्चित् १

शुभच्छागवस्तच्छागलका अजे ॥ मेढोरभ्रोरणोर्णायुमेषवृष्णय एडके

इदंतः=

दाप्रीरकोदीर्घनंचोष्ट्रीवीरवाणभ्रमरकौरतितिमः=१

यथाक्रमं उष्ट्राणां समूहे औष्ट्रकम् उरभ्राणां समूहे औरभ्रकम् अजानां समूहे आजकं=२ पंचगर्दभस्य=१

ग्रं १८५ ढि

उके ७७ उष्ट्रोरभ्राजवृन्देस्यादौष्ट्रकौरभ्रकाजकं चक्रीवंतस्तुवालेयारा

अष्टोवणिजः

सभागर्दभाःखराः ७८ वैदेहिकःसार्थवाहःनैगमोवाणिजोवणिक् जांतः

क्रयविक्रेतरि=२

पण्याजीवोह्यापणिकःक्रयविक्रयकश्चसः ७९ विक्रेतास्याद्विक्रयिकः

क्रयक्रेतरि=१ द्वेवाणिज्यस्य=१ त्रयंमूल्ये=१

सौदा=१ मुलः

क्रायकःक्रयकौसमौ वाणिज्यंतुवणिज्यास्यान्मूल्यंवस्नोप्यवक्रयः ८०

१५५

299

त्रीणिमूलधनस्यांवाङ्गंता नीवी=१ मूलधनविक्रयादधिकंफलंलाभः=१ चत्वारिपरिवर्त्तनस्य=१
मूडीपूंजी=१ लाहा= अदलावदला=१

नीवीपरिपणोमूलधनंलाभोधिकंफलं॥ परिदानंपरीवर्त्तोनैमेयनिमे

द्वयंनिक्षेपे=२ हेन्यासस्यार्प्पणे २ क्रेतारःक्रीणीयुरितिबुद्ध्याप्रसारितस्यैकम्=२
अमाणा= अमाणदेणी=

यावपि॥ ८१ पुमानुपनिधिर्न्यासःप्रतिदानंतदर्पणं॥ क्रयेप्रसारितंक्रय्यं॥

क्रेतव्यमात्रेवस्तुनिनतुप्रसारितेक्रेयम्=१ त्रीणिविक्रेयद्रव्यस्य=१ क्रय्यादयःपण्यंतास्त्रिषु=१

क्रेयंक्रेतव्यमात्रके॥ ८२ विक्रेयंपणितव्यंचपण्यंक्रय्यादयस्त्रिषु॥ क्ली

त्रीणिसत्यमितिवचनरूपायाः=१ वेचणा=१

वेसत्यापनंसत्यंकारःसत्याकृतिःस्त्रियां॥ ८३ विपणोविक्रयःसंख्याःसं

300

ष्टादशेति दशाक्षतिपर्यन्तमेकादयोष्टादशपर्यन्ताः संख्याशब्दाः संख्येये द्रव्ये वर्तन्ते द्विगुवचना एते तेन सह समानाधिकरण्येनैव तासां वृत्तिरित्यर्थः एकविभक्त्यन्तपदं वाच्यं समानाधिकरण्यम् भिन्नपदानां भिन्नार्थनिष्ठत्वं वैयधिकरण्यम् ।
यथा एको विंशदशविप्राः एवमेकास्त्रीदशस्त्रियः एकंकुलंदशकुलानि नत्वैवं वैयधिकरण्येन हन्तीति नत्वेकोविप्रस्य दशविप्राणामिति इति सर्वत्वित्युक्ते दिपि स भूतिमतन्न एकाद्योऽष्टादशावधयः संख्याःशब्दाः संख्येये चेह वर्तन्ते त
दा त्रिषु वाच्यलिंगाः सामानाधिकरण्येन विशेषणत्वात् एकः एका एकं एवं दशविप्राः दशस्त्रियः कुलानि वा संख्याने चेह वर्तन्ते तदा क्लीबएव इत्यर्थः संख्याशब्दानां सामान्येन संख्यावाचकत्वात् यथा पुरुषस्य एकम् पुरुषस्य हि त
स्वार्थे कनि च पुरुषस्य हि कम् एकं पुरुषाणां पंच पंचकं च दश दशकं च इत्यादि एतेन संख्यामात्रे प्रयोगो हन्ति तथा च द्वेकयोर्द्विवचने इति सूत्रप्रयोगः उक्तं च द्व्येकयोरिति निर्देशात् संख्यामात्रे पि संभवः एकादीनां प्रसिद्धान्त
संख्येयार्थत्वमुच्यते दुर्गसिंहोप्याह दशशब्दः संख्याने वर्तते परिमाणशब्दसन्निधानात् यथा पंच परिमाणमेषां पंचकाः शकुनय इति द्वौ वा त्रयो वा परिमाणमेषां द्वित्राः अत एव सूत्र ननेकः वेधः वार्तिक रेखागणसमपुः
क्ता स्तापये हि नवोडशत्वात्याद्याः चिरूपयते १ ऊनविंशत्याद्याः परार्धान्ताः संख्याशब्दाः संख्येये संख्याने च वर्तन्ते वर्तमाना नित्यमेकत्वे वर्तन्ते संख्येये यथा पुरुषा ऊनविंशतिः विंशतिः शतं सहस्रमित्यादि संख्याने यथा पुरुषाणाम्
नविंशतिः शतं सहस्रमित्यादिः = १

तासु विंशत्यादिष्वानवतेर्नवतिपर्यन्ताः विंशत्याद्यानवत्यन्ताः स्त्रीलिंगा नाम अपि समानाधिकरणे स्त्रियः स्त्रीलिंगाः यथा विंशत्याद्याः विंशतिः

श्री
हि

ख्येये ह्यादश त्रिषु विंशत्याद्याः सदैकत्वे सर्वाः संख्येयसंख्ययोः ॥ ८४ ॥ संख्या

पंक्तिशब्देन दशसंख्योच्यते पंक्तेः प्रभृति दशगुणोत्तरं क्रमेण शतसहस्रादि तथा च गणना पंक्तिश्च विंशतिस्त्रिंशच्चत्वारिं
शत्त्थैव पंचाशत् षष्टिः सप्तत्यशीतिर्नवतिः शतम् सहस्रायुतलक्षाणि नियुतं कोटिरर्बुदम् इत्येवमादयः संख्याशब्दा
लोकप्रसिद्धितः २ एते क्रमाद्दश

र्थे द्विबहुत्वे स्तस्तासु चानवतेः स्त्रियः ॥ पंक्तेः शतसहस्रादि क्रमाद्दशगुणोत्त

गुणोत्तरम् खर्वं निखर्वं पद्मं महापद्मं शंकुः समुद्रः अन्त्यं मध्यं परा(र्धं)

यदा तु भेदविवक्षायां संख्यार्थे अभिधेये विंशत्यादयो वर्तन्ते तदा तत्सामानाधिकरण्याभावेपि गवां विंशती गवां विंशतय इति नियतिसहस्राभ्याहृतिभिर्नियेष प्रयोगः = १

संख्यान्ते

त्रयं सामान्यमाने ३ केचिदन्यतरं मानं तु लांगुलिप्रस्थैरिति वदन्ते तेष्वेषां संख्यमाह तदन्ये । तन्मानं वस्त्वन्तरविधानं तुलांगुलिप्रस्थभेदात् त्रेधा तत्र तु गुरुत्वं तं संख्यं अतः परमसंख्य
नममने तथा द्विधो पालितेन प्रस्थाद्युवयेत् इति दर्शितः प्रस्थः सानोचङ्ग्वयेच ३ यौतवमिति स्वामी = ३ लायहत्वेन उन्मानं पलादयो इत्युच्यते अंगुल्यादहस्तादि प्रस्थेन द्रोणाढकादि = ३ ॥ (सू = २

रं ॥ ८५ ॥ यौतवं द्रुवयं पाय्यमिति मानार्थकं त्रयं ॥ मानं तुलांगुलिप्रस्थैर्गुंजाः प

पंच गुंजाः कृष्णलाख्याः प्रथमः शास्त्रीयत्वान्माषकः दशमोपी तिकः १६ स्मृत दशकृष्णलापे तथायतम् = २

मासा = माषः = हेकर्षस = १ कर्षचतुष्टयं पलम् = १ हेम्नः = १

चाद्यमाषकः ॥ ८६ ॥ ते षोडशाक्षः कर्षोऽस्त्री पलं कर्षचतुष्टयं ॥ सुवर्णबिस्तो

301

अथैकर्षे तद्द्रुतस्वर्णस्वर्णविस्तरयोरिति
क्लीबमाह विस्तः सकलकारवान् विस्तस्य
विधायपरिसंख्यणमेव इतिरत्तः = १ स्वर्णपले = १

पसकस्यविद्रुमस्यपलशतंततुलाः = १

विंशत्यातुलाभिर्भारः भरश्चाइतिकश्चित
भरोतिमाघभारयोरितिरुद्रः = १

हेम्नोक्षे कुरुविस्तस्तत्पले ८४ तुलास्त्रियांपलशतेभारः स्याद्विंशतिस्तु

दशभाराआचितशब्दवाच्याः भारैर्दशभि
राचितइतिरत्नकोषात् पुमानपि = १

शकटोभारः शकटोन्मेयपदार्थः सोपिआचितः = १

हेम्नोडशपणम् = १

ताम्रस्यमाषस्तैः षोडशभिः = १

ताम्रिके कार्षिकेपणः अयंपंचगुणा
लपणः ताम्रकर्षो ऽशीतिरक्तिकः
स्यर्थः इवंहिताम्रकिकायाकपर्दक
पकोमूल्यमशीतिः कपर्दकाः पणाइतिसंज्ञा = १

लाः आचितंदशभाराःस्युःशाकटोभारआचितः ८५ कार्षापणःकार्षि

प·२५९। प·४·५६। प·१·२४। प·१·· २।१।

कः स्यात्कार्षिकेताम्रिकेपणः अस्त्रियामाढकद्रोणौखारीवाहोनिकुञ्च

चतुर्भिः कुडवैः प्रस्थः प्रस्थैश्चतुर्भिराढकः। चतुराढकेर्द्रोणः खारीषोडशभिस्तुतैः = १

कः ८६ कुडवःप्रस्थइत्याद्याःपरिमाणार्थकाःपृथक् अंशस्तुरीयो।

अष्टाढको भवेद्द्रोणो द्विद्रोणाः शूर्प उच्यते सा
र्द्धशूर्पो भवेत्खारी द्वौशूर्पौ गोण्युदाहृता = २

स्वर्णतामादेः पंचकृष्णलमाषः स्व
र्णस्याहिकृष्णलः तथाच मनुः हेमस्य
लेसमुहृते विज्ञेयो रूप्यमाषकः हेमशो
षोडशमाषकैर्यो रजतकर्षकस्तावत्
रूपाणांव्यवहारः कार्षापणः अपरा
णामप्यत्र कार्षिकपुराणाकार्षापणामितिवा
पालितः अद्यव्यवहारेणचरजतकृष्णलाधा
विंशत्यगोडकाम्नत्यम् हात्रिंशह्रा
त्रिंशताकृष्णलाभीरजतकर्षउच्यते
तत्स्वलयोडशकपर्दकपणाः तेनैव
लोके पुराणकार्षापणो ऽपुज्यतेकार्षा
पणाइति = २

आढकाद्याः शब्दाः पृथक्पृथक्
परिमाणार्थकाः अपचयविवक्षाया
माढकीचखारीवाश्यताकुडवः कुडय
इतिचपाठः यथादेशविशेषपरि
माणभेदाः पलप्रकुंचकंषष्ठिः कु
डवंनचतःपयम चत्वारः कुडवाः
प्रस्थश्चतः प्रस्थमथाढकम् ता
मेवभारं जानीयाद्वाहोभारचतुष्टयम् आदिनामाणीप्रवाणीवा
दयः तुलामानमुकुमम् अंगुलिमानंवहस्तादित्वंवीउकप्रस्थ
मानंन्वाह दर्पाउलसर्वतोमानमाढकमित्यादि = २

अ॰ द्वि॰ १८

चतुर्थांशः पादः = २ त्रीणि भागस्य = १ हिंसा = त्रयोदशधने = १

पादः स्याद्दशभागोऽत्र वंटके ॥ १३ ॥ द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्थमृक्थं धनं वसु

रैशब्दः पुमान् स्त्री चरैद्वयो विभवे स्वर्णे इति रुद्रः = २ पुंसि = २ धाव । भांडार = २

हिरण्यं द्रविणं द्युम्नमर्थरैविभवा अपि ॥ १४ ॥ स्यात्कोशश्च हिरण्यं च हेमरू

ताभ्यां हेमरूप्याभ्यामन्यत्ताम्रादितैजसादिकं दारुविषयादिकं च सर्वं कुप्यं कुप्यमसारं द्रव्यमिति टीकाकृतः = ३ । तद्द्वयं स्वर्णरजतं आहतं घटितं रूप्यमुच्यते = १ चत्वारि द्रौ रत्नमणेः = ३

प्ये कृताकृते ताभ्यां यदन्यत्तत्कुप्यं रूप्यं तद्द्वयमाहतं ॥ १५ ॥ गारुत्मतं मर

कृतं च घटितमकृतमघटितं हेमरूप्यं कोषः हिरण्यं च इति शब्दद्वयवाच्यम् अत्र यथासंख्येनादराणीयं कोषमाकृ हिरण्यं च हेमरूप्यं कृताकृतमिति भाष्यरो मिलित स्पनिर्देशः = २

मरकतमणेः = १ त्रीणि पद्मरागस्य = २ हेमच्छायाः = १

कतमश्मगर्भो हरिन्मणिः शोणरत्नं लोहितकं पद्मरागोऽथ मौक्तिकं ॥ १६ ॥

१८

303

हेमप्रवालस्य=१

हेविद्रुमवज्रमुक्तादिषु=१

वाङ्गेना=

गुली

मक्तोऽथविद्रुमः पुंसि प्रवालं पुंनपुंसकं ॥ ९४ ॥ रत्नंमणिर्द्वयोरश्मजातौमु

ऊनविंशतिसुवर्णे=२

नांतः

क्तादिकेऽपिच ॥ स्वर्णंसुवर्णंकनकंहिरण्यंहेमहाटकं ॥ ९५ ॥ तपनीयंशा

कर्बुरंदीर्घमध्यमपीनिकम्बिन् रराजकर्बूरश्रिणांगंवासाउनिमाचः=३

१शातकौंभमपीतिस्वामी=३

यंगर्भस्नुवेगंगापावकादीप्ततेज से तदुल्वंपर्वतेत्यत्तहिरण्यंसम पद्यते इतिवायुपुराणे =३

नांतः=

तकुंभंगांगेयंभर्मकर्बुरं चामीकरंजातरूपंमहारजतकांचने ॥ ९६ ॥ रु

ऊंउलाद्यर्थ्यपत्त्रवर्तितत्सृंगीकनकाख्यम् सृंगीचनाम स्त्रीसृंगीमंडनस्वर्णमितिरत्नकोषः सृंगिमुक्ताअंतापि श्रतः स्थितापरिमाणसृंगीहेमऊटराजकुलमितिकादंवर्यांसमासांतानि

त्यत्वादिदममित्यये=१

क्मंकार्तस्वरंजाम्बूनदमष्टापदोऽस्त्रियां ॥ अलंकारसुवर्णंयाच्छृंगीकनं ॥ क

पंचरूप्यस्य = १

द्वयं पित्तले १ द्वयमयत्र १

वाउंतः =

आरकूटो स्त्रियां द्वयमितिरभसः = १

मित्रदः ९७ दुर्वर्णं रजतं रूप्यं खर्जूरं श्वेतमित्यपि रीतिः स्त्रियामारकूटो

305

उडुंबरं फलादि उच्यते गैरिकं पातस्तास्यं शुल्वमुडुंबरमिति हलायुधः औडुंबरं भवेत्ता। समलोहस्य लोहमपि शास्त्रमायुधलो

षट्कं ताम्रे = २

मे फलादी यत्र शाखिनइत्यजयः इदं टवर्गतृतीयम् ध्यममपि = २

द्वयोरिति वस्यति अश्मसारं च शास्त्रक मित्यमरमालायाम् क्लीबं च = २

नस्त्रियामथ ताम्रकं ९८ शुल्वं म्लेच्छमुखं द्व्यष्टवरिष्ठोडुंबराणि च लोहो

द्वयं लोहमले सिंहाणं काचपात्रे स्याल्लोहनासिकयोर्मले इति ताल

सांतः = ३

व्यादौ मूर्द्धन्यांते मेदिनी अयं शब्दः कवर्गस्य तृतीय मध्यकृ मध्यस्थे तिक (क्षित = ३

स्त्री शस्त्रकं तीक्ष्णं पिंडं कालायसायसी ९९ अश्मसारोऽथ मंडूरं सिंहाणमपि

द्वावा

नकेवलं लोहे लोहशब्दः किंतु स्वर्णरजतादि सर्वं तैजसं लोहशब्दवाच्यम् सुवर्ण रजतताम्ररीतिः कांस्यतथा त्रपुः सीसं च तथैवं चैव तत्क्षेलोहानिवसति = १

द्वयं तारे = १

१८

दो

कच्च

तन्मले सर्वं च तैजसं लोहं विकारस्त्वयसः कुशी १०० क्षारः काचोऽथ चपलो

रसेंद्रः पारदः प्रोक्तः पारतोपि तिराग्रते इति तारपालः द्वयमपि नत्रुत्रकमित्यमरः पारतस्तम नाक्षात् सूतस्तु समितो मना क पारतस्तु मना कुपीतः सर्वं तत्स्य गणस्य तारेति शब्दार्णवः चपलइति = १

अयसो लोहविकारः कुशी उच्यते फालप्रवनत सर्वलोहविकारः कुशीवल्लाकुशी फालः कुशी दर्भः कुशं जलमितियादिः कुशी फालेवल्ला।

यामिति विश्वः = १

ग्रं हि॰ १८

चतुष्कं पाराइ तिख्यातस्य = १ पकंमहिषसंगस्य = १ हेम्नमुक्तस्यागिरिजामलमेकं नाम भिन्नमपि गिरि जां गिरिजाबीजमभलशरजध्वजमिति वाचस्प (तिः = १ चत्वारि स्त्रमाइतिख्यातस्य = १

पंलोरसः सूतं श्चपारदे ॥ गवलं माहिषं संगमेकं गिरिजामले ॥ ११ स्रोतो 306

नीलायोया। इति चत्वारि स्यं। जनस्य = २ संगिरिश्री = २ तुत्थांजनादि पंचकं कर्परीपर्यंतं तुत्थांजनपर्यायमुक्का दार्विकाकाथोद्भवेतुत्थेरसांजनादित्रयमाहकश्चित् = २

जनं च सौवीरं कापोतां जनं यामुने ॥ तुत्थां जनं शिखिग्रीवं मयूरक वितन्नकं ॥

काथोद्भवं तदेव तुत्थं कर्परीदार्विका चोच्यते = २ रीति रसांजनस्य = ३ गंधकस्य गंधिको गंधपाषाणः पा शशज्ञश्च सुगंधकश्चेति माधवः = ३

१२ कर्परीदार्विका क्काथोद्भवं तुत्थं रसांजनं रसगर्भं तार्क्ष्यशैलं गंधाश्म

गंधिकरत्यपिपाठः = १ चाखल = १ चतुष्कं पुष्पांजने रीतिः पित्तलं तत्वस्थं रजोमलमिति यावत् अतः पित्तलम लमेतत् पुष्पकमपि नामास्य पुष्पकेतु उदंते न पुसकम् = १

नि तुगंधकः १३ सौगंधिकश्च चंलुष्पां ऊलाल्यो तुत्थं ऊलस्थिका ॥ रीतिपु

तुत्थं ऊलरखारे सिलांजनभेदे ऊलालीत्यर्थयहणात् कुंभका रीचाज चक्षुष्या ऊभकारी च ऊलत्थिकेतिरत्नकोषः = १

पंचहरिताले १ अलिमिति नाम आलमिति कश्चित् हरि
तालमलंतालं वर्णकं नटभूषणमिति माधवः = १

307

ष्पं पुष्पकेतु पौष्पकं कुसुमांजनं ॥ १४ पिंजरं पीतनं तालमालं च हरिता-

पंच शिलाजीते तिरवातस्य अर्थ्योपि पंचमि ते माध्ये त्रिषर्थ्यां तु शिलाजतु इतियांते रुद्रः = २ षड्गंधरस = रसगंधोपि = २

लके ॥ गैरेयमर्थ्यं गिरिजमश्मजं तु शिलाजतु ॥ १५ बोलगंधरसप्राणपिं-

त्रयं समुद्रफेने ३ डिंडीरऊष्मादि रिति गोवर्द्धनीयोणादिवृत्तिः रूपरत्नाकरे टवर्ग।
द्वितीयादिः स्वामीतु हिंडीरश्चेति पवर्गप्रथमादिस्तवर्ग तृतीयादिश्चेति रूपद्व। द्वयं सिंदूरे = ३ सिक्का। षड्सी। सके = ३ सीसपत्रं चात्र वप्रोन्ना सीस
पत्रमित्यमरमालायाम् = ३
पः = २

डगोरसाः समाः ॥ हिंडीरोऽब्धिकफः फेनः सिंदूरं नागसंभवं ॥ १६ नागः

स्वामी तु त्रप्वादिकं रंगपर्य्यायमाह पिच्चटं नेत्ररोगे स्यात् क्लीवं सीसकरंगयोरिति मेदिनी त्रपुसीसक। द्वे रंगस = १ द्वे कर्पासस्तूलस्य संघातोपि। तूलपिंडः पिचु तूलस्तु कीर्तितः सूत्रतर्कुक इति रभसः = १ चतुष्कं कुसुंभे वस्त्र १६ रंजनद्रव्ये = १
रंगयोरिति विश्वः नागशब्दोप्यत्र श्लेषे पिकद्रुजे नागाः क्लीवं सीसकरंगयोरिति = १ कुसुंभा = १

सीसकयोगेष्टवप्राणि त्रपु पिच्चटं ॥ रंगवंगे अथ पिचुस्तूलोऽथ कमलोत्त-

हृदंमेषकंवले=१

रं १७ स्यान्कसंभेवह्निशितंमहारजनंमित्यपिमेषकंवलःशाणेश्च:

।शाशलोमिशशोरोमस=२

त्रीणिपिपरवाइतिख्याते=२ क्यकं

हृदंमोमः

शशोर्णीशाशलोमनि १८ मधुद्रोइंमाक्षिकादिमधुच्छिष्टंतंसिक्थकं

चत्वारिमनः शिलाइतिख्याते मनः शिलातुऊनदीस्त्वत्स्वामीत।

ऊनदीस्थानेमनोगुप्ताइतिपठति । ऊनदीत्यपि = ३

नेपालदेशजाऊनदीगोलाउच्यते समे
वमनः शिलायानामानीत्यर्थे = ३

मनःशिलामनोगुप्तामनोह्वानागजिह्विका १९ नेपालीऊनदीगो

त्रीणिपवक्षारस्य = १

जोलारे=१

लायवक्षारोयवाग्रजःपाक्योथसर्जिकाक्षारः कापोतःसुखवर्चकः

सर्जी=२

त्रीणिमधुनइतिमुक्ते २ माखो २ म
धुशब्देनलीद्रउच्यते माक्षिकादिच।
माहिलाभ्रामरवायोतिकादिग्रहः मा
क्षिकंचतुवर्णमासोक्तिकपीतवर्ण
कम भ्रामरकपिषणकारंविविधंमधु
लत्तणमिति २ मधूच्छिति = २

पंचसर्जिकाक्षारे सर्जिकावकारइहदिताषिस्वामीतसुखवरचकांतंपर्यायमाह सोवर्चलरुचकेशाग्रकेलारप्र
संपादितु पुनरुक्केतिख्याचक्षे सर्जिकाक्षारस्यापिपचेनामानीनपोनरुक्तमित्यमेघसोवर्चलसर्जिकाक्षारेलव
णांतरइतिमेदिनी कापोतः सर्जि
कासर्जिःस्युग्रिकाचसुवर्चिका रु
चकसुखलवणसर्जेसोवर्चलच
तत् इतिस्त्रोकपर्यायेमाधवः स
र्जिकाइति = १

अ॰ द्वि॰ ॥

309

द्वयं वंशलोचनायाम्=१ वंसलोचन=१ द्वयं शोभांजनबीजे=१ सहांजना=२ वि= गन्ने दाखंफ=१

॥ सौवर्चलं स्यादुचकं त्वक्क्षीरी वंशरोचना शिग्रुजं श्वेतमरिचं मोर

चलादिपिप्पलीमूलस्य शिरो नाम पिप्पलीमूलेस्यादुभयं तु पोषितिशतिर भसः । ग्रंथिकं तु कणाम् । लघुकुथाचटिका चसाइतिवाचस्पतिः चटिकाशिर इत्येकमपीति कश्चित् = २ शिरोवृंतः=२ हेमूतकेश इति आतेलण विशेषे=२ छड=२

टं मूलमैलवं ॥ ग्रंथिकं पिप्पलीमूलं चटिकाशिर इत्यपि ॥ गोलो

द्वयं निर्गंधे शेषमाशोपकेरक्तचन्दने मनुष्यवर्गे सोरभ पुक्तचंदनभेदे रक्तचंदनमुक्तं पतंग इति ख्यातस्य । २ क्तसार इत्यस्येति मुकुटे=३ त्रयं शुंठी पिप्पली मरिचानां सम । भाग मिलितेकटुत्रये=३ द्वि । द्वयं हरीतक्यामलकी भीतका ना=समाहारे १ तद्देशः=३ त्रिफला वैद्यक रूढेति भाषाहतिः अजादित्वात्तलापइति कश्चित् गोरादित्वात् त्रिफली चे तिशाब्दिकाः द्विगुसमासे त्रिफली से वसर्वसमतम् त्रिफलात्फलाचेति त्रिकाइशेषः नहात्फलमानितिधातोः लशस्पेनत्फला अकारवदादिः फ ॥ लानां त्रिकं फलत्रिकं=२

मी भूतकेशो ना पत्रांगं रक्तचंदनं ॥ त्रिकटु त्र्यूषणं व्योषं त्रिफला तु

चतस्कं शूद्रे=१

फलत्रिकं ॥ इति वैश्यवर्गः ॥ ॥ शूद्राश्चावरवर्णाश्च वृषलाश्च जघ

अंबष्टकरणादयश्चांडालावधयः संकीर्णाउच्यंते तच्चानुलोम्येन प्रातिलोम्येन संकरत्वम्
येषां पिता श्रेष्ठजातिः सोऽनुलोमः येषां माता श्रेष्ठजातिः स प्रतिलोमः संकरः विवाहाभावात् = १

शूद्राविशो स्त्रियादिषु अंतैः प्रत्येकं सन्तः इति वक्ष्यमाणं संबध्यते शूद्रायां विवाहितायां वैश्याज्जातः करणः अयं लेखकः वृत्तिः कायस्थ इति।
(व्याख्यातम् = १

310

स्युतौ: १ आचांडालात्संकीर्णा अंबष्टकरणादयः शूद्राविशोस्तु क

वैश्यायां विप्राज्जातो अंबष्ठः चिकित्सावृत्तिः = २

शूद्रायां क्षत्रियाज्जातः उग्रः = २

क्षत्रियायां वैश्याज्जातो मागधः स्तुतिक्रियावृत्तिः = २

विश = २

रणो अंबष्ठो वैश्याद्विजन्मनोः २ शूद्राक्षत्रिययोरुग्रो मागधः क्षत्रिया

वैश्यायां क्षत्रियान्माहिष्यः श्रुतिशास्त्रोपजीवी पाडवानां विलासाय दुर्योधनेन हितायच कृ।
रवोत्पादितं मं‍ त्रसभायां च कि रेमिथ इति वन्माहिष्योऽर्थेति सं धि: = ३

ब्राह्मण्यां क्षत्रियाज्जातः सूतः कोषदुर्गरक्षणोपजीवी = ३

विशोः माहिष्योयोःक्षत्रिययोः क्षत्तार्याशूद्रयोःसुतः ३ ब्राह्मण्यां क्ष।

तस्यां ब्राह्मण्यां वैश्याद्वैदेहिकः कृणिकर्मा वैदेहकं तु शूद्राज्जातं वैतिशपा सुतं ब्रुवते इति = १

महिष्यात्करण्यां जातः रथकारः
संकीर्णसंकीर्णोपमम् = २

त्रियां सूतस्तस्यां वैदेहको विशः रथकारस्तु माहिष्यात्करण्यां यस्य सं

क्षत्रियायां शूद्राज्जातः क्षत्ता अत्ता अरदत्तः अर्थास्वामिनी सा च क्षत्रियात् क्षत्रिय
मैव स्वामित्वात् सामान्य शब्दस्य विशेषात्मता अन्यथाऽर्थासंगतिः न
द्विवेश्यायां जातः क्षत्तास्मात् क्षत्तामूद्रात् क्षत्रियाजे सारथिप्रतिहारयोरिति रूढः = २

ब्राह्मण्यां शूद्रात्तु चांडालश्च सर्वत्र पाणिग्रहणं शर्वक मितियोग्यम् पाणिग्रहणं विनापि प्रमादतो जातः करणा
दिरेव गर्हितः सपरं विशेष इति वंध्यघटीयः अनुलोमसंकरेपि प्रमादाज्जातस्य भावइतिमिताक्षरादिः = १

स्त्रियां कारुः तक्षा च तंत्रवायश्च नापितो रजकस्तथा पंचमश्च
र्मकारश्च कारवः शिल्पिनो मताः द्वयं शिल्पिनि कारीगर = १

अ॰
द्वि॰
॥

नांतः

वः ४ स्याच्चांडालस्तु जनितो ब्राह्मण्यां वृषलेन यः कारुः शिल्पी संहतै 311

सजातीनां शिल्पिनां संघातः श्रेणिः द्वयोरिति श्रेणिः
पुमान् स्त्रियां तु वा ऽडंता श्रेणिरिति = २

द्वयं शिल्पिकुलप्रधाने कुलः श्रेष्ठी चेति त्रिकांडे = २
मिहितर = २ नामद्वयम् = २

नांतः =

द्वयं मालाकारे = २
माली =

स्तैर्द्वयोः श्रेणिः सजातिभिः ५ कुलकः स्यात्कुलश्रेष्ठी मालाकारस्तु मा

द्वयं कुंभकारे = २
कुमयार = २

द्वयं चूर्णादिलेपकारे = २
लेपकार। राज

द्वे तंत्रवायस्य तंत्रवायशब्दोप्यत्र तंत्रवाय इति वक्रग्रंथे प्रदर्शितेः
जलाहा = २

लिकः कुंभकारः कुलालः स्यात्पलगंडस्तु लेपकः ६ तंत्रवायः कुविं

द्वयं सूचीकर्मोपजीविनि = २
दरजी =

द्वयं चित्रकरे = २
चितेरा =

छीवा =

द्वे शस्त्रशाणकारस्य = २
सिकलीगर = २

॥

दः स्यात्तन्नुवायस्तु सौचिकः रंगाजीवश्चित्रकरः शस्त्रमार्जोसिधावकः

हे चर्मकारस्य पादूकृच्च = १
मोची = १

व्योरस्य व्ययं लोहवीजवाचीति श्रीभोजदेवः तत्करोतीति व्योकारः व्योकारो लोहखड्गनाराचादिकं यः करोति स कर्मकारः ३ स्याद्: कर्मारश्चापि कर्म्मारो लोहकारः स्यादिति रभसः १ व्योकार इति = १ लुहार = १

चतुष्कं स्वर्णकारे = १
सुनयार = १

३१२

७ पादूकृच्चर्मकारः स्याद्व्योकारो लोहकारकः । नाडिंधमः स्वर्णकारः क

हे शांखिकस्य =
चूडीगर = २

हे ताम्रचटके = २
ठठियार = २

लादो रुक्मकारके ॥ ८ ॥ स्याच्छांखिकः कांबविकः शौल्विकस्ताम्रकुट्टकः

पंचवर्द्धकी २ तरखाण = ३

पंचनापितस्य । नाई १

नांतः = तृजंतः = ३ नांतः नांतः

तक्षा तु वर्द्धकिस्त्वष्टा रथकारस्तु काष्ठतट् ॥ ९ ॥ क्षुरी मुंडी दिवाकीर्तिना-

द्वयं रजके = १
धोबी =

त्रिपां रजकी = १

कलाल । द्वयं शौंडिके = १

नांतः

हे छागपालनजीविके = १

पितांतावसायिनः । निर्णेजकः स्याद्रजकः शौंडिको मंडहारकः ॥ १० ॥ जा

अ॰
द्वि॰
११२

हे देवद्रव्यजकस्य भोजक इति ख्यातस्य=१ हे इंद्रजालादि मायायाः=१ द्वयमैंद्रजालिके=१
अयाल=१ पुजारी=१ बाजीगर=
सांवा

वालः स्याद्देवाजीवी देवाजीवी तु देवलः स्यान्माया शांवरी मायाकारस्तु प्रा

313

प्रतिहारकोपि=२ षट्कं नटस्य=२
नांतः नांतः

तिहारिकः ॥ ११ ॥ शैलालिनस्तु शैलूषा जायाजीवाः कृशाश्विनः भरता इत्य

द्वयं विदेशभ्रमणशीलेन नटभेदे शास्त्रकथकाहीना द्वयं मृदंगवादके=१ द्वे पाणिनैव मुरजादिवाद्यमुत्पादयं
पवाडीया=३ (मितप्ये=३ तीनतद्द्वयम् = ३

पि नटाश्चारणास्तु कुशीलवाः ॥ १२ ॥ मार्दंगिका मौरजिकाः पाणिवादास्तु पा

द्वे वंशीवादकस्य=१ द्वयं वीणावादके=१ द्वयं वर्तिनार्थपक्षिघातके=१
वीनसाज= चिडीमार

११२

णिघाः वेणुध्माः स्युर्वैणविकाः वीणावादास्तु वैणिकाः ॥ १३ ॥ जीवांतकः शाकु

वा२

हेजालेन मृगबंधनकर्तुः=१

त्रयं पशुपक्ष्यादिहत्वा मांसविक्रयजीविनि=१
कसाई=

निकौ द्वौ वागुरिकं जालिकौ वैतंसिकः कौटिकश्च मांसिकश्च समं त्रयं॥

चतुष्कं वेतनोपजीविनि=२
मजूर=२

हेपत्रहारीतिख्यातस्य=२
कासद=

१४ भृतको भृतिभुक्कर्मकरो वैतनिकोऽपि सः॥ वार्तावहो वैवधिको भा-

हेभारवाहकस्य=३
पांडी=३

दशानीचस्य=३

रवाहस्तु भारिकः॥ १५ विवर्णः पामरो नीचः प्राकृतश्च पृथग्जनः॥

अपशब्दोपमितिस्वामी=१

रभसस्तु खुल्लकस्त्रिषु नीचेऽल्पे इति कवर्गादिनी। यादिपठति=१

एकादश सेवके=१

त्रिपंदासी=१

निहीनोऽपसदो जाल्मः क्षुल्लकश्चेतरश्च सः॥ १६ भृत्ये दासेयदासेरदास

अ॰
द्वि॰
११३

स्त्रियांचेटी=१ स्त्रियांकिंकरा=१ प्रेष्योपीतिपाठः प्रेषप्रेष्यौच=१ चतुर्थकं परसंवर्द्धिते। स्वामीतुपतदंते भृत्यपपीय (स्मादृ=१ नैपालकः=१

कोप्यकचेटकाः नियोज्यकिंकरप्रैष्यभुजिष्यपरिचारकाः ७ परा

षड्लसस्य= आलसी=२ तुंदपरिमार्ज्जइत्यपि=२

चितपरिस्कंदपरजातपरैधिताः मंदस्तुंदपरिमृजआलस्यः शीत

षट्कुंदते=१ दशचांडाले=१

कोलसोनुष्णः ८ दक्षेतुचतुरपेशलपटवः सूत्थानउष्णश्च चंडाल

प्लवमातंगदिवाकीर्तिजनंगमाः ९ निषादश्वपचावंतेवासिचांडाल

११३

315

दंसस: ककारद्वयमध्य: ताल
व्यशश्च=१

यते किरातादयस्त्रयश्चांडालानां भेदाः म्लेच्छशब्दवाच्याः १ गोमांसभक्षको यस्तु लोकबाह्यंच
भाषते सर्वाचारविहीनोसौ म्लेच्छइत्यभिधीयते १ मयूरपिच्छपरिधानः किरातः पत्रपरि
धानः शबरश्च पुलिंदः पत्रशबर इति रत्नकोषः परभाषानभिज्ञः पुलिंदः कथ्यते
म्लेच्छे पुलिंगोपि पितिनिगद्यते इतितारपालः = १

चत्वारि जीवनार्थं मृगघातकस्य। अयमपि म्लेच्छभेदः = १
वद्वस्य = १

316

पुक्कसाः भेदाः किरातशबरपुलिंदा म्लेच्छजातयः ५ व्याधो मृगव

सप्त कुक्कुरस्य = २
कुत्ता = २

कुक्कुरो रेफरहितमध्य: सरेफमध्यश्च कौलेयकः सारमेयः कुक्कुरः श्वा
च कुर्कुर इति हलायुधः कुक्कुरस्तु शुनिश्वानः कपिलोमंडलः शुनः ३
ति वाचस्पतिः = २

धाजीवो मृगयुर्लुब्धकोऽपि सः कौलेयकः सारमेयः कुक्कुरो मृगदंश

शुनकस्तालव्यशः स्वार्थेकः = ३ तांतः
योगप्रयोगेयउन्मत्तत्वं प्राप्तितः स्यात्स अलर्कः = ३
हलकाकुत्ता = ३
एकं मृगयाप्रवीणस्य शुनः = ३ शिकारीकुत्ता =

कः ६ शुनको भषकः श्वा स्यादलर्कस्तु स योगितः श्वा विश्वकद्रुर्मृग

द्वे कुक्कुर्याम् = १
कुत्ती
ग्रामसूकरो विट्चरः = १
कोकवकरा = १

याकुशलः सरमा शुनी २२ विड्वराहः सूकरो ग्राम्यो वर्करस्तरुणः पशुः

एकं सामान्येन तरुणपशोः मतभेदात्।
वर्क्करो मेषशावक इति रन्तिदेवः = १

हेलब्धयोगिनि मृगे दक्षिणांगहततव्रणो=१

चत्वारि मृगयायाम् १
शिकार=१

अ॰
द्वि॰
११४

आच्छोदनं मृगव्यं स्यादाखेटो मृगया स्त्रियां २३ दक्षिणारुर्लुब्धयोगाद्द-

दश चौरस्य=२ चौरस्त्री परस्त्रियं चौरीपकागारिकी: तस्करा=२

क्षिणेर्मा कुरंगकः चौरैकागारिकस्तेनदस्युतस्करमोषकाः २४ प्रतिरो-

चत्वारि चोरस्य भावे कर्मणि च स्तेयं स्तैन्यं चौर्यं स्य। चौरिका चोरिका स्त्रिया मितिवा वसति: = ३

पकं चोरिकायने=१ चोरि धनेः

पकार्य दिनं लोप्त्रमपीति कश्चि त् लोत्रमप्युशि च रितेऽनिवि स: लोत्रं च। लोप्त्रमिति = ३

धिपरास्कंदिपाटच्चरमलिम्लुचाः चौरिका स्तैन्यचौर्ये च स्तेयं लोप्त्रं तु तद्धनं

मृगपक्षिणां जाल शशादौ वीतंसः वितंसोपि पि=१

आमिषं च द्वा मृगपक्षि वंधनार्थं यत्संधानं पत्रे निवे। प्रपने तत्रद्वयम्=१ ऊडिक्की। चंडारेडा=१

द्वे मृगा वंधनार्थे जाल ११४ विशेषस्य=१

२५ वीतंसस्तूपकरणं बंधने मृगपक्षिणां उन्माथः कूटयंत्रं स्याद्वागुरा

317

पंचवलितसप्तगुणास=२स्त्री १ रज्जुःशुल्बावराटो नाइनि त्रेस्त्रीकांडेशुल्वशद्बस्याप्ती नम् वराटकः पद्मवीजकोषे रज्जो कपर्दके इति मेदिनी=१ प्रदेः रदटकूपात्येन यंत्रेण जलमुत्के: लानेतत्रद्वयम्=१

मृगबंधनी २६ शुल्बंवराटकं स्त्रीतु रज्जुस्त्रिषुवटी गुणः उद्घाटनं

हे वेमनि वेमक्लीवमपी सहण: तुणन। द्वयं सूत्रे वकुलच्छेद: पूरणार्थम् एकत्वमपि सूत्रं तंतव काटाड:=२ नांत: पुंसि: रिति सूत्रं तंतवदिहाराव सांसे। यानमूचनाम=२

घटीयंत्रं सलिलोद्वाहनं प्रहेः २७ पुंसिवेमा वापदंडः सूत्राणि नरितंतवः

हे वस्त्रवाणक्रियायाः वुणनइति ख्यातस्य वाणिवाउन्तः। एकं लेप्यादिशिल्पकर्मणः म्रादिनापुत्तलिकादिलिखनकर्म३ मदावारूणण। वाथवस्त्रेणाप्यथचर्मणा लोहरत्नकृतवापिपुस्तमित्यभिधीयते=२। द्वयं पुत्तलिकाइतिख्याते पांचालिकादीर्घादि: स्तिदीर्घादिर्कस्वादित्यपि इतिसर्वत्रे ऊतिरित्यन्ये=३ कृत्स्नादित्यपि पाठइति मुकुटो पंचाली मिथुनमथुनाप्तगमपिन्तुमि तिमुरारिः=२

नवेः वाणिर्व्यूतिः स्त्रियौ तुल्ये पुस्तं लेप्यादिकर्मणि २८ पांचालिका

म्रादिनापुत्तगकाष्ठादियहणम्=१ हे स्त्रल्पपेटाम्=१ गंडीपुत्तलावा=२

पिटारी=१ पिटार=१

पुत्रिकास्याद्वस्त्रदंतादिभिःकृता २९ पिटकः पेटकः पेटामंजूषाथ।

हे महापेटिकायाम् केचित्तु तभिरेकपर्य्यायमाहुः मंजूषाहि जकारेणकजकाराच=१

हे वाङ्कहरतिख्यातस्य विहङ्गमा विहङ्गिकेति पाठद्वयम् = १ द्वयं विहंगमा लंबि निरज्जु पंजरे शिक्या इतिख्यातस्य = १ छिक्का = १ द्वयं पादुकायाम् = १

वहिंगी जंतोलखड़ावा = १

स्याच्छालभंजिका स्तंभे लेप्ये तां जलिकारिका जतुत्रपुवि कारे तु ज्ञातवच्च पुष्पंविपुत्रइति स्र्वः = १

319

विहंगिका भारयष्टिस्तदालंबिशिक्यंकाचोथपादुका ३१ पादूरु

पदायता पादप्रमाणायाःहः अनुपदी = २ द्वौ गोचर्मरज्वाः वाड्री दीर्घा द्विरपी तिद्वच्चर्द्ध = २

मोजे = माडा = घ्यादिनो छ्वादेः = २

ग्र. वि

द्वि.

११५

पानत्स्त्रीसैवानुपदीनापदायता नद्धीवध्रीवरत्रास्यादश्वादेस्ताडनी

पकं चाबुकइति ख्यातस्य = १ कशा मूर्हत्यचेति स्वामी = ३ द्वयं किन्नरीति ख्याता यां गवल्पवीणायां कंडोलवी णेतिक्वचित्पाठः = ३ द्वयं स्वर्णकारस्य लादंडे = ३

किंगुरीलवा = ३ कंडीवाकंडा = ३

कशा ३१ चांडालिकातुकंडोलवीणाचंडालवल्लकी नाराचीस्यादेष

द्वयं कषय हिकायाम् = १ द्वयं स्वर्णादि छेदक दिस्यां टंकिकायाम् = १ द्वयं चित्रकाष्ठिकायां वीरणादि सलाई = १ वाङ्कता = १ पालाकाया मिति स ११५ केत्वे । ईषीका । इतिवापाठः ईषाकेत्ति = १

णिकाशाणस्तुनिकषःकषः ३२ व्रश्चनःपत्रपरशुरीषिकातूलिका तीली = १

हेमृषीतिख्यातायाः मृषीत्यावर्त्ती। नीमृषीतिशब्दार्णवः = २ हेचर्मभातीतिख्यातायाः = २ इयंमणिशलाकादिवेधनशलाकायाम् आस्फोटनीतिस्वामी = २

ऊठाली = २ खल = आवा वरमा

समे॥ नैखसावर्त्तनी मूषा भस्त्रा चर्मप्रसेविका ३३ लास्फोटनी वेधनिका॥ 320

इयंकर्त्तर्यास्वर्णस्फोटनोपाये नापितकेशकर्त्तरिकायांच = २ इयंनिहानइतिख्यातस्य = २ इयंटंकइतिख्यातस्य = २ इयंकरत्तइतिख्यातस्य = २

कैंची = कुहाडी = नोतः छेणी = २

कृपाणी कर्त्तरी समे॥ वृक्षादनो वृक्षभेदी टंकः पाषाणदारणः ३४ क्रा

इयंचर्मकाराणांचर्मवपने = ३ सूर्म्यप्रदंतोपीतिमुकुटे। अरुणोक्तस्तापि = ३ । कलादिकंकर्मशिल्पमादिनाकारुक

कलवत्र ३ आर = स्त्रीणिलोहप्रतिमायाम् = ३ अयःप्रतिमेतिपाठः = ३। मादिवः ३ नृत्यगीतादिचतुःषष्टिर्वा

कचोऽस्त्री करपत्रं स्यादारा चर्मप्रभेदिका॥ सूर्मी स्थूणा लोहप्रतिमा शिल्पं

ह्यकलाः तथा आलिंगनाद्यष्टरामष्टतुः षष्टिक्रियाः कलाः आदिनास्वर्णकारादिकर्मग्रहः एतत्सर्वंशिल्पशब्दवाच्यमिति = २

अष्टोदेवादिप्रतिमायाम् = २

आर्णाछन्दः =

कर्मकलादिकं॥ ३५ प्रतिमानं प्रतिबिंबं प्रतिमा प्रतियातना प्रतिच्छा

इयमुपमायाम्=१

यांप्रतिकृतिरर्चा पुंसि प्रतिनिधिः उपमं उपमानंस्याद्वाच्यलिंगाःस

समस्तवाच्यलिंगास्तुल्ये=२ स्त्रियांतुसाधारणीसाधारणाश्च=२

ग्रं
द्वि
११९

मस्तुल्यः ३६ सदृक्षःसदृशःसदृक्साधारणःसमानश्चस्युरुत्तरपदेत्व

अमीनिभादयः पंचशब्दाः उत्तरपदस्थाएवसदृशवचनावाच्यलिंगाः स्युरितिपूर्वस्मादिशेषः समासेऽसमासेच पकारदृशवेतने=१
प्रयोगाः चंद्रेणनिभं चंद्रस्यनिभं चंद्रनिभमित्यादि आदिनाचंद्रप्रतिमः पितृभक्तः पितृकल्पः चंद्रप्रायंपितृरूपः=३

मञ्जरी=

मी ३७ निभसंकाशनीकाशप्रतीकाशोपमादयः कर्मण्यातुविधाभृ

त्रयोदशमध्ये=१ ११९

नांतः

त्याभृतयोभर्मवेतनं ३८ भरण्यंभरणंमूल्यंनिर्वेशःपणइत्यपि संवाह

321

नांतः

ल्लिप्रियां हालाम्परिस्रुद्वरुणात्मजा ॥ ३९ ॥ गंधोत्तमाप्रसन्नेराकादंबर्यः प

भाग्गुरिमते= पानरुचिनिमित्तभक्षणमवदंशः=२ जीराणामचपानस्थानस्य=२ शुंडापानमप्येषि शुंडापिनलहलि न्यांमदिराकरिहस्तयोरितिविश्वः २

गज्जक=

रिस्रुता मदिराकश्यमद्ये चाप्यवदंशस्तु भक्षणम् ॥ ४० ॥ शुंड्यापानं मदस्था

द्वयं मद्यसक्रमधुपानक्रमे चत्वारिमधूकपुष्पभवेमद्ये=३ क्षीवेक्षत्पर्थः=२

माध्वीलंपटचंचरीकघटनासंसे वितानाम्रुङ्करितिक्रमदीपिकायां एवंव्याख्यापिव्रुतेवमुधाम्हयापि माध्वीनमाध्वीविरसोरसालः आस्वादकानांभवदीयवाचांमाध्वेविप्रतिपत्तिरासादितिमद्यचा र्यजलेश्वरवाहिनीपतिमहापा त्राणांमाध्वीतिदृश्यते तत्रमधु पर्य्यायेपिद्वयम् माद्वीकमिति चपाठः तद्व्याख्याभावे सारघेनमधुना कृतइतिकश्चित् माध्वीकंमधुनाकृ तमितिरत्नमालायाम् = २

द्वयंप्रत्येकंमद्यभेदे पीयुर्विद्वार मैः पक्वैरपक्वैरासवोभवेत् मै रेयंघातकीपुष्पगुडधान्याम्लसा धितमितिमाधवः = २

नं मधुवारा मधुक्रमाः । मध्वासवो माधवको मधु माध्वीकमद्वयोः ॥ ४१ ॥ मै

हेस्रराकल्कस्य १ मदनद्रोपिहमद्येजगलो मदकेपिचेतिवर्णादौमेदितीनी = २ द्वयंसुरापाने द्वयंसुरावीजे १ किण्वंपापेसुरावीजेइतिविश्वः = १

रेयमासवः शीधुर्मेदको जगलः समौ । संधानं स्यादभिषवः किण्वं पुंसि

अस्मुत्पन्नेयमस्कारं नरत्यन्ते विधाहेप
न्गणपरिहतनग्नहू इत्यमरमालायां=१

हयं सुरायामग्रे। कारोत्तमइतिस्वामी=१ हेसमिस्सपानार्थकृतगोष्ठ्याः=१ हेमद्यपानपात्रस्य=१

नग्नहूः ॥ कारोत्तरः सुरामण्डः आपानं पानगोष्ठिका ॥ चषकोऽस्त्री पा

अ॰ हि॰

अपिशब्दात्सरकोऽस्त्री सरको वा नानुतर्षो नेति रत्नकोषः
सरकः पानभाजनमिति धृतिदासः चत्वारि पानपात्रेति

पंचद्यूतकारे=१

हयं सुरास्वादने। नुतर्षस्यानुतर्षस्य सर्वस्य चत्वारि से तिमुकुटः २ मा भंत्रिसरकेणमता तिमाचः = २

यपान तिम नामि

नपात्रं सरकोऽप्यनुतर्षणम् ॥ धूर्तोऽक्षदेवी कितवोऽक्षधूर्तो द्यूतकृत्समाः

११२

नोतः

हेलग्नकस्य=१ हेसहिवारस्य=१ फडवाःला चतर्कंद्यूते=१ जूआ

जामन=

स्युर्लग्नकाः प्रतिभुवः सभिका द्यूतकारकाः ॥ द्यूतोऽस्त्रियामक्षवती

११८

हयमा उइतिख्यातस्य=१ त्रयंपाशकेपासे=१

दाउ=

कैतवं पण इत्यपि ॥ पणोऽक्षेषु ग्लहोऽक्षास्तु देवनाः पाशकाश्च ते ॥ परि

323

अ॰
द्वि॰
११८

पकं वामदक्षिणयोरयतस्थशारीणांनयनस्य = १

होऽस्त्रियौ। शारिपट्टे अन्तशलाकाणामितिकेचित् अ
ष्टापदं तु कनके शारीणां फलके पिचेतिमेदिनी। पतौ
द्वौ शारीणां खेलनाधारपट्टस्य = १
चौपट

णायस्तु शारीणां समंतात्ते पि नै स्त्रियौ अष्टापदं शारिफलं प्राणिद्यूतं स

द्यूतं पूर्वमेषकुक्कुटादिपूर्वकं यत्तत्रद्वयम् १ अप्रा
णैः क्रियते यत्तल्लोके द्यूतमुच्य
ते प्राणिभिः क्रियते यत्तु तद्विजे
यः समाह्वयः १ प्राणीति = १

उक्ता इति नन्वत्र वर्गे ग्रंथकारेण ये योगिकाः कृत तद्धित समासांताः शब्दा उक्तास्तेषां लिंगांतरमपि भवति तत्कथं स्यादित्याह उक्ता इति योगिकाः कृ
तद्धितसमासांता भूरिप्रयोगत्वाद्धेतोस्त्वस्मिंल्लिंग एव ते दृष्टाः प्रचुरप्रयोगा इतिकृत्वा एकस्मिंल्लिंगे उक्तास्ते शब्दास्ताद्धर्म्यात्तत्समानधर्म्मत्वाद्धेतोर

माह्वयः ४५ उक्ता भूरिप्रयोगत्वादेकस्मिन्येत्र योगिकाः तद्धर्म्यादन्यतो

न्यतो वृत्ता। लिंगांतरेपि ऊह्याः
यथा मालाकारः कृदंतः प्र
चुरप्रयोगात् पुंस्येव दर्शितः त
त्समानधर्म्मविशेषणे अस्मत्स्त्रीत्वं क्लीवत्वमप्यूह्यं मालाकारी स्त्री मालाकारं कुलं एव तद्धिता मार्द‍ंगिका
दयः मार्दंगिकी स्त्री मार्दंगिकं मनुष्यकुलं समासे पि हलिप्रियादयः हलिप्रियः हलिप्रियआसवः येत्र

वृत्ता ऊह्या लिंगांतरेपि ते ४६ ॥ इति शूद्रवर्गः ॥ अमरसिंहविरचिते

योगिकाः कुम्भकारादयस्तेना
तिवचनत्वाच्छूद्रादिवदेव स्त्री
पुंसयोरितिस्मृतिः यथा कु
म्भकारः पुमान् कुम्भकारी स्त्रीत्येव

इति कांडांतस्मा
कार्यः = २

११८

नामलिंगानुशासने भूम्यादिकांडो द्वितीयः ॥ शुभं भूयात् ॥ ॐ ॥

ह॰ ग्रं॰
126

626

अ॰ टी॰ १

325

ॐ श्रीगणेशायनमः॥ ॐ विशेष्यनिघ्नैःसंकीर्णैर्नानार्थैरव्ययैरपि लिं
गादिसंग्रहैर्वर्गाः सामान्येवर्गसंश्रयाः १ स्त्रीदाराद्यैर्यद्विशेष्यंयादृशैः
प्रस्तुतंपदैः गुणद्रव्यक्रियाशब्दास्तथास्युस्तस्यभेदकाः २ सुकृतीपुण्य॰
वान्धन्योमहेच्छस्तुमहाशयः हृदयालुःसुहृदयःमहोत्साहोमहोद्यमः १

326

३ प्रवीणेनिपुणाऽभिज्ञविज्ञनिष्णातशिक्षिताः ४ वैज्ञानिकःकृतमुखः

कृतीकुशलइत्यपि पूज्यःप्रतीक्ष्यःसांशयिकःसंशयापन्नमानसः ५

दक्षिणीयोदक्षिणार्हस्तत्रदाक्षिण्यइत्यपि स्युर्वदान्यस्थूललक्ष्यदानशौ

ण्डाबहुप्रदे ६ जैवातृकःस्यादायुष्मानन्तर्वाणिस्तुशास्त्रवित् परीक्षकः

अ॰
स्व॰
२

कारुणिको वरदस्तु समर्द्धकः १ हर्षमाणो विकुर्वाणः प्रमना हृष्टमानसः

दुर्मना विमना अन्तर्मनाः स्यादुत्क उन्मनाः २ दक्षिणे सरलोदारौ सुकलो दातृभो

क्तरि तत्परे प्रसितासक्ताविष्टार्थोद्युक्त उत्सुकः ३ प्रतीते प्रथितख्यात

वित्तविज्ञातविश्रुताः गुणैः प्रतीते तु कृतलक्षणाहतलक्षणौ ४ इभ्य आ

२

328

आढ्योधनीस्वामीत्वीश्वरःपतिरीशिता अधिभूर्नायकोनेताप्रभुःपरिवृ

ढोधिपः ११ अधिकर्द्धिःसमृद्धःस्यात्कुटुंबव्यापृतस्तुयः स्यादभ्यागारि

कस्तस्मिन्नुपाधिश्चपुमानयं १२ वरांगरूपोपेतोयःसिंहसंहननोहिसः

निर्वार्यःकार्यकर्तायःसंपन्नःसत्वसंपदा १३ अवाचिमुक्तोयमनोजवसः

अ॰ को॰ ३

पितृसन्निभः सत्कृत्यालंकृतांकन्यांयोददातिसकूकुदः ४ लक्ष्मीवाँल्ल
क्ष्मणःश्रीलःश्रीमान्स्निग्धस्तुवत्सलः स्याद्दयालुःकारुणिकःकृपा
लुःसूरतःसमाः ५ स्वतन्त्रोपावृतःस्वैरीस्वच्छन्दोनिरवग्रहः परतन्त्रःप
राधीनःपरवान्नाथवानपि ६ अधीनोनिघ्नआयत्तोस्वच्छन्दोगृह्यकोप्य

३

329

मौ त्वलघुःस्याद्दक्षकोदीर्घसूत्रश्चिरक्रियः १७ जाल्मोसमीक्ष्यकारी

स्यात्कुंठोमंदःक्रियासुयः कर्मक्षमोलंकर्मीणःक्रियावान्कर्मसूद्यतः

१८ सकार्मःकर्मशीलोयःकर्मशूरस्तुकर्मठःकर्मण्यभुक्कर्मकरःक

र्मकारस्तुतत्क्रियः १९ अपस्नातोमृतस्नातःआमिषाशीतुशौष्कलः

अ॰
तृ॰
३

331

भुक्षितःस्यात्क्षुधितोजिघत्सुरशनायितः २० परान्नःपरपिण्डादोभक्षकोघ
स्मरोद्मरः आद्यूनःस्यादौदरिकोविजिगीषाविवर्जितेः २१ उभौत्वात्मम्भरिःकु
क्षिंभरिःस्वोदरपूरके सर्वान्नीनस्तुसर्वान्नभोजीगृध्नुस्तुगर्द्धनः २२ लुब्धोभिला
षुकस्तृष्णक्समौलोलुपलोलुभौ सोन्मादस्तून्मदिष्णुःस्यादविनीतःसमुद्धतः

३

२३ मत्तेशौंडोत्कटक्षीवाःकामुकेकमितानुकः कम्रःकामयिताभीकःकम 332

नःकामनोभिकः विधेयोविनयग्राहीवचनेस्थितआश्रवः २४ वश्यःप्रणे

योनिभृतविनीतप्रश्रिताःसमाः धृष्टेधृष्णग्वियातश्चप्रगल्भःप्रतिभान्विते

२५ स्यादधृष्टेतुशालीनोविलक्षोविस्मयान्विते अधीरेकातरस्त्रस्तेभीरु

अ· स्त· ५

भीलुकभीरुकाः आशंसुराशंसतरि गृहयालुर्गृहीतरि श्रद्धालुः श्रद्धया
युक्ते पतयालुस्तु पातुके २७ लज्जाशीलेपत्रपिष्णुर्वंदारुरभिवादके शरा
रुर्घातुको हिंस्रः स्याद्वर्द्धिष्णुस्तु वर्द्धनः २८ उत्पतिष्णुस्तूत्पतिताऽलंकरिष्णु
स्तु मंडनः भूष्णुर्भविष्णुर्भविता वर्तिष्णुर्वर्तनः समौ २९ समौ निराकरिष्णुः

५

प्नुःस्यात्सांद्रस्निग्धस्तुमेदुरःज्ञातातुविदुरोविंदुर्विकासीतुविकस्वरः 334

विसृत्वरोविसृमरःप्रसारीचविसारिणिसहिष्णुःसहनःक्षांतातितिक्षुः

क्षमिताक्षमीक्रोधनोऽमर्षणःकोपीचंडस्त्वत्यंतकोपनःजागरूकोजा

गरिताघूर्णितःप्रचलायितः ३२ स्वप्नक्शयालुर्निद्रालुर्निद्राणशयि

अं॰ को॰ ६

335

स्वप्नक्शयालुर्निद्रालुर्निद्राणशयितौसमौपराङ्मुखःपराचीनःस्याद

वाङप्यधोमुखःदेवानञ्चतिदेवद्र्यङ्विष्वद्र्यङ्विष्वगंचतियःसहाञ्चा

तिसध्र्यङ्ससतिर्यङ्यस्तिरोञ्चतिवदोवदावदोवक्तावागीशोवाक्पतिः

६

समौवाचोयुक्तिपटुर्वाग्मीवावदूकोतिवक्तरि ३५ स्याज्जल्पाकस्तुवाचाा

लोवाचाटोबहुगर्ह्यवाक् दुर्मुखेमुखराबद्धमुखौशाक्तःप्रियंवदे लोहलः 336

स्यादस्फुटवाक्गर्ह्यवादीतुकद्वदः समौकुवादकुचरौस्यादसौम्यस्वरोऽस्व

रःरवणः १० शब्दनोनांदीवादीनांदीकरःसमौजडोऽज्ञेऽनेडमूकस्तुवक्तुंश्रो

तुमशिक्षितेतूष्णींशीलस्तुतूष्णींकोनग्नोवासाःदिगंबरःनिष्कासितोवकृष्टः

अ॰ तं॰ ७

स्यादपध्वस्तस्तु धिक्कृतः ३९ आत्तगर्वोभिभूतः स्याद्दापितः साधितः समौ प्र

त्यादिष्टोनिरस्तः स्यात्प्रत्याख्यातोनिराकृतः ४० निकृतः स्याद्विप्रकृतो वि

प्रलब्धस्तु वंचितः मनोहतः प्रतिहतः प्रतिबद्धोहतश्चसः ४१ अधिक्षिप्तः

प्रतिक्षिप्तोबद्धेकीलितसंयतौ आपन्न आपत्प्राप्तः स्यात्कादिशीकोभयद्रु

337

338

नः ४२ आक्षारितः क्षारितोऽभिशस्ते संकसुकोऽस्थिरे व्यसनार्त्तोपरक्तोऽथ वि

हस्तव्याकुलौ समौ विक्लवो विह्वलः स्यात्तु विवशोऽरिष्टदुष्टधीः कश्यः कशा

र्हे सन्नद्धे त्वाततायी वधोद्यते ४४ द्वेष्ये त्वक्षिगतो वध्यः शीर्षच्छेद्य इमौ समौ वि

ष्यो विषेण यो वध्यो मुसल्यो मुसलेन यः ४५ शिश्विदानोऽकृष्णकर्मा चपल:

अ· स· ८

स्विङ्गरःसमौदोषैकदृक्पुरोभागीनिकृतस्त्वनृजुःशठः ४६ कर्णेजपः 339

सूचकःस्यात्पिशुनोदुर्जनःखलःनृशंसोघातुकःक्रूरःपापोधूर्तस्तुवं

चकः ४७ अज्ञेमूढयथाजातमूर्खवैधेयबालिशाः कदर्येकृपणक्षु ८

द्रकिंपचानमितंपचाः ४८ निःस्वस्तुदुर्विधोदीनोदरिद्रोदुर्गतोपिसः व

नीयकोयाचनकोमार्गणोयाचकार्थिनौ ४९ अहंकारवानहंयुः स्याच्छु

भंयुस्तुशुभान्वितः दिव्योपपादुकादेवानृगवाद्याजरायुजाः ५० स्वेदजाः

कृमिदंशाद्याः पक्षिसर्पादयोऽण्डजाः उद्भिदस्तरुगुल्माद्याउद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदं

५१ सुंदरंरुचिरंचारुसुषमंसाधुशोभनं कांतंमनोरमंरुच्यंमनोज्ञंमंजुमंजु

अ॰ को॰ ५

त्नम् ५२ तदासेचनकंतृप्तेर्नास्त्यन्तोयस्यदर्शनात् अभीष्टेभीप्सितंहृ
द्यंदयितंवल्लभंप्रियं ५३ निकृष्टेप्रतिकृष्टार्वरेफयाप्यावमाधमाः कु
पूयकुत्सितावद्यखेटगर्ह्याणकाःसमाः ५४ मलीमसंतुमलिनंकच्चरंम
लदूषितं पूतंपवित्रंमेध्यंचवीध्रंतुविमलात्मकम् ५५ निर्णिक्तंशोधितं

५

मृष्टंनिःशोध्यमनवस्करं असारंफल्गुशून्यंतुवशिकंतुच्छरिक्तके ५६ क्ली

वेप्रधानंप्रमुखप्रवेकानुत्तमोत्तमाः मुख्यवर्यवरेण्याश्चप्रवर्होनवरार्ध्यव

वत् ५७ परार्ध्याग्र्यप्राग्रहरप्राग्र्याग्र्याग्रीयमग्रियम् श्रेयान्श्रेष्ठःपुष्कलः

स्यात्सत्तमश्चातिशोभने ५८ स्युरुत्तरपदेव्याघ्रपुंगवर्षभकुंजराः सिंहशा

अ.
स्तः
९

३४३

हृल्लनागाघाःपुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ५९ अथागंद्वयदीनेदेऽग्रप्रधानोपस

र्जने विशंकटं पृथु बृहद्विशालं पृथुलं महत् ६० वड्रोरुविपुलं पीनपीव्नीत

स्थूलपीवरे स्तोकाल्पक्षुल्लकाःसूक्ष्मंश्लक्ष्णंदभ्रंकृशंतनु ६१ स्त्रियांमात्रा

९

त्रुटीपुंसि लवलेशकणाणवः अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयःकनीयोऽणीयइत्यपि

६२ प्रभूतंप्रचुरंप्राज्यमदभ्रंबहुलंबहुः पुरुहूंपुरुभूयिष्ठंस्फिरंभूयश्चभू

रिच ६३ परःशताद्यास्तेयेषांपरासंख्याशतादिकात गणनीयेतुगणे

यःसंख्यातेगणितमथसमंसर्वं ६४ विश्वमशेषंकृत्स्नंसमस्तनिखि

लाखिलानिनिःशेषं ६५ समग्रंसकलंपूर्णमखण्डंस्यादनूनके घने

अ
रः
११

निरंतरंसांद्रंयेलवंविरलंततन् ६५ समीपेनिकटासन्नसन्निकृष्टसनीड

वत् सदेशाभ्याससविधसमर्यादसवेशवत् ६६ उपकंठांतिकाभ्यर्णाभ्

यग्राभ्यप्यभितोव्ययम् संसक्तेत्वव्यवहितमपदांतरमित्यपि ६७ नेदि

ष्टमंतिकतमंस्याद्दूरंविप्रकृष्टकम् दवीयश्चदविष्ठंचसुदूरेदीर्घमायतम्

३४५

११

६८ वर्तुलं निस्तलं वृत्तं बंधुरं तून्नतानतम उच्चप्रांशून्नतोदग्रोच्छ्रितास्तुंगेथ

वामने ६९ न्यङ्नीचखर्वह्रस्वाःस्युरवाग्रेवनतानतं अरालं वृजिनं जिह्म

मूर्मिमत्कुंचितं नतं ७० आविद्धं कुटिलं भुग्नं वेल्लितं वक्रमित्यपि ऋजाव

जिह्मप्रगुणौ व्यस्ते त्वप्रगुणाकुलौ ७१ शाश्वतस्तु ध्रुवो नित्यसदातनस

346

अ॰ तं॰ १२

नाननाः स्यास्तुः स्थिरतरः स्थेयानेकरूपतयात्वयः ७२ कालव्यापीसकू

टस्थः स्थावरोजंगमेतरः चरिष्णुः जंगमंचरंत्रसमिंगंचराचरं चलनेकं

पनंकंप्रंचलंलोलंचलाचलम् चंचलंतरलंचैवपारिसवपरिप्लवे ७३

अतिरिक्तः समधिकोदृढसंधिस्तुसंहतः कक्खटंकठिनंक्रूरंकठोरंनि

१२

347

ष्ठुरं दृढम् १५ जठरं मूर्तिमन्मूर्तं प्रवृद्धं प्रौढमेधितं पुराणे प्रतनप्रत्न

पुरातनचिरंतनाः १६ प्रत्यग्रोऽभिनवो नव्यो नवीनो नूतनो नवः नूत्नश्च

सुकुमारं तु कोमलं मृदुलं मृदुः १७ अन्वगन्वक्षमनुगेऽनुपदं क्लीबम

व्ययम् प्रत्यक्षं स्यादैंद्रियकमप्रत्यक्षमतींद्रियं १८ एकतानोऽनन्यवृ

348

अ.
टः
१३

त्तिरेकाग्रैकायनावपि अप्येकसर्गएकाग्रोप्येकायनगतोपिच ७९ पुं

स्यादिःपूर्वःपौरस्त्यप्रथमाद्याअथास्त्रियां अंतोजघन्यंचरममंत्यपाश्चात्य

पश्चिमं मोघंनिरर्थकंस्पष्टंस्फुटंप्रव्यक्तमुल्बणम् साधारणंतुसामान्यमे

१३

काकीत्वेकएककः ८१ भिन्नार्थकाअन्यतरएकस्त्वोन्येतरावपि उच्चावचं

349

348

नैकभेदमच्छुंडमविलंबितम् ८२ अरंक्तंदन्तमर्मस्पर्गवांधंतनिरर्गला।मप्र

तिक्लंस्यादयमख्यमयह्च ८३ वामंशारीरंमखंस्यादयमख्यंतदतिगं

मेकटंनानसंवाधःकलिलंगहनंसमे ८४ संकीर्णंसंकुलाकीर्णंमुडितं

परिवारितं ग्रथितंसंदितंद[illegible]विलतंविसृतंनतं ८५ अंतर्गतंविसृतंसा

350

अ. र. ४

न्याममणिताहितेसमे वेल्लितप्रेंखिताधूतचलिताकंपिताधुते ८६ नुन्ननुत्तास्त

निष्ठ्यूताविद्धक्षिप्तेरिताःसमाः परिक्षिप्तंतुनिवृतंमुषितंमुषितार्थकम ८७

प्रवृद्धप्रसृतेन्यस्तनिसृष्टेगुणिताहते निदिग्धोपचितेगूढगुप्तेगुंठितरूषि

ते ८८ द्रुतावदीर्णेउद्गूर्णोद्यतेकाचितशिक्यिते घ्राणघ्रातेदिग्धलिप्तेसमु

दक्लोह्नतेमसे ८५ वेष्टितं स्याद्वलयितं संवीतं रुद्धमावृतम् रुग्णं भुग्ने।

थ निशितक्ष्णुतशातानि तेजिते ८६ स्याद्विनाशोन्मुखं पक्वं ह्रीणह्रीतौ।

तु लज्जिते वृत्ते तु वृत्तव्यावृत्तौ संयोजित उपाहितः ८७ प्राप्यं गम्यं समा।

साद्यं स्यन्नं रीणं स्नुतं स्रुतं संगूढः स्यात्संकलितोऽवगीतः ख्यातगर्हणः ८८

ग्रं नं ५५

विविधः स्यादङ्गविधो नानारूपः पृथग्विधः अवरीणो धिक्कृतश्चाप्यथ

ध्वस्तो वस्रुणितः ५३ अनायासकृतं फाण्टं स्वनितं ध्वनितं समे वद्धे सं

दानितं मूतमुद्दितं संदितं सितं ५४ निष्पक्वं क्वथितं पाके क्षीराज्यहवि

षां स्त्रतम् निर्वाणो मुनिवह्न्यादौ निर्वाणस्तु गते निले ५५ पक्कं परिण(ा)

३५३ ५५

तेमृनंदह्नेमीठंतमृत्रिते ष्ठेहृतपुषितंमोछेत्नांतमह्नात्रमह्नते ४६ दांत

स्वदमितेषांतः षामितेमार्षितेर्दितः तमस्वत्तपितेक्षत्रञ्छादितेहृजिते।

र्वितः ४७ हृगीस्वहृरितेक्लिषृः क्लिषितेवसितेसितः पुष्टस्वष्टोषितदमे

तेष्टवष्टोतनृक्तते ४८ वेषितश्छिद्धिमोविद्धेवित्रचितोविचारिते निःप्रभे

अ॰
तृ॰
१६

वियातारोका विलीने विद्रुतद्रुतौ ॥ ९९ ॥ सिद्धे निर्वृत्तनिष्पन्नौ दारिते भिन्नभेदि

तौ ऊतं स्यूतमुतं चेति त्रितयं तन्तुसंतते ॥ १०० ॥ स्यादर्हिते नमस्यितनमसितम

पचायितार्चितापचितम् वरिवसिते वरिवस्यितमुपासितं चोपचरितं च ॥ १०१ ॥

संतापितसंधूपितधूपायितधूपिताश्च दूनश्च हृष्टे मत्तस्तृप्तः प्रह्लन्नः प्रमुदितः

355

१६

पीतः १२ छिन्नंछातंलूनंकृन्तंदातंदितंछितंवृक्णम् स्रस्तंध्वस्तंभ्रष्टंस्क

न्नंपन्नंच्युतंगलितम् १३ लब्धंप्राप्तंविन्नंभावितमासादितंचभूतंच अन्वे॰

गवेषितमन्विष्टंमार्गितंमृगितम् १४ आर्द्रंसार्द्रंक्लिन्नंतिमितंस्तिमितंसमुन्नंचत्रातं

त्राणंरक्षितमवितंगोपायितंगुप्तम् १५ अवगणितमवमतावज्ञातेऽवमानि

अ॰ टं॰ २

तंचपरिभूते न्यक्कंहीनंविधुतंसमवज्ञातंधूतमस्तरस्थे उक्तंभाषितमुदितंज

ल्पितमाख्यातमभिहितंलपितम् बुद्धंबुधितंमनितंविदितंप्रतिपन्नमवसिता

वगतम् ७ उरीकृतमुररीकृतमंगीकृतमाश्रुतंप्रतिज्ञातम् संगीर्णविदितसंश्रु

तसमाहितोपश्रुतोपगतं ८ ईलितशस्तपणायितपनायितप्रणुतपनितानि

अपिगीर्णवर्णिताभिष्टुतेडितानिस्तुतार्थानि ॥ भक्षितचर्वितलिप्तप्रत्य
वसितगिलितखादितप्सातम् अभ्यवहृतान्नजग्धग्रस्तग्लस्ताशितंभुक्ते ॥
क्षेपिष्ठक्षोदिष्ठप्रेष्ठवरिष्ठस्थविष्ठबंहिष्ठाः क्षिप्रक्षुद्राभीप्सितपृथुपीवरब
हुलप्रकर्षार्थाः ॥ साधिष्ठद्राघिष्ठस्फेष्ठगरिष्ठह्रसिष्ठवृन्दिष्ठाः बाढव्या

अं॰ को॰ १८

यतवद्धगुरुवामनह्रस्वदारकातिशये १२ इति विशेष्यनिघ्नवर्गः॥ प्रकृतिप्र

त्ययार्थाद्यैः संकीर्णे लिंगमुन्नयेत् कर्म क्रिया तत्सातत्ये गम्ये स्युरपरस्पराः

१ साकल्यासंगवचने पारायणपरायणे यदृच्छा स्वैरिता हेतुशून्या त्वास्था॥

विलक्षणं २ शमथस्तु शमः शांतिर्दान्तिस्तु दमथो दमः अवदानं कर्मवृत्तं

काम्यदानंप्रवारणं ३ वशक्रियासंवननंमूलकर्मतुकार्मणम् विधूननं 360

विधुवनंतर्पणंप्रीणनावने ४ पर्याप्तिःस्यात्परित्राणंहस्तवारणमित्यपि

सेवनंसीवनंस्यूतिर्विदारःस्फुटनंभिदा ५ आक्रोशनमभीषंगःसंवेदोवेद

नानानासंमूर्च्छनमभिव्याप्तिर्याच्ञाभिशस्तिरर्दना: ६ वर्द्धनंछेदनेथद्वे।

अ॰ ख॰ १५

आनंदसमासेनैआमछन्नसथाम्नायःसंप्रदायेस्तपेदितियां ७ उग्रेयाह्लोवशाः

कंमतैरस्यस्नाणेस्गाःस्फाणेम्यधोवेयेपचापाकेहवोहूतैवशेह्लतो ८ उग्रुः

लोषेनयोनाये ऽस्मानिर्जीर्णोम्नमेम्नमैास्मानिर्हृष्टोप्रष्याख्यातोस्महिःस्तैोत्र १५

वःस्तवे ९ स्त्रियामसृष्टौस्फुराणांस्फुराणेप्रमितौप्रमाप्रसूतिःप्रसवेश्च्योतेप्रा

361

390

362

घासः क्लमथुः क्लमे ९ उत्कर्षोतिशये संधिः श्लेषे विषय आश्रये क्षिपायांदे

पांगीलोंगिरीरोमत्रवतामयमे ११ उन्नाय उन्नये श्रायः श्रयणे जयने जयः नि

गादो निगदे मादो मदे उद्वेग उद्भ्रमे १२ विमर्दनं परिमले भ्युपपत्तिरनुग्रहः वि

ग्रहस्तद्विरोधः स्यादभियोगस्त्वभिग्रहः १३ मुष्टिबंधस्तु संग्राहो डिंबे डमरवि

अ॰
त्रै॰
२॰

स्त्वौ वेधनं प्रमितेऽभ्यासः स्पर्शः स्प्रष्टोपतप्तरि १४ निकारो विप्रकारः स्यादा

कारस्त्विंग इंगितं परिणामो विकारो द्वे समे विकृतिविक्रिये १५ अपहारस्त्व

पचयः समाहारः समुच्चयः प्रत्याहार उपादानं विहारस्तु परिक्रमः १६ अ

भिहारोऽभिग्रहणं निहारोऽभ्यवकर्षणम् अनुहारोऽनुकारः स्यादर्थस्यापग

363

२॰

385

364

मेव्ययः १७ प्रवाहस्तु प्रवृत्तिः स्यात्प्रवहो गमनं वहः वियामो यमः संयाम

संयमौ १८ हिंसाकर्माभिचारः स्याज्जागर्या जागरा द्वयोः विघ्नोंतरायः प्रत्यूहः स्यादु

पघ्नोंतिकाश्रये १९ निर्वेश उपभोगः स्यात्परिसर्पः परिक्रिया विधुरं तु प्र

विश्लेषोभिप्रायश्छंद आशयः २० संक्षेपणं समसनं पर्यवस्था विरोधनं स

अ. टी. २१

रिपर्यायपरीसारः स्यादास्यात्वासनास्थितिः विस्तारो विग्रहो व्यासः स च शब्दस्य

विस्तरः स्यान्मर्दनं संवहनं विनाशः स्याददर्शनं २१ संस्तवः स्यात्परिचयः प

प्रसरस्तु विसर्पणं नीवाकस्तु प्रयामः स्यात्संनिधिः संनिकर्षणं २२ लवोभि

लावो लवने निष्पावः पवने पवः प्रस्तावः स्यादवसरस्त्रसरः सूत्रवेष्टनम् २३

२१

प्रजनः स्यादुपसरः प्रश्रयप्रणयौ समौ धीशक्तिर्निष्क्रमोऽस्त्री तु संक्रमो दुर्ग

संचरः २४ प्रत्युत्क्रमः प्रयोगार्थः प्रक्रमः स्यादुपक्रमः स्यादभ्यादानमुद्घात

आरंभः संभ्रमस्त्वरा २५ प्रतिबंधः प्रतिष्टंभोऽवनायस्तु निपातनम् २६ उ

पलंभस्त्वनुभवः समालंभो विलेपनं २७ विप्रलंभो विप्रयोगो विलंभस्त्वतिस

अ॰ रं॰ १२

जैने विश्रावस्त्वप्रतिख्यातिरवेलाप्रतिज्ञागरः २८ निपाठनिपठैपाठेतम

स्तेमौसम्मदने आदीनवास्रवौ क्लेशेमेलके संगासंगमौ अन्वीक्षणंविचयनं

मार्गणंमृगणामृगः परिरंभः परिष्वंगः सश्लेषउपगूहनं ३० निर्वर्णनंतु

निध्यानंदर्शनालोकनेक्षणम् प्रत्याख्यानंनिरसनंप्रत्यादेशोनिराकृतिः

२२

367

३१ उपशायोविशायश्चपर्यायशयनार्थकौ अर्त्तनंचऋतीयाचहृणी

याचघृणार्थके ३१ स्याद्व्यत्यासोविपर्यासोव्यत्ययश्चविपर्यये पर्यायो

तिक्रमस्तस्मिन्नतिपातउपात्ययः ३२ प्रेषणंयत्समाहूयतत्रस्यात्प्रतिशा

सनं ससंस्तावःक्रतुषुयास्तुतिभूमिर्द्विजन्मनां ३३ निधायतक्ष्यतेयत्र

368

अ॰
टं॰
२३

काष्टेकाष्टंमउद्घनः स्तंवघ्नस्तुस्तंवघ्नः स्तंवोयेनविहन्यते ३५ आवि

योविध्यतेयेननत्रविष्वक्समेनिघः उत्कारश्चनिकारश्चद्वौधान्योत्क्षेप

णार्थकौ ३६ निगारोद्गारविक्षावोद्ग्राहास्तुगरणादिषु आरत्यविरति

विरतयउपरामेथास्त्रियांतुनिष्ठेवः ३७ निष्ठ्यूतिर्निष्ठेवनंनिष्ठीवनमि

२३

369

398

त्यभिज्ञानि जवनेज्ञप्तिः मानिस्त्वमानेस्यादयन्त्वेरेज्ञप्तिः ३८ उदज

स्त्वपशुप्रेरणामकरणिरित्यादयः भावे गोत्रांतेभ्यस्तस्येदमित्यौप

गवकादिकं ३९ आपूपिकंशाष्कुलिकमेवमाद्यमचेतसां माणवानां

नमाणवंसहायानांसाहाय्यता ४० हल्याहलानांब्राह्मणवाडव्येतद्धि

अ॰ नं॰ २५

371

जन्मनाम् हेपृश्निकानांपृष्ठानांपार्श्वपृष्ठामनुक्रात् ४१ खलानांखलिनीख

ल्याप्यथमानुष्यकेंन्दणाम् ग्रामताजनताधूम्यापाश्यापाशस्याःपृथ्य पृथग्व

४२ अपिसाहस्रकारीषवर्मणाथर्वर्णादिकम् ४३ ॥इत्यमरकोषेसंकी

२७

र्णवर्गः॥ ॐ ॥नानार्थाःकेपिकांतादिवर्गेष्वेवात्रकीर्तिताः भूरि

372

प्रयोगायेयेषुपर्य्यायेष्वपितेषुते आकाशेत्रिदिवेनाकोलोकस्तुभु

वनेजने पद्येयशसिचश्लोकःशरेखड्गेचसायकः जंबुकौक्रोष्टु

वरुणौपृथुकौचिपिटार्भकौ आलोकौदर्शनद्योतौभेरीपटहमानक

कौ उत्संगचिह्नयोरंकःकलंकोंकापवादयोः तक्षकोनागवर्द्धको

अ॰
ना॰
२५

रर्कः स्फटिकसूर्ययोः मारुतेवेयसिद्ध्रषेशुंसिकः कंसिरोंबुनोः स्यात्तु

लाकमन्त्रव्ययान्येसंलेपेभक्तसिकयके उलूकेकाशिणःपुच्छमूलोपा

न्तेचपेचकः मगतेचविनायकः किष्कुर्हस्तेवितस्तौच शूककीटेचवृ

२५

श्चिकः प्रतिकूलेप्रतीकंत्रिष्वेकदेशेतपुंस्ययम् स्याद्भूतिकंतभूनिंबेक

373

ट्फलमृत्स्नोपिचव्योत्निकायांचघोषेचकोशातक्यथकट्फलेसितेच

खदिरेसोमवल्कःस्यादथसिह्लके तिलकल्केचपिण्याकोबाह्लीकंरामठे

पिच महेंद्रगुग्गुलूलूकव्यालग्राहिषुकौशिकः रुक्तापशंकास्वातंकः

स्वल्पेपिक्षुल्लकस्त्रिषु जैवातृकःशशांकेपिखुरेप्यश्वस्यवर्त्तकः व्याघ्रे

अ॰ को॰ रू॰ २९

पिंडूरीकोनाथवान्यामपिदीपकः शालाहकाःकपिक्रोष्टस्थानःस्वर्णो

पिशेरिकं पीऊर्धेपिव्यलीकंस्यादलीकंवनृतेप्रिये शीलान्वयावनूके

हेमाल्केशकलवल्कलेसाष्टेशनेस्ववर्णानांदेस्वरेसूषणोपले दीनारेपि

चनिष्कोऽस्त्रीकल्कोस्त्रीशमलैनसो दंभेप्यघपिनाकोस्त्रीसूलशंकरधन

२९

375

नोःधेनकाचकरिण्यांचक्रपाण्यविकयोःस्मृता देव्यांह्रद्वौस्वर्णमलेमेत्र

376

गालेपिकालिका कारिकायातनाकृत्योःकर्णिकाकर्णभूषणे करिह

स्ताङ्गुलौपद्मवीजकोशेत्रिषूत्तरे वृंदारकौरूपिमुख्यावन्यकेवलाःस्याद्दां

भिकःकौक्कुटिकोयश्चादूरेरितेक्षणः लालाटिकःप्रभोर्भालदर्शीकार्याक्ष

अ॰ को॰ स॰ २

मञ्चयः स्त्रस्त्रिनेबवलयचक्रेऽकटकोस्त्रियां स्त्र्यग्रेत्तद्दशश्चौचरोम

हर्षेचकंटकः पाकौपाकिशिश्वृमध्यरत्नेनेतरिनायकः पर्यङ्कस्यात्परि

करेप्याद्रौपामपिल्वयकः पेटकस्त्रिष्वृन्देपिग्रौदेश्येचदेशिकः खेट

कौग्रामफलकौपीवरेपिचनालिकः पुष्परेणौचकिञ्जल्कःशुल्कोस्त्री।

३२

377

स्त्रीयवनेयतो स्यात्कलौ लेपुत्तलिकाद्विकं भावत्तंदयोः करेणयोवा

पिगणिकादारकौबालभेदकौ अन्येप्यनेडमूकः स्यान्नटङ्कौदारवमम

दारणौ स्वङ्गापरेपुष्टिकाज्ञेयाकाचाञ्जेवंसमञ्जयेत इतिकांताःम

प्रवस्त्रिङ्कन्त्वालास्त्वलिवाणौ शिलीमुखौ शंखोनियौ ललाटास्थि

अ॰
को॰
ना॰
२८

कर्म्मौनस्त्रीद्रियेपिवर्म घृणिज्वालेअपिशिखे इतिखान्ताः शैलवृ
क्षौनगावगौ आशुगौवायुविशिखौ शरार्कविहगाः खगाः पतङ्गौप
क्षिसूर्यौचपूगःक्रमुकवृन्दयोः पशवोपिमृगावेगःप्रवाहजवयोरपि
परागःकौसुमेरेणौस्नानीयादौरजस्यपि गजेपिनागमातङ्गावपाङ्गस्ति

379

२८

लकेपि च सर्गः स्वभावनिर्मोकनिश्चयाध्यायसृष्टिषु योगः सन्ना

हनोपायध्यानसङ्गतियुक्तिषु भोगः सुखे स्त्र्यादिभृतावहेश्च फण

काययोः चातके हरिणे पुंसि सारङ्गः शबले त्रिषु कपौ च प्लवगः शा

पेत्वभिषङ्गः पराभवे यानाद्यङ्गे युगः पुंसि युगं युग्मे कृतादिषु स्वर्गेषु

380

381

अ॰ को॰ प॰ २५

पस्त्ववागवत्नदिङ्क्वेत्रचृहगीास्भूजले लत्यटस्पोःस्त्रियांपुंसिगोर्लिङ्गेवि

ह्रणेफसोःस्वङ्गेप्रायान्यमान्वोष्ठववराङ्गेमूर्द्धेगत्र्ययोः भगंश्रीका

ममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्त्तिषु इतिगान्ताः परिघःपरिघातेस्त्रेण्यो

योष्टस्नेम्भसांरपे निदाघस्त्वातपेस्वेदेग्रीष्मेचपरिकीर्त्तितःमूल्येष्

२५

381

380

नाविद्यावर्चौदोडः त्वव्यमनेषत्वम् विषिषेल्पेलघुः घान्ताः काचाः शि।

क्यम्टद्भेददृग्रुजः विपर्यासे विस्तारेपि प्रपञ्चः पावके शुचिः मास्यमा।

त्येचात्युपधे पुंसि मेध्ये सिते त्रिषु अभिषङ्गे स्पृहायां च गभस्तौ च रु।

चिः स्त्रियाम् चान्ताः केकितार्क्ष्यौ वहिभुजौ दन्तविप्राण्डजा द्विजाः

382

अ. को. रा. ३

अजाविष्णुहरच्छागागोष्ठाध्यक्षेपिवल्लवाः धर्मराजौजिनयमौकुञ्जोद
न्तेपिनास्त्रियाम् बलजेक्षेत्रपूर्द्वारेबलजावल्गुदर्शने समेक्ष्मांशेरणे
प्याजिःप्रजास्यात्संततौजने अब्जौशंखशशांकौद्वौस्वकेनित्योनित्योनि
जंत्रिषु ज्ञाज्ञाःपुंस्यात्मनिप्रवीणेतुक्षेत्रज्ञोवाच्यलिङ्गकः दोषज्ञोवैद्यः

३

383

विद्वांसौ कालज्ञौ ज्ञानिकृष्णकटौ संज्ञास्याच्चेतनानामहस्तार्थे स्वार्थस्सूच।

ना ज्ञाज्ञाः काकेभगण्डौ करटौ गजगण्डकटीकटौ शिपिविष्टस्तु खल

तौ दुश्चर्मणि मेहने स्वरे देवशिल्पिन्यपि त्वष्टा दिष्टं दैवेऽपि नद्धयोः रभेक

टुः करकार्ये त्रिषु मत्सरि तीक्ष्णयोः दिष्टं तेमास्तु भाभावे षष्ठि दिष्टे नस्तु भा

अ॰ को॰ न॰ ३१

शुभे मायानिश्चलयंत्रेषुकैतवानृतराशिषु अयोघनेशैलशृंगेसीरांगे
कूटमस्त्रियाम् सूक्ष्मैलायांत्रुटिःस्त्रीस्यात्कालेल्पेसंशयेपिच अत्युत्कर्षाश्र
यःकोट्योमूलेनग्नकचेजटाव्युष्टिःफलेसमृद्धौचदृष्टिर्ज्ञानेक्ष्णिदर्शने ३

३१

इष्टिर्यागेच्छयोःसृष्टिर्निश्चितेबहुनित्रिषु कष्टेतुकृच्छ्रगहनेदक्षामंदागदेष्वुत

385

पट्टौवाच्यलिंगौच इतिटांताः नीलकंठः शिवेपिच पुंसिकोष्ठोन्तर्जठरे
कुसूलेन्तर्गृहेतथा निष्ठानिष्पत्तिनाशान्ताः काष्ठोत्कर्षेस्थितौदिशि त्रि
षुज्येष्ठोतिशस्तेपिकनिष्ठोतियुवाल्पयोः डान्ताः दण्डोस्त्रीलगुडेपिस्याद्गु
डोगोलेक्षुपाकयोः सर्पमांसात्पशूव्याडौगोभूवाचस्त्विडाइलाः क्ष्वेडावंश

शलाकापिनाशीकालेषिषट्‌लणो काण्डोस्त्रीदण्डवाणार्ववर्गावसरवा 387

ग्रं॰ को॰ ४२ ११

रिष्ठ स्याद्‌ह्राण्डमस्त्राभरणोमत्रेमूलवाणिग्यने संगेउयाम्रयोः पिंडीह्रयोः

त्रसिकलेवरे गण्डौकपोलविस्फोटौमगण्डकेघोप्रमण्डते उन्नमेदेपि

११

त्वण्डेस्त्रीषीवण्डेवर्द्दिच्छूडयोः उन्नाः भृशप्रतिज्ञयोर्वीछंप्रमाछंमृषा।

कृच्छ्रयोः शाकस्थूलौ विष्टहटौ स्थूछौ विन्यस्तसंदन्तौ छंनाः भूलौर्भके

स्रैणगर्भैवाणौबलिस्वते धारेकणौतिसूत्मेयान्यांशौसंघातेप्रमध्येगाः

णाः यणौभूतादिषुन्स्लहेमस्तौमूल्यायतनेपिच मौर्व्याद्व्याश्रितेसमंशौ

र्येसंख्यादिकेगुणाः निर्व्यापारस्थितौकालविशेषोत्मवयोःलणाः वाः

388

अ॰ को॰ न॰ ३३

र्णो द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ वर्णं तु चाक्षरे अरुणो भास्करेपि स्याद्वर्णभेदे

पि च त्रिषु स्थाणुः शर्वेप्यथ द्रोणः काकेप्याजौ रवे रणः ग्रामणीर्नापिते

पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु ऊर्णा मेषादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवोः ह

३३

रिणी स्यान्मृगी हेमप्रतिमा हरिता च या त्रिषु पाण्डौ च हरिणः स्थूणा स्तम्

मोपिवेषमनः त्वस्मेस्प्हापियामेद्देत्नगम्राकस्तोह्मतो वगिकायेपि॰ 390

विपणिःस्वराम्रन्यक्तचवाक्तणीकरेणरिम्यांस्रीनेभेद्दविणात्रवनन्यनम्

शवणांयरद्दग्वदिशेः श्रीपणींकमलेपिच विषामिमरलोद्देष्वतीत्नांक्नीवे

त्वरेत्रिष्व प्रमाणांद्देत्नमर्यादाशास्वेयन्नाप्रमान्त्व करणांस्रायकतमेवे

अगात्रेंद्रियेष्वपि प्राण्युत्पादेसंसरणमसंवाधेचमूगतौ घंटापथेऽथवान्ना

नेसमुद्गरणमुन्नये अतस्त्रिषुविषाणंस्यात्पशुशृङ्गेभदन्तयोः प्रवणंक्रम

निम्नोर्व्यांप्रह्वेनातुचतुष्पथेसंकीर्णौनिचिताशुद्धावीरणंशून्यमूषरम॥३

तिणान्ताः॥देवसूर्यौविवस्वन्तौसरस्वन्तौनदार्णवौ पक्षितार्क्ष्यौगरुत्मन्तौश

कृन्तौभस्मपालिनौ अग्न्युत्पातौधूमकेतूजीमूतौमेघपर्वतौ हस्तौतुपाणि 392

नक्षत्रेमरुतौपवनामरौ यन्ताहस्तिपकेसूतेभर्त्ताधातरिपोष्टरि ६५ या

नपात्रेशिशौपोतःप्रेतःप्राण्यन्तरेमृतेग्रहभेदेध्वजेकेतुःपार्थिवेतनयेसु

तः ६६ स्थपतिःकारुभेदेपिभूभृत्सुमियरेन्टपेमूर्द्धाभिषिक्तोभूपोपिकर्मान्ती

अ॰
को॰
टी॰
३५

कुमारमेपि च विख्यातप्रजितनाव्यकौसुतस्तस्तवरिमारथौ व्यक्तः मात्नेपिरक्षा

त्रात्रुमेषाासत्रनिदर्शने ६८ ततास्यात्सारथीद्वाः स्थौलन्निवायांचसूद्रने

भत्तात्तः स्यात्मकरणेप्रकारेकात्स्र्येवात्रेयोः ६९ अनन्तः समरेन्तरपस्या

ननीहाद्विषोपयोः कृतान्तोयमसिद्धान्तदेवाकुशलकर्मसु ७० स्नेषादि

३५

393

रस्थिरत्वादिर्महाभूतानि तद्गुणाः इंद्रियाण्यश्मविकृतिः शब्दयोनिश्च धा

तवः ११ कक्षान्तरेपि शुद्धान्तो नृपस्यासर्वगोचरे कासूसामर्थ्ययोः शक्ति

र्मूर्तिः काठिन्यकाययोः १२ विस्तारवल्ल्योर्व्रततिर्वसती रात्रिवेश्मनोः क्ष

यार्चयोरपचितिः सातिर्दानावसानयोः १३ अर्तिः पीडाधनुःकोट्योर्जा

394

निःसामान्यजन्यजन्मनोः प्रचारस्यन्दयोरीतिर्हिंस्वप्रवासयोः २४ उदये
रीतिः
धिगमेप्राप्तिःत्रेतावह्नित्रयेयुगे वीणाभेदेपिमहतीभूतिर्भस्मनिसंपदि
नदीनमर्यौनागानांभोगवत्ययमङ्गरे मङ्क्षुसभायांसमितिःक्षयवासाव
यिविती २६ रविर्विश्वर्श्वशाङ्कवह्निज्वालाचहेतयः जगतीजगतिच्छन्दो

अं॰ को॰ रः ३६

३६

395

396

विशेषेपिविनावपि ॥ पंक्तिश्छंदोपिदशमंस्यात्प्रभावेपिचायतिः पत्रि

णीतोचमूलेनेपतितोपन्नभेदयोः ॥ प्रकृतिर्योनिलिंगेचकौशिकाद्या

सहृत्सयः सिकताःस्युर्वालुकापिवेदेप्रवपिचस्मृतिः वनितान्नितान्स्री

नारागायांचयोषिति गुप्तिःक्षितिस्थुदामेपिघृतिर्धारणाधैर्ययोः वृदतीत्वद

अ॰
को॰
८॰
२

वार्त्ताकीछन्दोभेदेमदन्यपिवासितास्त्रीकरिण्योश्चवार्त्तावृत्तौश्रुतौवार्त्तं

फल्गुन्यरोगेचत्रिष्वप्सुचघृतामृते कलधौतंरूप्यहेम्नोर्निमित्तंहे।

तुलक्ष्मणोः श्रुतंशास्त्रावधृतयोर्युगपर्याप्तयोःकृतम् ८२ अत्या

३०

हितंमहाभीतिःकर्मजीवानपेक्षिच युक्तेक्ष्मादावृतेभूतंप्राण्यतीते।

नेसमेत्रिषु ८२ वृत्तंपद्येचरित्रेत्रिष्वऽतीतेदृढनिस्तलेमहद्राज्येचा 398

वगीतंजन्येस्याद्गर्हितेत्रिषु ८४ श्वेतंरूप्येपिरजतंहेम्निरूप्येसितेत्रि

षु त्रिष्वितोजगदिङ्गेपिरक्तंनील्यादिरागिच अवदातःसितेपीतेशुद्धेब।

द्धार्जुनौसितौ युक्तेतिसंस्कृतेमर्षिण्यभिनीतोथसंस्कृतम् कृत्रिमे।

अ॰
को॰
तृ॰
३८

ललामोपेतेप्यनन्तोनवधावपि ख्यातेहृष्टेप्रतीतोभिजातस्तुकुल।

जेबुधे विविक्तौपूतविजनौमूर्छितौमूढसोच्छ्रयौ द्वौचाम्लपरु

षौशुक्तौशितीधवलमेचकौ सत्येसाधौविद्यमानेप्रशस्तेऽभ्यर्हिते

चसत् पुरस्कृतःपूजितेरात्यभियुक्तेऽग्रतःकृतेनिवातावाश्रयावातौ

३८

शाम्नामेयंचवर्मयन् जातोन्नद्धप्रहृद्धाःस्मृतक्लिताऽन्यितास्त्वमी १० 400

बुद्धिममोघतोत्पन्नश्चाद्दतौसादराविंतौ सामान्योत्पन्नयोर्जातमद्दि

निश्चीयतेन्द्रयोः मौग्निकेपिप्रयातोप्यवयातावतदावदौ समितसभा

गोपिस्त्रीव्यवस्थायामपिस्थितिः ग्रमौलव्यप्रत्ययितौनमाबुव्रज

अ॰
को॰
नं॰
३५

उभयोः नान्ताः अर्थोभिधेयरैवस्तुप्रयोजननिवृत्तिषु निपानागमयोस्ती

र्थमृषिजुष्टजलेगुरौ समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे संबद्धार्थे हितेपि च दशमीस्थौ

क्षीणरागवृद्धौ वीथी पदव्यपि आस्थानीयत्नयोरास्था प्रस्थोस्त्री मानसानुमाना।

योः शास्त्रद्रविणयोर्ग्रन्थः संख्यायामादौ नान्तानि द्राक्षे ४३ थान्ताः अभिधा

३५

401

यवशौक्रन्दावद्ध्यौनीमृतवत्सरौ अपवादौन्तुनिन्दाज्ञेदायादौसुतवान्ध 402

वौ पादारश्म्यङ्घ्रितुर्यांशाश्चंद्राग्न्यर्कास्तमोनुदः निर्वादोजनवादे।

पिशादोजंबालशष्पयोः आरावेरुदितेत्रातर्याक्रन्दोदारुणेरणे स्यात्प्र

सादोनुरागेपिसूदःस्याद्व्यञ्जनेपिच गोष्ठाध्यक्षेपिगोविन्दोहर्षेप्यामोद

अ॰ को॰ तृ॰ खं॰

वन्मदः प्राधान्येराजलिंगेचवृषाङ्केककुदोस्त्रियाम्स्त्रीसंविज्ञानसंभा

षाक्रियाकाराजिनामसुधर्मेरहस्युपनिषत्स्यादृतौवत्सरेशरत् पदंव्य

वसितत्राणस्थानलक्ष्माङ्घ्रिवस्तुषु गोष्पदंसेवितेमानेप्रतिष्ठाकृत्यमा

स्पदम् त्रिष्विष्टमधुरौस्वादूमृदूचातीक्ष्णकोमलौ मूढाल्पापटुनिर्भा॰

धं

404

रयामन्द्राःसुद्धौतशारदौ ९ प्रत्यग्राप्रतिभौविद्वत्सुप्रगल्भौविशार

दौदान्ताः श्यामोवटश्चन्यग्रोधाश्वत्थेथःकापउन्नतिः १० पर्याद्दारास्त्रा

मार्गश्चविवधौवीवधौचतौ परिरिपिर्येत्तियतरोःशाखायामपसूर्यके ११

वन्यकंव्यसनंचेतःपीडायांशानमाधयः सुःसमर्थेननीवाकनियमाश्च

ग्रं कौ टं धा

समाधयः दोषोत्पादेनुबन्धः स्यात्प्रकृत्यादिविनश्वरे मत्स्यानुयायिनि

शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने विधुर्विश्लेषे चन्द्रमसि परिच्छेदे विलेवधिः विधि

र्विधाने दैवे विप्रणिधिः प्रार्थने चरेः बुधवृद्धौ पण्डिते पिस्कन्धः समुदाये

विच देशोनदविशेषेष्वौ सिन्धुर्नामरितिस्त्रियाम् विधाविधौ प्रकारेश्वमा

४।

405

ध्रुवस्येपि च नित्यत्वकथं जीवाम्बु षाम्बीच सत्याले पोमन्तं स्त्वरी ७ मन्याश्रुति

तामर्यादाश्रद्धामंप्रत्ययःस्पृहा मयुमये ऽष्युरमेतौ द्वैदैन्यमध्यकयोः

र्वैवेवमन्नेजनातेमलिलेन्यन्नमसापि ८ अनस्त्रिषुसमन्नहौपगिरंतेम

न्यगार्विनौ प्रसवन्तुरभिलेपे निर्देशोऽप्यावलम्बितः अविदूरोऽप्यवष्टव्यः

406

प्रसिद्धौख्यानमूषितौ लेशेपिगन्य:मंवाथोगग्रसमङ्कुटपोर्द्धपो: वा

यौनिषयेडु:तेचन्नान्दचांदिस्रगाबुया: याज्ञा:सूर्यवह्नीचित्रभानस्मा

नूराश्मिदिवाकरौ ॥ भूतात्मानौयान्दद्दौमूर्त्तिनीचौष्टयज्जनौ ग्रावा

णौशैलपाषाणौपत्रिणौशरपक्षिणौ तरुशैलौशिखरिणौशिखिनौव

५२

प्र॰ कौ॰ त॰ ५२

ह्निवह्निवर्हिणो प्रतियत्नाङ्गमौलिस्रोपग्रहावश्यमादिनो ह्नौमारथिद

408

यारान्हौवाजिनो स्वेष्ठपतिताः कुलेष्वभिजनोजन्मभूम्यामपपथद्राय

नाः वर्णास्त्रिब्रीहिभेदाश्चचंद्रागन्यकाविरोचनाः केशोस्त्रिह्रजिनोभिषक

मौकम्नरशिल्पिनोः आन्मायन्तोधृतिर्बुद्धिःस्वभावोब्रह्मवर्चसं पाक्षोया

अ॰
को॰
टी॰
४३

त्वकमत्तेभोवर्षुकाब्दोघनाघनः अभिमानोर्थादिदर्पेज्ञानेप्रणयहिंसयोः 409

घनोमेचेमूर्त्तिगुणेत्रिषुमूर्त्तेनिरन्तरे इनःसूर्येप्रभौराजाम्रगाङ्कःतविषे।

न्ये वाणिन्योनर्त्तकीदूत्यौस्ववन्त्यामपिवादिनी ह्लादिन्यौवज्रतडितौवंद

४३

यामपिकामिनी त्वगदेहयोरपितनुःसूनाधोजिह्निकापिच क्रतुविस्तार

योरस्तीवितानंविश्वनक्के मंदेथ्यकेतनंहकान्येकेतात्रुपतिमंश्रेणो वेदस्त
नेतपोब्रह्मब्रह्माविप्रः प्रजापतिः उन्ताहनेचहिंसायेमूचनेचापिगंध
नम् ग्रातज्ञनंघतीवायजन्मनाध्यायनार्थकम् यज्ञनेलांछनंसम।
शृतिशनावपवेशपि स्यान्कोलीनंलोकवारेयुद्धेपश्चहिपतिनाम स्या

अ॰
को॰
टी॰
४४

उद्यानं निःसरणो वनभेदे प्रयोजने ३२ अवकाशेस्थितौ स्थानं क्रीडादा

वपि देवनम् उत्थानं पौरुषे तन्त्रे संनिविष्टोद्गमेपि च व्युत्थानं प्रतिरोधे

च विरोधाचरणोपि च मारणो मृत संस्कारे गतौ द्रव्येर्थ दायने निवर्त्तनोपक

४४

रणानुव्रज्यासु च साधनम् निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणोपि च ३४

४११

व्यसनंविपदिभ्रंशेदोषेकामजकोपजे पक्ष्माक्षिलोम्निकिञ्जल्केतंत्वाद्यं

शेप्यणीयसि तिथिभेदेक्षणःपर्ववर्त्मनेत्रच्छदेध्वनि अकार्य्यगुह्येकौ।

पीनंमैथुनंसंगतौरतौ प्रधानंपरमात्माधीःप्रज्ञानंबुद्धिचिह्नयोः प्रसू

नंपुष्पफलयोर्निधनंकुलनाशयोः क्रंदनेरोदनाह्वानेवर्ष्मदेहप्रमाण

योः गृहदेहत्विट्प्रभावाधामान्यथचतुष्पथे संनिवेशेचसंस्थानंलक्ष्म

चिह्नप्रधानयोः आच्छादनेसंपिधानमपवारणमित्युभे ३ आराधनंसाध

नेस्यादवाप्तौतोषणेपिच अधिष्ठानंचक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि रत्नंस्व

जातिश्रेष्ठेपिवनेसलिलकानने तलिनंविरलेस्तोकेवाच्यलिङ्गस्तथोन्नत

रे समानाःसत्समैकैमस्तुःपिस्तनोखलस्मूचकौ दीनस्मूनाह्ननगहोवे 414

गिस्मृतैतरस्विनौ अभियत्नोपराह्नोभिग्रस्लध्यापङ्कनावपि लोल्यम्॥

म्यादिद्दानंनयाचनाज्ञाचनाशनम् नियनमवसानेपिमार्थैवाङ्कंषि

थनीकल्पापटेयिकौपीनंनानावेदोपिवेदना शुमंवलेयैभापीयांज

नीदोषेपिलाञ्छनमूर्नाना: कलापोभूषणेबर्हेतूणीरेसंहतेपिच प
रिच्छेदेपरीवायःपर्यङ्गोमलिलस्थितौ गोधुग्गोष्ठपतीगोपौहरविष्णू वृ
षाकपी वाष्पावूष्माश्रुकशिपुरन्नमाच्छादनंद्वयम् नल्पंशय्याहदारे

प्रस्तरेपिविटपोस्त्रियाम् ग्रामंरूपस्वरूपाभिरूपावुधमनोज्ञयोः भेद्य

लिङ्गाग्रमीकूर्मीवीणाभेदेपिकच्छपी कुतपोमृगरोमोत्थपटेवाह्नोष्ट

मेंशके पान्ताः रवर्णेपुंसिरेफःस्यात्कुत्सितेवाच्यलिङ्गकः शिफाज

टायांसरितिमांसिकायांमातरि शफंमूलेतरूणांचगवादीनांखुरेपि

च गुंफःस्याद्गुम्फनेवादोरलङ्कारेचकीर्तितः फान्ताः अन्नगाभंवंसने

416

ग्रं. कौ. ८. ४०

षेगन्यवौदिव्यमायले ४. कंत्रुनोवलयेशंत्वेद्विजिह्वोसर्पस्सूचकौ सू

वौन्यालिङ्गप्रागादर्पंवङ्गत्वेपिपूर्वंन्नान विवपंत्वेपिकादम्बोनितम्बोऽडि

नटेकटौ दर्वीफणापिविम्बोस्त्रीमण्डलेचाफ्नौफले वान्नाः कुम्भौ

घटेभमूर्ध्नांशौडिम्भौन्नाशिशुवालिशौ स्तम्भौस्यूणाजडीभावोशम्भू

४१७ ४०

त्रिलोचनौ कुक्षिभ्रूणार्भकागर्भाविस्रम्भःप्रणयेपिचस्याद्वेयंतु

तुभिःशुंभिस्याद्दलेड्नुभिःस्त्रियां स्यान्महारजनेक्लीबंकुसुम्भंकर

कैपुमान् क्षत्रियेपिचनाभिर्नासुरभिर्गविचस्त्रियां सभासंसदिसभ्येच

त्रिष्वध्यक्षेपिवल्लभः ४५ करभौकरपार्श्वौष्ठौभान्वाःकिरणप्रग्रहौरश्मी

418

कपिभेकौप्लवङ्गमौ इच्छामनोभवौकामौशक्त्युद्योगौपराक्रमौ धर्माः

पुण्ययमन्यायस्वभावाचारसोमपाः उपायपूर्वआरम्भउपधायामुपक्रमः

वणिक्पथःपुरंवेदोनिगमोनागरोवणिक् नैगमौद्वौबलेरामोनीलेचारु

सितेत्रिषु शब्दादिपूर्वोवृन्देपिग्रामःक्रान्तौचविक्रमःस्तोमःस्तोत्रेध्वरेवृन्दे

निशुम्भकुटिलेलसे उत्सेपिचर्मः चेष्टालङ्कारे भ्रान्तौ च विभ्रमः गुल्मा रुक्
स्तम्बसेनाश्च यामिः स्वसृकुलस्त्रियोः क्षितिक्षान्त्योः क्षमा युक्ते क्षमं शक्ते हि
ते त्रिषु त्रिषु क्षपामौ द्वारिल्कसौ पपामा स्याच्छारिवा निशा ललामं पुच्छपुंड्रा
स्वभूषा माया न्यके तश्वरत्ने स्पृ क्षेन गुणो तिलके पिललामं चे सूक्ष्म मथ्या

अ॰ को॰ प॰

न्मपप्पादौ प्रयाने प्रथमस्त्रिषु वामौ वल्गुप्रतीपौ द्वावधमौ न्यूनकुत्सितौ

जीर्णं च परिभुक्तं च यातयाममिदं द्वयम् भ्रमो मूर्छान्तलमाण्डमजिरा।

स्वविनिर्गमः धामौ धूम्राम्रु दौ भीमा रुद्र भीषणा पापाण्डवाः ४९ मान्नाः॥

नरक्रूगरुडौ नार्यौ निलयापचयौ लयौ स्यव्ययौ देवरप्पालौ भ्रातृव्यौ भ्रातृ

नह्विपोपर्जन्यौरसदब्देन्द्रौस्यादर्यः स्वामिवैश्ययोःतिष्यःपुष्येकलियुगे 422

पर्यायोवसरेक्रमे प्रत्ययोधीनशपथज्ञानविश्वासहेतुषु रन्ध्रेशब्देथा

नुशयोदीर्घद्वेषानुतापयोः स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्येनागानांमध्यमेगतौ

समयाःशपथाचारकालसिद्धान्तसंविदः व्यसनान्यशुभंदैवंविपदित्यनया

अ॰ को॰ ३॰ प॰

423

स्त्रयः अत्ययोतिक्रमेकृच्छ्रेदोषेदण्डेप्यथापदि युद्धायत्योःसंपरायःपूज्यस्तु
स्वशुरेपिचपश्चादवस्थायिबलंसमवायश्चसन्नयः संघातेसंनिवेशेचसंस्त्या
यःप्रणयास्त्वमी विश्रंभयाच्ञाप्रेमाणोविरोधेपिसमुच्छ्रयः विषयोयस्य
योज्ञातस्तत्रशब्दादिकेष्वपि निर्यासेपिकषायोस्त्रीसभायांचप्रतिश्रयः

५१

424

प्रायोभूम्न्यन्तगमनेमन्युर्दैन्येक्रतौक्रुधि रहस्योपस्थयोर्गुह्यंसत्यंशप

थतथ्ययोः वीर्यंबलंप्रभावश्चद्रव्यंभव्येगुणाश्रये धिष्ण्यंस्थानेगृहे

भेग्नौभाग्यंकर्मशुभाशुभं कशेरुहेम्नोर्गाङ्गेयंविशल्यादन्तिकापिच

वृषाकपायीश्रीगौर्योरभिख्यानामशोभयोः आरम्भोनिष्कृतिःशिक्षापूज

अ॰
को॰
३॰
५२

425

नेमंप्रधारणम् उपायःकर्मचेष्टाचचिकित्साचनवक्रियाः ३१ छायासू

र्यप्रियाकान्तिःप्रतिबिम्बमनातपः कक्ष्याप्रकोष्ठेहर्म्यादेःकाञ्च्यांमध्ये

भबन्धने कृत्याक्रियादेवतयोस्त्रिषुभेद्येधनादिभिः जन्यःस्याज्जनवादे

पिजघन्योन्त्येधमेपिच गर्ह्याधीनौचवक्तव्यौकल्यौसज्जनिरामयौ आत्मा

५२

426

वाननयेतोयीदर्यौश्चांपतवार्वपि कृत्यंग्रशास्त्रेकृत्येपिवदान्योवलावागपि

न्यायेपिमध्यःसौम्यंतसंदरेसोमदैवते सर्वत्राभिषनौवैद्योऽकल्याऽकलवा।

ध्यमरित फलकल्याणयोर्भव्यंयोगेसांप्रतिकेत्रिषु त्वयश्चागतिक्रमेपि

जलस्थानेपिचाशयः दैत्याचार्येपिधिक्षीनाकषायःस्वरभावपि चन्द्रोदा।

अ·
को·
टी·
५३

योविनानेपिस्यादाम्नायोनयेश्रुतौ शितेशीतेसितेशैत्यंजात्यंऊत्तजकान्तयोः

व्यवायोव्यवधौरत्यामात्माकामश्छदःशयः यान्नाः निवहावसरौवांमौसं

स्तरौप्रस्तराध्वरौ गरुत्पीक्ष्यातिपित्सायौहापरौद्युगमंशयौ प्रकारौभेद

५३

सादृश्येप्याकाराविङ्गिताकृती किंषारुत्यान्वयराधरौश्रुद्दयोद्रुमशैला

कौः स्त्रीस्तनाब्दौपयोधरौ ध्वान्तारिदानवावृत्रा बलिहस्तांशिवाक

राः प्रदराभङ्गनारीरुग्बाणाअस्त्राःकचाअपि अजातशृङ्गोगौःका

लेप्यश्मश्रुर्नाचतूवरौ स्वर्णेपिराःपरिकरःपर्यङ्कपरिवारयोः मुक्ता

शुद्धौचतारःस्याच्छारोवायौसतुत्रिषु कर्बुरेथप्रतिज्ञाजिसंविदापत्सु

429

आ॰ को॰ त्रं॰ ५५

संगरः वेदभेदेगुप्तवादेमन्त्रोमित्रोरवावपि मखेषुयूपखण्डेऽपिस्वरुर्गृ

ह्येप्युपस्करः आडम्बरस्तूर्यरवेगजेन्द्राणांचगर्जिते अभिहारोभियो

गेचचौर्येसंनहनेपिच स्याज्जङ्गमेपरीवारःखड्गकोशेपरिच्छिदे वि।

५५

ष्टरोविटपीदर्भमुष्टिःपीठाद्यमासनम् द्वारिद्वास्थेप्रतीहारःप्रतीहार्य

पनन्नरे विपुलेनकुलेविस्तीवम्नुःस्यातिपङ्कलेत्रिषु मारोबलेस्थिरांशो

वन्यायेज्ञोवंवरेत्रिषु डरोदरोद्युतकारेयणोद्युतेडरोदराम महायलोपेड्रगो

पष्ठेकान्नारंषंनषंसकं मनमरोन्यस्तुभद्देषेनहन्स्कपणयोस्त्रिषु देवाहू

न्नेवरःश्रेष्ठेत्रिषुज्ञोवंमनाक्रुष्रिये वषाङ्कुरेकरीगेसौनकभेदेयटेचना

430

अ॰ को॰ टी॰ ५५

431

नाचमूर्जवनेहृल्लस्त्वेप्रतिसरोस्त्रियाम् यमानिलेन्द्रचंद्रार्कविस्नुसिं
हांशुवाजिषु शुकाहिकपिभेकेषु हरीर्नाकपिलेत्रिषु शर्कराकर्परां
शेपियात्रास्याद्यापनेगतौ इराभूवाक्सुराप्सुस्यात्तन्द्रीनिद्राप्रमीलयोः ५५
धात्रीस्यादुपमातापिक्षितिरप्यामलक्यपि क्षुद्राव्यङ्गानटीवेश्यासरघा

काटकारिका त्रिषुद्वौयमेन्तोपित्वद्वंमात्रापरिच्छिदे अल्पेचपरिमा 432

णेश्याम्मात्रंकार्त्स्न्येवधारणे आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रंकलत्रंश्रोणिभार्य

योः योग्यभाजनयोःपात्रंपत्रंवाहनपक्षयोः निर्देशग्रन्थयोःशास्त्रंश

स्त्रमायुधलोहयोःस्याज्जटांशुकयोर्नेत्रंक्षेत्रंपत्नीशरीरयोः मुखाग्रेक्रो

उद्दलयोःपोत्रंगोत्रंतुनाम्निचसत्रमाच्छादनेयज्ञेसदादानेवनेपिच अजिरं
विषयेकायेप्यम्बरंव्योम्निवाससि चक्रंराष्ट्रेप्यक्षरंतुमोक्षेपिक्षीरमप्सुच
स्वर्णेपिभूरिचन्द्रौद्वौद्वारमात्रेपिगोपुरम् गुहादम्भौगह्वरेद्वेरहोन्तिकमुप

ह्वरे पुरोधिकमुपर्यग्राण्यगारेनगरेपुरम् मन्दिरंचाथराष्ट्रोस्त्रीविषये

स्यादुपद्रवे दरोऽस्त्रियां भये श्वभ्रे वज्रोऽस्त्री हीरके पवौ तन्त्रं प्रधाने सि-
द्धान्ते सूत्रवाये परिच्छदे उशीरः चामरे दण्ड्यौशीरं शयनासने पुष्क-
रं करिहस्ताग्रे वाद्यभाण्डमुखे जले व्योम्नि खड्गफले पद्मे तीर्थौषधिवि-
शेषयोः अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तर्द्धिभेदतादर्थ्ये छिद्रात्मी।

यविनावहिरवसरमध्येन्तरात्मनिच मुस्तेपिपिठरंराजकशेरुण्यपि

नागरम् शार्वरंत्वन्धतमसेघातुकेभेद्यलिङ्गकः गौरोरुणोसितेपीतेव्र

णकार्यप्युरुष्करः जठरःकठिनेपिस्यादधस्तादपिचाधरः अनाकुले

पिचैकाग्रोव्यग्रोव्यासक्तआकुले उपर्युदीच्यश्रेष्ठेष्वप्युत्तरःस्यादनुत्तरः

षयांविपर्ययेश्रेष्ठहूणानाम्मोन्नमाःपताः स्वाङ्गप्रियौचमध्यौगौङ्करौका

टिननिर्दयौ उदारोदात्तमहतोपितरस्त्वन्यनीचयोः मन्दस्वच्छन्दयोः

स्वैरःशुभ्रमदीमशुक्लयोः क्लीवंरेतसिशुक्रोनाभार्गवस्येषवह्निष

गान्ताः चूडाकिरीटंकेशाश्चसंयतामौलयस्त्रयः द्रुमप्रभेदमातङ्गका

436

अ॰
को॰
टी॰
५८

एऽष्यापिपीलवः क्लानन्नानेरसोः कालस्त्वन्त्येपितुगोकलिः स्यान्कार

ष्णेपिकमलः प्रावारेपिचकंबलः करोपहारयोः पुंसिबलिः प्राण्यङ्गजे

स्त्रियाम् स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः वातूलःपुंसिवा

५८

त्यायामपिवातासहेत्रिषु भेघलिंगःप्रांडेव्यालःपुंसिस्वापदसर्पयोः

437

मलोस्त्रीपापविट्किट्टान्यस्त्रीशूलंरुगायुधम् शङ्कावपिद्वयोःकीलःपालि

स्त्र्यश्र्यङ्कपङ्क्तिषु कलाशिल्पेकालभेदेप्यालिःसख्यावलीअपि अब्ध्य

द्वयो

म्बुविकृतौवेलाकालमर्यादापिबहुलाःकृत्तिकागावोबहुलोग्नौशितौत्रिषु

लीलाविलासक्रिययोःउपलाशर्करापिच शोणितेम्भसिकीलालंमूल

438

मायेशिफाभयोः जालंसमूहआनायगवाक्षक्षारकावपि शीलंस्वभावेस

हृत्तेमसस्येहेतुकृतेफलं छर्दिर्नैत्रफलयोःक्लीबंसमूहेपटलंनना अधःस्वरू

पयोरस्त्रीतलंस्याच्चामिषेपलम् शैवालंशेपिपानालंचैलंवस्त्रेधमेस्त्रिषु

कुकूलंशङ्कुभिःकीर्णेश्वभ्रेनानलतुषानले निर्णीतेकेवलमितित्रिलिङ्गंके

कक्षान्तरेयोः पर्यीमिलेमगुणेषुकुशलंशिक्षितेत्रिषु प्रवालमंकुरेप्य

स्त्रीत्रिषुस्थूलंजडेपिच करालोदन्तुरेतुङ्गेचारौदक्षेचपेशलःमूर्खेर्भकेपि

बालःस्याल्लोलश्चलसतृष्णयोः लान्ताः दवदावौवनारण्यवह्नीजन्महरौ

भवौ मन्त्रीसहायःसचिवौपतिशाखिनराधवाः अवयःशैलमेषार्कास्त्री

440

अ॰ कों॰ टी॰ ६॰

नाह्वानाम्नराद्दवाः भावःसत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु स्याउत्पादेफ

लेपुष्पेप्रसवोगर्भमोचने अविश्वासेपह्नवेपिनिकृतावपिनिह्नवः उत्सेका

मर्षयोरिच्छाप्रसवेमहउत्सवः अनुभावःप्रभावेचसतांचमतिनिश्चिये सा

६॰

जन्महेतुःप्रभवःस्थानेचाद्योपलब्धये सूद्रायांविप्रतनयेशस्त्रेपारशवःस्मा

441

न ध्रुवोभभेदेक्लीवंतुनिश्चितेशाश्वतेत्रिषु स्वोज्ञातावात्मनिस्वंत्रिष्वात्मीये

स्वोस्त्रियांधने स्त्रीकटीवस्त्रबन्धेपिनीवीपरिपणोपिच शिवागौरीफेरवयोर्द्वन्द्वं

कलहयुग्मयोः द्रव्यासुव्यवसायेषुसत्वमस्त्रीतुजंतुषु क्लीवंनपुंसकेषण्ढे

वाच्यलिंगमविक्रमे वान्ताः द्वौविशौवैश्यमनुजौद्वौचराभिमरौस्पशौ द्वौरा

अ॰ को॰ ना॰ ६१

शीघ्रजन्मेष्वाशुगौ द्वौ वंशौऽत्र कलमस्करौ रहःप्रकाशौ वीकाशौ निर्वेशो भृतिभो

गयोः कृतांते पुंसि कीनाशः क्षुद्रकर्षकयोस्त्रिषु पदे लक्ष्ये निमित्तेऽपदेशः

स्यात्कशा मर्मस्पृक् च दशावस्थानेकविधाप्याशा तृष्णापि चायता वशा स्त्री क

६१

रिणी च स्याद्दृग्ज्ञाने ज्ञातरि त्रिषु स्यात्कर्कशः साहसिकः कठोरामसृणाव

443

444

पि प्रकाशोतिप्रसिद्धेपि शिशावज्ञे च बालिशः षान्ताः स्वरवन्स्यावनि

मिषौ ३ पुरुषावात्ममानवौ काकमत्स्यात्बकौ ध्वांक्षौ कक्षौ तु तृणवीरुधौ

अभीषुः प्रग्रहे रश्मौ प्रैषः प्रेषणमर्दने पक्षः सहायेप्युष्णीषः शिरोवेष्ट

किरीटयोः शुक्ले मूषिके श्रेष्ठे सुकृते वृषभे वृषः कोषोऽस्त्री कुड्मले खड्ग

अ॰ को॰ ८॰ ६२

पिधानेऽथौ चद्विव्ययोः द्यूतेऽक्षे शारिफलकेऽप्याकर्षोऽथाक्षमिन्द्रिये नाद्यू

ताङ्गे कर्षे चक्रे व्यवहारे कलिद्रुमे कर्षूर्वांनौ करीषाग्निः कर्षूः कुल्याभि

धायिनी पुंभावे तत्क्रियायां च पौरुषं विषमस्त्र च उपादानेऽप्याभिषंगस्याद

पराधेपापकिल्विषम् स्याद्धृष्टो लोकयानं शेवत्सरे वर्षमस्त्रियां प्रेतात्मने

445

त्वांशस्त्राभित्रामेवार्थिनाम्पतिः त्विड्छोभापित्रिषुपरेन्मलंकान्त्यैनिक 446

सृषोः प्रत्यतेधिकृतेय्मलोरुतलस्त्वप्रेम्यविक्काणि रविश्वेतच्छदौ हंसौ।

सूर्यवह्नीविभावसूः वत्सौतर्णकवर्षौद्वौसारंगाश्चदिवौकसः शृंगा

रादौविषेवीर्येगुणेरागेद्रवेरसः पुंस्युत्तंसावतंसौद्वौकर्णपूरेपिशेखरे

अ॰ को॰ तृ॰ ६३

447

देवभेदेऽनलेरश्मौवसूरत्नेधनेवसु विष्णौचवेधाःस्त्रीत्वाशीर्हिताशं

साहिदंष्ट्रयोः लालसेप्रार्थनौत्सुक्येहिंसाचौर्यादिकर्मच प्रसूरश्वापि

भूद्यावौरोदस्यौरोदसीचते ज्वालाभासोर्नपुंस्यर्चिर्ज्योतिर्भद्योतदृष्टिषु

६३

पापापराधयोरागःखगबाल्यादिनोर्वयः तेजःपुरीषयोर्वर्चोमहउत

448

सवतेजसोः रजोगुणेपिस्त्रीपुष्पेराहौध्वान्तेगुणेतमः छन्दःपद्येऽ

भिलाषेचतपःकृच्छ्रादिकर्मच सहोबलंसहामार्गोनभःखंश्रावणो

नभाः ओकःसद्माश्रयश्चौकाः पयःक्षीरंपयोम्बुच ओजोदीप्तौबले

स्रोतइन्द्रियेनिम्नगारये तेजःप्रभावेदीप्तौचबलेशुक्रेप्यतस्त्विषु वि

अं० को० नः ६४

ज्ञान्विदंस्त्रीभन्नोहिंस्रोप्यतिशयेनमी वृद्धप्रशस्ययोर्ज्यायान्कनीयांस्तु

युवाल्पयोः वरीयांस्तूरुवरयोःसाधीयान्साधुवाढयोः स्मृताः दलेपिवर्हं

निर्बंधोपरागार्कादयोग्रहाः द्वार्यापीडेक्वाथरसेनिर्यूहोनागदंतके तुला

सूत्रेश्वादिरश्मौप्रग्राहःप्रग्रहोपिच पत्नीपरिजनादानमूलशापाःपरिग्रहाः

६४

449

दोरेऽवसरहाः श्रोण्यामध्यारोहोवरस्त्रियः व्यूहोवृन्देप्यहिर्वृत्रेप्यग्नीन्दु 450

र्कास्तमोपहाः परिच्छदेनृपार्हेर्थेपरिबर्होव्ययाःपरे आङीषद

र्थेभिव्याप्तौसीमार्थेधातुयोगजे आप्रगृह्यःस्मृतौवाक्येप्यास्तुस्या।

त्कोपपीडयोः पापकुत्सेषदर्थेकुधिङ्निर्भर्त्सननिन्दयोः चान्वाचये

अ॰
को॰
त॰
६५

समाहारेतरेतरसमुच्चये स्वस्त्याशीः क्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लङ्घनेप्यति त्वि

त्यर्थेच वितर्के च तु स्यादेवधारणे सकृत्सहैकवारे चाप्याराद्दूरसमीप

योः प्रतीच्यां चरमे पश्चादुताप्यर्थ विकल्पयोः पुनः सहार्थयोः शश्वत्साक्षा

त्प्रत्यक्षतुल्ययोः खेदानुकम्पासन्तोषविस्मयामन्त्रणे वत हन्त हर्षे नुकं

६५

451

पायांवाक्यारम्भविषादयोः प्रतिप्रतिनिधौवीप्सालक्षणादौप्रयोगतः 452

इतिहेतुप्रकरणप्रकर्षादिसमाप्तिषु प्राच्यांपुरस्तात्प्रथमेपुरार्थेऽग्रतइत्य

पि यावत्तावच्चसाकल्येऽवधौमानेऽवधारणे मङ्गलानन्तरारंभप्रश्नकार्त्स्न्ये

ष्वथोअथ वृथानिरर्थकाविध्योर्नानानेकोभयार्थयोः नुपृच्छायांविक

अ॰
को॰
त॰
६६

स्याच्चपश्चात्सादृश्ययोरनु प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामन्त्रणेननु गर्हास

मुच्चयप्रश्नशङ्कासंभावनास्वपि उपमायांविकल्पेवासामित्वर्द्धेजुगुप्सिते

अमासहसमीपेचकंवारिणिचमूर्द्धिच इवेत्थमर्थयोरेवंनूनंतर्केर्थनि॰

श्चये तूष्णीमर्थेसुखेजोषंकिंपृच्छायांजुगुप्सने नामप्राकाश्यसंभाव्यक्रो

६६

453

धोपगमकुत्सने अलंभूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचकम् हुंवितर्केप 454

रिप्रश्नेसमयान्तिकमध्ययोः पुनरप्रथमेभेदेनिर्निश्चयनिषेधयोः

स्यात्प्रबन्धेचिरातीतेनिकटागामिकेपुरा ऊर्य्युरीचोररीचविस्तारेऽङ्गीकृ

तेत्रयम् स्वर्गेपरेचलोकेस्वर्वार्तासंभाव्ययोःकिल निषेधवाक्यालंका

रेजितासानुनयेवल्ल समीपोभयतः शीघ्रसाकल्याभिमुख्येभितः नामप्रा
काश्ययोः प्रादुर्मिथोन्योन्यं रहस्यपि तिरोन्तर्द्धौ तिर्यगर्थे हा विषादशुगर्तिषु
अहहेत्यद्भुते खेदे हि हेताववधारणे ॥ इति नानार्थवर्गः ॥ चिरायचिर
रात्रायचिरस्याद्याश्चिरार्थकाः मुहुः पुनः पुनः शश्वदभीक्ष्णमसकृत्समाः

अ॰ को॰ टी॰ ६२

६२

455

स्ताकरुदित्यज्ञमाज्ञायद्गाकमंत्रमपदिष्टते बलवन्नुष्टकिमुतसत्य

नीवचतिर्भरे एथ्यगिवनान्तरेणातैंदिरुक्कनानाचवर्जते यतद्यतस्ता॰

तोहेतावमाकल्पेतत्विन कदाचिज्ञातमाहँत्रमाकंमज्ञाममंमस॰ श्रा

नक्कल्पार्थकंपाद्यंमर्थकेनहषामथा श्राह्योउनाह्योकिमतविकल्पेकं

456

अ॰ कौ॰ स॰ ९८

किमूतच नद्दिचस्मद्दवैपादस्हरणोमूननेस्वती दिवाह्नीन्ययदोषाचतक्कं

चरजनाविंतितिर्यगर्थेमाविंतिरोप्यथसंबोधनार्थकाः स्तुःप्याद्पाडुङ्ङ्

हेहेभोःसमयानिकषादिकक ग्रतर्कितेनमद्दमास्यात्स्वरःऽहनो॥

ग्रहः स्वादाहेवदहविर्दानेश्रौषद्वौषद्रुषद्स्वधा किंचिदीषन्मनागल्पे

९८

प्रेत्याम्‌त्रभवान्तरे ववायय्यानर्थैवैवमाम्येह्रोह्रीचविस्मये मौनेतन्‌ 458

स्रीन्नस्त्रीकंसद्यःसपदितत्क्षणे दिष्ट्याशामुपजोषंचेत्यानन्देयान्तरेंतरा

अन्तरेणचमध्येस्युःप्रसह्यतुहठार्थकम्‌ युक्तेद्वेसांप्रतंस्थानेभीक्ष्णंश

श्वदनारते अभावेनह्यनोनापिमास्ममालंचवारणे पक्षांतरेचेयदिच।

अ॰ को॰ त॰ ६५

नवेतद्वाज्ञसाद्वयम् अकाशेप्राङ्गुणाविस्यादोमेवंपरमंमते समनन्तत्परी।

नःसर्वतोविश्वगित्यपि अकामानुमतौकाममसूयोपगमेस्तुच नन्वचस्या

हिरोयोक्तौकश्चिकामप्रवेदने निःषमंउषमंगार्ह्येयथासंतयथाऽर्थं म।

थामिथ्याचवितथेयथार्थंतुयथातथम् स्युरेवंतुपुनर्वैवेत्यवधारणावाच

६५

459

काः प्रागतीतार्थकंन्नूनमवश्यंनिश्चयेद्वयम् संवद्दषैवरेनवीणामेवंः

स्वयमात्मना अल्पेनीचैर्मंदस्मैः प्रायोभून्म्यङ्गुतेषानैः सनातिस्येवदि

वीहेस्मातीतेस्तमदर्शाने अस्तिमनेकषोत्काब्रूमंप्रश्नेव्रनयेनवीय ऊंत

कैस्याङ्घारात्रेस्वमानेनमौनतौ ब्रूनर्थ्यैगतिन्दायाङ्कष्टमङ्गप्रशंसने सा

अ॰ को॰ टी॰ ५

यंसायेप्रगेप्रातःप्रभातेनिकषांतिके परुत्परार्य्यैषमाहेपूर्वेपूर्वतरेयति ४६१

अपयाञ्चाह्नयपूर्वेद्युरीत्यादौपूर्वोत्तरापरात् तथाधरान्यान्यतरेतरात्पूर्वेद्यु

रादयः उभयद्युश्चोभयेद्युःपरेत्वह्निपरेद्यवि ह्योगतेनागतेह्विश्वःपरश्वस्त

परेऽहनि तदातदानीयुगपदेकदासर्वदासदा एतर्हिसम्प्रतीदानीमधुना ७०

साम्प्रतंतनया दिग्देशकालेपूर्वादौप्रागुदक्प्रत्यगादयः [illegible]वर्गः॥

सलिङ्गशास्त्रैःसन्नादिकृत्तद्धितसमासजैः अनुक्तैःसंग्रहेलिंगेसंकीर्णव

दिहोन्नयेत् लिंगशेषविधिर्व्यापीविशेषैर्यद्यबाधितः स्त्रियामीदूद्विरामै

काच्सयोनिप्राणिनामच नामविद्युन्निशावल्लीवीणादिग्भूनदीह्रियाम्

462

अ॰
को॰
टी॰
७१

463

प्रदन्तैर्द्विरजेरेकाग्र्यौनसपार्श्वस्तुणादिभिः नल्हन्देयेनिकलाग्रावेरमैस्तुति

कादिबुन स्त्रीभावादावनिक्किनाबुणवत्युनिचङ्.निशा उणादिषुनिरू

रीत्युस्याह्न्ड.नंचलंस्थिरम् नकीउयांप्रहृतांचेन्मौष्ठापालवाणादिक

वत्रोनःसाक्रियास्यांचेदाणउपातादिफाल्गुणी पेपेनंपानाचमरुपयानेलं

७१

पाताखयेतिदिक्क स्त्रीस्याकाविन्दरणाल्पादिर्विवल्लायचयेयदि लङ्काशे 464

फालिकाटीकायातकीपञ्जिकाठकी मिश्रकाम्बाविकाहिक्काम्नाविको।

ल्कापिपीलिका तिन्दुकीकनिकामंगिस्परङ्कासूचिमाठ्यः पिछाविन

एडाकाकिन्यस्मूर्गीशाणीतुण्डीदरत मातिकन्यातथामन्दीनामीराजस

अ॰ को॰ ८२

भाविव झल्लरीचर्मरीपारीहोरालङ्काच सिध्मला लालालिक्षाच गण्डूषा। 465

गध्रसीचमसीमसी ॥स्त्रीलिङ्गशेषः॥ पुंस्त्वेसभेदानुचराःसपर्यायाःसुरासु

राः स्वर्गयागाद्रिमेघाब्धिद्रुकालासिशरारयः करगण्डौष्ठदोर्दन्तकण्ठके। ८२

शनखस्तनाः अह्नाह्नान्तास्त्वेउभेदा रात्रान्ताःप्राक्संख्यकाः श्रीवेष्टाद्याश्च

निर्यासास्रमन्त्रज्ञाग्रवाधिताः कशोरुजनवस्त्रनि दिनान्तरुविरामकाः

भमरोपान्तापद्मदन्तास्त्रमीश्वय पयनयस्त्ररोपान्तागोत्रात्याश्च ः

णाढ्याः नाम्न्यकर्तरीभावेचयजनग्रहणाश्च चः स्तुःकर्तरीमति

नभावेकोद्योःकिःप्रादितोन्यतः द्वन्द्वेश्ववडवावश्ववडवानसमाहृते

466

कान्ताःसूर्येन्दुपर्यायपूर्वोयःपूर्वकोपिच वटकश्चानुवाकश्चरल्लकश्च

कुडङ्गकः पुङ्खोन्नखो वासमयूखश्वविटपट्टयटाःखटः कोष्ठारघट्टहट्टाश्चपि

ण्डगोण्डपिचण्डवत् गडुःकरण्डोलगुडोवरण्डश्चकिणोद्रुणः हतिसीमन्त

हरितोरोमन्थोद्गीथबुद्बुदाः कासमर्दोऽर्बुदःकुन्दःफेनस्तूपौमस्पकौ

आतपः तविषेनाभिः कणायल्लरकेदाः म्रदलरमत्रकाश्वगोलदिङ्कः 468

लपङ्कलाः वेतालमल्लमल्लाश्वपुरोगशोपिपदिशः कल्माषोरमस

श्चैवसकदाहः पतङ्गहः ॥ पलिंगविशेषः ॥ द्विदीनेनपञ्चलोरणप

ोस्वमहिमोदकम् शीतोस्नमांसरुधिरमूलवादिद्दविंगबलम् फ

अ॰ को॰ टी॰ अ

[illegible]हेमसुललोहस्रवेङःखसुभासुभम् जलसुष्मागीलवनव्यञ्जनात्

लेपनम् कोशाः शतादिसंख्यान्यावालस्यासूर्तं चतत् यत्नुमक्षिस्स

नेत्रं यदनानमकर्णरी शल्मलोपक्षं शिष्टं रात्रं शाकं संख्यान्वितम् पा

वायदनैरेकार्थौ हिगर्लनानुसारतः इन्द्रैकनाव्ययीभावौपघः सं।

469

ल्पाव्ययात्परः षष्ठ्याश्चायावहूनांचेद्विछायंमंहतौसभा शालार्थो

पिपरागराजामनुष्यार्थोदराजकान् दासीसभंन्टपमभंरतःसभाभि॰

मादिशः उपज्ञोपक्रमान्तश्चतदाद्यिप्रकाशने कोयत्तकोपक्रमा

दिकन्थोशीनरनामस्त भावेनणाकचिझोन्मेसमूढेभावकर्मणोः

अदन्तप्रत्ययाः पुण्यसुदिनाभ्यां त्वह्नः पदीः क्रियाव्ययानां भेदकान्येकेत्वे
प्युक्थतोटके चोचपिच्छगृहस्थूणांतिरीटंमर्मयोजनम् राजसूयंवाजपेयंग
द्यपद्येकवेः कृतौ माणिक्यभाष्यसिन्दूरंचीरचीवरपिंजरं लोकायतंहरिता
लंविदलंस्थालवाह्लिकम् ॥ इति नपुंसकलिंगशेषः ॥ पुंनपुंसकयोः शेषोर्द्ध

चैपिण्याककल्कः मोदकस्ताण्डुककष्टङ्कः शाटकः खर्वरोवुदः पानः

कोष्योगाचरकतमालामलकानङ्गः ऊर्ष्वमाणं पीयूषुलं त्वेठिमंलेमङ्गा

ह्रिमम् सङ्कमंशातमानार्मशंवलाव्यघनाण्डवम् कविर्यकन्दकर्पोमं

पाणावार्ंखुगान्यरम् स्वयंप्रग्रीवपात्रीवेयूषंचममसविक्रमौ अर्हर्चीदौह्म

472

नादीनां त्रुंस्त्वाद्यं वैदिकं ध्रुवम् नम्रो कामिहलोकेपितच्चेदस्य त्रयेषव

त ॥ इति निलुंसकशेषः ॥ स्त्रीपुंसयोरपत्यान्तद्विचतुःषट्पदोरगाः जा

तिभेदाः पुमाख्याश्च स्त्रीयोगैः सह मल्लकः मुनिर्वेशादकः स्वाति वर्णकः

जातिनिर्मुक्तः मूत्रवासः पाटीककन्यूर्षीपि शालीकरीजादिः ॥ इति स्त्रीपुं

५८ 473

अ॰ को॰ टी॰ ५८

स॰शेषः॥ स्त्रीनपुंसकयोर्भावक्रिययोः ष्यञ्कचिच्च वुञ् औचि

त्यमौचिती मैत्र्यं वुञ्प्रागुदाहृतः षष्ठ्यन्तप्राक्पदाः सेनाच्छायाशालासुरा

निशाः स्याद्वा नृसेनं श्वनिशं गोशालमितरे च दिक् आवन्तोऽतः परो

द्विगुस्त्र्यां पुंसि नस्त्वलक्ष्म त्रिपथं च त्रिखट्वी च त्रितन्तं च त्रितक्षी पात्रीपात्रं

अ॰ कों॰ टी॰ ११२

475

[illegible] ॥ त्रिषु पात्रीपुटीवाटीपेटीकुवलदाडिमौ त्रिलिंगशेषः पर

लिंगं स्वप्रधाने द्वन्द्वे तत्पुरुषोपि तत् अर्थान्ताः प्रदलंप्राप्ताप[illegible]प

रोपगाः तद्धितार्थो द्विगुः संख्या सर्वनाम तदंतकम् बहुव्रीहिरदिङ्नाम्ना

मुन्नेयं तदुदाहृति गुणद्रव्यक्रियायोगोपाधिभिः परगामिनः कृतः कर्तर्य

संज्ञायां कृत्याः कर्तृरि कर्मणि ॥ अनायन्तास्तेन रकाद्यर्थे नानार्थभेदकाः

षट्संज्ञकास्त्रिषु समा युष्मदस्मत् तिङव्ययम् ॥ परं विरोधे शेषं तु ज्ञेयाः शि

ष्टप्रयोगतः ॥ २८ ॥ स्त्रीनपुंसकशेषः ॥ इति लिङ्गादिसंग्रहवर्गः ॥ [illegible]

॥ २८ ॥

[illegible] नामलिंगानुशासने [illegible] काण्डस्तृतीयः समाप्तम् ॥

अ॰ को॰ त॰ २८

६२६

476

PUNJAB UNIVERSITY LIBRARY

